

TIBET NIKDY NEBYL SOUČÁSTÍ ČÍNY

ale

řešení může přinést politika střední cesty

Vydal

Úřad pro informace a mezinárodní vztahy (DIIR)

Ústřední tibetské správy v roce 2020

176215 Dharamsala

Himáčalpradéš

Indie

E-mail: diir@tibet.net

www.tibet.net

Published by

Department of Information and International Relations (DIIR)

Central Tibetan Administration in 2020

Dharamshala 176215

H. P. India

E-mail: diir@tibet.net

www.tibet.net

Copyright © DIIR 2020

První vydání v angličtině: říjen 2018

První vydání v češtině: říjen 2020

Náklad 1000 výtisků

Návrh a grafická úprava: Kunga Phuntsok / DIIR

Vytištěno v Novém Dillí: Norbu Graphics

Český překlad: AZ Translations (Zuzana Daňková – 8. kapitola; Petra Hanušová a Miroslav Pošta – pravidla vydaná úřady v okrese Dzöge; Helena Koutná – 5. a 6. kapitola; Lucie Melicharová – 3. a 7. kapitola; Andrea Svobodová – předmluva, 1. a 4. kapitola; Michal Synek – 9. kapitola; Taši Dolma – 2. kapitola)

Korektury: AZ Translations (Helena Koutná, Kateřina Sedlická, Andrea Svobodová, Taši Dolma)

Český překlad finančně podpořil Spolek Lungta <http://www.lungta.cz/>

OBSAH

<u>Předmluva -----</u>	<u>1</u>
<i>První kapitola:</i>	
<u>Tibet v plamenech: sebeupalování jako forma protestu -----</u>	<u>5</u>
<i>Druhá kapitola:</i>	
<u>Historický status Tibetu -----</u>	<u>37</u>
<i>Třetí kapitola:</i>	
<u>Lidskoprávní situace v Tibetu -----</u>	<u>65</u>
<i>Čtvrtá kapitola:</i>	
<u>Kulturní genocida v Tibetu -----</u>	<u>101</u>
<i>Pátá kapitola:</i>	
<u>Tibetská náhorní plošina a její zhoršující se prostředí -----</u>	<u>127</u>
<i>Šestá kapitola:</i>	
<u>Skutečná povaha ekonomického rozvoje v Tibetu -----</u>	<u>151</u>
<i>Sedmá kapitola:</i>	
<u>Čínská urbanizace Tibetu -----</u>	<u>175</u>
<i>Osmá kapitola:</i>	
<u>Čínský strategický plán pro Tibet: vláda prostřednictvím reinkarnace ---</u>	<u>189</u>
<i>Devátá kapitola:</i>	
<u>Politika střední cesty: cesta vpřed -----</u>	<u>213</u>
<u>Slovníček -----</u>	<u>225</u>

PŘEDMLUVA

Pro Tibetány jsou informace důležitou komoditou. Přísná omezení svobody projevu spolu s vytrvalou dezinformační kampaní vedou k tomu, že fakta, poznatky a pravda nabývají nesmírné ceny. Takový je již dlouho případ Tibetu.

V době vzniku této zprávy Tibet již šedesát let plně okupuje Čínská lidová republika. Zatímco se Čína snažila Tibet v určitých směrech rozvíjet, převážně ekonomicky a primárně v čínských oblastech, obsedantní omezování svobody informací nabývalo na intenzitě. Čínská vláda zatím připravila vlastní interpretace, kterými vyplňuje prázdná místa vytvořená zamlčováním informací, ať už se jedná o středověké dějiny, či současné růstové trendy. Tyto vládní verze faktů jsou podpořeny rostoucí čínskou ekonomikou a vojenskou silou. Takový vývoj ohrožuje pravdu o tibetském národě – o naší historii, identitě, prosperitě a našich právech. Čínská lidová republika má připravenou vlastní verzi každého z těchto konceptů. Pokud zůstanou nezpochybněny, hrozí, že Číňané, mezinárodní komunita i budoucí generace Tibetánů je přijmou jako realitu.

Tato publikace má být pomůckou ve snaze zpochybnit dezinformace o Tibetu. Jako zvolený orgán zastupující tibetský lid musí Ústřední tibetská správa (Central Tibetan Administration neboli tibetská exilová vláda, pozn. překladatelky) využít každou možnost, která se jí naskýtá, aby uvedla fakta na pravou míru. Zdroje informací, jako tato publikace, hrají v tomto úsilí zásadní roli. Opíráme se o dřívější práci Ústřední tibetské správy a také o zdroje od jiných vlád, nevládních organizací a odborníků z celého světa, kteří se nebojí

ukázat současnou situaci v Tibetu. Všechny tyto zdroje jsou závislé na pomoci Tibeťanů žijících v Tibetu, kteří riskují život a obživu, když předávají informace mimo Tibet.

Cílem této zprávy není pouze předložit faktické informace, ale rovněž rozptýlit nejasnosti o tématech, o nichž pojednává. Porušování práv a další obtíže zde popsané mají přímý a podstatný dopad na Tibeťany žijící v Tibetu. Nesmírně dramaticky a tragicky to dokládá narůstající počet Tibeťanů, kteří se upálili. Každé z témat zmíněné v následujících kapitolách bylo od roku 2009 příčinou nejméně jednoho sebeupálení a nezdědky hned několika takových případů. Pojednání o obětech sebeupálení jsme sem zahrnuli nejen z dokumentačních důvodů, ale také abychom ukázali, že k porušování práv Tibeťanů ze strany Čínské lidové republiky stále dochází a má hrozivé následky. K protestu sebeupálením již přistoupilo více než 152 Tibeťanů.

Tato publikace je rozdělena do devíti kapitol, které se věnují následujícím tématům: sebeupálení, historický status Tibetu, lidská práva, kulturní genocida, životní prostředí, ekonomický rozvoj, urbanizace, reinkarnace Jeho Svatosti dalajlamy a politika střední cesty. V každé z kapitol se snažíme podat vyčerpávající, ale přitom srozumitelné informace. Vzhledem k tomu, že každá kapitola by vydala na samostatnou knihu a jednotlivá témata již také byla zpracována v řadě publikací, slouží tato zpráva především jako přehled nejpalčivějších problémů v Tibetu pro čtenáře, kteří se zabývají tibetskou problematikou či se o ni zajímají.

Obecně řečeno tato publikace netvrdí, že život v dnešním Tibetu je jednoznačným utrpením nebo že každé slovo, které vyřkne či zveřejní Čínská lidová republika, je lež. Jde o to, že veškeré pozitivní nebo vesměs spíše neškodné prvky, které se pojí s kvalitou života v moderním Tibetu, nemohou vyvážit ekonomickou diskriminaci, neúctu k tibetskému jazyku, kultuře a náboženství, vymazávání tibetské historie a rozmáhající se porušování lidských práv, ke kterým

na jeho území v dnešní době dochází. V souhrnu toto bezpráví dokazuje, že vzhledem k jeho rozsahu a závažnosti se Čínská lidová republika v roce 2018 nepřiblížila postavení legitimního zástupce Tibetu o nic víc, než jak tomu bylo v roce 1959.

Úkolem Ústřední tibetské správy však není pouze popsat těžkou situaci Tibetu pod nadvládou Čínské lidové republiky, ale aktivně také usilovat o vyřešení těchto problémů. Před třiceti lety Jeho Svatost dalajlama v projevu k Evropskému parlamentu ve francouzském Štrasburku dne 15. června 1988 oficiálně vyhlásil politiku střední cesty, která zůstává strategií Ústřední tibetské správy k znovunastolení svobody pro Tibeťany v Tibetu. V současné situaci je vyjednávání s Čínskou lidovou republikou o skutečné autonomii Tibetu nejrealističtější cestou k vyřešení situace. Bohužel sama tato politika byla předmětem mnoha dezinformací ze strany čínské vlády, a proto je zde zahrnuta kapitola o politice střední cesty, aby byly znovu vysvětleny její cíle.

Dokud budou Tibeťané a jejich podporovatelé zveřejňovat a šířit pravdivé informace o situaci v Tibetu, boj za práva Tibeťanů bude pokračovat bez ohledu na to, jak moc se Čínská lidová republika snaží zamlžit pohled mezinárodní komunity na Tibet. Tato publikace je aktuálním příspěvkem Ústřední tibetské správy k tomuto úsilí.

Dr. Lozang Sengge¹

*sikjong*²

Ústřední tibetská správa

říjen 2018

1 Pozn. překladatelky: V této publikaci používáme výraz **Sengge**, což je přepis tibetské podoby jména (Wylieho transliterace: seng ge = lev), a nikoliv anglického přepisu Sangay, který se v některých jiných českých textech objevuje jako Sanggjä (Wylieho transliterace: sangs rgyas = probuzený, rozšířivší; ten, kdo se probudil ze spánku nevědomosti a rozšířil svůj intelekt ke všem předmětům poznání, vědění, osvícený, probuzený, očištěný a dokonalý; buddha).

2 Pozn. překladatelky: viz slovníček v závěru knihy.

PRVNÍ KAPITOLA

TIBET V PLAMENECH: SEBEUPALOVÁNÍ JAKO FORMA PROTESTU V TIBETU

Dne 23. prosince 2017, když většina světa ve slavnostní náladě očekávala příchod vánočních svátků, se v severovýchodní části Tibetské náhorní plošiny zapálil třicetiletý bývalý buddhistický mnich Könpe, který požadoval svobodu v Tibetu a návrat Jeho Svatosti dalajlamy. O den později, na Štědrý den, svým zraněním podlehl. Könpe se tak stal 151. Tibeťanem, který se upálil na protest proti čínské nadvládě v Tibetu. Byl 129. Tibeťanem, kterého popáleniny připravily o život.

V posledních devíti letech plane na střeše světa oheň.

Proč se Tibeťané upalují?

Sebeupálení je zapálení sebe sama a historicky se využívalo jako forma politického protestu i v dalších zemích, například ve Vietnamu nebo v arabském světě.

Sebeupálení je vědomý akt prováděný za konkrétním účelem a celý proces od rozhodnutí zapálit se, provedení tohoto aktu a položení života má tedy určitý důvod. Požadavky osoby, která se upálila, jsou navíc vědomě formulovány před aktem či v jeho průběhu. Akt sebeupálení souvisí s cílem, kterého chce dosáhnout, a s jasným požadavkem na zlepšení situace lidských práv a politickou reformu v Tibetu, jejímž symbolem je návrat Jeho Svatosti dalajlamy do Tibetu.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

Nárůst počtu případů sebeupálení poukazuje na skutečnost, že čínská okupace Tibetu, historicky nezávislého národa, je nezákonná. Souvisí to s historickým statutem Tibetu jako nezávislého státu. Zhoršující se situace lidských práv v Tibetu znamená kulturní genocidu, potlačování práv pod rouškou rozvojových politik, jako jsou urbanizace, ekonomický a ekologický rozvoj, a politizování posvátných tradic reinkarnací duchovních vůdců. Právě na pozadí zhoršujících se podmínek v Tibetu přistupují Tibeťané k tak extrémní formě politických protestů. Osoby, které se upalují, tak činí na veřejných místech a všechny shodně vyjadřují dva požadavky: svobodu a návrat Jeho Svatosti dalajlamy do Tibetu. Tyto požadavky lze vidět i jinak. Volání po svobodě je voláním po zlepšení stavu lidských práv. Volání po návratu Jeho Svatosti dalajlamy do Tibetu je také politickou výzvou vzhledem k tomu, že všichni reinkarnovaní dalajlamové (od 5. do 14. dalajlamy) byli po 375 let nejvyššími tibetskými politickými představiteli a dalajlama se tak stal symbolem politické reformy v Tibetu.

Akt sebeupálení

Vlna sebeupálení začala v roce 2009 jako následek série celonárodních povstání proti Číně v roce 2008. Od té doby došlo v Tibetu k více než 152 sebeupálením.³ Ve 126 případech se jednalo o muže a 26 protestujících byly ženy. Hořícím plamenům padlo za oběť 130 životů.

Téměř třetina Tibeťanů, kteří přistoupili k této formě protestu, byli mniši a mnišky.⁴ Ostatní byli laici z různých regionů a sfér života: studenti, zemědělci, učitelé, mladí rodiče, prarodiče a několikánásobné matky.

3 K dalším přibližně 10 sebeupálením došlo mimo Tibet, především v Indii a v Nepálu.

4 Central Tibetan Administration. *Fact Sheet on Tibetan Self-Immolation Protests in Tibet Since February* [online]. 2009. Dostupné z: <https://tibet.net/important-issues/factsheet-immolation-2011-2012/>.

Při protestu sebeupálením se protestující polijí benzínem a zapálí se. Často tak činí na veřejných místech. Fotografie a videa sebeupálení v Tibetu ukazují nehybně stojící osoby, které mají založené ruce nebo drží zakázanou tibetskou vlajku. V žádném z těchto zaznamenaných případů protestující osoba neublížila ostatním a nepoškodila nikomu majetek.

Aby se ujistili, že nepřežijí, a nepadli do rukou čínských úřadů, mnozí vypili benzín či se omotali ostnatým drátem.⁵ Pokud by pokus o sebeupálení přežili, čekalo by je něco obdobně děsivého jako upálení zaživa – uvěznění, mučení a jiné formy nehumánního zacházení. Podle zprávy organizace Freedom House z roku 2017 „čínské bezpečnostní jednotky v tibetských oblastech neztrácejí čas a rychle přistupují k donucovacím prostředkům [...] včetně použití ostrých nábojů proti civilistům“.⁶

Okamžitě po protestu policie uzavře příslušné místo, nastolí v dané oblasti přísná bezpečnostní omezení a zablokuje internet, aby zabránila šíření informací.

Sebeupalování v číslech

Vlna sebeupalování dosáhla vrcholu v roce 2012, kdy se upálilo 85 Tibetánů z různých oblastí. Výkonná komise Kongresu Spojených států amerických pro Čínu zaznamenala v tomto roce nárůst co do „počtu, geografického rozložení a různorodosti“ Tibetánů upalujících se na protest a také uvedla, že jak „počet sebeupálení narůstal a rozšiřoval se geograficky, mezi oběťmi přibývalo laiků“. Skutečnost, že Tibetáné v sebeupalování pokračují, ukazuje na šířící se pocit křivdy a odporu, který Tibetáné na náhorní plošině cítí v důsledku diskriminační politiky čínských úřadů vůči nim.

5 International Campaign for Tibet. *Tibetan Survivors of Self-Immolation: Repression and Disappearance* [online]. 19. 3. 2015. Dostupné z: <https://savetibet.org/tibetan-survivors-of-self-immolation-repression-and-disappearance/>.

6 COOK, Sarah. *The Battle for China's Spirit: Religious Revival, Repression, and Resistance under Xi Jinping* [online]. Freedom House, 2017. Dostupné z: https://freedomhouse.org/sites/default/files/FH_ChinasSprit2016_FULL_FINAL_140pages_compressed.pdf

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

Sebeupalování jako protest pokračovalo i v roce 2018, kdy se Cekho Tugčhag (44 let) stal první obětí sebeupálení v tomto roce a zároveň 152. obětí v době vzniku této zprávy.⁷

Tabulka č. 1 – počty případů sebeupálení v Tibetu v jednotlivých letech na základě informací Ústřední tibetské správy.⁸

Rok	Počet sebeupálení	Známa úmrtí	Současný stav neznámý	Další (SMPN= současné místo pobytu neznámé)
2009	1	0	0	Přežil/a s vážnými popáleninami, ale SMPN
2011	12	8	0	2 amputace, 1 odsouzení na 5 let vězení (obojí SMPN)
2012	85	74	9	1 amputace, 1 odsouzení na 5 let vězení (obojí SMPN)
2013	26	25	1	
2014	11	9	1	1 kritický stav a hospitalizace (SMPN)
2015	7	7	0	
2016	3	3	0	
2017	6	3	3	
2018	1	1		

Věk protestujících sebeupálením se pohybuje v rozmezí od 15 do 64 let. Nejstarší osobě, Tamding Tharovi z Amda z okresu Čanccha, bylo 64 let a nejmladší, patnáctiletý Dordže, pocházel z vesnice Ngawa Cchedug ve správní oblasti Gomang. Tamding Thar i Dordže po protestech (Thar 15. června 2012 a Dordže 7. listopadu 2012) zemřeli.

⁷ Central Tibetan Administration. *Fact Sheet on Tibetan Self-Immolation Protests in Tibet Since February*. 2009.

⁸ Central Tibetan Administration. *Fact Sheet on Tibetan Self-Immolation Protests in Tibet Since February*. 2009.

Většině Tibeťanů, kteří se upálili, bylo v okamžiku protestu něco přes dvacet let a jejich průměrný věk byl 27 let. Tyto výmluvné údaje poukazují na neúspěšnost čínské politiky a okupace Tibetu, která trvá přes šest desetiletí. V důsledku potlačení tibetského národního povstání ve Lhase v roce 1959 museli Jeho Svatost dalajlama a tisíce Tibeťanů uprchnout ze země a hledat útočiště v sousední Indii. Od té doby Jeho Svatost dalajlama společně s mnoha členy tibetské exilové komunity sídlí v Dharamsale v severní Indii. Generace Tibeťanů žijících v Tibetu narozené po roce 1959 nikdy Jeho Svatost dalajlamu na vlastní oči neviděli a celý život si přejí aspoň na okamžik ho spatřit. Úcta, kterou k němu chovají, je neochvějná i přes drakonické kroky, kterými se ho čínská vláda snaží znevážit. Tuto úctu jasně prokazuje volání všech osob, které se upálily, po jeho návratu do Tibetu.

Počátek sebeupalování v Tibetu

K prvnímu případu sebeupálení Tibeťana došlo v Indii v roce 1998, když se *pawo* (tibetský výraz pro mučedníka) Thubtän Ngödub 27. dubna zapálil v Novém Dillí poté, co indická policie násilně přerušila kampaň „Hunger Strike Unto Death“ (protestní hladovka až do smrti). Tuto akci vyhlásila organizace Kongres tibetské mládeže (Tibetan Youth Congress) na protest proti návštěvě vysokých čínských politických představitelů v Novém Dillí. Thubtän Ngödub byl jedním z dobrovolných účastníků hladovky. Zemřel dva dny po protestu sebeupálením.

K prvnímu případu sebeupálení v Tibetu došlo 27. února 2009, kdy se mnich Tabhe⁹ (20 let) z kláštera Kirti v okrese Ngawa v Amdu upálil poté, co místní úřady zrušily modlitební obřady v jeho klášteře. Jeho čin popsala známá tibetská spisovatelka Cchering Özer (Tsering Woesser) takto:

9 Tibetan Centre for Human Rights and Democracy (TCHRD). *Self-Immolation Man Asked to Amputate His Legs* [online]. 13. 3. 2009. Dostupné z: <http://tchrd.org/self-immolated-man-asked-to-amputate-his-legs>.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

27. únor 2009 byl třetím dnem oslav *Losaru*, tibetského Nového roku. Byl také dnem, kdy v Tibetu začalo sebeupalování. Úřady zrušily svátek Velkého modlení (*Mönlam*), kde měly být připomenuty oběti tvrdého zákroku čínské vlády v roce 2008. Mnich Tabhe se zapálil před klášterem Kirti v okrese Ngawa, v oblasti zvané v tibetštině Amdo, která je z náboženského hlediska velice významná a je nyní součástí čínské provincie S'čchuan.

Po Tabheově protestu následovala vlna sebeupalování v různých částech Tibetu i v sousedních zemích, v Indii a Nepálu, kde žijí Tibeťané v exilu. Je známo, že nejméně 130 Tibeťanů po protestech zemřelo. Stav a místo pobytu jsou známé pouze v případě několika málo přeživších protestujících. Lozang Kalzang, Lozang Könchog a Sönam Rabjang museli podstoupit amputaci a Kalzang Wangčhug je ochrnutý po poškození míchy. Podle posledních zpráv se Dawa Cchering zotavoval v domácím ošetření a Könchog byl hospitalizován s kritickými poraněními. Současná situace a místo pobytu více než desítky osob, které protestovaly sebeupálením, nejsou známé.

Je důležité znovu zmínit, že většina osob, které protestovaly sebeupálením, jsou mladí Tibeťané, kteří se narodili po čínské invazi do Tibetu. Patří ke generacím, které nikdy nespátily Jeho Svatost dalajlamu, a přesto jejich posledním přáním byl jeho návrat do Tibetu. V podstatě třetina protestujících byli dospívající mladí lidé. Zpráva Výkonné komise Kongresu Spojených států amerických pro Čínu z roku 2012 upozornila na „zvyšující se četnost, větší rozšíření a větší různorodost“ protestujících sebeupálením v Tibetu. Zpráva také zmínila, že „různé faktory a tendence, zesilující se či zhoršující se po politických protestech Tibeťanů z března 2008, mohly přispět ke vzniku prostředí, které ovlivňuje rozhodnutí upálit se“.¹⁰ Mnozí Tibeťané nemají jinou možnost, jak vyjádřit své požadavky, a uchylují se k sebeupalování, přičemž požadují návrat Jeho Svatosti dalajlamy, svobodu v Tibetu a právo na zachování vlastního jazyka a kultury.

10 The US Congress, The Congressional Executive Commission on China. *Special Report: Tibetan Self-Immolation – Rising Frequency, Wider Spread, Greater Diversity* [online]. 22. 8. 2012. Dostupné z: <https://www.cecc.gov/publications/issue-papers/special-report-tibetan-self-immolation-rising-frequency-wider-spread>.

Proč je Tibet zachvácen plameny?

Selhání Číny při řešení základních problémů po okupaci a následném ovládnutí Tibetu již od počátku předvíдали významní tibetští představitelé, kteří působili uvnitř čínského komunistického vedení. Již v šedesátých letech 20. století tibetští představitelé ostře kritizovali čínskou vládu opírající se o komunistickou stranu. Zesnulý 10. pančhenlama s nebyvalou odvahou a statečností předložil nejvyššímu čínskému vedení petici o 70 000 znacích, která je sice formulovaná diplomaticky, ale v podstatě obviňovala Čínu z kulturní genocidy v Tibetu. Za tuto tvrdou kritiku podstaty čínské vlády v Tibetu zaplatil pančhenlama vysokou cenu. Mao Ce-tung označil tibetského duchovního vůdce za „třídního nepřítele“ a jeho petici o 70 000 znacích za „otrávený šíp“.

„Vzdoroval,“ někdy násilně, a byl mnoho let vězněn a umístěn v samovazbě. Když byl po smrti Mao Ce-tunga propuštěn, pančhenlama v roce 1989 prohlásil, že Tibet pod čínskou komunistickou nadvládou více ztratil, než získal. Tato slova pronesl pár dní před tím, než záhadně a předčasně zemřel.

Mnoho tibetských intelektuálů a kádrů, kteří působí v komunistickém vedení Tibetu, hodnotí čínskou komunistickou vládu takto: „V prvním desetiletí (1950–60) jsme ztratili naši zemi (tj. komunistická Čína vpadla do Tibetu). V druhém desetiletí (1960–70) jsme ztratili politickou moc (původní tibetská vláda byla nahrazena komunistickou vládou). Ve třetím desetiletí (1970–80) jsme ztratili naši kulturu (kulturní revoluce zničila tradiční tibetskou víru). Ve čtvrtém desetiletí (1980–90) jsme ztratili naši ekonomiku (Číňané přesídlení do Tibetu zde ovládli trh práce).“¹¹

Toto tvrdé hodnocení čínské nadvlády v Tibetu vysvětluje, co vede tolik mladých Tibeťanů v Tibetu k sebeupalování. Každý den vidí a zažívají, jak Čína soustavně napadá tibetskou buddhistickou civilizaci, tibetský jazyk a jejich samotnou identitu. Cítí silný odpor

11 Tibet Policy Institute. *Why Tibet is Burning...* [online]. Dharamshala: TPI Publications, 2013. Dostupné z: <https://tibet.net/wp-content/uploads/2014/12/Why-Tibet-is-Burning...pdf>

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

k tomu, že Komunistická strana Číny aktivně zasahuje do jejich duchovního života a snaží se dosazovat tibetské duchovní vůdce. Bytostně odmítají demonizaci Jeho Svatosti dalajlamy a nátlak Číny na mnichy a mnišky, aby se Jeho Svatosti zřekli.

Tibeťané se znepokojením a se strachem sledují proud Číňanů přesídlovaných do Tibetu, kteří jim berou práci, zemi a jejich budoucnost a přeměňují při tom tibetská města v města čínská. Odmítají nucené přesídlování nomádů z pastvin, daleko od jejich stád a obživy, a jejich přesun do trvalých příbytků, kde se nemají jak uživit, takže dříve soběstačné rodiny upadají do chudoby. Zároveň jsou svědky rozsáhlých rozvojových aktivit na svém území, které jim přinášejí minimální či žádný prospěch a jejichž cílem je vytěžit tibetské nerostné bohatství ve prospěch Číny lačné po zdrojích. Počínšťování Tibetu v průběhu let vedlo k tomu, že Tibeťané se ve své vlastní zemi stali druhořadými občany.

Neustálé útoky na Tibeťany ze strany Číny a lhostejnost ostatních zemí popsali tibetologové David Snellgrove a Hugh Richardson ve své knize *A Cultural History of Tibet (Kulturní dějiny Tibetu)*.¹² Takto vysvětlují, proč knihu společně napsali:

Rozhodli jsme se nyní napsat tuto knihu, protože tibetská civilizace mizí přímo před našima očima a kromě občasných nenápadných protestů na to svět nereaguje a netrápí ho to. V minulosti mnohé civilizace zanikly a zmizely, ale je výjimečné, když je člověk informovaným svědkem takového procesu.

Provolání, poslední slova a závěti

Ve chvíli, kdy se zapálili, provolávali protestující: „požadujeme svobodu v Tibetu“ a „požadujeme návrat Jeho Svatosti dalajlamy do Tibetu“. Téměř všechny osoby, které se upálily, měly transparenty a někteří napsali dopisy

12 SNELLGROVE, David a RICHARDSON, Hugh. *A Cultural History of Tibet*. Colorado: Shambhala, 1980.

a zanechali hlasové nahrávky uvádějící, že jejich sebevražda je protestem proti „represivní politice“ čínské vlády, která ohrožuje tibetskou identitu, náboženství a jazyk, a že požadují návrat Jeho Svatosti dalajlamy do Tibetu.

Uvedli také, že není jejich záměrem ublížit během protestu okolostojícím osobám, jak je vidět na videozáznamech a fotografiích, které unikly čínské cenzuře a dostaly se do okolního světa.

Phüncchog, jednadvacetiletý mnich z kláštera Kirti, který se upálil 16. března 2011, řekl těsně před smrtí ostatním mnichům: „Mým posledním vzkazem šesti milionům Tibetánů je, aby byli jednotní jako korálky navlečené na šňůrce mály¹³. Tibetané by měli ze všech sil spolupracovat na společné věci.“¹⁴

Dvaadvacetiletý Ngawang Norphel, který se upálil společně s Tändzin Khädubem 20. června 2012 v okrese Ditö (čín. Čchentuo) v Tibetské autonomní prefektuře Jü-šu v provincii Čchingchaj, hovoří o tibetském jazyce a svobodě na videu pořízeném poté, co se zapálil. Slyšíme ho říkat:

Moji lidé nemohou svobodně používat vlastní jazyk. Všichni míchají tibetštinu a čínštinu. Ať se stane, co se má stát. Vezměte si můj majetek, nepotřebuji ho. Co se to stalo s mou zemí sněžného lva? [Tohle je] pro Tibet. Jsme v zemi sněhu. Kdybychom neměli svobodu, kulturní tradice a jazyk, bylo by to pro nás nesmírně ponižující. Musíme se jim proto naučit. Každý národ potřebuje svobodu, jazyk a tradice. Co by byl náš národ bez jazyka? [Měli bychom si pak] říkat Číňané, nebo Tibetané?¹⁵

Význam protestních míst

Lokalita a výběr míst, kde došlo k protestům sebeupálením, umocňují význam protestů. Někteří lidé se rozhodli protestovat upálením před

13 *Mála* je modlitební pomůcka podobná křesťanským růžencům – pozn. překladatelky.

14 International Campaign for Tibet. *Storm in the Grasslands: Self-immolations in Tibet and Chinese Policy* [online]. Prosinec 2012.

Dostupné z: <https://www.savetibet.org/wp-content/uploads/2013/06/storminthegrassland-FINAL-HR.pdf>

15 International Campaign for Tibet. *Storm in the Grasslands: Self-Immolations in Tibet and Chinese Policy*. 2012.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

čínskými vládními budovami, u dolů, policejních stanic a vojenských táborů, zatímco jiní si vybrali veřejná místa a významné ulice.

K nejméně dvěma protestům došlo v blízkosti dolů. Dne 20. listopadu roku 2012 zemřel čtyřiatřicetiletý Cchering Döndub poté, co se zapálil u vchodu do dolu ve městě Amčok v okrese Sangčo v Tibetské autonomní prefektuře Känlho v severovýchodním Tibetu.¹⁶ Na stejném místě došlo pouze o týden později k dalšímu protestu, když se zde 26. listopadu 2012 zapálil osmnáctiletý Könčog Cchering.¹⁷

Dne 26. října 2012 se zemědělec Lhamo Cchetän (24 let) zapálil před vojenskou základnou a vládní budovou ve městě Amčok v okrese Sangčo v Tibetské autonomní prefektuře Känlho.¹⁸

Dne 4. března 2012 se poblíž policejní stanice upálila Tibeťanka Rinčhen, matka z města Ngawa v Tibetské a čchiangské autonomní prefektuře Ngawa v Amdu. Rinčhen zemřela na místě protestu. Dne 15. června 2012 se čtyřiašedesátiletý Tamdin Thar z okresu Čänčcha v Amdu zapálil před místní policejní stanicí v Tibetské autonomní prefektuře Chuang-nan (tibetsky Malho). Dordže Rinčhen (57 let) zvolil podobné místo – upálil se přímo před místní policejní stanicí v okrese Sangčo v Tibetské autonomní prefektuře Känlho. Namlha Cchering (49 let) se upálil před služebnou vojenské policie v okrese Sangčo v Tibetské autonomní prefektuře Känlho 17. února 2013. Könčog (42 let) z města Cchang Khor v okrese Ga'de v Tibetské autonomní prefektuře Golog se zapálil před místní policejní stanicí 16. září 2014 a podle posledních zpráv byl hospitalizován v kritickém

16 *Tibetan Man Self-Immolates in Amchok, Amdo* [zvukový záznam online]. Voice of America. 20. 11. 2012. Dostupné z: <https://www.voatibetanenglish.com/a/1549512.html>.

17 Central Tibetan Administration. *3 More Tibetans Die of Self-Immolations, Toll Reaches 85* [online]. 27. 11. 2012. Dostupné z: <https://tibet.net/two-more-tibetans-die-of-self-immolations-toll-reaches-84/>.

18 *Tibetan Farmer Sets Himself on Fire in Protest Against Chinese Rule* [online]. The Guardian. 26. 10. 2012. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2012/oct/26/tibet-farmer-fire-protest>

stavu. Podobně se Sanggjä Khar (33 let) zapálil před policejní stanicí ve městě Amčok v okrese Sangčho v Tibetské autonomní prefektuře Känlho 16. prosince roku 2014, ale protest nepřežil. O několik dní později, 23. prosince 2014, se Kalzang Ješe, mnich z kláštera Tau Nícho, upálil před policejní stanicí poblíž svého kláštera v okrese Tau v Tibetské autonomní prefektuře Kardze. Zemřel ten samý den.

Reakce čínské vlády na sebeupalování

„Neustálé útoky na tibetskou buddhistickou kulturu, tibetský jazyk a samotnou identitu Tibeťanů“ ze strany čínské vlády a aktivní vměšování se do duchovního života včetně pokusů o jmenování tibetských duchovních představitelů ze strany Komunistické strany Číny jsou „důvodem, proč mnozí mladí Tibeťané přistupují k sebeupalování“.¹⁹

Místo aby čínská vláda řešila, co způsobilo takové rozhořčení a pocit křivdy, reagovala na protesty Tibeťanů sebeupalováním důraznými zákroky v oblastech, kde k nim došlo. Byla vydána a implementována nová nařízení kriminalizující osoby, které se upálily. Jejich rodiny, příbuzné a domovské kláštery a vesnice čekalo kolektivní potrestání.

Čínská vláda učinila pokusy zdiskreditovat a očernit jejich činy tím, že za příčinu protestů označila „rodinné problémy“,²⁰ a nazvala osoby, které se upálily, „vyhnanci, kriminálníky a psychicky nemocnými osobami zmanipulovanými dalajlamou v exilu“.²¹ Čínské orgány a média také označovaly osoby, které se upálily, nebo jejich smrt

19 International Campaign for Tibet. *Storm in the Grasslands: Self-Immolations in Tibet and Chinese Policy*. 2012.

20 BRANIGAN, Tania. *China Police Accuse Tibetan of Killing Wife Amid Latest 'Self-Immolation Protest'* [online]. The Guardian. 19. 3. 2013. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2013/mar/19/china-accuses-tibetan-self-immolation>

21 *Tibetan Self-Immolators are Outcasts, Criminals and Mentally Ill, Claims China* [online]. The Guardian. 7. 3. 2012. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2012/mar/07/tibetan-immolators-outcasts-criminals-china>.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

„pejorativně, používali výrazy jako teroristé [...] či napodobující činy jiných“. Některé obvinily z krádeží a naznačovaly, že příčinou „sebevražd“ byl „stres“ a duševní problémy dospívajících, „kteří jsou impulzivní a neumějí se ovládat“.²²

„Představitelé Čínské lidové republiky vytrvale označovali protesty sebeupálením jako násilné činy.“²³

Násilné potlačování a kriminalizace protestů sebeupálením

Protesty sebeupálením jsou také zesíleným hlasem Tibeťanů, kteří vyzývají Čínu, aby s nimi zacházela humánním a důstojným způsobem. Osoby, které se upalují, volí extrémní utrpení, ale přitom jsou všichni vystaveni nepředsavitelné krutosti. Po každém z protestů čínské orgány reagují násilnými zákroky a zintenzivní již tak represivní opatření v tibetských oblastech tím, „že potrestají osoby údajně spojené s tím, kdo se upálil, včetně přátel, příbuzných a dokonce celých obcí“,²⁴ a pomocí různých taktik trestají po protestu i ty, kteří pokus o sebeupálení přežili.

Na Tabheho, který se zapálil jako první, stříleli příslušníci Lidové ozbrojené policie z nedaleké stanice, když už jeho tělo hořelo.²⁵ Podle výpovědí očitých svědků držel Tabhe podomácku vyrobenou tibetskou vlajku s vyobrazením Jeho Svatosti dalajlamy v jejím středu, poté upadl na zem a byl odvezen příslušníky policie neznámo kam.

22 The U. S. Congress, The Congressional Executive Commission on China. *Special Report: Tibetan Self-Immolation*. 2012.

23 SOBOSLAI, John. Violently Peaceful: Tibetan Self-Immolation and the Problem of the Non/Violence Binary. *Open Theology* [online]. 2015, 1, 146-159. Dostupné z: <https://www.degruyter.com/view/journals/opth/open-issue/article-10.1515-opth-2015-0004/article-10.1515-opth-2015-0004.xml?rskey=yE1Bcx&result=1>

24 International Campaign for Tibet. *Acts of Significant Evil: The Criminalization of Tibetan Self-Immolations* [online]. 2014. Dostupné z: <https://savetibet.org/acts-of-significant-evil-report/>.

25 International Campaign for Tibet. *Monk in Tibet Sets Himself on Fire; Shot by Police During Protest* [online]. 27. 2. 2009. Dostupné z: <https://savetibet.org/monk-in-tibet-sets-himself-on-fire-shot-by-police-during-protest/>.

V jiném případě začaly bezpečnostní jednotky střílet na neozbrojené Tibetány, kteří se jim snažili zabránit v odvezení těla mnicha Kalzang Ješeho po protestu sebeupálením. Dva Tibeťané byli postřeleni a další zraněni poté, co čínská policie zahájila palbu na skupinu Tibeťanů snažících se odnést tělo Kalzang Ješeho. Policisté vystřelili varovný výstřel do davu, který se shromáždil, aby ho před nimi ochránil, zatímco jeho tělo zachvátily plameny.

Média citovala místní zdroj: „Mířili na dva rodinné příslušníky zemřelého a pod pohružkou střelby je donutili vhodit jeho ostatky do řeky. A zranění nechtějí jít do nemocnice, protože mají strach, že je zatknou.“²⁶

Vláda učinila záměrné pokusy znevážit případy sebeupálení tím, že protesty označila za „teroristické činy“, a dokonce zašla tak daleko, že v rámci „preventivních“ opatření kriminalizovala partnery, přátele a příbuzné osob, které se upálily. Čínská vláda tvrdila, že k sebeupalování vybízí „vnější síly“. Znamá tibetská básnířka Cchering Özer odhalila pokus Číny „pošpinit reputaci osob, které se upálily, prostřednictvím médií pod vládní kontrolou, jako jsou tisková agentura Nová Čína (Sin-chua), její webový portál Xinhuanet.com a Čínská ústřední televize (CCTV)“. Ve své knize *Živé pochodně Tibetu – hanba světa: sebeupalování v Tibetu (Tibet on Fire: Self-Immolations Against Chinese Rule)* napsala:

Mezi bizarní obvinění těchto médií patří tvrzení, že oběti sebeupálení trpěly epilepsií, měly duševní problémy, byli to zloději, alkoholici, rváči a hazardní hráči. Jiní prý pravidelně navštěvovali prostitutky, trpěli sexuálními přenosnými chorobami [...], měli spory s partnery, problémy v milostném životě nebo se jim ve škole náhle zhoršil prospěch, což je jaksi přivedlo k rozhodnutí upálit se.

26 Central Tibetan Administration. *Tibetans Shot Trying to Reclaim Self-Immolator's Body* [online]. 26. 12. 2014. Dostupné z: <https://tibet.net/tibetans-shot-trying-to-reclaim-self-immolators-body/>.

Aby svá tvrzení Čínská ústřední televize CCTV „dokázala“, „vyrobila pět propagandistických pořadů“ poskytujících „důkazy“ k jejím obviněním.²⁷ Čínská ústřední televize „odvysílala záběry sedmi osob, které se zapálily“ a jejichž rodiny a přátelé nemají dodnes žádné informace o tom, kde se nacházejí.²⁸

Tibeťané jako buddhisté chovají velkou úctu k tradičním buddhistickým rituálům za zemřelé. Místní úředníci se k obětem chovali neeticky a nevydali těla zemřelých. Připravili truchlící rodiny o možnost provést rituály za zemřelé a zakázali mnichům vykonat pohřební obřady za oběti sebeupálení. Mniši, kteří byli přistíženi při modlitebních obřadech, byli zatčeni. V některých případech byly rodinám vráceny ostatky poté, co úřady provedly tajnou kremaci.

Úřady v Autonomní prefektuře Känlho a v Autonomní prefektuře Chuang-nan (Malho) vydaly nařízení přísně zakazující sebeupalování a zavedly tvrdé tresty pro „každého, kdo by připomínal památku obětí sebeupálení, vyjádřil souhlas s jejich činem nebo finančně podpořil rodiny pozůstalých“.²⁹ Lidový soud Autonomní prefektury Chuang-nan (Malho) a Ministerstvo veřejné bezpečnosti vydaly seznam sedmi zakázaných aktivit známý jako „sedm zákazů“:³⁰

1. Zakazuje se vystavovat v domácnostech vyobrazení dalajlamy.
2. Zakazuje se šířit názory dalajlamovské kliky.
3. Zakazuje se kritizovat či hanobit stranu a vládu.
4. Zakazuje se organizovat a plánovat sebeupálení, podněcovat k němu či k němu navádět nebo pomáhat se sebeupálením jiným osobám.
5. Zakazuje se přihlížet sebeupálení, provádět pohřební obřady či finančně podporovat dotčené osoby.

27 WOESER, Tsering (ÖZER, Cchering). *Živé pochodně Tibetu – hanba světa: sebeupalování v Tibetu*. Přeložil Alan BEGUIVIN. Praha: Olga Krylová, 2014, 48. ISBN 978-80-86811-75-8.

28 WOESER, Tsering. 2014.

29 WOESER, Tsering. 2014.

30 WOESER, Tsering. 2014.

6. Zakazuje se účastnit se nelegálních pochodů či jiných shromáždění.
7. Zakazuje se shromažďování za účelem narušování veřejného pořádku, vyvolávání nepokojů na veřejných místech či narušování dopravy.

Tato opatření zjevně nepomohla omezit počty sebeupálení, ke kterým dále docházelo i po vydání zákazů. Ve skutečnosti po jejich zavedení došlo k nárůstu těchto protestů. Například 21. října 2012 v Tibetské autonomní prefektuře Känlho úřady nabídly odměnu 50–200 tisíc jüanů za informace vedoucí ke „strůjci“ sebeupálení a bylo nainstalováno velké množství bezpečnostních kamer.³¹ Cchering Özer uvedla, že „během šesti měsíců před vydáním tohoto zákazu se v prefektuře Känlho upálilo šest Tibeťanů. Ale během jediného měsíce od zavedení těchto opatření došlo v Känlho celkem ke čtrnácti případům sebeupálení“.³²

Kolektivní tresty

Vlnu protestů sebeupálením následovalo rychlým tempem zatýkání, držení ve vazbě, mučení a odsouzení rodinných příslušníků osob, které se upálily.

Dne 24. prosince roku 2017 zemřel na následky popálenin po protestu další Tibeťan. Könpe z okresu Ngawa se zapálil na protest proti postupu čínské vlády 23. prosince 2017. Bylo mu kolem třiceti let a byl něco přes rok ženatý. Ihned po protestu na místo dorazila police a odvezla ho pryč. Podle indických zdrojů napojených na místní kontakty zemřel Könpe v nemocnici dvanáct hodin po protestu. Po synově protestu byl zatčen jeho otec Gjakjab a jeho současný stav a místo pobytu zůstávají neznámé.

31 WOESER, Tsering. 2014.

32 WOESER, Tsering. 2014.

Kriminalizace protestů sebeupálením a uplatňování kolektivních trestů jsou nepřípustnými metodami běžně uplatňovanými čínskou vládou. Trestání jsou obyvatelé vesnic a klášterů, odkud pocházejí osoby, které se upálily, stejně jako úředníci v těchto oblastech.³³

Čínské úřady zareagovaly na protesty sebeupálením tím, že je označily za akt terorismu iniciovaný „dalajlamovskou klikou“ (neboli dalajlamou a Ústřední tibetskou správou). Úřady vydaly nařízení zacílená na rodinné příslušníky a příbuzné obětí sebeupálení. Tato nařízení jim na tři roky zakazují cestovat do zahraničí nebo do „Tibetské autonomní oblasti (TAO)“. Dále rodinným příslušníkům a příbuzným zakazují žádat o zaměstnání v čínské státní správě a v armádě a automaticky se jim po dobu tří let po incidentu zamítají žádosti o půjčky nebo oprávnění k podnikání. Na základě těchto nařízení má být také zemědělská půda, obhospodařovaná rodinou protestujícího, nuceně navrácena vládě a za poskytnutí informací o plánovaných protestech sebeupálením je vypsána finanční odměna.

V dubnu roku 2013 vydaly úřady v okrese Dzöge v Autonomní prefektuře Ngawa nová nařízení s dalšími postihy pro rodinné příslušníky a obyvatelé vesnic a klášterů, ze kterých protestující pocházejí. Nařízení má 16 článků. Rodinní příslušníci protestujících sebeupálením jsou zařazeni na černou listinu (článek 16), zbaveni politických práv (článek 2), zbaveni možnosti zaměstnání ve státním sektoru (článek 1), zbaveni všech sociálních dávek na tři roky (článek 4), zbaveni vlastnictví půdy a nemovitostí (článek 10), je jim zakázáno začít podnikat (článek 10), mají zakázáno cestovat do Lhasy a do zahraničí (článek 11), mají zakázáno přijmout finanční pomoc (článek 5) a vesničané, mniši a mnišky musí povinně absolvovat kampaň „právního vzdělání“ (článek 13).³⁴

33 Tibetan Center for Human Rights and Democracy. *Annual Report 2014: Human Rights Situation in Tibet* [online]. 7. 2. 2015. Dostupné z: <https://tchrd.org/annual-report-2014-human-rights-situation-in-tibet/>.

34 Tibetan Center for Human Rights and Democracy. *China Announces Unprecedented Harsh Measures to Deter Self-Immolations in Tibet's Dzoerge County* [online]. 14. 2. 2014. Dostupné z: <https://tchrd.org/china-announces-unprecedented-harsh-measures-to-deter-self-immolations-in-tibets-dzoerge-county/>.

Dále nařízení ukládá vesnicím a klášterům složit zálohu 10–500 tisíc jüanů jako pojistku proti sebeupálení. Pokud k němu dojde, záloha propadne a je vyžadována nová (článek 7).³⁵

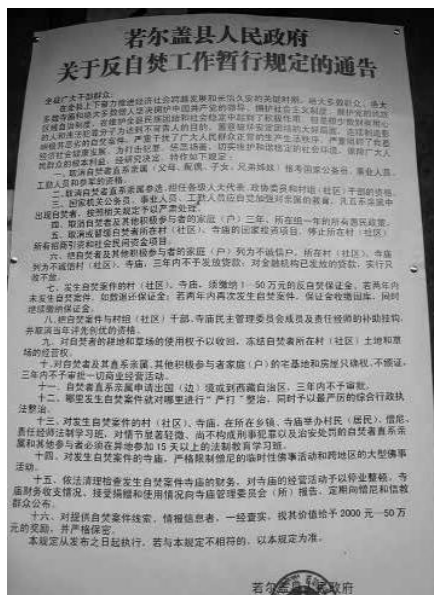
Podle nového nařízení budou také v příslušných komunitách na dobu jednoho roku pozastaveny vládní investiční projekty a veškeré další aktivity přínosné pro komunitu a na stejnou dobu z nich budou příslušné obce vyloučeny.

Pravidla vydaná úřady v okrese Dzöge

Lidový soud okresu Dzöge vydal 5. prosince 2012 soubor pravidel obsahujících informaci, že každý, kdo bude napomáhat Tibeťanům v sebeupalování nebo je v tom bude podporovat, bude obviněn z „úmyslného zabití“.³⁶

35 Tibetan Center for Human Rights and Democracy. *China Announces Unprecedented Harsh Measures to Deter Self-Immolations in Tibet's Dzoerge County*. 2014.

36 Tibet Watch. *Dzoerge County: Maintaining Harmony and Stability* [online]. Říjen 2013. Dostupné z: https://static1.squarespace.com/static/5c6d7c35b2cf790541327f25/t/5c922acb6e9a7f5043571cfe/1553083088363/dzoerge_county_thematic_report.pdf

Překlad pravidel vydaných v okrese Dzöge:

Oznámení o prozatímním nařízení v boji proti sebeupalování

Vydala lidová samospráva okresu Dzöge

Všem státním zaměstnancům a obyvatelstvu okresu

V tomto zásadním okamžiku, kdy celá země dělá vše pro to, aby umožnila rozvoj hospodářství a dlouhodobou stabilitu, většina obyvatelstva, klášterů a mnichů vyjadřuje rozhodnou podporu vedení Komunistické strany Číny, socialistickému řádu a systému menšinové regionální autonomie. Po celém okrese sehráli aktivní úlohu při zajištění národního sjednocení a sociální stability. Avšak nepatrná menšina zločinných individuů s postranními úmysly

záměrně narušuje celkovou stabilitu a jednotu ve snaze dosáhnout svých zhoubných záměrů. Dochází k narušení běžného života širokých vrstev obyvatelstva. Byl zmařen zdravý vývoj hospodářství a společnosti. Za účelem boje proti tomuto zločinu, za účelem chvály ctivosti a potrestání neřesti, s cílem zachovat harmonii a stabilitu společenského prostředí a za účelem ochrany základních zájmů obyvatelstva byla po zralé úvaze výslovně formulována tato nařízení.

1. Pokrevní příbuzenstvo v přímé linii (rodiče, manžel, manželka, děti, bratřenci a sestřenice) osoby, která se upálila, bude vyloučeno z okruhu osob způsobilých ucházet se o místo státního úředníka, pracovníka podniku, dělníka a úředníka pracovní jednotky a o přijetí k armádě.

2. Pokrevní příbuzenstvo v přímé linii je vyloučeno z hlasování ve volbách, z působení ve funkci poslance Všečínského shromáždění lidových zástupců, z členství v Čínském lidovém politickém poradním shromáždění a z členství ve skupině v rámci správní vesnice (čtvrti).

3. Zaměstnanci státních orgánů, pracovníci podniků a dělníci budou cílevědomě prohlubovat vzdělání svých příbuzných. Dojde-li mezi jejich bezprostředními příbuznými k sebeupálení, bude s danou osobou (tj. shora zmíněným státním zaměstnancem) přísně naloženo v souladu s příslušným nařízením.

4. Rodina osoby, která se upálila, bude vyloučena z užívání programů na podporu občanů po dobu tří let a skupina v rámci správní vesnice, kde taková osoba žila, bude vyloučena z využívání programů na podporu občanů po dobu jednoho roku.

5. Správní vesnice (čtvrť) a klášter, v nichž žila osoba, která se upálila, budou vyloučeny ze státních investičních projektů nebo bude jejich účast v těchto projektech pozastavena. Ve správní vesnici (čtvrti), v níž žila osoba, která se upálila, budou přerušeny veškeré projekty atraktivní z hlediska investic a veškeré sociální investiční projekty a investiční projekty pro rozvoj venkova.

6. Rodina (domácnost) osoby, která se upálila, nebo jiných aktivních účastníků bude zařazena mezi nedůvěryhodné rodiny. Správní vesnice (čtvrť) a klášter, v nichž žila osoba, která se upálila, budou zařazeny mezi nedůvěryhodné vesnice, respektive kláštery. Po dobu tří let jim nebudou poskytovány půjčky. Půjčky, které jim finanční instituce již poskytly, budou navráceny a nebude jim poskytnuta žádná další půjčka.

7. Správní vesnice (čtvrť) či klášter, v nichž k sebeupálení došlo, uhradí bezpečnostní zálohu proti případům sebeupálení ve výši 10–500 tisíc jüanů. Nedojde-li k žádnému případu sebeupálení po dobu dvou let, bezpečnostní záloha bude vrácena v plné výši. Dojde-li k dalšímu případu sebeupálení, bezpečnostní záloha propadne státní pokladně a režim bezpečnostní zálohy bude pokračovat.

8. Případy sebeupálení budou mít vliv na dotace pro kádry ze skupiny v rámci správní vesnice (čtvrť), členy demokratického správního výboru klášterů a odměňování klášterních učitelů. Budou vyloučeni z výběru pro cenu za vynikající výsledky za daný rok.

9. Osobám, které se pokusily upálit, budou odňata práva k obdělávání půdy a využívání pastvin. Správní vesnici (čtvrť), v níž žila osoba, která se upálila, bude pozastaveno právo k hospodaření na půdě a pastvinách.

10. K obytné nemovitosti a domu patřícím osobě, která se upálila, nejbližším příbuzným a jiným aktivním účastníkům, lze vydat pouze potvrzení o vlastnictví. K jejich obytné nemovitosti a domu však nebude vydáno osvědčení. Po dobu tří let jim nebude udělen souhlas k žádné obchodní činnosti.

11. Žádosti o opuštění země (překročení hranic) nebo o vstup do Tibetské autonomní oblasti podané nejbližšími příbuznými osoby, která se upálila, nebudou schváleny po dobu tří let.

12. Tam, kde dojde k případu sebeupálení, nastane „tvrdý úder“ a bude uložen trest. Zároveň dojde ke komplexnímu uplatnění správního práva.

13. Pro obyvatele vesnice, mnichy, mnišky a buddhistické učitele ze správní vesnice (čtvrť) a kláštera, v nichž došlo k případu sebeupálení, budou uspořádány kurzy ke zvýšení právního povědomí. Jestliže případ sebeupálení nepředstavuje trestný čin a není s ním spojena sankce za narušení veřejné bezpečnosti, bezprostřední příbuzní osoby, která se upálila, a další aktivní účastníci musí po dobu více než 15 dnů docházet na kurzy ke zvýšení právního povědomí.

14. V klášteře, v němž došlo k sebeupálení, budou výrazně omezeny náboženské aktivity a významné meziregionální buddhistické akce.

15. V místě, kde došlo k sebeupálení, proběhne v souladu se zákonem kontrola finančních záležitostí. Správnímu výboru kláštera budou předány výkazy finančních výnosů a výdajů a přehled přijatých a využitých darů; tyto informace budou rovněž pravidelně předávány mnichům, mniškám a věřícím.

16. Jestliže bude někdo schopen poskytnout informace o chystaném pokusu o sebeupálení a tyto informace se potvrdí, tato osoba obdrží odměnu ve výši 2–500 tisíc jüanů. Tento postup podléhá přísnému utajení.

Toto nařízení bude prováděno ode dne oznámení. Každé jiné nařízení, které bude s tímto nařízením v rozporu, bude podléhat tomuto nařízení jako konečnému a závaznému.

Vyhotovila

Lidová samospráva okresu Dzöge

Datum: 8. dubna 2013

Trestání Tibetanů za „podněcování k sebeupálení“

Okolo stovky Tibetanů bylo zadrženo a svévolně odsouzeno k různě dlouhým trestům odnětí svobody za spojitost s protesty sebeupálením. Trestní stíhání Tibetanů jako reakce na protesty sebeupálením, které Čína považuje za preventivní opatření k jejich zastavení, ve skutečnosti vedou k dalším tragickým protestům včetně sebeupalování.

Dne 28. března 2018 v utajeném procesu odsoudil lidový soud ve městě Barkham v Tibetské a čchiangské autonomní prefektuře Ngawa Lozang Sanggjäho (36 let) k pěti letům vězení za spojitost s protesty sebeupálením.³⁷ Přestože jsou informace o tomto protestu sebeupálením omezené z důvodu přísného dohledu a cenzury internetu, je známo, že Lozang Sanggjä, mnich z kláštera Kirti, byl od srpna 2012 dlouhodobě držen ve vazbě, ale následně byl propuštěn. Byl znovu zatčen o pět let později v srpnu 2017 a od té doby s ním nebyl možný žádný kontakt. Nikdo z jeho rodiny ani příbuzných nebyl informován o jeho soudním procesu či odsouzení.

³⁷ *Tibetan Monk Jailed Five Years on Charges 'Related to Self-Immolation' Protest* [online]. Radio Free Asia. 30. 3. 2018. Dostupné z: <https://www.rfa.org/english/news/tibet/monk-03302018145246.html>.

Když se 15. dubna roku 2017 upálil devětatřicetiletý Wangčhug Cchetän, byli tři Tibeťané z okresu Ňagrong „zatčeni za přechovávání mobilního telefonu“ Wangčhug Cchetäna a byli podrobeni mučení a nelítostnému bití. Dalších pět Tibeťanů bylo zadrženo za pořízení videozáznamu protestu. Könchog Cchering (39 let) byl zadržen za pořízení videozáznamu protestu a panuje podezření, že zemřel na následky krutého bití, které přestál ve vazbě.³⁸

Je známo několik případů, kdy byli Tibeťané za spojitost se sebeupálením odsouzeni k smrti a dlouhým trestům odnětí svobody. Dolma Gjab (32 let), manžel Könchog Wangmo (29 let), která se upálila, byl 15. srpna 2013 odsouzen k smrti na základě obvinění z údajné vraždy své manželky. O pět měsíců dříve, 13. března, se jeho manželka upálila a její manžel Dolma Gjab byl nejprve zatčen čínskými úřady v okrese Dzöge den po jejím sebeupálení. Dolma Gjab byl uvržen do vazby, když odmítl tvrzení úřadů, že smrt jeho ženy byla důsledkem rodinných problémů.³⁹

Podle informací tiskové agentury Nová Čína (Sin-chua) podobně obvinil lidový soud střední instance v Tibetské a čchiangské autonomní prefektuře Ngawa (čín. Aba) 31. ledna 2013 dva Tibeťany, Lozang Könchoga (40 let) a Lozang Ccheringa (31 let), z „úmyslného zabití“ v souvislosti s osmi protesty sebeupálením a odsoudil je k tvrdým trestům. Lozang Könchog byl odsouzen k trestu smrti s dvouletým odkladem a jeho synovec Lozang Cchering obdržel trest odnětí svobody na deset let a na tři roky byl zbaven politických práv.⁴⁰ Oba byli zadrženi v srpnu 2012, ale informace o jejich zadržení a obvinění byla oznámena až v prosinci 2012.

38 DHARPO, Tenzin. *5 Tibetans Arrested in Kardze After Self-Immolation by Tibetan* [online]. Phayul. 29. 4. 2017. Dostupné z: <https://www.phayul.com/2017/04/19/38940/>.

39 Central Tibetan Administration. *China Sentences Tibetan to Death Over Self-Immolations* [online]. 19. 8. 2013. Dostupné z: <https://tibet.net/china-sentences-tibetan-to-death-over-self-immolations/>

40 Tibetan Center for Human Rights and Democracy. *Tibetans Sentenced for 'Murder' at Show Trial to Discredit Self-Immolation Protests* [online]. 1. 2. 2013. Dostupné z: <https://tchrd.org/tibetans-sentenced-for-murder-at-show-trial-to-discredit-self-immolation-protests/>

Podobně tvrdě je postihováno šíření informací o protestech. V říjnu 2017 čínské úřady zadržely nejméně sedm Tibeťanů v okrese Ditö v Tibetské autonomní prefektuře Jü-šu na základě obvinění z nahrávání a šíření nahrávek protestů sebeupálením, ke kterým došlo o dva roky dříve. Rádio Svobodná Asie informovalo, že „čínské úřady obvinily tyto Tibeťany z internetové komunikace mimo Tibet a z provozování mnoha nezákonných aktivit“.⁴¹

Dne 3. listopadu 2014 odsoudil lidový soud střední instance v Ngawě Dolmu Ccho ke třem rokům vězení za pokus o naložení spáleného těla Könchog Cchetäna do vozidla. Ve stejném případě bylo dalších sedm Tibeťanů odsouzeno k až pětiletým trestům odnětí svobody za údajné napomáhání sebeupálení Könchog Cchetäna. Könme byl odsouzen ke třem letům vězení, Gephel k dvěma letům a dalších pět neidentifikovaných Tibeťanů obdrželo pětiletý trest.

Dne 29. srpna 2011 odsoudil soud v Ngawě šestačtyřicetiletého Lozang Cündüho k jedenácti letům vězení. Podle tiskové agentury Nová Čína (Sin-chua) byl „Lozang Cündü odsouzen za úmyslné zabití, protože ukrýval Phüncchoga a bránil jeho lékařskému ošetření po jeho pokusu o sebeupálení“. Lozang Cündü je strýcem z otcovy strany a učitelem zesnulého Phüncchoga, mnicha z kláštera Kirti, který se upálil 16. března 2011.⁴²

Dne 30. srpna 2011 odsoudil soud v Ngawě Lozang Tändzina k třinácti letům vězení a Lozang Tändzina (Nagtäna) k deseti letům vězení za „zosnování, navádění a napomáhání“ v případě sebeupálení Phüncchoga.⁴³

41 *China Detains Seven Tibetans in Yushul Over Self-Immolation Videos* [online]. Radio Free Asia. 23. 10. 2017. Dostupné z: <https://www.rfa.org/english/news/tibet/yushul-detentions-10232017164043.html?searchterm:utf8:ustring=%20China%20Detains%20Seven%20Tibetans%20in%20Yushul>.

42 Tibetan Centre for Human Rights and Democracy. *Tibetan Monk Sentenced to 11 Yrs Term in Immolation Case* [online]. 29. 8 2011. Dostupné z: <https://tchrd.org/tibetan-monk-sentenced-to-11-yrs-term-in-immolation-case/>.

43 Human Rights Watch. *China: End Crackdown on Tibetan Monasteries* [online]. 12. 10. 2011. Dostupné z: <https://www.hrw.org/news/2011/10/12/china-end-crackdown-tibetan-monasteries>.

Dne 5. září byli odsouzeni dvaadvacetiletý Lozang Dargjā (bratr Phüncchoga, který se upálil) a třicetiletý Cchekhom, kteří byli zatčeni již na začátku dubna. Oba obdrželi tříletý trest odnětí svobody za údajnou účast na Phüncchogově sebeupálení. Dne 26. září 2011 se po předchozích zatčeních a odsouzeních jeho bratra Lozang Dargjāho a strýce Lozang Cündüa upálil také mladší bratr dříve sebeupáleného Phüncchoga. Rodina přišla v plamenech o dva ze čtyř synů, nejstarší syn byl odsouzen na tři roky a strýc Cündü byl odsouzen k 11 rokům. Bylo také oznámeno, že otec a jediný zbývající syn, který má fyzické obtíže, nejsou k nalezení.

Dne 31. ledna 2013 lidový soud v okrese Sangčhu (čín. Sia-che) v Tibetské autonomní prefektuře Känlho (čín. Kan-nan) v provincii Kan-su odsoudil šest Tibeťanů ke třem až dvanácti rokům vězení za údajný podíl na sebeupálení Dordže Rinčhena (58 let), který se upálil 23. října 2012.⁴⁴ Jednalo se o těchto šest Tibeťanů: Pāma Döndub (12 let vězení), Kalzang Gjamccho (11 let vězení), Pāma Ccho (8 let vězení), Lhamo Döndub (7 let vězení), Dungkar Gjal (4 roky vězení) a Jangmo Kji (3 roky vězení).⁴⁵

Dne 28. února 2013 bylo devět Tibeťanů souzeno na základě obvinění z „nabádání k protestům sebeupálením“ proti čínské vládě. Soudní jednání v okrese Lučhu (čín. Lu-čchü) v Tibetské autonomní prefektuře Känlho (čín. Kan-nan) probíhalo za přísných bezpečnostních opatření, příbuzní a další Tibeťané nebyli vpuštěni do blízkosti soudní budovy. Obvinění byli identifikováni jako Kalzang Samdub, mnich z kláštera Zamccha Dongzug, Kalzang Gjab, Kalzang Sönam, Cchezung, Dordže Döndub, Kalzang Namden, Sönam Kje, Lhamo Dordže a Ňima. Všichni pocházeli z vesnice Locche v okrese Lučhu.⁴⁶

44 Human Rights Watch. *China: End Crackdown on Tibetan Monasteries*. 2011.

45 *China Sentences Another 6 Tibetans Over Self-Immolations* [online]. Xinhua. 31. 1. 2013. Dostupné z: http://news.xinhuanet.com/english/china/2013-01/31/c_132142496.htm; Tibetan Centre for Human Rights and Democracy. *Six Tibetans Sentenced up to 12 Years Over Self-Immolation* [online]. 1. 2. 2013. Dostupné z: <https://tchrd.org/six-tibetans-sentenced-up-to-12-yrs-over-self-immolation/>.

46 *Nine Tibetans Go on Trial Over Burning Protests* [online]. Radio Free Asia. 28. 2. 2013. Dostupné z: <https://www.rfa.org/english/news/tibet/court-02282013202705.html>.

Dne 2. března 2013 odsoudil čínský soud ve východním Tibetu k tvrdému tresu až 15 let vězení tři Tibeťany za „zločiny“ související s probíhající vlnou sebeupalování v Tibetu. Oficiální čínský list v prefektuře Känlho informoval, že soud v okrese Lučhu vynesl verdikt. Lhamo Dordže byl odsouzen k patnácti letům vězení, Kalzang Sönam k jedenácti letům a Cchezang Gjaba k deseti letům vězení za „úmyslné zabití“.⁴⁷

Dne 2. března 2013 byl Jarphel (42 let), mnich z kláštera Jeršong, odsouzen k 15 měsícům vězení. Jarphel je strýcem jedné z obětí sebeupálení a byl odsouzen za přenesení zpopelněných ostatků svého synovce z kláštera Rongwo do jeho domova v průvodu, který se konal v roce 212 v okrese Rebkong (čín. Tchung-žen, pchinjin: Tongren) v Tibetské autonomní prefektuře Malho (čín. Chuangnan) v provincii Čching-chaj.

Dne 18. dubna 2013 odsoudil lidový soud okresu Sün-chua v městské prefektuře Chaj-tung v provincii Čching-chaj mnichy Cündüho (asi 27 let) a Gendün Cchulthima (asi 30 let) z kláštera Bido v obci Bido (čín. Wen-tu) ke třem rokům vězení. Byli obviněni z provádění náboženských rituálů a odříkávání modliteb za Wangčhen Norbua, který zemřel po protestu sebeupálením 19. listopadu 2012 v obci Kangccha v salarském autonomním okrese Sün-chua v prefektuře Chaj-tung v provincii Čching-chaj.⁴⁸ Tito dva mniši, Cündü a Gendün Cchulthim, byli zadrženi a zatčeni 21. listopadu 2012 cestou do domu Wangčhen Norbua, kde mu chtěli vzdát čest a odříkat modlitby.⁴⁹

Dne 14. května 2013 odsoudil lidový soud okresu Cekhög (čín. Ce-kchu) v Tibetské autonomní prefektuře Malho (čín. Chuangnan) v provincii Čching-chaj Garce Džigmeho (36 let), spisovatele

47 *China Sentences Three Tibetans up to 15 Years for Self-Immolation 'Crimes'* [online]. Phalyul. 2. 3. 2013. Dostupné z: <https://www.phayul.com/2013/03/02/33116/>.

48 Tibetan Centre for Human Rights and Democracy. *Two Monks Sentenced to 3 Years in Prison for Holding Prayers for Self-Immolator* [online]. 5. 6. 2013, Dostupné z: <https://tchrd.org/two-monks-sentenced-to-3-yrs-in-prison-for-holding-prayers-for-self-immolator/>.

49 International Campaign for Tibet. *Two Monks Imprisoned for Three Years After Prayers for a Tibetan Self-Immolator* [online]. 5. 6. 2013. Dostupné z: <https://www.savetibet.org/two-monks-imprisoned-for-three-years-after-prayers-for-a-tibetan-self-immolator/>.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

a mnicha, k pětiletému trestu za to, že napsal knihu o tibetské otázce a protestech sebeupalování.⁵⁰

Podle informací z médií z října 2013 odsoudil čínský soud v městské prefektuře Chu-čou (poblíž jezera Se-ling, tibetsky Serling) v provincii Čching-chaj Wašul Dorthuga (51 let) z obce Dungda v okrese Päma v Tibetské autonomní prefektuře Golog k deseti letům vězení. Přestože obvinění ani datum odsouzení nejsou známé, má se za to, že byl zatčen v souvislosti s údajnou „účastí“ na protestu sebeupálením Lozang Gendüna, ke kterému došlo 3. prosince 2012.⁵¹

Dva mniši z kláštera Labrang, Džinpa Gjamccho (asi 39 let) a Kalzang Mönlam (37 let), byli 12. září 2016 odsouzeni čínským soudem v okrese Sangčhu za údajnou „účasť“ na sebeupálení Sanggjä Cchoa z 27. května 2015. Oba mniši byli zadrženi v červnu 2015 a úřady o jejich obvinění neinformovaly rodiče ani příbuzné. Džinpa a Kalzang byli odsouzeni za „šíření informací a fotografií na internetu“ v souvislosti se sebeupálením Sanggjä Cchoa.⁵²

Výčet zatčení, zadrženi, mučení a odsouzení Tibetanů v souvislosti se sebeupálením není úplný. Vzhledem k zákazům a snahám zabránit komunikaci nejsou často případy zadrženi, zatčení a odsouzení Tibetanů známy. Šíření těchto informací mimo Tibet představuje pro Tibetany riziko zatčení a ohrožení života.

Mezinárodní lidskoprávní organizace kritizovaly čínské úřady za tvrdé tresty odnětí svobody vynášené vůči Tibetanům za údajnou účast na protestech sebeupálením. Sophie Richardsonová, ředitelka čínské divize Human Rights Watch, označila tato trestní stíhání za nevěrohodná. „Čínská vláda se domnívá, že může zastavit

50 Tibetan Centre for Human Rights and Democracy. *Tibetan Writer Sentenced to 5 Yrs in Prison for Writing Book on Self-Immolation* [online]. 21. 5. 2013. Dostupné z: <https://tchrd.org/tibetan-writer-sentenced-to-5-yrs-in-prison-for-writing-book-on-self-immolation/>

51 *Tibetan Handed 10-Year Term for Supporting Self-Immolation* [online]. Radio Free Asia. 10. 10 2013. Dostupné z: <https://www.rfa.org/english/news/tibet/term-10102013140812.html>.

52 *Two Tibetan Monks Linked to Self-Immolation are Sentenced in a Secret Trial* [online]. Radio Free Asia. 20. 9. 2016. Dostupné z: <https://www.rfa.org/english/news/tibet/sentenced-09202016135125.html?searchterm=utf8:ustring=%20Two%20Tibetan%20Monks%20Linked%20to%20Self-Immolation>

sebeupalování tím, že potrestá každého, kdo o tom bude hovořit. Ale tím, že stíhá osoby, které k tomu „navádějí“, dále umocňuje tragédii spojenou s těmito sebevražednými protesty.“⁵³

Reakce mezinárodní komunity na sebeupalování

Informace o sebeupalování v Tibetu a jasný signál, který tím Tibeťané vysílají, předává dál Ústřední tibetská správa, skupiny podporující Tibet a mezinárodní lidskoprávní skupiny a organizace. Společně apelují na vlády zemí po celém světě, aby komunikovaly s čínskou vládou a požadovaly multilaterální diplomatickou intervenci s cílem vyřešení tohoto problému.

Výroční zpráva Ministerstva zahraničí Spojených států amerických o lidských právech v Číně, Hongkongu, Macau a Tibetu za rok 2012 uvádí, že ke zhoršujícímu se stavu lidských práv v Tibetu přispívají diskriminační a represivní kroky čínské vlády, jako je „smrtné použití síly, bezhlavá střelba na pokojně protestující Tibeťany, zákazy shromažďování (a) svévolné zatýkání Tibeťanů vyjadřujících víru v dalajlamu“.⁵⁴ Výbor OSN proti mučení v roce 2011 odsoudil čínskou politiku, která ohrožuje existenci tibetského jazyka a omezuje náboženské vyznání. Zvláštní zpravodajka OSN pro otázky násilí vůči ženám v roce 2008 informovala o nucených potratech a sterilizacích tibetských žen v Tibetu. Zvláštní zpravodaj OSN pro právo na potraviny v roce 2010 informoval o „zabavování orné půdy“ v Tibetu a „násilném přesídlování nomádů z tibetských pastvin“ za účelem poskytnutí prostoru rozvojovým projektům spočívajícím ve výstavbě obrovských přehrad a neřízené důlní těžbě.⁵⁵

53 Human Rights Watch. *China: Stop Sentencing Tibetans for "Inciting" Immolations* [online]. 1. 2. 2013. Dostupné z: <https://www.hrw.org/news/2013/02/01/china-stop-sentencing-tibetans-inciting-immolations>.

54 U. S. Department of State, *China: 2012 Human Rights Report* [online]. 2013. Dostupné z: <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/204405.pdf>.

55 Central Tibetan Administration. *UN Special Rapporteur Challenges China's Forced Resettlement Policy* [online]. 7. 5. 2012. Dostupné z: <https://tibet.net/un-special-rapporteur-challenges-chinas-forced-resettlement-policy-in-tibet/>.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

Dne 2. listopadu 2012 vydala vysoká komisařka pro lidská práva Navi Pillayová první veřejné prohlášení o sebeupalování Tibeťanů, ve kterém vyzvala čínskou vládu k respektování práv Tibeťanů a žádala neomezený přístup úředníků OSN a zahraničních médií do tibetských oblastí.⁵⁶

Dne 1. června 2013 v reakci na dotaz týkající se neschopnosti OSN přimět Čínu k tomu, aby se zabývala utrpením Tibeťanů, zejména vzhledem k nebývale rostoucímu počtu osob, které se upálily, prohlásila: „Tibet nyní potřebuje politické řešení situace. Za utrpení Tibeťanů je třeba přijmout zodpovědnost a nemůže k němu dále docházet bez povšimnutí a nesmí být nadále ignorováno.“⁵⁷ K případům sebeupalování se vyjádřily vlády více než 28 zemí.

Od roku 2009 se v otázkách sebeupalování v porovnání s ostatními vládami velmi výrazně a důsledně angažují Spojené státy americké. Na oficiálních webových stránkách člena Kongresu Spojených států amerických Jima McGoverna bylo 13. srpna 2012 zveřejněno prohlášení členů Kongresu Jima McGoverna a Franka R. Wolfa vyzývající americkou vládu, aby zorganizovala mezinárodní konferenci o tibetské krizi, a upozorňující na potřebu multilaterálního postupu v otázkách Tibetu.⁵⁸ Vyzvali Ministerstvo zahraničí Spojených států amerických k přijetí „tvrdších, koordinovanějších, viditelnějších mezinárodních diplomatických kroků k vyřešení krize v Tibetu“.⁵⁹

Podle webových stránek vládní tiskové agentury Nová Čína (Xinhuanet.com) vnímá čínská vláda jakékoliv vyjádření podpory

56 International Campaign for Tibet. *UN Rights Commissioner Makes Strong First Statement on Tibet* [online]. 2. 11. 2012. Dostupné z: <https://www.savetibet.org/un-rights-commissioner-makes-strong-first-statement-on-tibet/>.

57 *Address Grievances of Tibetans in Tibet: UNHR Asks China* [online]. The Tibet Post International. 1. 7. 2013. Dostupné z: <http://www.thetibetpost.com/en/news/internation-%20al/3499-address-grievanc-es-of->.

58 James P. McGovern a Frank R. Wolf, členové Kongresu Spojených států amerických, dopis ministryni zahraničí Hillary Rodham Clintonové [online]. 13. 8. 2012. Dostupné z: <https://tibet.net/wp-content/uploads/2012/08/Letter-to-Secretary-Clinton-on-Tibet.pdf>

59 James P. McGovern a Frank R. Wolf. 2012.

Spojených států amerických a zájem o sebeupalování Tibeťanů jako „vměšování se“ a „zasahování do vnitřních záležitostí Číny“⁶⁰ a varuje před negativními následky.

Závěry

Proč se Tibeťané, mladí i staří, uchylují k sebeupálení, riskují a obětují své drahocenné životy a bezpečnost svých rodin a komunit?

Čínská vláda obviňuje Jeho Svatost dalajlamu a Ústřední tibetskou správu z „podněcování“ a „zosnování sebeupalování“.

Předseda Ústřední tibetské správy sikjong Dr. Lozang Sengge přičítá počátek vlny protestů sebeupálením represivní politice čínské vlády v Tibetu. Prohlásil, že sebeupalováním Tibeťané vyjadřují svůj nesouhlas s čínskou okupací Tibetu a vysílají politický signál, který požaduje změnu a bezodkladnou intervenci v Tibetu.

Pronásledování z důvodu náboženského vyznání, odsunutí Tibeťanů na okraj společnosti, postavení druhořadých občanů ve vlastní zemi, vykořisťování nemajetných, ničení životního prostředí, diskriminační přístup likvidující tibetský jazyk – to jsou hlavní důsledky šedesáti let čínské nadvlády v Tibetu. Tento neúctěsný stav ukazuje, že Čína pohrdá legitimními nároky tibetského lidu. Tato politika odhaluje imperialistické plány Číny s Tibetem a staví ji do role koloniálního vládce.

Avšak navzdory drakonickému přístupu čínské vlády Tibeťané vytrvali a nadvládě vzdorují. Vyjádřili neochvějnou víru v Jeho Svatost dalajlamu a loajalitu Ústřední tibetské správě, morálnímu a zákonnému reprezentativnímu orgánu Tibeťanů v Tibetu i mimo Tibet.

60 *China Opposes U. S. Resolution on Tibet Issue* [online]. Xinhuanet. 28. 4. 2018. Dostupné z: http://www.xinhuanet.com/english/2018-04/28/c_137142349.htm.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

Čína se pokusila o bezpočet kampaní s cílem pošpinit Jeho Svatost dalajlamu a donutit Tibeťany, aby se ho zřekli. Tyto nepřetržité snahy však pouze vedly k tomu, že si Tibeťané uvědomili prázdnotu, která panuje v Tibetu bez jeho přítomnosti, a přiměly je k volání po jeho návratu.

Všechny osoby, které se upálily, provolávaly požadavek návratu Jeho Svatosti do Tibetu a svobody Tibetu.

Pro Tibeťany uvnitř Tibetu je Jeho Svatost strážcem jejich kulturní identity a symbolem svobody Tibetu. Jejich naprostá oddanost Jeho Svatosti je neochvějná. Kromě toho snaha čínské vlády začlenit Tibeťany do hlavního proudu čínské kultury a potlačit tibetský jazyk a projevy kulturní identity podněcuje hlubokou nedůvěru k čínským úřadům. Masové přesídlování Číňanů do Tibetu vytvořilo z Tibeťanů menšinu v jejich vlastní zemi, připravilo je o volební právo a vytlačilo je na okraj společnosti téměř ve všech sektorech. V klíčové oblasti vzdělávání trpí tibetští žáci diskriminací v důsledku vysokého školného či zcela nevyhovujících školních zařízení ve venkovských oblastech.

Úplná kontrola čínské vlády v Tibetu nutí Tibeťany, aby se uchýlovali k extrémním prostředkům, jako je sebeupalování, na protest proti jednání a postupům ohrožujícím jejich identitu a kulturu. Vysocí lamové a duchovní učitelé současně nabádají k prostému životu a ochraně lidského života a životního prostředí a pomáhají udržovat ducha tibetské identity, jednoty a duchovní příslušnosti v době nesmírné nejistoty a zmatku.

A to je skutečným dilematem čínské vlády: i když vládne Tibetu, nedokáže si získat srdce a mysl tibetského lidu. Protesty sebeupalováním to dávají jasně najevo. Čínská vláda se snaží získat kontrolu nad protesty z dobrých důvodů. Zavedla cenzuru a kriminalizovala protestující, ale její krutý a tvrdý postup vůči protestujícím situaci jen zhoršil.

Počet sebeupálení v Tibetu se nesnížil. Září červených a žlutých plamenů, které zachvátily v posledních devíti letech Tibet, uviděl celý svět.

Ústřední tibetská správa věří, že protesty sebeupalováním lze zastavit jedině tehdy, když čínské úřady vyslyší opravdové a legitimní důvody protestujících Tibeťanů v Tibetu. Volání po svobodě tibetského lidu a právoplatném návratu Jeho Svatosti dalajlamy do Tibetu opakují do posledního dechu všichni Tibeťané, kteří se rozhodnou upálit, než ohnivý plamen sežehne jejich tělo na popel.

DRUHÁ KAPITOLA

HISTORICKÝ STATUS TIBETU

Úvod

Když jednotky Čínské lidově osvobozené armády začaly v letech 1949/1950 s invazí, byl Tibet nezávislý stát. Čínské vojenské převzetí moci představovalo útok proti suverénnímu státu a porušení mezinárodního práva. Dnešní pokračující okupace Tibetu Čínou za pomoci několikasettisícového vojska porušuje mezinárodní právo a základní práva tibetského lidu. Čínská komunistická vláda si nárokuje právo na „vlastnictví“ Tibetu. Toto právo neuplatňuje na základě vojenského dobytí země v letech 1950/1949, ani z pozice své údajně faktické kontroly Tibetu od té doby nebo od národního povstání v roce 1959. Čínská vláda nezakládá svůj nárok „vlastnit“ Tibet ani na „Sedmnáctibodové dohodě“ o „mírovém osvobození Tibetu“, kterou Tibetu vnutila v roce 1951.

Údajný právní nárok Číny je místo toho založen na historických vztazích, především na vztazích mongolských a mandžuských vládců Číny s tibetskými lamy a v menší míře s čínskými vládci a tibetskými lamy. Primární události, o které se čínská vláda opírá, se odehrály před mnoha staletími, během vrcholu expanze mongolské říše. V té době, zejména v 18. století, mandžusští císaři vládli Číně a šířili svůj politický vliv ve východní Evropě a po celé východní a střední Asii, včetně Tibetu.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

Není sporu, že v různých obdobích své dlouhé historie se různou měrou Tibet dostával pod cizí vliv: Mongolů, nepálských Gurkhů, mandžuských císařů Číny a britských vládců Indie. V jiných obdobích tibetských dějin to byl Tibet, kdo uplatňoval moc a vliv na své sousedy včetně Číny. Jen málo států v dnešním světě nebylo v některém okamžiku své historie podrobena cizí nadvládě či vystaveno cizímu vlivu. V případě Tibetu byly míra a délka cizího vlivu a vměšování poměrně omezené. Navíc, co se týče politického významu, byly vztahy s mongolskými, čínskými a mandžuskými vládci ve své podstatě osobní a v žádné době neimplikovaly spojení nebo sloučení tibetského státu s čínským státem.

Nicméně ať už je starobylá historie Tibetu jakkoli fascinující, jeho status v době čínské invaze musí být samozřejmě posuzován na základě jeho postavení v moderních dějinách, zejména na základě jeho vztahů s Čínou po roce 1911, kdy Číňané svrhli cizí mandžuskou vládu a stali se pány své vlastní země. Každá země se může vrátit k některému období v historii, aby zdůvodnila územní nároky na sousední státy – ale to je podle mezinárodního práva a praxe nepřijatelný požadavek.

Právní informační komise pro Tibet Mezinárodního výboru právníků ve své studii o právním statusu Tibetu uvedla:

Tibet mezi lety 1913–1950 prokazoval takové podmínky státnosti, jaké jsou obecně přijímány podle mezinárodního práva. V roce 1950 existoval národ a území a vláda, která na tomto území působila a řídila si své vlastní vnitřní záležitosti nezávisle na jakékoli vnější autoritě. Zahraniční vztahy Tibetu řídila v letech 1913–1950 výhradně vláda Tibetu a oficiální dokumenty ukazují, že země, se kterými Tibet udržoval zahraniční vztahy, v praxi jednaly s Tibetem jako s nezávislým státem.⁶¹

Čtyřicet let nezávislosti jednoznačně postačuje k tomu, aby zemi jako nezávislou posuzovalo mezinárodní společenství. Mnohé ze zemí, které jsou dnes členy Organizace spojených národů, zažily

61 Legal Inquiry Committee on Tibet, International Commission of Jurists. *Tibet and the Chinese People's Republic*. Geneva: International Commission of Jurists, 1960, 5-6.

podobné, či dokonce ještě kratší období nezávislosti. Avšak v případě Tibetu byla čínskou vládou selektivně přepsána dokonce i jeho dávná historie, aby pomohla obhájit její nárok na „vlastnictví“.

Raná historie

Podle tibetských kronik vládl první král Tibetu od roku 127 před naším letopočtem, avšak teprve v 7. století našeho letopočtu se Tibet objevil jako sjednocený stát a mocná říše vládce Songcän Gampa. Za jeho vlády započala éra politické a vojenské svrchovanosti a územní expanze, která trvala tři staletí. Nepálský král a čínský císař nabízeli tibetskému vládcovi své dcery k sňatku a tyto sňatky měly zvlášť velký význam, protože sehrály zásadní roli v šíření buddhismu v Tibetu. Čínská propaganda vždy odkazuje k politickým důsledkům Songcän Gampova svazku s čínskou císařskou princeznou Wen-čcheng a pragmaticky přehlíží ostatní královny tibetského vládce, zejména jeho nepálskou manželku, jejíž vliv byl větší než vliv jejího čínského protějšku.

Tibetský vládce Thisong Decän (vládl v letech 755–797) rozšířil tibetskou říši dobytím části Číny. V roce 763 Tibet napadl a obsadil hlavní město tchangské Číny, Čchang-an (dnešní Si-an), a tchangská říše musela Tibetu platit roční tribut. V roce 783 byla uzavřena smlouva, kterou byla určena hranice mezi Tibetem a Čínou; svědectví o některých z těchto výbojů nesou nápisy na stéle na úpatí paláce Potála ve Lhase.

V roce 821 byla mezi Tibetem a Čínou sepsána nová mírová smlouva, vytyčující hranice mezi oběma zeměmi, jak je zaznamenáno na stéle u Džókhangu ve Lhase. Tato významná smlouva je dokladem povahy vztahů mezi těmito dvěma asijskými mocnostmi. Text byl vyryt jak v tibetštině, tak v čínštině do tří kamenných stél: jedna byla vztyčena v Gonbu Marru, aby vyznačovala hranice mezi oběma národy, druhá ve Lhase, kde dosud stojí, a třetí v tchangském císařském hlavním

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

městě Čchang-anu. Píše se zde: „Tibet a Čína si ponechají země a hranice, které nyní vlastní. Všechno území na východ odtud bude země velké Číny; všechno území na západ odtud bude jednoznačně země velkého Tibetu. Na žádné z obou stran této hranice se nepovedou války, nebudou nepřátelské vpády a územní zábory.”⁶²

Čína interpretuje tyto události tak, aby ukazovaly, že „Tibeťané a Číňané prostřednictvím sňatku mezi panovnickými rodinami a setkáními, vedoucími ke spolenectví, stmelili politické a příbuzenské vazby jednoty a politického přátelství a vytvořili pevnější ekonomické a kulturní vztahy, pokládající pevný základ pro konečné ustavení sjednoceného národa“. Jak čínské, tak tibetské historické záznamy jsou ve skutečnosti s takovouto interpretací v rozporu a místo toho odkazují na samostatné mocné říše. Zesnulý Ngaphö Ngawang Džigme, místopředseda Stálého výboru Všečínského shromáždění lidových zástupců, uvedl ve svém projevu v roce 1989:

Někteří historikové tvrdí, že Tibet je součástí Číny od dávných dob, jiní tvrdí, že od doby krále Songcän Gampa prostřednictvím jeho sňatku s čínskou princeznou. Nesouhlasím ani s jedním z těchto názorů. Když mluvíte o starých dobách, neexistuje žádná časová linka, nebo kdyby to bylo od dob Songcän Gampova sňatku, všichni víme, že první královnou Songcän Gampa byla nepálská princezna, a v tom případě by měl Tibet být součástí Nepálu. Jak tohle vysvětlíme?

V textu pro China Review v roce 2007 profesor Ke Ťien-siung z Univerzity Fu-tan v Šanghaji píše: „Čína (Čung-kuo) se oficiálně stala názvem naší země teprve s ustavením Čínské republiky v roce 1912. Předtím idea Číny (Čung-kuo) nebyla jasně konceptualizovaná.“ A dodává: „Tchu-po/Tchu-fan (Tibetská říše) byla suverénní a nezávislá na dynastii Tchang.“

62 Citace dle ŽAGABPA, Wangčhug Dedän a KOLMAŠ, Josef, ed. *Dějiny Tibetu*. Překlad Josef KOLMAŠ. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2000. Dějiny států. ISBN 80-7106-410-6. – pozn. překladatelky.

V polovině 9. století se tibetský stát rozdrobil do několika knížectví. Soustředil pozornost na Indii a Nepál a silné náboženské a kulturní vlivy těchto regionů přivodily v Tibetu rozsáhlou duchovní a intelektuální obrodu.

Vztahy s mongolskými císaři (1240–1350)

Mongolský vládce Čingischán a jeho nástupci dobyli rozsáhlá území v Asii a Evropě a vytvořili největší říši, jakou svět kdy poznal, sahající od Pacifiku po východní Evropu. V roce 1207 padla postupujícím Mongolům do rukou tangutská říše, ležící severně od Tibetu, a v roce 1271 Mongolové vyhlásili založení mongolské dynastie Jüan, která měla vládnout východní části říše. V roce 1279 padla před postupujícími vojsky čínská dynastie Sung v jižní Číně a Mongolové dokončili dobytí Číny. Dnes Čína prohlašuje dynastii Jüan za svou vlastní a dělá si tak nárok na veškerá území dobytá tehdy Mongoly, přinejmenším ve východní polovině mongolské říše.

Princ Godan chan, vnuk Čingischána, vyslal v roce 1240 výpravu do Tibetu a pozval jednoho z vůdčích náboženských hierarchů Tibetu, Sakjapanditu Kunga Gjalchhána (1182–1251), ke svému dvoru, čímž položil základ dlouhodobého tibetsko-mongolského vztahu. Zde má počátek unikátní vztah *čhö-jön* (kněz-patron). Kublajchán, který vystřídal Godan chana, otevřel náruč tibetskému buddhismu a přijal Dogön Čhögjal Phagpu, synovce Sakjapandity, za svého duchovního učitele.

Tento vzájemný vztah *čhö-jön* vedl k tomu, že Kublaj přijal buddhismus za státní náboženství své říše a Phagpa se stal jeho nejvyšší duchovní autoritou. Jako výraz vděčnosti nabídl Kublajchán v roce 1254 svému tibetskému lamovi politickou moc nad celým Tibetem a udělil mu různé tituly.

Na tyto rané vztahy *čhö-jön* navazovaly mnohé podobné vzájemné vztahy mezi dalšími mongolskými princí a tibetskými aristokratickými

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

rodinami a tibetskými lamy. Kromě upevnění jedinečného vztahu ve střední Asii tak byl také vytvořen základ pro pozdější vztahy mezi mandžuskými císaři a jednotlivými dalajlamy. Vztah *čhō-jōn* byl sám o sobě vztahem čistě osobním, jenž povstal z náboženské oddanosti patrona k jeho knězi, a trval dál, i když se politické postavení patrona změnilo. To bylo patrné v mongolsko-tibetském vztahu, který nadále pokračoval dokonce i po pádu dynastie Jüan.

Podstatným prvkem vztahu *čhō-jōn* byla ochrana, nikoli poslušnost, kterou patron prokazoval svému lamovi na oplátku za jeho náboženské učení. Avšak některé vztahy *čhō-jōn* nabyly důležitých politických rozměrů, kdy se od patrona očekávala vojenská podpora na ochranu lamy a jeho učení nebo náboženské školy. Nevyplývala z toho nadřazenost ochránce, protože laický patron byl také žákem a uctívatelem svého lamy.

V době, kdy se buddhismus stal státním náboženstvím ve východní části mongolské říše a Sakja-lama (Phagpa) jeho nejvyšší duchovní autoritou, by mongolsko-tibetský vztah mohl být nejlépe popsán jako vzájemná závislost. Tento koncept definoval duální politickou a náboženskou svrchovanost světského císaře a duchovního vůdce na základě rovnosti a vzájemné závislosti. Zatímco duchovní vůdce byl závislý na císaři kvůli ochraně a podpoře jeho vlády nad Tibetem, císař byl závislý na lamovi, jenž poskytoval legitimitu jeho vládě nad mongolskou říší.

Nelze popřít, že mongolští císaři šířili svůj vliv na Tibet. Avšak žádný z mongolských vládců nikdy neučinil pokus spravovat Tibet přímo: Tibet neplatil daně mongolské říši a zcela jistě nebyl mongolskými císaři nikdy pokládán za součást Číny.

Tibet přerušil své politické vazby s Mongoly v roce 1350, když tibetský král Čhangčhub Gjalčchän (vládl v letech 1350–1364) nahradil lamy školy Sakja jako nejmocnějšího vládcu Tibetu. Čhangčhub Gjalčchän se zbavil mongolského vlivu na tibetský administrativní systém a zavedl systém nový a jednoznačně tibetský. Zavedl také zákoník *Thimjig žälče čonga* neboli Zákoník o 15 člancích pro výkon

spravedlnosti v království. Číňané znovu získali svou nezávislost na mongolské vládě a založili dynastii Ming o osmnáct let později.

Vztahy s mingskými císaři (1368–1644)

Vztahy mezi mongolskými chány či imperátory a tibetskými lamy předcházely mongolskému dobytí Číny. Podobně Tibet přerušil vazby s mongolskými vládci předtím, než svou nezávislost na nich získala zpět Čína. Čínští císaři dynastie Ming nezdědili od Mongolů žádné vztahy. Mongolští chánové však pokračovali ve svých intenzivních náboženských a kulturních vazbách s Tibetány, často v podobě *čhö-jön*.

Kontakty mezi Tibetem a mingskou Čínou byly sporadické a většinou omezené na návštěvy Číny jednotlivými lamy různých, někdy soupeřících klášterů, jimž čínský císař uděloval čestné císařské tituly či dával dary. Tyto návštěvy jsou zaznamenány v tibetských historických textech 15. až 17. století, ale nejsou v nich vůbec žádná svědectví, pokud jde o podřízenost Tibetu nebo jeho vládců Číně nebo mingským císařům.

Jak poznamenal zesnulý Elliot Sperling, profesor středoasijských studií z Indianské Univerzity: „Zkoumání událostí kolem udělování těchto titulů jasně ukazuje, že ti, kdo je dostávali, měli v Tibetu moc či vliv předtím, než jim byly uděleny. Tituly jako takové nepropůjčovaly moc, ale spíše ji uznávaly, a jejich udělení je srovnatelné s běžným propůjčováním vyznamenání, titulů nebo ocenění jedné země státním příslušníkům země jiné.“⁶³

Od roku 1350 vládla Tibetu knížata rodu Phagmodu a poté, zhruba od roku 1481, Rinpungská dynastie. V roce 1406 Dagpa Gjalčhän, vládnoucí kníže rodu Phagmodu, odmítl císařské pozvání navštívit Čínu. To jasně ukazuje suverénní autoritu tehdejších tibetských vládců. Zhruba od roku 1565 do nástupu 5. dalajlamy k moci v roce

63 BLONDEAU, Anne-Marie a BUFFETRILLE, Katia, eds. *Authenticating Tibet: Answers to China's 100 Questions*. Berkeley: University of California Press, 2008.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

1642 (dva roky před pádem dynastie Ming) vládli Tibetu králové Cangu. Existují doklady sporadických diplomatických vztahů mezi některými z těchto vládců a mingskými císaři, avšak čínští císaři neuplatňovali nad vládci Tibetu ani moc, ani vliv.

V roce 1644 byla dynastie Ming svržena cizími dobyvateli. Mandžuum se podařilo založit svou vlastní císařskou dynastii, která vládla rozlehlé říši, jejíž nejdůležitější součástí byla Čína. Nazvali ji dynastie Čching.

Vztahy s Mandžuy (1631–1911)

V roce 1642 se Velký Pátý dalajlama s pomocí svého mongolského patrona Gušri chana stal svrchovaným politickým a náboženským vládcem sjednoceného Tibetu. Od té doby jej Tibeťané považovali za svého *gongsa čhenpo*, svrchovaného panovníka, a jeho prestiž byla uznávána daleko za hranicemi Tibetu. Pátý dalajlama nejenže udržoval blízké vztahy s Mongoly, ale rozvinul také důvěrné vazby s mandžuskými vládci.

V roce 1639, než dalajlama nabyl svrchovanou politickou moc a také než Mandžuoové dobyli Čínu a založili dynastii Čching, pozval mandžuský císař Taj-cung dalajlamu do svého hlavního města Mukdenu (dnešního Šen-jangu). Dalajlama nebyl schopen přijmout pozvání osobně, poslal však svého pověřence, s nímž císař jednal s velkou úctou. Vznikl tak vztah *čhö-jön* mezi dalajlamou a mandžuskými vládci.

Stejně jako tomu bylo ve vztahu Tibetu a mongolských císařů; vazby navázané mezi Tibeťany a mandžuskými císaři se netýkaly Číny. Jak poukazuje v odkazu k čchingské dynastii Owen Lattimore: „[...] ve skutečnosti existovala mandžuská říše, kde Čína tvořila pouze jednu její část.“⁶⁴

64 LATTIMORE, Owen. *Studies in Frontier History Collected Papers 1928-1958*. Oxford: Oxford University Press, 1962.

Když císař Šun-č' dobyl Čínu a připojil ji k mandžuské říši, pozval v roce 1653 pátého dalajlamu ke státní návštěvě do císařského hlavního města. Jako nebyvalý výraz úcty vykonal mandžuský císař čtyřdenní cestu ze svého hlavního města Pekingu, aby přijal tibetského panovníka a nejvyššího duchovního vůdce středoasijských buddhistů. K dalajlamově návštěvě poznamenal W. W. Rockhill, americký učenec a diplomat v Číně: „[Dalajlama] byl přijat se vši obřadností, jaká mohla být prokázána kterémukoli nezávislému panovníku, a v čínských textech nelze nalézt nic, co by naznačovalo, že by na něj bylo nahlíženo v jakémkoli jiném světle; v tomto období čínských vztahů s Tibetem nebyla světská moc Lamy, podporovaná zbraněmi Gušri chana a oddaností celého Mongolska, věcí, o které by čínský císař pochyboval.⁶⁵

Při této příležitosti si pátý dalajlama a mandžuský císař navzájem udělili tak vysoké lichtivé tituly, jaké neměly obdoby, a byl opětovně stvrzen vztah *čhö-jön*. V průběhu vlády dynastie Čching zůstaly vztahy mezi Tibetem a mandžuskými císaři formálně založené na vztahu *čhö-jön*. Mandžuský císař ochotně vyhověl žádosti o pomoc s vytačením pronikajících džungarských Mongolů a v roce 1720 s přepravou nově nalezeného 7. dalajlamy do hlavního města Tibetu.

Mandžuské síly vstoupily do Tibetu v 18. století ještě při dalších třech příležitostech: jednou, aby chránily Tibet proti vpádu gurkhského vojska z Nepálu (1792), a dvakrát, aby nastolily pořádek po občanských válkách (1728 a 1751). Pokaždé dorazily na žádost Tibetánů, pokud se odvolávalo na vztah *čhö-jön*. Ačkoli se během těchto krizových období Mandžům podařilo nastolit určitou míru vlivu v Tibetu, později jejich vliv rychle upadl, takže nebyli schopní sehrát žádnou roli, když Tibet bojoval ve válkách proti vetřelcům z Džammú (1841–1842), Nepálu (1855–1856) a Britské Indie

65 ROCKHILL W. W., *The Dalai Lamas of Lhasa and Their Relations with the Manchu Emperors of China. 1644-1908. T'oung Pao*. 1910, Second Series, Vol. 11, no. 1, 1-104 s. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/4526129?seq=1>.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

(1903–1904). V polovině 19. století již byla role mandžuského císaře (a s tím spojená role ambanu) pouze nominální.

Dodnes Čína přikládá značnou pozornost tzv. Dvacetidevítičlánekému ediktu císaře Čchien-lunga či předpisům z roku 1793 týkajícím se Tibetu a jmenování ambanů a vydává tyto „předpisy“ za císařské nařízení dokazující, že Mandžouové měli v Tibetu široký vliv. Ve skutečnosti představovalo těchto dvacet devět bodů návrhy císaře na určité reformy, které by tibetská vláda mohla zvážit po své válce s Nepálem. Ambani nebyli místokráli či správci, ale byli to v podstatě velvyslanci ustanovení k tomu, aby se starali o zájmy Mandžůů a jménem císaře chránili dalajlamu.

V roce 1792 po roztržce mezi Tibetem a Nepálem vtrhli do Tibetu nepálsí Gurkhové a dalajlama požádal mandžuského císaře o pomoc. Císař vyslal početnou armádu, která Tibetu pomohla vytláčit Gurkhy, a poté zprostředkoval mírovou smlouvu mezi Tibetem a Nepálem. Protože to bylo již počtvrté, co byl císař požádán, aby poslal vojsko bojovat jménem tibetské vlády, chtěl mít možnost ovlivňovat tibetské záležitosti, aby se nestalo, že se Tibeťané dostanou do konfliktů, jež by mohly opět vyústit v žádosti o vojenský zásah mandžuského dvora.

„Předpisy“ byly návrhy učiněné v kontextu ochránčovské role císaře, spíše než příkaz vládce svým poddaným. To jasně vyplývá z prohlášení, které učinil císařský pověřenec a velitel mandžuského vojska, generál Fu Kchang-an, k osmému dalajlamovi:

„Císař mne, Velkého generála, vybavil podrobnými pokyny k obšírnému projednání všech bodů, jednoho po druhém. To názorně ukazuje císařovu starost o to, aby Tibeťané nepřišli k újmě a aby bylo natrvalo zajištěno jejich blaho. Není pochyb, že dalajlama jako vyjádření své vděčnosti císaři tyto návrhy přijme, až budou všechny body projednány a odsouhlaseny. Nicméně pokud budou Tibeťané trvat na svých prastarých návycích, císař odvolá ambany a posádku, jakmile se vojsko stáhne. Pokud navíc v budoucnu dojde k podobným incidentům, císař s nimi nebude mít nic

do činění. Tibeťané se proto mohou sami rozhodnout, co je a co není v jejich prospěch anebo co je těžké a co je lehké, a učinit vlastní volbu.“⁶⁶

Spíše než že by Tibeťané přijali nebo odmítli všechny císařovy návrhy, přijali dvacet devět bodů, které vnímali jako jim prospěšné, a odmítli ty, které považovali za nevhodné. Jak řekl devátý pančhenlama Thubtän Čhökji Ňima: „Tam, kde byla čínská politika v souladu s jejich vlastními názory, byli Tibeťané připraveni přijmout ambanovu radu; avšak [...] byla-li tato rada v jakémkoli ohledu v rozporu s jejich národními předsudky, byl i samotný čínský císař bezmocný je ovlivnit.“⁶⁷

Mezi důležitými doporučeními tohoto dvacetidevítibodového ediktu byl císařův návrh na výběr významných inkarnovaných lamů včetně dalajlamů a pančhenlamů losováním ze zlaté urny. Tento důležitý úkol nicméně zůstal povinností tibetské vlády a vysoce postavených lamů, kteří nadále vybírali převtělence podle náboženských tradic. Zlatá urna byla po jejím zavedení někdy použita jako součást procesu výběru, jako v případě jedenáctého dalajlamy, avšak často nebyla, jako v případě devátého dalajlamy. Proces se nadále řídil tradičními metodami.

Dalším důležitým bodem tohoto „ediktu“ byla role ambanů. V některých obdobích připomínala roli velvyslance a v jiných časech roli rezidenta v klasickém protektorátním vztahu. Nejlépe ji definuje amban Jou-tchaj ve vysvětlení, které v roce 1903 poskytl Mortimeru Durandovi, zahraničnímu tajemníkovi indické vlády (jenž o tom podal zprávu): „Byl ve Lhase jen hostem – ne pánem – a nemohl odsunout do pozadí skutečné pány, a jako takový neměl žádnou moc, která by stála za řeč.“⁶⁸

66 HANZHANG, Ya. *Biography of the Dalai Lama, Bhod ki Lo rGyus Rags Rims gYu Yi Phrengba* 2. Lhasa: Tibet Institute of Social Sciences, 1991, 316.

67 Deník kapitána O'Connora, 4. září 1903. William Frederick Travers O'Connor, účastník Younghusbandovy vojenské mise do Tibetu – pozn. překladatelky.

68 SYKES, Sir Percy. *The Right Honourable Sir Mortimer Durand: A Biography*. London: Cassell and Company, 1926, 166.

Podobně dva lazaritští misionáři, Huc a Gabet, kteří pobývali ve Lhase v polovině 19. století, popsali pozici ambanů následovně: „[...] vláda Tibetu ve Lhase připomíná vládu papeže a postavení, které zaujímali čínští velvyslanci, bylo stejné jako postavení rakouského velvyslance v Římě.“⁶⁹ Odkaz na „čínské velvyslance“ je běžně chybné označení, protože mandžusští císaři si dávali pozor, aby jmenovali nikoli čínské ambany, ale Mandžuy nebo Mongoly, čímž se zdůrazňovalo, že jmenování ambana je pokračováním role ochránce ve vztahu *čhō-jön*, tedy vztahu, z něhož byli Číňané vyloučeni.

Bezprecedentní napadení Tibetu mandžuskými vojsky v roce 1908 bylo bodem zvratu ve vztazích mezi Tibetem a mandžuským císařem. Předchozí císařské vojenské výpravy přišly pomáhat dalajlamovi nebo tibetské vládě na jejich pozvání. Ale tentokrát se mandžuský císař pokusil nastolit svou moc v Tibetu silou – převážně proto, aby odstranil vzrůstající britský vliv v Tibetu. O dva roky později třináctý dalajlama uprchl do sousední Indie. Nicméně okupace Tibetu měla krátkého trvání. Když se mandžuský císař v roce 1910 pokusil dalajlamu „sesadit“, dalajlama vyhlásil ukončení vztahu *čhō-jön*. Ochránce napadl svého lamu a tím porušil samotný základ jejich vzájemného vztahu.

Odpor proti invazi dosáhl úspěchu, když se mandžuské císařství v roce 1912 rozpadlo a Tibeťané donutili okupační armádu kapitulovat. V létě toho roku Nepálem zprostředkované vyjednávání

69 HUC, Évariste Régis. *Decouverte du Thibet, 1845–1846 – Les Bonnes Lectures*. Le-Livre: Flammarion, 1933, 50.

Česky vyšlo několikrát – pozn. překladatelky:

a) *Putování Tibetem I. p. 1845–1846*. Překlad Václav DURYCH. V českém jazyce vyd. 3., V nakl. Argo 1. Praha: Argo, 2002. ISBN 80-7203-477-4. S předmlouvou a poznámkami Josefa Kolmaše.

b) *Cesta do Lhasy, kterou se svým druhem P. Josephem Gabetem v letech 1844 až 1846 vykonal a podle vzpomínek vypsál P. Evariste-Régis Huc někdejší misionář v říši Čínské*. Překlad Václav DURYCH. Praha: Mladá fronta, 1971. S úvodem Josefa Kolmaše.

c) *Cesty misionářské, které Mongolskem, Tibetem a říší Čínskou vykonal Huc a Gabet, kněží kongregace sv. Lazara v Paříži*. Překlad Karel JINDŘICH. Praha: Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1887.

mezi Tibetem a Čínou vedlo k uzavření „Tříbodové dohody“, která zajistila formální kapitulaci a vyhoštění všech zbývajících císařských vojsk. Po návratu do Lhasy 14. února 1913 vydal třináctý dalajlama prohlášení znovu potvrzující nezávislost Tibetu.

Vztahy s Čínskou republikou (1912–1949)

Postoj Číny byl během tohoto období dvojnásobný. Na jedné straně nacionalistická vláda jednostranně vyhlásila ve své ústavě a ve výstupech vůči jiným zemím, že Tibet je provincií Čínské republiky (jednou z „pěti ras“ republiky). Na druhé straně v úřední komunikaci s vládou Tibetu uznávala, že Tibet není součástí Čínské republiky; čínský prezident opakovaně posílal dopisy a pověření k dalajlamovi a tibetské vládě s žádostí, aby se Tibet „připojil“ k Čínské republice. Podobné vzkazy posílala Čína vládě Nepálu. Jak Tibet, tak Nepál důsledně odmítaly připojit se k Číně.

Třináctý dalajlama v odpovědi na první dopis, který obdržel od čínského prezidenta Jüan Š'-kchaje, odmítl pozvání připojit se k Čínské republice a zdvořile, avšak důrazně vysvětlil, že Tibeťané kvůli minulým bezprávím „neschvalují“ čínskou vládu, a uvedl:

Republika byla nyní sotva vyhlášena a národní základy zdaleka nejsou pevné. Sluší se, aby prezident věnoval svou energii zachování pořádku. Co se týče Tibetu, Tibeťané jsou naprosto schopni uchovat si svoji existenci neporušenou a není důvod, proč by si měl prezident dělat starosti na takovou dálku či proč by měl být znepokojen.⁷⁰

O nezávislosti Tibetu a pohraničních oblastech, jejichž vrácení Tibet požadoval po Číně, dalajlama uvedl: „Za vztahu kněz-patron, který dosud převažoval, požíval Tibet širokou nezávislost. Přejeme si to tak zachovat. Cítíme, že nastane dlouhodobá stabilita, budou-li nám navracena teritoria, o která nás připravily vnější síly.“⁷¹

70 Guomin Gongbao. 6. 1. 1913. Pozn. překladatelky: *Kuo-min kung-pao* (Občanské noviny), čínský deník založený začátkem 20. století.

71 Záznam sdělení třináctého dalajlamy datovaný patnáctého dne čtvrtého tibetského měsíce roku železa a koně, 1930.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

Čínským pověřencům pro Tibet, jako generálu Chuang Mu-sungovi (1934) a Wu Čung-sinovi (1940), tibetská vláda také naprosto jasnými slovy sdělila, že Tibet je a přeje si zůstat nezávislý. Lze poznamenat, že ani čínská vláda, ani její „zvláštní pověřenec“ (Chuang Mu-sung) neměli žádnou roli, jak tvrdí Čína, ve věci jmenování Radeng Rinpočeho regentem po smrti třináctého dalajlamy v roce 1933. Ačkoli byl od roku 1911 první čínskou úřední osobou v oficiální funkci, které byl povolen vstup do Tibetu, Tibeťané mu povolení neodmítli, protože údajně přijel vzdát náboženský hold a kondolovat za zesnulého dalajlamu – k takovému činu by Tibeťané mohli těžko odmítnout dát povolení komukoli. Nicméně Chuang Mu-sung dorazil do Lhasy v dubnu 1934, tři měsíce poté, co se Radeng Rinpoče stal regentem.

Čína tvrdí, že tibetští vládní úředníci byli vysláni, aby se v letech 1931 a 1946 zúčastnili zasedání Všečínského shromáždění lidových zástupců v čínském Nankingu. Ve skutečnosti byl v roce 1931 dalajlamou pověřen Khänpo Könchog Džungnä, aby v Nankingu založil dočasnou styčnou kancelář a udržoval kontakt s čínskou vládou. Podobně byla v roce 1946 vyslána tibetská mise do Dillí a Nankingu, aby poblahopřála Británii, Spojeným státům americkým a Číně k vítězství spojenců ve 2. světové válce. Neměla pokyn ani pravomoc zúčastnit se Všečínského shromáždění lidových zástupců. Když o tom čtrnáctý dalajlama 29. srpna 1959 hovořil před Právní informační komisí Mezinárodního výboru právníků, řekl: „[Tibetští delegáti v Nankingu] neměli žádnou oficiální roli na Shromáždění. Když se o této propagandě dozvěděla naše vláda, dostali telegramem pokyn, aby se neúčastnili.“

Status nezávislosti Tibetu mezi lety 1911 a 1951 doložil poslední vedoucí čínské mise ve Lhase, Šen Cung-lien. Když v roce 1948 opustil zemi, napsal: „[...] od roku 1911 Lhasa (tj. tibetská vláda ve Lhase) prakticky vzato požívala plné nezávislosti.“⁷²

72 SHEN, Tsung-lien a LIU, Shen-chi. *Tibet and the Tibetans*. Stanford, California: Stanford University Press, 1973, 62.

Vztahy s Britskou Indií (1857–1947)

Na konci 19. století začala Británie projevovat velký zájem o navázání obchodních vztahů s Tibetem. Všechny himálajské státy byly úzce spojeny s Lhasou, a protože byly všechny postupně připoutány k Britské Indii prostřednictvím smluv a dalších dohod, Tibet se obával, že by mohl také ztratit svoji nezávislost, kdyby britským snahám získat přístup do Tibetu nekladl odpor.

Třináctý dalajlama vedl Tibet na cestu nezávislosti. Tato politika se nelíbila Britům, kteří se víc než všeho jiného obávali, že průnik Ruska do Tibetu by vychýlil rovnováhu sil ve střední Asii. Británie, neschopná s Tibetem efektivně komunikovat, požádala mandžuský dvůr, aby jí pomohl přinutit Tibet spolupracovat. Bez účasti a bez vědomí Tibetu to vedlo ke vzniku dvou smluv (1890 a 1893) mezi Británií a Čínou, které zahrnovaly ustanovení o Tibetu. Tibetská vláda tyto smlouvy odmítla jako neplatné, uzavřené za hranicí pravomocí, a to přivedlo britskou invazi do Tibetu v roce 1903. Mandžuský císař tehdy nepřišel Tibetu na pomoc, a jak poznamenal amban Joutchaj, odmítl jakoukoli zodpovědnost za jednání Tibeťanů. Po roce britské jednotky opustily Lhasu, poté co uzavřely Lhaskou úmluvu, dvoustrannou smlouvu s tibetskou vládou.

Ustanovení Lhaské úmluvy nutně předpokládala neomezenou suverenitu Tibetu ve vnitřních i vnějších záležitostech. Jinak by Tibet nemohl legitimně předat Británii pravomoci specifikované ve smlouvě. Lhaská úmluva dokonce ani neuznávala existenci jakéhokoli speciálního vztahu mezi mandžuským císařem a Tibetem. Samotný akt uzavření této úmluvy představoval ze strany Británie implicitní uznání Tibetu jako státu kompetentního uzavírat smlouvy svým vlastním jménem, aniž by potřeboval konzultovat jakoukoli vnější mocnost.

Ve snaze přemluvit Čínu, aby spolupracovala, Británie přesvědčila čínské představitele, aby v roce 1906 podepsali adhezní dohodu⁷³,

⁷³ *Adhezní dohoda* je dohoda navržená silnější stranou a je nabídnuta k podpisu slabší straně, která nemá možnost ovlivnit její obsah – pozn. překladatelky.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

opět bez účasti či vědomí tibetských úřadů. Tato dohoda spolu s dohodou z roku 1907 uzavřenou mezi Británií a Ruskem potvrdila existenci sféry britského vlivu v Tibetu a zavedla koncept čínské „suzerenity“⁷⁴ nad Tibetem – koncept, který nepřijal ani Tibet, ani mongolský dvůr.

V roce 1908, během krátké invaze mandžuské armády do Tibetu, podepsala Británie znovu smlouvu s Mandžuy. Smlouva se týkala obchodu s Tibetem, ale opět při ní chyběla účast ze strany nezávislého Tibetu.

Co se týče britského konceptu suzerenity, místokrál Indie lord Curzon vysvětlil: „Čínská suzerenita nad Tibetem je ústavní fikce – umělá politická konstrukce, která se udržela jen proto, že vyhovovala oběma stranám [...]. Ve skutečnosti dva čínští (tj. mandžušští) ambani ve Lhase tam nejsou jako místokrálové, ale jako velvyslanci.“⁷⁵

Diplomatická činnost a vojenské hrozby

Když se Indie v roce 1947 stala nezávislou, převzala britskou diplomatickou misi ve Lhase a zdědila smluvní vztahy Británie s Tibetem. Její uznání Tibetu bylo jasné z oficiálního sdělení, které indická vláda poslala tibetskému Úřadu pro zahraničí:

Vláda Indie by přivítala ujištění, že je zájmem tibetské vlády pokračovat ve vztazích na existujícím základě, dokud nebude dosaženo nových ujednání o záležitostech, které by si některá ze stran přála nastolit. To je postup přijímaný všemi ostatními zeměmi, s nimiž uzavřené smluvní vztahy přešly na Indii od vlády Jeho Veličenstva.⁷⁶

74 *Suzerenita* je pojem, který se dá jednoduše vysvětlit jako omezená suzerenita – pozn. překladatelky.

75 Accounts and Papers, Cd, 1920 (1904) [články související s Tibetem, č. 66].

76 Ministry of External Affairs, Govt. of India. *Notes, Memoranda and Letters Exchanged and Agreements Signed Between the Governments of India and China: White Paper*. New Delhi: Ministry of External Affairs, Govt. of India, 1959, 39.

Brzy po vítězství komunistů nad čínskými nacionalisty a založení Čínské lidové republiky 1. října 1949 začalo Rádio Peking hlásit, že „[...] lidově osvobozená armáda musí osvobodit všechna čínská území, včetně Tibetu, Sin-tiangu, Chaj-nanu a Tchaj-wanu“. Částečně v reakci na tuto hrozbu a také za účelem vyřešení dlouhotrvajících sporů o hranici s Čínou napsal Úřad pro zahraničí tibetské vlády 2. listopadu 1949 Mao Ce-tungovi a navrhl jednání o urovnání všech územních sporů. Kopie tohoto dopisu byly zaslány vládám Indie, Velké Británie a Spojených států amerických. Ačkoli tyto tři vlády pokládaly šíření komunismu za nebezpečí pro stabilitu jižní Asie, doporučily tibetské vládě, aby vstoupila do přímých jednání s čínskou vládou, protože jakýkoli jiný postup by mohl vyprovokovat vojenskou odvetu.

Tibetská vláda se rozhodla vyslat dva vysoce postavené úředníky, jimiž byli *cipön* Žagabpa a *cečhag* Thubtän Gjalpo, na jednání se zástupci Čínské lidové republiky v třetí zemi, kterou mohl být SSSR, Singapur nebo Hongkong. Tito úředníci měli s čínskou vládou probrat obsah dopisu tibetského Úřadu pro zahraničí předsedovi Mao Ce-tungovi a výhrušná, stále se ozývající hlášení čínskému rádiu o nadcházejícím „osvobození Tibetu“. Měli získat ujištění, že územní celistvost Tibetu nebude narušena, a jasně vyjádřit, že Tibet nebude tolerovat vměšování.

Když tibetští delegáti požádali v Dillí o víza do Hongkongu, Číňané jim sdělili, že nový čínský velvyslanec v Indii má brzy přicestovat do hlavního města a že jednání by měla být započata jeho prostřednictvím. V průběhu těchto jednání čínský velvyslanec Jüan Čung-sien trval na tom, aby tibetská delegace přijala dvoubodový návrh: i) tibetská národní obrana bude zabezpečována Čínou; a ii) Tibet by měl být uznán jako součást Číny. Potom měli jet do Číny k potvrzení dohody.

Poté, co byla tibetská vláda informována o čínských požadavcích, dala svým delegátům pokyn, aby návrh odmítli. Jednání byla poté přerušena.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

Dne 7. října 1950 pod velením politického komisaře Wang Čchie-miho zaútočilo čtyřicet tisíc čínských vojáků z osmi směrů na Čamdo, hlavní město východotibetské provincie. Malá tibetská jednotka, která sestávala z osmi tisíc vojáků a obránců, byla poražena. Po dvou dnech bylo Čamdo obsazeno a *kalön* (ministr) Ngaphö Ngawang Džigme, oblastní guvernér, byl zajat. O život přišlo více než čtyři tisíce tibetských bojovníků.

Čínská agrese zapůsobila na Indii jako šok. V ostré nótě Pekingu dne 26. října 1950 indický ministr zahraničí napsal:

Teď, když čínská vláda dala rozkaz k invazi do Tibetu, těžko mohou být současně s tím vedena mírová jednání a na straně Tibeťanů bude přirozeně obava, že jednání budou vedena pod nátlakem. V současném kontextu světových událostí nemůže být obsazení Tibetu čínskými vojsky vnímáno jinak než jako odsouzeníhodné a podle zralého úsudku indické vlády není ani v zájmu Číny, ani v zájmu míru.

Mnoho zemí včetně Spojených států amerických a Velké Británie vyjádřilo podporu indickému postoji k agresi.

V listopadu 1950 tibetské Národní shromáždění svolalo mimořádné zasedání a vyzvalo dalajlamu, kterému v té době bylo teprve patnáct let, aby se v plné míře chopil moci jakožto hlava státu. Potom dalajlamu požádali, aby opustil Lhasu a uchýlil se do Doma (Ja-tung) poblíž indické hranice, kde bude jeho osoba mimo nebezpečí. Zároveň tibetský Úřad pro zahraničí vydal následující prohlášení: „Tibet stojí jednotně za dalajlamou, který převzal plnou moc [...]. Tváří v tvář tomuto jasnému případu nevyprovokované agrese jsme požádali svět o mírovou intervenci.“

Tibetská vláda také 7. listopadu 1950 napsala generálnímu tajemníkovi Organizace spojených národů a vyzvala tento světový orgán, aby zasáhl. V dopise stálo: „Tibet si je vědom, že není schopen odolat náporu Číny. Proto souhlasil s tím, že povede přátelská jednání s čínskou vládou [...]. Ačkoli máme jen malou naději, že národ oddaný míru bude schopen vzdorovat brutálnímu

úsilí mužů cvičených pro válku, chápeme, že Organizace spojených národů je rozhodnuta zastavit agresi, kdekoli se objeví.“ Dne 17. listopadu 1950 vláda El Salvadoru formálně navrhla, aby napadení Tibetu bylo zařazeno na program jednání Valného shromáždění Organizace spojených národů. Nicméně na Valném shromáždění Organizace spojených národů tato záležitost projednána nebyla na návrh indické delegace, která tvrdila, že mezi dotčenými stranami je možné dosáhnout mírového řešení, které bude vzájemně výhodné jak pro Tibet, tak pro Indii a Čínu. Druhý dopis tibetské delegace Organizaci spojených národů z 8. prosince 1950 situaci nezměnil.

Tváří v tvář vojenskému obsazení východního a severního Tibetu, porážce a zničení své malé armády, postupu dalších desítek tisíc vojáků Čínské lidově osvobozené armády směrem do centrálního Tibetu a nedostatku aktivní podpory mezinárodního společenství se dalajlama a tibetská vláda rozhodli vyslat do Pekingu delegaci pro vyjednávání s novým čínským vedením.

Sedmnáctibodová dohoda

V dubnu 1951 vyslala tibetská vláda do Pekingu pětičlennou delegaci, kterou vedl kalön Ngaphö Ngawang Džigme. Tibetská vláda pověřila svou delegaci, aby představila postoj Tibetu a vyposlechla si postoj Číňanů. V rozporu s čínským tvrzením, že delegace měla „úplné pravomoci“, jí nebylo uděleno zplnomocnění uzavřít dohodu. Místo toho měla pokyn předat veškeré důležité záležitosti vládě.

Dne 29. dubna začalo jednání představením návrhu „dohody“ vedoucím čínské delegace. Tibetská delegace čínský návrh odmítla, po čemž Číňané předložili upravený návrh, který byl pro tibetskou delegaci stejně tak nepřijatelný. V tuto chvíli dali čínští delegáti Li Wej-chan a Čang Ťin-wu jasně najevo, že podmínky tak, jak stojí, jsou konečné a představují ultimátum. Tibetskou delegaci častovali hrubými a urážlivými výrazy, vyhrožovali jí fyzickým násilím a její členové byli prakticky drženi jako vězni. Nebyla povolena žádná

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

další diskuze. V rozporu s čínským tvrzením bylo tibetské delegaci znemožněno spojit se s její vládou a vyžádat si pokyny. Místo toho jí předložili obtížnou volbu – buď podepsat dohodu na základě své vlastní pravomoci, nebo přijmout zodpovědnost za okamžitý vojenský útok na Lhasu.

Pod obrovským tlakem čínských delegátů podepsala 23. května 1951 tibetská delegace „Dohodu ústřední lidové vlády [Čínské lidové republiky] a místní vlády Tibetu o opatřeních k mírovému osvobození Tibetu“, aniž mohla informovat tibetskou vládu. Delegace varovala Číňany, že její členové podepsali dohodu pouze jako soukromé osoby a nemají oprávnění zavázat „dohodu“ dalajlamu ani tibetskou vládu. Nic z toho neodradilo čínskou vládu od toho, aby přikročila ke slavnostnímu podpisu a oznámila světu, že byla uzavřena „dohoda“ o „mírovém osvobození Tibetu“. Čínská vláda dokonce nechala padělat razítka na dokumentu, aby mu dodala nutné zdání pravosti.

Sedmnáct klauzulí „dohody“ kromě jiného povolilo vstup čínských vojsk do Tibetu a zmocnilo čínskou vládu spravovat jeho vnější záležitosti. Zároveň zaručovalo, že Čína nezmění existující politický systém v Tibetu a nebude zasahovat do zavedeného statusu, funkce a pravomocí Jeho Svatosti dalajlamy a pančhenlamy. Tibetský lid měl mít regionální autonomii a mělo být respektováno jeho náboženské přesvědčení a zvyky. Vnitřní reformy v Tibetu měly být uplatňovány po konzultacích s vedoucími tibetskými představiteli a bez nátlaku.

Celý text, který vešel ve známost jako „Sedmnáctibodová dohoda“, odvysílalo 27. května 1951 Rádio Peking. Takto se o tomto zdrcujícím dokumentu dozvěděli dalajlama a tibetská vláda. Reakcí v Domu (kde v té době pobýval dalajlama) a ve Lhasě byl šok a nevěřičnost.

Delegátům v Pekingu byla okamžitě odeslána zpráva, která je kárala za to, že „dohodu“ podepsali, aniž by si vyžádali pokyny od vlády. Delegace byla požádána, aby poslala text dokumentu, který podepsala, a vyčkala v Pekingu na další pokyny. Mezitím od delegace

přišel telegram, který sděloval, že zástupce čínské vlády, generál Čang Ťin-wu, je již na cestě do Doma přes Indii. Dále v něm stálo, že někteří členové delegace se vrací přes Indii a vedoucí delegace se vrací přímo do Lhasy.

Dalajlama a tibetská vláda nepřistoupili k veřejnému odmítnutí „dohody“. Dalajlama se 7. srpna 1951 vrátil do Lhasy s nadějí, že s Čínany vyjedná příznivější smlouvu.

Dne 9. září 1951 vpochovalo odhadem na tři tisíce čínských ozbrojenců do Lhasy. Brzy je následovalo asi dvacet tisíc dalších vojáků z východního Tibetu a z východního Turkestánu (Sin-ťiang) na severu. Lidově osvobozenecá armáda obsadila důležitá města Ruthog a Garthog a následně Gjance a Žikace.

Obsazení všech významných měst Tibetu včetně Lhasy a velká koncentrace vojáků ve východním a západním Tibetu znamenaly, že vojenská kontrola Tibetu byla prakticky úplná. Z této pozice Čína odmítla znovu otevřít jednání a dalajlama fakticky ztratil možnost buď přijmout, nebo odmítnout jakoukoli tibetsko-čínskou „dohodu“. Ovšem při první příležitosti, kdy se mohl opět svobodně vyjádřit a která nastala 20. června 1959 po jeho útěku do Indie, dalajlama formálně odmítl „Sedmnáctibodovou dohodu“, protože byla „vnucena tibetské vládě a lidu pod hrozbou ozbrojené síly“.

Ke zhodnocení „Sedmnáctibodové dohody o opatřeních k mírovému osvobození Tibetu“ a okupace Tibetu jsou rozhodující dva faktory. Za prvé je to míra, v jaké Čína porušila mezinárodní právo, když lidově osvobozenecá armáda vpochovala do Tibetu, a za druhé dalekosáhlý dopad podpisu „dohody“.

Smluvní právo je založeno na univerzálně uznávaném principu, že základem smluvních závazků je svobodný a vzájemný souhlas smluvních stran a naopak svoboda souhlasu je zásadní pro platnost dohody. Smlouvy vynucené hrozbou nebo použitím síly postrádají právní platnost, zejména pokud je nátlak uplatněn vůči dotyčné zemi a vládě spíše než jen vůči samotným vyjednavacům. Vzhledem

k tomu, že Čína vojensky obsadila velké části Tibetu a otevřeně hrozila vojenským útokem na Lhasu s plným nasazením sil, pokud nebude smlouva podepsána, dohoda byla neplatná *ab initio* čili od počátku, což znamená, že nemohla být ani potvrzena pozdějším udělením souhlasu ze strany tibetské vlády. V rozporu s tvrzením Číny dalajlama a tibetská vláda „dohodu“ dobrovolně nepodepsali. Ve skutečnosti sám Mao Ce-tung ve Směrnici Ústředního výboru Komunistické strany Číny o politice pro naši práci v Tibetu, vydané 6. dubna 1952, připustil: „[N]ejen oba *silöni* (tj. ministerští předsedové), ale také dalajlama a většina z jeho kliky se zdráhali přijmout Dohodu a nejsou ji ochotní plnit [...]. Dosud nemáme materiální základnu pro plné uskutečnění dohody, ani nemáme základnu pro tento účel z hlediska podpory mezi masami nebo v horní vrstvě.“⁷⁷

Národní povstání

Tibetské hnutí odporu proti Číně začalo hned v době vpádu v 50. letech, ačkoli do té doby v Tibetu ještě nikdy žádné lidové povstání nebylo. Do roku 1956 propukly otevřené boje ve východních tibetských provinciích Kham a Amdo. O tři roky později na sebe povstání vzalo národní rozměr, který vedl k rozsáhlým demonstracím ve Lhasě v březnu 1959 a útěku Jeho Svatosti dalajlamy a zhruba osmdesáti tisíc Tibeťanů do sousedních zemí. Desítky tisíc Tibeťanů byly v Tibetu během povstání zabity Čínskou lidově osvobozenou armádou.

Čínská vláda se pokusila vykreslit lidový odpor vůči své vládě jako práci hrstky nespokojených aristokratů, kteří si přejí obnovit starý systém vykořisťování a útlaku tibetských mas. Líčila 95 procent Tibeťanů jako otroky, brutálně utlačované malým počtem aristokratů a lamů. Čína však nebyla nikdy schopna vysvětlit, proč tyto domněle

⁷⁷ TSETUNG, Mao. *Selected Works of Mao Tsetung*. Peking: Foreign Language Press, 1977, Vol. 5, 75.

utiskované masy nikdy nepovstaly proti svým pánům, ačkoli jejich země nikdy neměla národní policejní sbor a po většinu své historie postrádala silnou armádu. A přece ti samí Tibeťané povstali, a dodnes stále povstávají, proti masivnímu bezpečnostnímu aparátu a armádě, i když vědí, jak obrovské je to riziko, když se zapojí do těchto protestních akcí.

Když se podíváme na sociální složení Tibeťanů zapojených do povstání a demonstrací, které začaly v roce 1959 a pokračují dodnes, většina z nich nejsou aristokraté a vysocí lamové. Ani v nejmenším. Navíc více než 85 procent Tibeťanů v exilu patří do skupiny, kterou Číňané nazývají „třídou otroků“, a nikoli k horní vrstvě společnosti, jak Čína tvrdí.

Události, které vedly k povstání v roce 1959

Po vstupu čínských vojsk do Lhasy bylo vynaloženo veškeré úsilí k podkopání suverénní moci tibetské vlády a nastolení vlády čínské. To se uskutečňovalo trojím způsobem. Za prvé, mezi Tibeťany byly vytvořeny politické a regionální útvary podle politiky rozděl a panuj. Za druhé, proti vůli Tibeťanů byly zavedeny určité sociální a ekonomické reformy zamýšlené tak, aby změnily strukturu tibetské společnosti. A za třetí, vedle existujících tibetských institucí byly zřízeny různé orgány čínské vlády a nové subjekty, které jí podléhaly.

Mezi 24. listopadem 1950 a 19. říjnem 1953 Čína včlenila velkou část provincie Kham do sousední čínské provincie S'-čchuan. Kham byl rozdělen do dvou Tibetských autonomních prefektur a jednoho Tibetského autonomního okresu. Dne 13. září 1957 byla další část jižního Khamu pojmenována Tibetská autonomní prefektura Dečhen a zařazena pod provincii Jün-nan.

Většina Amda spolu s malou oblastí Khamu byly zredukovány na status čínské provincie nazvané Čching-chaj. Jedna část Amda byla pojmenována Tibetská autonomní prefektura Ngawa a sloučena s provincií S'-čchuan. Zbylé území Amda bylo dále rozděleno mezi

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

Tibetský autonomní okres Tchien-ču, tibetsky Pari (6. května 1950) a Tibetskou autonomní prefekturu Kanlho (1. října 1953) a začleněno do čínské provincie Kan-su.

Dne 9. září 1965 Čína formálně ustavila vládu Tibetské autonomní oblasti (TAO) a pod její správu zařadila celý Ü-Cang a některé oblasti Khamu.

Mezitím Čína zbavila mnohé etnické Tibetány jejich tibetské identity. Patřili k nim Šarpové, Mönповé, Lhopové, Tengповé, Čangповé a další, i přesto, že sami sebe pokládají za Tibetány. Čína je překlasifikovala jako zvláštní čínské menšiny. Ve stejném období si Čínská lidově osvobozenecá armáda přivlastnila tisíce tun ječmene a dalších potravin, což Tibetány poprvé v historii dotlačilo na pokraj hladomoru a vyvolalo protestní shromáždění ve Lhase.

Spontánně vznikla první důležitá skupina odporu, *Mimang cchongdu* (Lidové shromáždění), a předala čínskému armádnímu velitelství petici požadující stažení Čínské lidově osvobozenecá armády a konec čínského vměšování do záležitostí Tibetu. Čínská odpověď byla rychlá: dva tibetští ministerští předsedové, Lukhangwa a ctihodný Lozang Taši, kteří se netajili svým odporem vůči čínské vládě a oponovali „Sedmnáctibodové dohodě“, byli donuceni rezignovat a pět vůdců *Mimang cchongdu* bylo uvězněno, což organizaci zatlačilo do podzemí.

V roce 1954 navštívil Dalajlama na pozvání Číny Peking. V té době bylo „zvláštní“ autonomní postavení Tibetu zakotvené v „Sedmnáctibodové dohodě“ formálně zrušeno přijetím nové ústavy Všečínským shromážděním lidových zástupců. Poté následovalo přijetí „Rezoluce o ustavení Přípravného výboru Tibetské autonomní oblasti“, opatření navržené k tomu, aby dále integrovalo správu Tibetu do správy Čínské lidové republiky. Přípravný výbor měl fungovat jako ústřední správa Tibetu. Dalajlama byl ustanoven jeho předsedou, avšak bez jakékoli pravomoci.

Jak dalajlama vysvětluje ve svém životopise:

Výbor byl bezmocný – pouhá fasáda tibetského zastoupení, za níž veškerou skutečnou moc vykonávali Číňané. Ve skutečnosti o veškeré základní politice rozhodovalo jiné těleso, nazývané Výbor Čínské komunistické strany v Tibetu, který neměl žádné tibetské členy.⁷⁸

V roce 1956 byl zřízen Přípravný výbor Tibetské autonomní oblasti a majetek kláštera Tašilhünpo společně s regiony pod jurisdikcí generálního guvernéra Čamda (jmenovaného tibetskou vládou) ve východním Tibetu byl oddělen od jurisdikce tibetské vlády ve Lhase. Jejich administrativní orgány dostaly stejný status jako tibetská vláda, čímž byla omezena moc tibetské vlády. Sociální, politické a agrární reformy byly čínskou vládou zavedeny v Khamu a Amdu a v mnohem menším rozsahu ve zbytku země. Započaly časté útoky na významné náboženské osobnosti a kláštery. Všechna tato politická opatření a činy čínské vlády vedly ke stále násilnějším reakcím tibetského lidu.

„Sedmnáctibodová dohoda“ zaručovala, že Tibetánům nebudou vnučovány žádné komunistické reformy. Avšak ve východním Tibetu byly zavedeny a vynucovány ihned. Rostoucí netrpělivost a agresivita čínských správců vyvolávaly násilné reakce, které rychle kulminovaly do ozbrojených konfliktů a rozšiřující se spirály odporu a vojenských represí, které zachvátily celé východní tibetské provincie Kham a Amdo.

Jak se násilí přelévalo do dalších oblastí Tibetu, v létě 1956 naplno propukla partyzánská válka. Do Lhasy začalo přicházet velké množství uprchlíků z východního a severovýchodního Tibetu. Během roku se povstání rozšířilo do centrálního Tibetu a v roce 1958 byla spojením organizací *Mimang cchongdu* a *Čhuži gangdug* (Čtyři řeky, šest

78 DALAI LAMA. *My Land and My People: The Original Autobiography of His Holiness the Dalai Lama of Tibet*. New York: Grand Central Publishing, 1962, 133. Pozn. překladatelky: Česky vyšlo GJAMCCHO, Tändzin, 14. dalajlama. Úvod do buddhismu. Z anglického originálu přeložila Eva ZAHRADNÍČKOVÁ. Praha: DharmaGaia, 2. opravené vyd., 1999. ISBN 80-85905-29-9. První polovinu tvoří výňatek z knihy *Má země a můj lid*. Připojen je dodatek pod názvem *Nárys tibetského buddhismu*.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

pohoří) založena *Tänsung danglang maggar* (dobrovolnická armáda pro obranu víry; resp. dobrovolnická armáda národní obrany). Do podzimu roku 1956 získala tato lidová odbojová síla pod kontrolu většinu okresů jižního Tibetu a některé části východního Tibetu.

Dalajlama se snažil svůj lid uklidnit, aby předešel většímu krveprolití. Nicméně situace v Tibetu se rychle zhoršila, když dalajlama v roce 1956 navštívil Indii, aby se na pozvání prvního premiéra nezávislé Indie Džaváharlála Néhrúa zúčastnil oslav Buddha džajantí⁷⁹. Během setkání s Néhrúem a Čou En-lajem v Dillí vyjádřil dalajlama hluboké obavy z výbušné situace ve své domovině a připustil, že uvažuje, že požádá o politický azyl v Indii. Néhrú dalajlamovi radil, aby to nedělal.

Aby čínská vláda přivábila dalajlamu domů, okamžitě vyhlásila, že „socialistické a demokratické reformy“ budou v Tibetu prozatím odloženy. Bylo také odsouhlaseno, že bude stažen určitý počet čínských civilních kádrů a oddělení Přípravného výboru Tibetské autonomní oblasti budou o polovinu zredukována. Události, které následovaly, měly tyto sliby odhalit jako falešné. V následujících letech Číňané zesílili socialistické kampaně a čistky proti Tibetánům a poslaly do Tibetu značné armádní posily, které více než vyrovnaly dřívější mírnou redukcí čínských kádrů.

Národní povstání a útěk Jeho Svatosti dalajlamy

K nevyhnutelné otevřené konfrontaci došlo v březnu 1959. Tehdy již panovaly široké obavy, že čínské úřady plánují unést dalajlamu a odvézt ho do Pekingu. Tyto obavy o bezpečnost dalajlamy získaly na naléhavosti, když čínské vojenské velitelství na 10. března pozvalo tibetského vůdce na divadelní představení ve vojenských kasárnách. Tibetáné měli hořké zkušenosti z Khamu a Amda, kde významní lamové a místní vůdcové tajemně mizeli poté, co byli pozváni na čínská kulturní představení a další akce. Tibetáné nabyli ještě

79 Oslava 2 500 let od narození Buddha Šákjamuniho – pozn. překladatelky.

většího podezření, když Číňané trvali na tom, že dalajlamu nesmí doprovázet jeho tělesná stráž, jak bylo obvyklé.

Lidé ve Lhase nechtěli dalajlamovi dovolit, aby se vystavil této čínské lsti. Dne 10. března 1959 uspořádali rozsáhlou demonstraci a tisíce lidí obklopily dalajlamův letní palác Norbulingku, aby mu zabránily zúčastnit se čínského vystoupení. Během následujících dní Tibeťané pořádali ve Lhase masová shromáždění, na nichž občané požadovali, aby Číňané opustili Tibet a obnovili plnou nezávislost země. Dalajlama, který se obával nebezpečných následků těchto hromadných demonstrací, žádal veliký dav kolem Norbulingky, aby se rozešel. Napsal tři dopisy hlavnímu čínskému generálovi Tchan Kuan-sanovi ve snaze uklidnit Číňany a odvrátit hrozící násilí. K vysvětlení okolností, za jakých tyto dopisy psal, dalajlama ve svém životopise uvádí:

Odpověděl jsem na všechny jeho dopisy, abych získal čas – čas na to, aby se hněv na obou stranách zklidnil, a čas pro sebe, abych mohl žádat umírněnost lidí ve Lhase [...] mou nejurgentnější morální povinností v tu chvíli bylo zabránit naprosto katastrofálnímu střetu mezi mým neozbrojeným lidem a čínskou armádou.⁸⁰

Avšak i přes dalajlamovo úsilí ve Lhase brzy nato propukly otevřené boje, s katastrofálními následky pro Tibeťany. Když dalajlama viděl, že veškeré úsilí zabránit otevřené konfrontaci a krveprolití naprosto selhalo a že spolupráce s čínskými úřady s cílem minimalizovat jejich útlak už dál není možná, rozhodl se pro útek do Indie, aby požádal o mezinárodní pomoc na záchranu svého lidu. Opustil Lhasu v noci 17. března 1959.

Dne 28. března 1959 čínský premiér Čou En-laj vydal nařízení Státní rady, kterým „rozpuštěl“ vládu Tibetu. Dalajlama a jeho ministři, stále ještě na cestě do Indie, okamžitě reagovali prohlášením, že nová čínská správa ve Lhase nebude nikdy uznána tibetským lidem. Po svém příchodu do Indie dalajlama znovu ustavil tibetskou správu

80 DALAI LAMA. *My Land and My People*. 1962, 187.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

a veřejně prohlásil: „Ať jsem kdekoli, doprovázen svou vládou, tibetský lid nás uznává jako vládu Tibetu.“ Během dalších měsíců se kolem osmdesáti tisíc Tibeťanů vydalo na strastiplný útěk a dosáhlo hranic Indie, Nepálu či Bhútánu. Mnohem více se jich však k hranici ani nedostalo.

Čínská vláda se pokusila vypočítat tyto události jako práci hrstky tibetských reakcionářů, kteří s pomocí CIA stvořili ozbrojenou „vzpouru“, která byla masami „rezolutně“ odmítnuta. Číňané tvrdí, že dalajlama byl do Indie „odvezen pod nátlakem“. Čína dále tvrdí, že odpor obnášel ne více než sedm tisíc „vzbouřenců“ a byl potlačen během dvou dnů.

Takový pohled je sotva věrohodný a protirečí mu dokonce i samotné čínské úřady; zprávy čínské vojenské zpravodajské služby přiznávají, že Čínská lidově osvobozenecá armáda odstranila jen mezi březnem a říjnem 1959 ve Lhase a okolních oblastech osmdesát sedm tisíc členů tibetského odporu.⁸¹ Vlažná pomoc CIA tibetskému hnutí odporu doopravdy začala teprve po povstání, a ačkoli byla Tibeťany vítána, přinesla jen málo.

Veškeré důkazy ukazují, že povstání bylo masivní, lidové a široce rozšířené. Brutální represe, které následovaly ve všech regionech Tibetu, tuto skutečnost jen potvrzují.

81 *Xizang Xingshi he renwu Jiaoyu de Jiben Jiaocai*. Politická zpráva vojenského okrsku Čínské lidově osvobozenecá armády o Tibetu, 1960.

TŘETÍ KAPITOLA

LIDSKOPRÁVNÍ SITUACE V TIBETU

Úvod

Tato kapitola podává svědectví o systematickém a závažném porušování lidských práv, k němuž v Tibetu pod čínskou nadvládou nadále dochází. Všechny dostupné důkazy naznačují, že Čína beztrestně porušuje pravidla civilizovaného jednání zakotvená v mezinárodních právních předpisech. Tibeťanům žijícím v Tibetu jsou odpírána nejzákladnější lidská práva garantovaná Všeobecnou deklarací lidských práv OSN. Jakýkoli – byť ojedinělý – čin nebo pouhý názor, jenž se neslučuje se světovým názorem čínské vlády, může mít skutečně vážné následky a skončit uložením trestu.

Tibeťanům je odpíráno i právo na sebeurčení, tedy zásada mezinárodního obyčejového práva zakotvená v řadě mezinárodních listin, včetně Charty OSN⁸².

Dokud nebude závažné porušování lidských práv v Tibetu vyřešeno, zůstává tvrzení čínské vlády, podle něhož je právoplatnou vládou Tibetu, nelegitimní. Přiznání skutečné situace a přinejmenším konec přehlížení jednotlivých případů porušování lidských práv by

82 Článek 55 Charty OSN [online]. Dostupné z: https://www.osn.cz/wp-content/uploads/Charta_OSN.pdf

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

bylo prvním krokem k mírovému vyřešení tibetské otázky a cestou k tomu, aby se Tibet stal skutečně autonomní oblastí.

Zničení Tibetu (1949–1979)

V roce 1993 Ústřední tibetská správa zveřejnila zprávu nazvanou *Tibet: Proving Truth from Facts (Pravda o Tibetu: fakta a svědectví)*,⁸³ jež dokládá, že mezi lety 1949–1979 zemřelo v přímém důsledku čínské invaze a okupace Tibetu více než 1,2 milionu Tibeťanů. Jen velmi těžko byste dnes hledali tibetskou rodinu, které čínský režim neuvěznil nebo nezabil minimálně jednoho příbuzného.

Tabulka č. 2 – příčiny úmrtí více než 1,2 milionu Tibeťanů ve třech tibetských provinciích dle údajů shromážděných Ústřední tibetskou správou.

Příčina úmrtí	Ü-Cang	Kham	Amdo	Celkem
Umučeni ve vězení	93 560	64 877	14 784	173 221
Popraveni bez řádného soudu	28 267	32 266	96 225	156 758
Zabití v boji	143 253	240 410	49 042	432 705
Smrt vyhladověním	131 072	89 916	121 982	342 970
Sebevražda	3 375	3 952	1 675	9 002
„Thamdzing“*	27 951	48 840	15 940	92 731
Celkem	427 478	480 261	299 648	1 207 387

* V rámci tzv. bojových shromáždění byli Tibeťané nuceni navzájem se veřejně obviňovat, hanět a bít. Všichni Tibeťané, kteří pracovali pro nezávislou tibetskou vládu, žili v blahobytu nebo popř. dosáhli vysokého vzdělání, byli zařazeni na černou listinu „majitelů pozemků, lichvářů a podnikatelů“ apod. a byli mučeni. (Thamdzing = veřejná kritika a sebekritika, pozn. překladatelky).

83 Department of Information and International Relations, Central Tibetan Administration. *Tibet: Proving Truth from Facts* [online]. Dharamshala: Department of Information and International Relations, 1996. Dostupné z: <https://tibet.net/tibet-proving-truth-from-facts-1996/>. Pozn. překladatelky: v češtině vyšlo v překladu SKLENKA, Eubomír, ed. *Pravda o Tibetu: fakta a svědectví*. 1. české vyd. Praha: Lungta, 1999. ISBN 80-902650-0-6.

Existují podrobná svědectví o masakrech, mučení, zabíjení, bombardování klášterů a vyhlazování celých nomádských táborů. Řada těchto událostí byla zařazena i do zprávy Mezinárodního výboru právníků (ICJ) o Tibetu z roku 1960.

Dle zdroje z Číny „vyhladila“ Čínská lidově osvobozeněcká armáda mezi 7. a 24. říjnem 1950 více než 5 700 příslušníků tibetské „armády“ a v různých oblastech východního Tibetu uvěznila přibližně dva tisíce osob.⁸⁴ Podle jiného dokumentu čínské armády podléhajícího utajení potlačila v letech 1952–1958 Čínská lidově osvobozeněcká armáda 996 povstání v prefektuře Känlho v provincii Amdo, což způsobilo smrt více než 10 tisíc Tibetanů.⁸⁵ Podobná situace byla i v další oblasti provincie Amdo, v Tibetské autonomní prefektuře Golog, kde došlo k poklesu počtu tamních obyvatel z přibližně 130 tisíc v roce 1956 na 60 tisíc v roce 1963.⁸⁶

Dne 28. března 1987 uvedl zesnulý 10. pančhenlama ve své svědecké výpovědi na jednání podvýboru Všečínského shromáždění lidových zástupců v Pekingu o situaci v Tibetu toto:

Kdyby někdo natočil film o veškerých zvěstvech spáchaných v provincii Čching-chaj, byli by diváci v šoku [...]. Vojáci vyzývali rodinné příslušníky a příbuzné mrtvých, aby oslavovali tvrdou porážku povstalců. Nutili je dokonce tančit na tělech zemřelých. Krátce poté byli i oni popraveni kulomety.⁸⁷

Dále uvedl: „V Amdu a Khamu čelili lidé nepopsatelným hrůzám. Stríleli je ve skupinkách po deseti či dvaceti [...]. Tyto události se krutě zapsaly do vzpomínek tamních obyvatel.“⁸⁸

84 *A Survey of Tibet Autonomous Region*. Tibet People's Publishing House, 1984.

85 *Work Report of the 11th PLA Division* – Zpráva o činnosti 11. divize Čínské lidově osvobozeněcké armády, 1952-1958.

86 *China Spring*. Červen 1986.

87 Department of Information and International Relations, Central Tibetan Administration. *The Panchen Lama Speaks*. Dharamshala: Department of Information and International Relations, Central Tibetan Administration, 1991, 12.

88 Department of Information and International Relations, Central Tibetan Administration. *The Panchen Lama Speaks*. 1991.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

Při tvrdém zásahu, jenž následoval po povstání ve Lhase dne 10. března 1959, bylo během tří dnů zabito deset až patnáct tisíc Tibetanů. Dle zprávy Politického odboru vojenského okresu Čínské lidově osvobozené armády o Tibetu z roku 1960 bylo od března do října 1959 jen v centrálním Tibetu zabito na 87 tisíc Tibeťanů.⁸⁹

Vězni byli vystavováni mučení a jinému krutému zacházení, pobyt ve vězení či pracovním táboře končil smrtí. Zesnulý pančhenlama popsal podmínky panující ve věznicích a pracovních táborech v roce 1962 takto:

Dozorci a kádři vězňům krutě, nemilosrdně a zlomyslně vyhrožovali a také je tvrdě a bezohledně bili [...]. [Jejich] ...oblečení ani deky je nedokázaly udržet v teple, stany a přístřešky je neochránily před větrem a deštěm, strava neukojila hlad. Žili bezútěšné životy, byli silně deprivováni, museli vstávat časně do práce a vraceli se až pozdě večer. Tyto vězně navíc čekala ta nejobtížnější a nejnáročnější práce [...]. Nakazili se řadou chorob a nebyl jim dopřán ani dostatečný odpočinek. Tamní lékařská péče byla nekvalitní, a řada vězňů proto umírala z abnormálních příčin.⁹⁰

Souhrn dat založený na svědectví osob, které přežily pobyt ve vězení či pracovním táboře, dokládá, že napříč Tibetem zemřelo zhruba sedmdesát procent vězňů. Například v divokých pláních oblasti Džang Cchalakha na severu Tibetu bylo v pěti věznicích drženo více než 10 tisíc vězňů, kteří byli nuceni těžít a přepravovat borax. Dle svědectví přeživších zemřelo v těchto pracovních táborech každý den deset až třicet vězňů na podvýživu, bití a přepracování. Za jediný rok tak zemřelo více než 8 tisíc vězňů. Dle svědectví bývalého vězně Ade Tapöncchanga z okresu Ňagrong v Khamu na východě Tibetu zemřelo mezi lety 1960 a 1962 v městském okrese Darcendo 12 019 vězňů v dole na těžbu olovených rud.⁹¹

89 *Xizang Xingshi he renwu Jiaoyu de Jiben Jiaocai* – politická zpráva vojenského okrsku Čínské lidově osvobozené armády o Tibetu, 1960.

90 BSKAL-BZAN-TSHE. *A Poisoned Arrow: The Secret report of the 10th Panchen Lama*. London: Tibet Information Network, 1997. Součástí knihy je i úplné znění petice o 70 000 znacích, kterou 10. pančhenlama předložil v roce 1962 Mao Ce-tungovi a Čou En-lajovi.

91 Department of Information and International Relations, Central Tibetan Administration. *Tibet: Proving Truth from Facts*. 1996; SKLENKA, Lubomír. 1999.

Nárůst hromadných protestů (80.–90. léta 20. století)

Po smrti Mao Ce-tunga v září 1976 došlo ke změně čínské politiky a následně i k liberalizaci a otevření tamního hospodářství. Liberalizace a otevřené hospodářství v Pekingu však nesignalizovaly žádnou změnu v přístupu k politickým svobodám v Tibetu.

V květnu 1982 bylo zatčeno 115 politických aktivistů z řad Tibeťanů, kteří byli následně označeni za delikventy a překupníky. Následovala další vlna zatýkání a veřejných poprav. Do konce listopadu 1983 bylo jen ve Lhase zatčeno 750 politických aktivistů.

Protesty v roce 1987: Na podzim roku 1987 zorganizovali Tibeťané ve Lhase tři rozsáhlé demonstrace. Čínská policie proti těmto třem demonstracím tvrdě zakročila, střílela po neozbrojených demonstrantech a řadu z nich na místě zabila či vážně zranila. Mnoho dalších bylo zatčeno.

První z demonstrací se konala 27. září 1987, tedy v době setkání dalajlamy s Výborem pro lidská práva Kongresu Spojených států amerických, kde dalajlama oznámil svůj Pětibodový mírový plán na vyřešení situace v Tibetu. V reakci na mediální kampaň čínských úřadů, jejímž cílem bylo očernit dalajlamu, vyšlo do ulic více než 200 Tibeťanů. Místní televize ve Lhase odvysílala reportáž, v níž odsoudila dalajlamovu návštěvu Spojených států amerických a vyzvala občany k demonstracím proti němu.

Následné protesty skupiny 21 mnichů, k nimž se později přidala asi stovka Tibeťanů z řad laické veřejnosti, byly však namířeny proti čínské vládě. Demonstranti byli vyzbrojeni zakázanou tibetskou vlajkou a ručně vyrobenými transparenty s nápisy na podporu dalajlamy a skandovali hesla jako „nezávislý Tibet“ a „ať dalajlama žije deset tisíc let“. Příslušníci čínských bezpečnostních jednotek se rychle uchýlili k násilnému potlačení demonstrace a pozatýkali všechny mnichy i pět demonstrantů z řad laické veřejnosti.

K druhé demonstraci došlo 1. října, kdy si Čína připomíná Den vzniku Čínské lidové republiky. Skupina 34 mnichů, mezi nimiž bylo

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

i 23 mnichů z kláštera Sera,⁹² tři mniši z kláštera Nāčhung⁹³ a osm mnichů z chrámu Džókhang, procházela trasou poutního okruhu Barkor tvořeného ulicemi kolem chrámu Džókhang ve Lhase. Mávali zakázanou tibetskou národní vlajkou a skandovali hesla za nezávislý Tibet.

Příslušníci čínských bezpečnostních jednotek zasáhli proti demonstrantům silou a pozatýkali je. Dav asi dvou až tří tisíc Tibetanů následně vzal útokem policejní stanici a dožadoval se okamžitého propuštění všech demonstrantů z policejní vazby. Krátce poté začala čínská policie do davu střílet ze střechy policejního areálu. Minimálně osm Tibetanů při střelbě zemřelo, desítky dalších byly zraněny.

Během několika nadcházejících týdnů bylo pozatýkáno na 600 Tibetanů, nejčastěji v nočních hodinách mezi 23:00 a 2:00. Americký turista, který byl krátce ve vazbě, protože protesty fotografoval, byl dle své výpovědi svědkem toho, jak uvnitř policejní stanice udeřil policista několik mnichů do hlavy lopatou.⁹⁴

Dne 6. října zahájila skupina 50 mnichů z kláštera Dāpung třetí demonstraci na protest proti trvajícím zadržení 21 mnichů z kláštera Dāpung, kteří byli zatčeni v návaznosti na protesty z 27. září. Demonstrující mniši požadovali okamžité propuštění mnichů ve vazbě a nezávislost Tibetu. Během několika minut dorazilo na místo asi 250 ozbrojených policistů a všechny mnichy pozatýkali. Tvrdě je zbili opasky, holemi a kovovými tyčemi.

Protesty v roce 1988: Navzdory přísným opatřením např. v podobě vysokých trestů a různých omezení byly napříč Tibetem organizovány demonstrace i po roce 1987. V červenci roku 1988 oznámil čínský policejní velitel Čchiao Š' během návštěvy Tibetské autonomní oblasti, že všechny formy protestů proti čínské vládě v Tibetu budou

92 Asi 5 km severně od centra Lhasy.

93 Poblíž kláštera Dāpung (asi 8 km od centra Lhasy).

94 SCHWARTZ, Ronald D. *Circle of Protest: Political Ritual In the Tibetan Uprising*. London: Hurst & Company, 1994.

„nemilosrdně potlačeny“.⁹⁵ Místní úředníci začali tuto politiku ihned aplikovat v praxi.

„Zabijte Tibetany,“ nařídil dle výpovědi novináře ze Západu jeden z policistů svým mužům při zásahu proti demonstraci v chrámu Džókhang dne 10. prosince 1988. Přihlížející mnich uvedl:

Čínští vojáci obstoupili chrám ze všech stran, nebylo, jak se dostat ven. Uvnitř uvázlo mnoho mnichů. Nemohli ven, protože se obávali slzného plynu. Vojáci vtrhli do chrámu a začali mlátit mnichy hlava nehlava.⁹⁶

Toho dne bylo zabito minimálně 15 Tibetánů, více než 150 bylo vážně zraněno a mnoho dalších zatčeno.

Mniši z klášterů Sera, Däpung a Gandän se společně rozhodli bojkotovat každoroční oslavy svátku Velkého modlení Mönlam, jenž je považován za nejvýznamnější tibetský buddhistický svátek. Zastávali totiž názor, že se nepřísluší konat náboženské obřady během Mönlamu, dokud budou ve vazbě mniši, kteří se zúčastnili protestů v roce 1987.

Nakonec však byli k účasti na oslavách přinuceni, aby podpořili snahy čínské vlády předvést náboženskou svobodu v Tibetu. Případná neúčast měla mít vážné důsledky, mj. vyloučení z kláštera. Navzdory všem rizikům uspořádali mniši z kláštera Gandän v poslední den oslav, kdy se straničtí funkcionáři účastnili závěrečného ceremoniálu, demonstraci, při níž požadovali propuštění zadržovaných Tibetánů. Čínské bezpečnostní jednotky zareagovaly zastřelením 15 mnichů. Ostatní byli odvezeni do armádních vozů, mnozí z nich v bezvědomí.

Hromadné zatýkání, noční nájezdy, mučení a výslechy byly tou dobou v Tibetu již běžnou praxí.

95 MACARTNEY, Jane. *Detainee Complains of Beatings* [online]. UPI. 20. 6. 1988. Dostupné z: <https://www.upi.com/Archives/1988/07/20/Detainee-complains-of-beatings/5300585374400/>.

96 SCHWARTZ, Ronald D. 1994, 81.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

Protesty v roce 1989 a v 90. letech 20. století: Tibeťané pokračovali v protestech proti čínské vládě a po celé Lhasě i v jejím okolí vylepovali plakáty požadující nezávislost Tibetu. Ráno 7. února 1989, na tibetský Nový rok (známý jako Losar), byla před chrámem Džókhang ve Lhasě vyvěšena zakázaná tibetská vlajka. Než ji čínské úřady sundaly, visela tam několik hodin.

Tibeťané začali rovněž distribuovat letáky, v nichž nabádali k připomenutí výročí Tibetského národního povstání 10. března. Dne 17. února dorazilo do Lhasy asi 1 700 příslušníků lidové ozbrojené policie a u vstupů kolem poutního okruhu Barkor byly zavedeny osobní kontroly. Skupiny deseti až dvanácti vojáků kontrolovaly všechny Tibeťany, kteří chtěli do oblasti vstoupit.

Navzdory rostoucímu počtu přítomných vojáků ochromily Lhasu 5. března 1989 třídní nepokoje. Demonstranti mávali tibetskou národní vlajkou a volali po nezávislosti. Policisté při zásahu použili automatické zbraně, přičemž některé z nich zasáhly nedaleké domy. Dle odhadů zemřelo osmdesát až čtyři sta osob. Oficiální čínské zdroje hovoří o pouhých jedenácti obětech. Podle čínského novináře Tchang Ta-siena, který byl tou dobou ve Lhasě, podlehl masakrům na čtyři sta Tibeťanů, několik tisíc jich bylo zraněno a kolem tří tisíc zatčeno.⁹⁷

O půlnoci 7. března 1989 bylo ve Lhasě oficiálně vyhlášeno stanné právo. Svévolné zatýkání a držení občanů ve vazbě začalo být v Tibetu na denním pořádku. Tibeťanům bylo zakázáno shromažďovat se a účastnit se demonstrací.

Necelý rok nato, 1. května 1990, oznámila Čína zrušení stanného práva. První australská lidskoprávní delegace, která navštívila Čínu a Tibet v červenci 1991, však popsala situaci takto: „Ačkoli bylo stanné právo 1. května 1990 zrušeno, stále je zde patrné na každém kroku, jen se mu tak neříká.“ Potvrdila to organizace Amnesty International ve své zprávě za rok 1991 s tím, že si „policejní

97 DAXIAN, Tang. *Events in Lhasa, March 2nd–10th 1980*. London: TIN, 1990.

a bezpečnostní jednotky ponechaly rozsáhlé pravomoci ke svévolnému zatýkání a zadržování občanů bez soudu“.⁹⁸

Před čínskými oslavami 40. výročí anexe Tibetu bylo 10. dubna 1991 zadrženo 146 „zločinců“ a zatčení dalších osob byla oznamována na veřejných líčeních. V den oslav byl v celé Lhase vyhlášen zákaz vycházení.

V únoru 1992 byly zahájeny nečekané represivní zásahy, kdy desetičlenné skupiny čínských pracovníků vtrhávaly do tibetských domů ve Lhase a zatýkaly každého, kdo měl v držení jakékoli tzv. podvrtné materiály, včetně fotografií, nahrávek a knih s proslovy či myšlenkami Jeho Svatosti dalajlamy. Celkem bylo pozatýkáno více než dvě stě osob.

Dostupné zprávy potvrzují, že za období od 27. září 1987 do konce roku 1993 proběhlo v celém Tibetu na dvě stě demonstrací různého rozsahu. Navzdory vzpomínkám na krvavý zásah Číny proti demonstracím v březnu 1989 se dne 24. května 1993 opět vydalo do ulic obrovské množství Tibeťanů. Očití svědci včetně turistů odhadují, že se jednalo o více než 10 tisíc demonstrantů. Protest trval dva dny a za soumraku druhého dne, když se demonstranti začali rozcházet zpět do svých domovů, byl opět brutálně rozehnan.

Rozsáhlé nepokoje během olympijských her v Pekingu a protesty u příležitosti výročí Tibetského národního povstání (2008)

Rok 2008 byl pro hnutí za nezávislost Tibetu přelomový. Vzhledem k blížícím se letním olympijským hrám v roce 2008 se Čína ocitla v centru mezinárodní pozornosti, a tak i protesty ve Lhase, jež odstartovaly 10. března 2008, tj. v den 49. výročí Tibetského národního povstání, upozornily celý svět na to, jak zásadním způsobem porušuje čínská vláda lidská práva v Tibetu a jak Tibeťané usilují o spravedlnost.

98 *Amnesty International Report 1991*. Amnesty International, 1992, 64.

Povstání, k nimž došlo v roce 2008, se rozšířila i mimo Lhasu a do oblastí Tibetu nacházejících se mimo centrální Tibet. Odhaduje se, že během tohoto období proběhlo více než 300 protestů, do nichž se zapojili Tibeťané ze všech společenských vrstev – od příslušníků laické veřejnosti, přes farmáře a nomády až po studenty.

Skupina více než 300 mnichů z kláštera Däpung uspořádala dne 10. března vzpomínkový protestní pochod směrem k poutnímu okruhu Barkor ve Lhasě. Volali po nezávislosti Tibetu a okamžitým propuštěním všech mnichů svévolně zadržovaných ve vazbě. Poté, co byli demonstranti zastaveni početným kontingentem lidové ozbrojené policie, zahájili mniši protest vsedě, při němž odříkávali modlitby za dlouhý život Jeho Svatosti dalajlamy. Asi o půl hodiny později zahájili protestní akci i mniši z kláštera Sera, při níž rozdávali brožury o nezávislosti Tibetu a nesli zakázanou tibetskou národní vlajku. Po těchto demonstracích byly „uzavřeny tři proslulé velké kláštery ve Lhasě – Däpung, Sera a Gandän, a také chrámy Džókhang a Ramoče v centru Lhasy. Zároveň muselo být v těchto svatostáncích ukončeno i veškeré náboženské učení i veškeré náboženské učení“.⁹⁹

Od prvních protestů, které odstartovaly 10. března, se dle odhadů uskutečnilo v roce 2008 na 344 různě velkých protestů.¹⁰⁰ Nejméně 6 500 Tibeťanů bylo zatčeno a je známo, že 190 Tibeťanů bylo odsouzeno k trestu odnětí svobody od devíti měsíců až po doživotí. Většina z nich byla odsouzena za trestný čin „ohrožení bezpečnosti státu“. Sedm Tibeťanů bylo odsouzeno k trestu smrti. Ani jednomu z nich nebylo ještě 30 let. Lozang Gjalchhän a Lojag byli 20. října 2009 popraveni, zbylá pětice Tibeťanů, jmenovitě Tändzin

99 WOESER, Tsering. *Tibet Updates 2: April 2-16, 2008* [online]. Dostupné z: <https://chinadigitaltimes.net/2008/04/tibet-update-2/>.

100 Department of Information and International Relations, Central Tibetan Administration. *2008 Uprising in Tibet: Chronology and Analysis*. Dharamshala: Department of Information and International Relations, 2010. 167.

Phüncchog, Kangcug, Phünkji, Päma Ješe a Sönam Cchering, byla odsouzena k trestu smrti s dvouletým odkladem. Bylo hlášeno více než tisíc případů nedobrovolného či nuceného zmizení.¹⁰¹

Dne 14. března 2008 střelili příslušníci čínských ozbrojených sil ostrými náboji do davu protestujících Tibeťanů. Asi 80 jich bylo na místě zastřeleno.¹⁰² Dne 3. dubna téhož roku bylo zastřeleno minimálně 14 Tibeťanů při nahodilé střelbě ozbrojených bezpečnostních jednotek do skupiny Tibeťanů protestujících poblíž kláštera Tongkhor v okrese Kardze.¹⁰³ Dne 16. března 2008 čínské bezpečnostní jednotky zakročily proti protestu v okrese Ngawa, kterého se účastnily tisíce Tibeťanů. V důsledku zásahu zemřelo minimálně osm Tibeťanů.¹⁰⁴ Nejmladší z obětí byla šestnáctiletá žákyně tibetského původu Lhündub Ccho.¹⁰⁵

Čínské úřady rozehnaly pokojné demonstranty s pomocí těžkooděnců, což si vysloužilo celosvětové odsouzení hrubého porušování základních práv Tibeťanů ze strany Číny. Ve své 4. pravidelné zprávě Výbor OSN proti mučení vyjádřil znepokojení nad tím, že čínská vláda neinformuje o Tibeťanech zadržovaných, resp. zatčených v dozvuku demonstrací konaných v březnu 2008. Dále kritizoval chybějící informace o počtu mrtvých v důsledku nahodilé střelby policistů do davu převážně pokojných demonstrantů ve Lhase a v okresech Kardze a Ngawa. V dubnu 2008 navíc skupina sedmi

101 Tibetan Centre for Human Rights and Democracy. *Human Rights in Tibet Annual Report 2008*. Dharamshala: Tibetan Centre for Human Rights and Democracy, 2009, 5.

102 *Eighty Killed in Tibetan Unrest* [online]. BBC. 16. 3. 2008. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/7299212.stm>

103 Tibetan Centre for Human Rights and Democracy. *Pictures of Tibetans Shot Dead by Chinese Armed Police on 3 April 2008*. Phayul. 17. 4. 2008. Dostupné z: <https://www.phayul.com/2008/04/17/20724/>.

104 Tibetan Centre for Human Rights and Democracy. *Photographic Evidence of the Bloody Crackdown on Peaceful Protesting Tibetans at Ngaba County, Sichuan Province, on 16 March 2008*. Tibetan Centre for Human Rights and Democracy. Tisková zpráva.

105 Tibetan Centre for Human Rights and Democracy. *Middle School Student Shot Dead in Ngaba County, Sichuan Province, on 16 March 2008* [online]. 20. 3. 2008. Dostupné z: <http://tchrd.org/middle-school-student-shot-dead-in-ngaba-county/>.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

zmocněnců OSN pro lidská práva vyzvala Čínu, aby umožnila „rozsáhlejší a neomezený vstup novinářů a nezávislých pozorovatelů do dotčených oblastí“.

Protesty sebeupálením

Čínská vláda v Tibetu i nadále vládne tvrdou rukou, a to navzdory opakovaným projevům vzdoru ze strany Tibeťanů a mnoha desetiletím volání po dodržování práv. Během prvního funkčního období prezidenta Si Ťin-pchinga represivní opatření v mnoha ohledech dokonce ještě přitvrdila. Zpráva organizace Freedom House za rok 2017 nazvaná *Battle for China's Spirit: Religious Revival, Repression, and Resistance under Xi Jinping (Bitva o čínského ducha: Náboženské oživení, represe a odpor za vlády Si Ťin-pchinga)* uvádí, že byla zavedena „nová opatření zahrnující mj. tresty pro osoby, které napomáhaly jiným při upálení, rušení původně povolených svátků, přísnější omezování soukromých náboženských zvyklostí a další opatření za účelem aktivní manipulace s buddhistickým učením a výběrem náboženských vůdců“, což vedlo k dalšímu zhoršení lidskoprávní situace v Tibetu.

Čínská vláda potlačuje veškeré názory, které jsou podle ní v neprospěch Komunistické strany. Účastníci hromadných i individuálních pokojných demonstrací končívají ve vazbě nebo se stávají oběťmi násilného zmizení, jsou zatýkáni, mučeni a drženi ve vězení. Jedním z projevů tohoto útlaku jsou i drastické kroky, k nimž se někteří Tibeťané uchylují, aby na problém upozornili. V roce 2009 započala v Tibetu vlna protestů sebeupálením, která pokračuje dodnes. Na protest proti čínské nadvládě se v Tibetu zaživa upálilo nejméně 152 Tibeťanů. Osoby, které se upálily, volaly po osvobození Tibetu a návratu Jeho Svatosti dalajlamy do země. Tyto výzvy však měly za následek trestní stíhání, zatýkáni a věznění přeživších i jejich rodinných příslušníků a přátel. Ve snaze předejít dalším protestům sebeupálením vydávají úřady paralyzující právní předpisy.

Informace o jednotlivých případech tohoto krajního způsobu dovolávání se svobody jsou uvedeny v první kapitole této publikace.

Tibetští političtí vězni

Čínská ústava a trestněprávní předpisy zakazují nezákonné osobní prohlídky čínských občanů i jejich svévolné zatýkání a věznění. Například článek 37 čínské ústavy zní takto: „Je zakázáno nezákonné zatýkání občanů, jakož i zbavování či omezování jejich osobní svobody jinými prostředky; dále je zakázáno provádět osobní prohlídky občanů v rozporu se zákonem.“ Pod záminkou zachování „společenského pořádku“ však čínská vláda zavedla řadu opatření, která tato práva chráněná ústavou porušují.

Dle zprávy organizace Human Rights Watch z roku 2016 nazvané *Relentless: Detention and Prosecution of Tibetans under China's „Stability Maintenance“ Campaign* (Neúprosní: zatýkání a stíhání Tibetanů v rámci čínské „kampaně na zachování stability“) se z bezmála 500 případů, jimiž se zabývali, „ve všech případech jednalo o vazební či soudní řízení s Tibetany probíhající mezi lety 2013 a 2015 za tzv. politické trestné činy, tj. za vyjádření politických názorů nebo za kritiku vládní politiky“. Tibetané jsou běžně zatýkáni a souzeni za trestné činy „vyzrazení státního tajemství“ či „podvracení národní stability“, což dále posiluje čínskou kampaň za „zachování stability“. Zpráva dále uvádí, že mezi lety 2008 a 2012 bylo v Tibetské autonomní oblasti a v provincii Čching-chaj za trestný čin „ohrožování bezpečnosti státu“ oficiálně zatčeno v průměru 61 osob ročně, resp. 304 osob celkem.¹⁰⁶

Dále je známo, že primární metodou při výslechu vězňů je mučení. Skutečnost, že Čína ratifikovala Úmluvu OSN proti mučení, na této praxi nic nezměnila. V hodnocení Číny z hlediska mučení v roce 2015 Výbor OSN proti mučení „vyzval Čínu, aby přestala s hojně rozšířeným mučením v tamních věznicích“ a zrušila všechny tajně provozované věznice; rovněž vyjádřil hluboké znepokojení nad vysokým počtem úmrtí ve vazbě.

106 Human Rights Watch. *Relentless: Detention and Prosecution of Tibetans under China's Stability Maintenance Campaign* [online]. 22. 5. 2016. Dostupné z: <https://www.hrw.org/report/2016/05/22/relentless/detention-and-prosecution-tibetans-under-chinas-stability-maintenance>

Navzdory četným důkazům o opaku Čína zarytě popírá, že by zadržovala politické vězně nebo praktikovala mučení. Řada bývalých vězňů, kteří byli vystaveni mučení a krutému zacházení, popsala praktiky a prostředky, k nimž se uchylují čínské orgány. Tyto metody mučení zahrnují: rány elektrickými obušky, bití železnými tyčemi, pažbami a tyčemi s hřeby, pálení rozžhavenými lopatami, polévání vězňů vroucí vodou, zavěšování vězňů ke stropu hlavou dolů nebo za palce na rukou, poutání, kopání botami, štvání rozrušených psů proti vězňům, vystavování vězňů extrémním teplotám, nedostatek spánku, jídla a vody, dlouhé a namáhavé „cvičení“, dlouhá období na samotce, sexuální násilí, šikanu a pohrůžky mučením či smrtí.

V roce 2018¹⁰⁷ z Tibetu nadále proudily zprávy o svévolném zatýkání, zadržování a mučení.

Dne 20. září letošního roku zemřel Žönnu Paldän (41 let) po dlouhém boji s nemocí, která byla důsledkem mučení ve vězení. Žönnu byl zatčen 18. června 2012 za účast na masových protestech v roce 2008. Byl držen v izolaci ve vazební věznici po dobu více než dvou měsíců v okrese Mačhu v Tibetské autonomní prefektuře Känlho (čín. Kan-nan) v provincii Kan-su, která je tradičně součástí tibetské oblasti Amdo. Později byl odsouzen k trestu odnětí svobody na dva roky a devět měsíců za rozpoutání protestů v březnu 2008 v okrese Mačhu, ale ještě před odpykáním celého trestu byl dne 24. července 2013 propuštěn na svobodu s četnými zdravotními problémy.

Dne 27. ledna 2018 zemřela mniška a bývalá politická vězeňkyně Ngawang Cchomo (51 let) na zdravotní obtíže, které se u ní objevily v důsledku mučení ve vězení. Podlomené zdraví, jež se projevovalo mj. akutními bolestmi hlavy, jí způsobil sedmiletý pobyt ve vězení, kde skončila za účast na nenásilném protestu ve Lhase v roce 1993. Ve věznici byla Ngawang Cchomo obětí mučení a krutého zacházení a řádné zdravotní péče se nedočkala ani po propuštění na svobodu. V loňském roce se její zdravotní stav ještě zhoršil. Ngawang Cchomo

107 V době sepsání této publikace, tj. k 16. 10. 2018.

zemřela v okrese Phänpo Lhündub v městské prefektuře Lhasa na nemocniční chodbě, kde čekala na ošetření.

Rádio Svobodná Asie informovalo o tom, že Lodö Gjamccho, známý rovněž pod jménem Sogkar Lodö, dne 28. ledna 2018 „opět zmizel v policejní vazbě“ poté, co téhož dne zorganizoval pokojný protest v tibetském hlavním městě Lhasa. Jeho rodina se obává, že jej po protestu čínské orgány opět zatcky. V minulosti již strávil ve vězení více než dvacet let za zabití a politický aktivismus.

Po roce držení v izolaci byl dne 10. ledna 2018 novinář a bývalý politický vězeň Cchegön Gjal (55 let) odsouzen lidovým soudem druhého stupně prefektury Cchočhang ve městě Si-ning v provincii Čching-chaj k trestu odnětí svobody v délce tří let za „podněcování k separatismu“. Tibetské centrum pro lidská práva a demokracii (Tibetan Center for Human Rights and Democracy, TCHRD) oznámilo, že Cchegön Gjalovi bylo odepřeno právo na právní zastoupení i spravedlivý proces. Pracovní skupina OSN pro svévolná zadržování zpochybnila právní základ jeho zadržení, ale neobdržela žádnou reakci čínské vlády.

Geše Cchewang Namgjal, bývalý mnich z kláštera Daggo odsouzený k trestu odnětí svobody na šest let za politické protesty, byl propuštěn poté, co utrpěl nevléčitelné poranění nohou v důsledku bití ve věznici. Na svobodu byl propuštěn 24. ledna 2018, ale podle obdržených informací mu zranění nohou znemožňuje normálně chodit. Zatčen byl v lednu 2012 a o něco později byl odsouzen za účast na pokojné demonstraci v okrese Daggo (čín. Luhuo).

Dne 28. března letošního roku byl dle informací listu Tibet Times vydávaného v Dharamsale odsouzen mnich z kláštera Kirti Lozang Sanggjä (36 let) k trestu odnětí svobody v délce pěti let. O jeho trestu rozhodl lidový soud v Barkhamu (čín. Ma-er-kchang) v prefektuře Ngawa údajně z politických důvodů a v souvislosti s případem sebeupálení. Lozang Sanggjä byl zatčen 14. srpna 2012 a o tři dny později byl zatčen i jeho spolubydlící z kláštera, Lozang Könchog.

V dubnu roku 2018 bylo zadrženo asi 30 Tibetanů z okresu Diru poté, co vedoucí představitel vesnice „zmizel“ v souvislosti s protestem proti čínskému plánu těžby v oblasti posvátné hory Sebtha Dzagän. Podle zpráv zadržely čínské orgány Karmu, čelního představitele vesnice Markor, koncem února 2018 „za nesouhlas s úředním nařízením, podle něhož měli všichni obyvatelé [vesnic] Markor, Wathang a Goču podepsat listinu, která úřadům povolovala těžbu“ v posvátné hoře.¹⁰⁸ Karma zmizel poté, co konfrontoval vládní představitele a požádal je o předložení souhlasu čelních představitelů strany s plánem těžby. O něco později, když zprávy o Karmově zadržení pronikly za hranice Tibetu, místní čínské úřady narychlo svolaly Tibetany z vesnic Markor, Wathang a Goču, spadajících pod obec Šagčhu, na setkání v okrese Diru (prefektura Nagčhu, Tibetská autonomní oblast). Během tohoto setkání, které se konalo kolem 2. dubna 2018, byli Tibetané podezřelí z toho, že předali zprávy o Karmově zmizení tibetské komunitě žijící v exilu, „zbití a zadržení“.

Čínská policie zadržela nezávisle na sobě dva mnichy z kláštera Wönpa v okrese Seršul v Tibetské autonomní prefektuře Kardze. Lozang Lhündub byl zatčen 9. března 2018 za blíže neznámých okolností, zatímco Čhöčhog byl zatčen 25. prosince 2017, rovněž z neznámých důvodů.

Podle informací Tibetského centra pro lidská práva a demokracii zadržely čínské úřady 16. dubna 2018 dva tibetské mnichy z kláštera Cang v Tibetské autonomní prefektuře Ccholho v provincii Čchingchaj za „zveřejnění citlivých fotografií a článků“ prostřednictvím aplikace WeChat (čínské platformy sociálních médií). Okresní policie údajně zatkla Öčhung Gjamccha a mnicha, jehož totožnost nebyla známa.

Podle Rádia Svobodná Asie „zmizel“ Džinpa Gjamccho, mnich z kláštera Labrang v okrese Sangčhu v provincii Kan-su, když jej

108 Tibetan Centre for Human Rights and Democracy. *Village Leader Among 31 Tibetans Detained for Opposing Mining at Sacred Mountain* [online]. 14. 5. 2018. Dostupné z: <https://tchrd.org/village-leader-among-31-tibetans-detained-for-opposing-mining-at-sacred-mountain/>

27. března 2018 policie umístila do vazební věznice. „V den zmizení mu telefonovali příslušníci čínské tajné policie, o telefonátu řekl svému příteli“, sdělil nejmenovaný zdroj Rádiu Svobodná Asie. Džinpa Gjamccho byl propuštěn na svobodu po deseti dnech strávených v tajné vazbě, aniž by mu byl sdělen jakýkoli důvod zadržení.

Podle zdrojů Rádia Svobodná Asie v dubnu letošního roku údajně zmizela Tibeťanka Lhamo Dolkar (60 let). Spolu s několika příbuznými cestovala do Lhasy na náboženskou pouť, ale zmizela poté, co ji „několik čínských tajných agentů v civilu“ odvezlo k výslechu neznámo kam. Poslanec tibetského parlamentu Ngawang Tharpa její zmizení potvrdil se slovy: „Od toho okamžiku nemáme žádné zprávy o tom, kde se nachází. Zmizela.“¹⁰⁹

Britská organizace Free Tibet uvedla, že ráno 8. května 2018 byl zatčen Tibeťan Gangkje (50 let) z městyso Thido v okrese Sog poté, co u něho policisté „našli dalajlamovy knihy a CD s dalajlamovým zasvěcením do kálačakry“, které jsou v Tibetu zakázané.

V loňském roce se rovněž objevily zprávy o několika případech svévolného zadržování a zatčení, zejména na sociálních sítích a na internetu. Zatímco článek 35 čínské ústavy chrání „svobodu slova, tisku, shromažďování, sdružování, průvodů a demonstrací“, Tibeťané, kteří se účastní pokojných individuálních protestů volajících po nezávislosti Tibetu a po osvobození a návratu Jeho Svatosti dalajlamy, se této ústavní ochrany domáhat nemohou. Mnozí z těchto demonstrantů jsou nadále drženi ve vazbě na neznámém místě, přičemž jejich rodinní příslušníci a příbuzní nemají žádné informace o tom, kde se nacházejí nebo v jakém jsou zdravotním stavu.

Dne 5. ledna 2017 mladý Tibeťan Sönam Taši sám protestoval v okrese Serthar v provincii S'-čchuan. Dle očitých svědků šel

109 *Tibetan Pilgrim Disappears After Chinese Police Interrogation on Her Way to Lhasa* [online]. Radio Free Asia. 13. 4. 2018. Dostupné z: <https://www.rfa.org/english/news/tibet/pilgrim-missing-04132018160220.html>

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

po ulici a vyhazoval do vzduchu letáky požadující osvobození Tibetu a oslavující Jeho Svatost dalajlamu. Tamní okresní policie jej zadržela a od té doby není známo, kde se nachází.

Lozang Cchulthim, mnich z kláštera Kirti v okrese Ngawa, je další, po kom se slehla zem poté, co jej zatkli příslušníci bezpečnostních jednotek, když dne 25. února 2017 sám protestoval za osvobození Tibetu.

Dne 27. února 2017 byl podruhé zatčen Khädub, padesátiletý starší mnich, který řídil nemocnici při klášteře Mura. Byl obviněn z psaní o lidských právech a dalajlamovi a zadržen pracovníky okresního úřadu veřejné bezpečnosti.

Dne 16. března 2017 zmizel Lozang Dargjä, mnich z kláštera Kirti, po individuálním protestu, kdy požadoval osvobození Tibetu a návrat Jeho Svatosti dalajlamy do Tibetu. Zpočátku se nevědělo, kde se nachází, ale díky úsilí mnoha osob byl vypátrán v nově vybudovaném vojenském táboře v okrese Ngawa. Lozang Dargjä je krutě mučen. Jeho rodinní příslušníci, příbuzní a přátelé se obávají, že by bití, kterému je ve vazbě vystaven, mohlo způsobit jeho smrt.

Dne 18. března 2017 byla zadržena Tibeťanka Dugbheza individuální protest ve městě Ngawa. Není známo, kde se aktuálně nachází.

Dle informací Rádia Svobodná Asie zadržela policie v západočínské provincii S'čchuan dne 4. května 2017 mnicha Gönpu (přibližně 43 let) z kláštera Öpfung v okrese Ňagrong v prefektuře Kardze. Byl podezřelý z šíření zpráv o nedávných případech sebeupálení mezi osoby mimo Tibet.

Dle informací Tibetského centra pro lidská práva a demokracii uvedl mnich, jenž byl v červenci 2017 umístěn asi na čtyři měsíce do čínského „nápravného střediska“ v okrese Sog v prefektuře Nagčchu, že je mučení a sexuální zneužívání „běžnou praxí v nápravných střediscích“. Mnich, jehož totožnost z bezpečnostních důvodů neuvádíme, dále sdělil, že terčem vězeňských dozorců byli především starší mniši a mnišky, zejména pak ženy.

Tulku Lozang, další mnich z kláštera Borö v prefektuře Kardze, byl údajně předvolán na místní policejní stanici 21. července 2017, aniž by mu byl sdělen důvod. Od té doby není známo, kde se tulku Lozang nachází, ani v jakém je zdravotním stavu.

Tentýž měsíc byl svévolně zadržen i Čhampa Čhögjal (30 let), který byl vyslýchán kvůli obvinění z navazování kontaktů se svým příbuzným, Ngawang Čhampou, žijícím v Indii, jehož čínské úřady považují za člena dalajlamovské kliky.

V červnu 2016 podlehl Tibeťan Judug Ňima zraněním, která utrpěl při bití v policejní vazbě. Důvod jeho zadržení není dodnes znám. Osoby propuštěné z vazby mívají drasticky zkrácenou očekávanou délku života. V průměru umírají političtí vězni v Tibetu během tří let od propuštění v důsledku vážných zranění způsobených krutým zacházením ve vazbě.

Dne 21. listopadu 2016 informovalo Rádio Svobodná Asie, že Taši Čhøjing (37 let) „zmizel po zadržení policií“. Taši Čhøjing byl na návštěvě u příbuzných v Tibetu na základě cestovního povolení vydaného čínskou vládou. Jeho příbuzní neměli žádné zprávy o tom, kde se nachází, až do konce roku 2017, kdy se od propuštěného spoluvězně dozvěděli, že Taši Čhøjing byl na základě neznámého obvinění odsouzen k trestu odnětí svobody na šest let.

V prosinci 2011 zveřejnila Ústřední tibetská správa videozáznam nájezdů čínské policie a polovojenských sil na vesnické domy poblíž Lhasy, k nimž došlo v brzkých ranních hodinách roku 2008. Videozáznam zachycuje příslušníky čínských bezpečnostních jednotek při zadržení osmi Tibeťanů. Vojáci je vzbudili a jednoho z nich bili, zatímco mu drželi ruce za zády. Zadržení souvisela s masovými protesty Tibeťanů během olympijských her v Pekingu v roce 2008.

Khjenrab Tharčhin, tibetský mnich po čtyřicítce, byl v roce 2008 odsouzen k trestu odnětí svobody na pět let, protože odmítl účast na lekci tzv. vlastenecké převýchovy. Když byl v roce 2013 po výkonu

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

trestu propuštěn na svobodu, byl ve velmi špatném zdravotním stavu. Dne 8. srpna 2016 Tharčin svým zraněním, která utrpěl během pobytu ve vězení, podlehl. Byl právě na cestě do nemocnice.

V posledních letech přibývá Tibetanů, kteří se rozhodnou k pokojnému protestu v podobě individuálního pochodu. Tito demonstranti většinou nesou portrét Jeho Svatosti dalajlamy a volají po jeho návratu do Tibetu, popř. mají dlaně spojené k modlitbě a vykřikují osvobozeněcká hesla. Tito individuální demonstranti jsou občas zatčeni a následně se po nich slehne zem. Jejich nejbližší nemají žádnou možnost, jak si ověřit, kde se nacházejí nebo jak se jim daří. Dne 7. června 2016 byl zatčen Lozang Cchering (20 let), mnich z kláštera Kirti, krátce poté, co provedl individuální protest na ulici Hrdinů v okrese Ngawa ve východním Tibetu. Dle očitých svědků procházel Cchering ulicí a nad hlavou držel portrét Jeho Svatosti dalajlamy. Byl krutě zbit a policie jej odvezla na neznámé místo. Dodnes není známo, kde se nachází nebo v jakém je zdravotním stavu. Ccheringův případ je bohužel jen jednou z mnoha ukázek násilného zneužívání moci v Tibetu.

Významní političtí vězni: pančhenlama Gendün Čhökji Ňima

Dne 14. května 1995 Jeho Svatost dalajlama identifikoval šestiletého Gendün Čhökji Ňimu jako 11. pančhenlamu, duchovního vůdce, který tradičně hraje zásadní roli v procesu hledání nového dalajlamy. Tři dny po tomto oznámení čínská vláda chlapce i s jeho rodinou unesla.

Čína opakovaně připustila, že pančhenlamu zadržuje, a to dokonce na zasedání Organizace spojených národů. Už více než dvacet let žádají Tibetané, jejich příznivci a mezinárodní lidskoprávní organizace, včetně Výboru OSN proti mučení, Výboru OSN pro práva dítěte, zvláštního zpravodaje OSN pro svobodu náboženství a vyznání a Pracovní skupiny pro nucená zmizení, o informace týkající

se zdravotního stavu a místa pobytu pančhenlamy, aniž by doposud obdrželi jakoukoli odpověď. Pančhenlama zůstává jedním z nejdéle zadržovaných politických vězňů na světě.

V listopadu 2017 kanadská ministryně zahraničních věcí Chrystia Freelandová vyzvala Čínu, aby umožnila vysokému komisaři OSN pro lidská práva a zvláštnímu zpravodaji OSN pro svobodu náboženství a vyznání návštěvu Gendün Čhökji Němy. Ministryně Freelandová Čínu rovněž naléhavě vyzvala, aby „poskytla informace o tom, kde se Gendün Čhökji Něma a jeho rodiče nacházejí, jaké završil vzdělání a jaké je datum očekávaného návratu jeho a jeho rodičů“.

U příležitosti 29. narozenin Gendün Čhökji Němy a 23. výročí jeho nuceného zmizení vydalo Ministerstvo zahraničí Spojených států amerických dne 26. dubna 2018 prohlášení, v němž žádá jeho okamžité propuštění.¹¹⁰ Prohlášení, které dne 26. dubna učinila tisková mluvčí ministerstva Heather Nauertová, znělo takto:

Dne 25. dubna jsme si připomněli narozeniny 11. pančhenlamy, Gendün Čhökji Němy, který se neobjevil na veřejnosti od té doby, kdy byl před dvěma desetiletími ve věku šesti let údajně unesen čínskou vládou. Spojené státy americké jsou nadále znepokojeny tím, že čínské úřady stále činí kroky k odstranění náboženské, jazykové a kulturní identity Tibetánů, včetně pokračujícího ničení jejich svatostáneků, jako jsou kláštery Larung Gar či Jačhen Gar. Vyzýváme tímto Čínu, aby Gendün Čhökji Němu ihned propustila a aby dodržela svůj mezinárodní závazek prosazovat náboženskou svobodu všech osob.¹¹¹

Na jednání podvýboru kanadského parlamentu pro zahraniční záležitosti a mezinárodní rozvoj dne 8. května 2018 se poslanci kanadského parlamentu dotazovali tzv. delegace Tíbetké

110 U. S. Department of State. *Commemorating the Birthday of the Disappeared Panchen Lama* [online]. 26. 4. 2018. Dostupné z: <https://www.state.gov/commemorating-the-birthday-of-the-disappeared-panchen-lama/>.

111 U. S. Department of State. *Commemorating the Birthday of the Disappeared Panchen Lama*. 2018.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

autonomní oblasti¹¹² na stav pančenlamy. V reakci na obavy, které vyjádřil kanadský poslanec Garnett Genuis v souvislosti se stavem 11. pančenlamy, Gendün Čhökji Ňimy, jakož i v souvislosti s mezinárodním přístupem do Tibetu, promluvil jménem delegace jmenované čínskou vládou Padma Wangdü, jenž zopakoval stanovisko zastávané celé roky vládou: „[Gendün Čhökji Ňima] již absolvoval moderní vzdělání a on ani jeho rodina si nepřejí být vyrušováni žádnými vnějšími impulsy. Domnívám se, že pokud k tomu bude příležitost, sami se přesvědčíte, že si nyní žije velmi dobře.“

Delegace nepotvrdila, kde se nachází Gendün Čhökji Ňima, který byl v roce 1995 unesen ve věku šesti let spolu se svou rodinou a od té doby je držen v izolaci.

a) Taši Wangčhug

Obhájce tibetských jazykových práv Taši Wangčhug byl zadržen v lednu 2016 poté, co se v roce 2015 objevil ve videoreportáži pořízené deníkem *The New York Times*. V reportáži nazvané *A Tibetanian's Journey for Justice (Tibeťanova cesta za spravedlností)* Taši Wangčhug jede do Pekingu s cílem podat žalobu proti místním vládním činitelům v prefektuře Jü-šu z důvodu nedostatečné školní výuky tibetštiny a zavedení čínštiny jako hlavního jazyka výuky dokonce i v případech, kdy je většina žáků tibetského původu. Z videa je však patrné, že žádná advokátní kancelář nebyla ochotna případ převzít.

Dle zdrojů soud během jednání, které se konalo 4. ledna 2018 a trvalo přibližně čtyři hodiny, uvedl, že Taši Wangčhug očernil vládu a nařkl ji z „vraždy etnické kultury“, „ničení psaného a mluveného jazyka“ a z „kontroly nad projevy etnické kultury Tibeťanů“ a dále z „přísného dohledu“ a bezdůvodného „svévolného zatýkání“. Soud rozhodl, že takové jednání „je v rozporu s čl. 103 odst. 2 trestního zákoníku Čínské lidové republiky [...] a že se dopustil podněcování

112 Central Tibetan Administration. *Chinese-Appointed 'Delegation' from Tibet Fails to Confirm Panchen Lama's Whereabouts, Denies Access* [online]. 12. 5. 2018. Dostupné z: <https://tibet.net/chinese-appointed-delegation-from-tibet-fails-to-confirm-panchen-lamas-whereabouts-denies-access/>.

k separatismu“. K obvinění z „podněcování k separatismu“ Wangčhug uvedl, že je nevinen.

Řízení s tímto dvaatřicetiletým mužem bylo vedeno před lidovým soudem druhého stupně v prefektuře Jü-šu ve východním Tibetu a dočkalo se mezinárodní pozornosti, avšak čínští soudní úředníci do jednací síně nepovolili vstup diplomatům ze Spojených států amerických, Evropské unie, Velké Británie, Německa či Kanady.

Dle právníka Taši Wangčhuga, Lianga Siao-tüna, použila obžaloba reportáž deníku *The New York Times* jako klíčový důkaz, aby prokázala, že jeho mandant úmyslně podněcoval k „separatismu“. Taši Wangčhug však trvá na tom, že chce pouze zajistit tibetským dětem přístup k jejich mateřtině a neusiluje o nezávislost Tibetu.

Předseda senátu sdělil přítomným v soudní síni, že verdikt bude vyneseno později. Čínské soudy, které jsou pod kontrolou Komunistické strany, rozhodují ve více než 99 procentech případů v neprospěch obžalovaného, zejména pak v politicky kontroverzních případech. Dne 22. května 2018 byl Taši Wangčhug odsouzen k trestu odnětí svobody v délce pěti let.

Poté, co soud vyhlásil rozhodnutí, uvedl předseda Ústřední tibetské správy sikjong Dr. Lozang Sengge: „Je to smutný den pro všechny, kdo věří v právní stát, budeme však nadále usilovat o jeho propuštění.“ Dr. Sengge potvrdil, že odsuzující rozsudek dokládá nepravdivost čínských tvrzení, podle nichž Čína dodržuje mezinárodní normy a zákony.

Dne 23. srpna letošního roku soud zamítl odvolání proti odsuzujícímu rozsudku Taši Wangčhuga a potvrdil jeho trest.

Mezinárodní lidskoprávní organizace trest odnětí svobody Taši Wangčhuga odsoudily a označily jej za „absurdně nespravedlivý“ z důvodu „falešných obvinění ze separatismu“ a lednové řízení nazvaly „politicky motivovaným procesem“. Ředitelka čínské divize organizace Human Rights Watch Sophie Richardsonová uvedla: „Jediným ‚zločinem‘ Taši Wangčhuga bylo, že se nenásilným

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

způsobem dožadoval práva menšiny na mateřský jazyk, tj. práva chráněného čínskou ústavou a mezinárodními lidskoprávními předpisy.“ V prohlášení k tomuto trestu uvedl vedoucí výzkumné divize organizace Amnesty International pro východní Asii Joshua Rosenzweig: „Dnešní rozsudek proti Taši Wangčhugovi je hrubě nespravedlivý. Je krutě trestán za to, že nenásilným způsobem upozornil na systematické podřívání tibetské kultury.“¹¹³

Odborníci Organizace spojených národů odsouzení Taši Wangčhuga k pěti letům odnětí svobody navzdory opakovaným apelům adresovaným Číně kritizují. „Je silně znepokojující, že toto odsouzení přišlo poté, co jsme vydali dvě společná sdělení, v nichž žádáme jeho okamžité propuštění a zproštění všech obvinění,“ bylo uvedeno v tiskové zprávě zveřejněné na webových stránkách Úřadu vysokého komisaře pro lidská práva.¹¹⁴ Obavy v souvislosti s odsouzením Taši Wangčhuga vyjádřilo několik zahraničních diplomatů a parlamentů. Ihned po vydání rozsudku vyjádřili své znepokojení předseda Evropského parlamentu, kanadská vláda, Ministerstvo zahraničí Spojených států amerických, německý parlament i francouzský senát, přičemž někteří z nich rozhodnutí soudu odsoudili a vyzvali k propuštění Taši Wangčhuga. V průběhu tohoto roku navíc Evropský parlament přijal naléhavá usnesení, v nichž vyzývá Čínu, aby Taši Wangčhuga propustila, a lotyšský parlament a francouzský senát požadovaly „spravedlivý a transparentní soudní proces“ pro tibetského obhájce jazykových práv.

b) Žogdžang

Duglo, přední tibetský spisovatel a bloger vystupující pod pseudonymem Žogdžang, byl v březnu 2015 zatčen čínskou tajnou policií v hotelu v okrese Rebkong na východě Tibetu. Následně byl 17. února 2016 odsouzen k trestu odnětí svobody na tři roky

113 Amnesty International. *China: Tibetan Activist Handed Grotesquely Unjust 5 Year Prison Sentence After Featuring in New York Times Video* [online]. 22. 5. 2018 Dostupné z: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2018/05/china-tibetan-activist-unjust-sentence-nyt-video/>

114 Office of the High Commissioner for Human Rights (UN Human Rights). *China: UN Human Rights Experts Condemn 5-Year Jail Term for Tibetan Activist* [online]. 1. 6. 2018. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=23176>.

za „podněcování k separatismu“. Dne 19. března 2018 byl údajně propuštěn na svobodu. Žogdzang je proslulý svými kritickými příspěvky o stávající situaci v Tibetu, mj. v souvislosti s povstáními v roce 2008 a nuceným přesídlováním tibetských nomádů.

c) Tändzin Deleg Rinpoče

Významný tibetský náboženský vůdce Tändzin Deleg Rinpoče (65 let) byl v roce 2002 odsouzen k trestu smrti s odkladem za „pumový útok“ a „podněcování ke státnímu separatismu“; v roce 2005 mu byl trest zmírněn na doživotí. Obvinění souvisela s pumovým útokem v Čcheng-tu, hlavním městě provincie S'-čchuan. Jeho údajný spolupachatel Lozang Döndub byl rovněž shledán vinným a dne 26. ledna 2003 byl popraven.

Organizace Human Rights Watch poskytla podrobný popis okolností provázejících zatčení a usvědčení Tändzin Deleg Rinpočeho. Dle tvrzení organizace bylo řízení plně nesrovnalostí a zcela v něm chyběly jakékoli důvěryhodné důkazy proti rinpočemu. Zpráva dospěla k tomuto závěru: „Zůstává mnoho důvodů, na jejichž základě lze zpochybnit zjištění [soudu] i odvolacího soudu, resp. soudů, které potvrdily původní tresty. Soudní řízení bylo stíženo vadami, soud nebyl nezávislý ani nestranný a obžalovaným bylo odepřeno právo na nezávislé právní zastoupení. Právníkům, které zvolili rodinní příslušníci Tändzin Delega, nebylo dovoleno hájit jej při jednání před odvolacím soudem. Čínské úřady nadále odmítají zveřejnit kterýkoli z důkazů, jež byly v řízení předloženy, s tím, že zveřejnění důkazů by mělo za následek vyzrazení státního tajemství.“¹¹⁵

Lidskoprávní organizace ze Spojených států amerických a Evropské unie i mezinárodní lidskoprávní organizace kritizovaly trest pro rinpočeho a požadovaly jeho okamžité propuštění.

Vzhledem k jeho rostoucí popularitě u veřejnosti a loajalitě vůči Jeho Svátosti dalajlamovi byl případ Tändzin Deleg Rinpočeho široce

115 SPIEGEL, Mickey. *Trials of a Tibetan Monk: The Case of Tenzin Delek* [online]. Human Rights Watch. 8. 2. 2004. Dostupné z: <https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/china0204.pdf>

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

vnímán jako politicky motivovaný a jako pokus o jeho umlčení. Místní Tibeťané považovali Tändzin Deleg Rinpočeho za bojovníka za hospodářská, kulturní, náboženská a environmentální práva Tibeťanů.

Dne 13. července 2015, tj. po třinácti letech ve vězení, Tändzin Deleg zemřel ve výkonu trestu odnětí svobody za záhadných okolností. Čínská vláda uvedla, že rinpoče zemřel na infarkt. Jeho neteř Ňima Lhamo, která později uprchla do Indie, však toto oficiální stanovisko odmítá. Na 9. ženevském summitu o lidských právech a demokracii uvedla, že byl mučen a otráven. Ňima Lhamo sdělila, že když rodině konečně umožnili navštívit zemřelého, všimli si jeho tmavě zabarvených rtů.

Navzdory pobouření místních Tibeťanů a mezinárodních podporovatelů rodina neobdržela tělo ani popel Tändzin Deleg Rinpočeho, a tak nemohly být provedeny buddhistické obřady za zemřelého.

d) Ješe Čhödön

Lékařka v penzi a dvojnásobná matka, Ješe Čhödön, byla zatčena ve Lhase v březnu 2008 v návaznosti na masové protesty v Tibetu. Byla obviněna z šíření informací souvisejících se zásahem a ze „špionáže“ za údajné sdělování „zpravodajských a dalších informací“ Úřadu bezpečnosti tzv. dalajlamovské kliky sídlícímu v Dharamsale.¹¹⁶ Dne 7. listopadu 2008 odsoudil lidový soud druhého stupně ve Lhase tuto dvaapadesátiletou obyvatelku chrámu Ramoče ve Lhase k patnácti letům vězení.¹¹⁷ V roce 2016, po osmi letech odnětí svobody, se objevily nepotvrzené zprávy, že Ješe Čhödön byla hospitalizována z důvodu zhoršujícího se zdravotního stavu v důsledku mučení ve věznici.

116 RICHARDSON, Sophie, ed. *“I Saw it With My Own Eyes”, Abuses by Chinese Security Forces in Tibet, 2008–2010* [online]. Human Rights Watch. 21. 7. 2010 Dostupné z: <https://www.hrw.org/report/2010/07/21/i-saw-it-my-own-eyes/abuses-chinese-security-forces-tibet-2008-2010>

117 RICHARDSON, Sophie. 2010.

Omezování svobodného pohybu

Pohyb v rámci země

„Tisíce Číňanů míří do Tibetu a zpět v letadlech, vlacích, autobusech a na motocyklech, samotní Tibeťané se však stali vyvrheli ve vlastní zemi, kteří jsou na každém kroku drženi v šachu.“ – Wang Li-siung, čínský spisovatel a učenec.

Čína ve zjevném rozporu s článkem 13 Všeobecné deklarace lidských práv posílila řadu svých opatření omezujících volný pohyb Tibeťanů v jejich vlastní zemi. Tibeťané musí být přihlášení k pobytu na konkrétním místě a mají právo zdržovat se a nakupovat potraviny na přiděl pouze na tomto místě. Cestovat z jednoho místa na druhé, a to bez ohledu na účel cesty, byť třeba na krátkou dobu, je možné výhradně s úředním povolením.

Lidová ozbrojená policie a místní úřady veřejné bezpečnosti zřídily ve městech a na předměstích zátarasy a kontrolní stanoviště na hlavních silničních tazích a u klášterů. Na těchto kontrolních stanovištích jsou Tibeťané podrobováni důkladným prohlídkám, kde se zjišťuje, zda u sebe nemají cokoli „nezákonné či separatistické povahy“, jako jsou vyobrazení Jeho Svatosti dalajlamy, tibetská národní vlajka, popř. jiné zakázané materiály.

Na nádraží ve Lhasě musí Tibeťané vyhovět přísným omezujícím požadavkům, kterými je podmíněn vstup. Cestující tibetského původu jsou odvedeni na policejní stanici, kde je každý z nich povinen uvést jméno místního obyvatele, který se za cestujícího zaručí. Na cestující z oblastí mimo Tibet se tato pravidla nevztahují, mohou se přesunout z nádraží do cíle své cesty bez omezení. Spisovatelka Özer žijící v Pekingu popsala, že při její návštěvě Lhasy kontrolovali čínští úředníci občanské průkazy Tibeťanům, kteří s ní přicestovali týž vlakem, zatímco cestující z Číny kontrolu podstoupit nemuseli. Občanské průkazy jsou následně kontrolovány na všech kontrolních bodech kolem Lhasy, což umožňuje monitorovat pohyb cestujících tibetského původu a držet je mimo určité části města.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

V některých případech si Tibeťané musí za účelem vycestování z Tibetské autonomní oblasti, resp. návratu do ní, obstarat speciální povolení od několika státních úřadů. Podle mnohých Tibeťanů je cesta k získání takového povolení velmi křivolaká. To Tibeťanům nejen ztěžuje náboženské poutě do posvátných míst v rámci Tibetské autonomní oblasti, ale rovněž to brání pozemním cestám do Indie přes Nepál, jak bude podrobněji popsáno níže. Tibeťané z oblastí mimo Tibetskou autonomní oblast navíc rovněž uvádějí, že po nich úřady při cestě do Lhasy vyžadovaly, aby jim odevzdali občanský průkaz a denně dopodrobna hlásili, co mají v plánu. Nejmenovaný poutník popsal náboženskou pouť do paláce Potála ve Lhasě těmito slovy: „Mají tam víc bezpečnostních kamer než oken, víc vojáků než lamů, víc myši než bódhisattvů.“¹¹⁸

Cestování do zahraničí

„Pro Tibeťana je obtížnější dostat cestovní pas, než dostat se do nebe. Je to jedno z oněch ‚privilegovaných politických opatření‘, která nám Tibeťanům skýtá ústřední [čínská] vláda.“ – Příspěvek tibetského blogera na čínských internetových stránkách.

V průběhu let organizace Human Rights Watch podrobně popsala, jak je Tibeťanům v každodenním životě odíráno mj. základní právo na svobodný pohyb, což zahrnuje i přísná diskriminační opatření při získávání cestovních pasů. Podle zprávy organizace Human Rights Watch z roku 2015 byly v roce 2012 vydány v prefektuře Čhamdo, kde žije na 650 tisíc obyvatel, pouze dva cestovní pasy.¹¹⁹ Ve zprávě nazvané *One Passport, Two Systems (Jeden cestovní pas, dva systémy)* se dále uvádí, že od roku 2012 zabavily čínské úřady bez náhrady

118 WOESER, Tsering. „Brainwashed” in Lhasa After Attending Buddhist Teachings in India [online]. High Peaks and Pure Earth. 28. 5. 2012.

Dostupné z: <https://highpeakspureearth.com/brainwashed-in-lhasa-after-attending-buddhist-teachings-in-india-by-woeser/?sfw=pass1600939182>

119 Human Rights Watch. *One Passport, Two Systems | China's Restrictions on Foreign Travel by Tibetans and Others* [online]. 13. 7. 2015. Dostupné z: <https://www.hrw.org/report/2015/07/13/one-passport-two-systems/chinas-restrictions-foreign-travel-tibetans-and-others>

všechny běžné cestovní pasy občanům s trvalým pobytem v Tibetské autonomní oblasti, z nichž 90 procent tvoří Tibeťané.¹²⁰

Mnozí Tibeťané nadále hlásí, že mají potíže, když chtějí získat nový cestovní pas nebo obnovit pas již vydaný. Zdroje uvádějí, že Tibeťané a jiné menšiny musí spolu s žádostí o vystavení cestovního pasu předložit v porovnání s jinými občany Číny mnohem obsáhlejší podklady. Na vystavení cestovního pasu čekají Tibeťané i několik let od podání žádosti, často marně. Někteří se za účelem získání cestovního pasu musí uchýlovat k úplatkům. Nad rámec standardně požadované dokumentace musí vzdělanci z Tibetské autonomní oblasti získat asi sedm dalších razítek s podpisy různých státních úředníků, když žádají o vystavení cestovního pasu.

Tibeťané, kteří hodlají vycestovat do Indie, se před obdržáním cestovního pasu potýkají s řadou problémů. Ministerstvo zahraničí Spojených států amerických v publikaci *Country Reports on Human Rights Practices (Zprávy o lidskoprávní situaci v jednotlivých zemích)* za rok 2016 uvádí, že „po Tibeťanech a jiných menšinách je vyžadována mnohem obsáhlejší dokumentace, než v případě Číňanů žádajících o čínský cestovní pas“.¹²¹ Zpráva končí těmito závěry:

Na vystavení cestovního pasu čekají Tibeťané i několik let od podání žádosti, často marně. Někteří Tibeťané uvádějí, že jim byl cestovní pas vystaven až po zaplacení vysokého úplatku. Tibeťané se nadále potýkají se značnými obtížemi a překážkami při cestách do Indie za náboženskými, vzdělávacími či jinými účely. Jednotlivci rovněž hlásili případy, kdy jim místní úřady po návratu do Číny zneplatnily cestovní pas.¹²²

120 Human Rights Watch. *One Passport, Two Systems | China's Restrictions on Foreign Travel by Tibetans and Others*. 2015.

121 U. S. Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor. *Country Reports on Human Rights Practices for 2016 – China, Tibet* [online]. 2017. Dostupné z: <https://www.state.gov/reports/2016-country-reports-on-human-rights-practices/>.

122 U. S. Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor. *Country Reports on Human Rights Practices for 2016 – China, Tibet*. 2017.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

Cestovní omezení během učení kálačakry v Indii v roce 2017

Řada Tibeťanů strávila několik let vyřizováním žádosti o vystavení cestovního pasu, který by jim umožnil legálně vycestovat do Indie na učení kálačakry v roce 2017, tibetský náboženský obřad vedený Jeho Svatostí dalajlamou od 3. do 14. ledna. Čínská vláda však zavedla přísná cestovní omezení, aby i těm nejoddanějším zabránila v cestě.

Ve své zprávě z roku 2017 uvedla Výkonná komise Kongresu Spojených států amerických pro Čínu:

Dle odhadů se asi 7 tisíc Tibeťanů z tibetských oblastí v Číně pokusilo vydat na pouť na významný náboženský obřad vedený samotným dalajlamou v indické Bódhgaji začátkem roku 2017. V listopadu 2016 čínští úředníci zabavovali cestovní pasy, vyhrožovali a nařizovali Tibeťanům, kteří již odcestovali do Indie a Nepálu, aby se vrátili do Číny, čímž porušili jejich právo na svobodu náboženského vyznání a právo na svobodný pohyb.¹²³

Cestovní kanceláře v Nepálu navíc obdržely oběžník z Číny, který vyzýval všechny cestovní kanceláře a letecké společnosti, aby stornovaly veškeré provedené rezervace až do 10. ledna.¹²⁴ V několika případech úředníci na letištích v Kuang-čou a Kchun-ningu údajně po příletu roztrhali cestovní pasy Tibeťanů. Tito poutníci byli nuceni vrátit se mezi 1. a 15. lednem a všechny, kteří tak neučinili, čekal tvrdý postih, včetně ztráty nároku na podporu a ztráty zaměstnání.¹²⁵

V poslední zprávě *International Religious Freedom (Svoboda náboženského vyznání ve světě)*, která byla zveřejněna 29. května 2018, Ministerstvo zahraničí Spojených států amerických znovu zařadilo Čínu na seznam zemí, kde je znepokojivá situace. Zpráva

123 *Congressional-Executive Commission on China, 2017 Annual Report* [online]. 5. 10. 2017. Dostupné z: <https://www.cecc.gov/publications/annual-reports/2017-annual-report>.

124 GIRI, Anil a PRASAIN, Sangam. *China Issues Travel Restriction to Nepal* [online]. Kathmandu Post. 24. 12. 2016. Dostupné z: <http://kathmandupost.ekantipur.com/news/2016-12-24/china-issues-travel-restriction-to-nepal.html>.

125 *Kalachakra Returnees Passports Torn at Airports in China* [online]. Voice of America. 24. 1. 2017. Dostupné z: <https://www.voatibetanenglish.com/a/3692184.html>.

zdůrazňuje široce rozšířené zásahy státu a omezování jak svobody vyznání, tak i praktikování náboženského vyznání Tibeťanů. Ministr zahraničí Spojených států amerických ve zprávě uvedl: „Čínská vláda mučí, zadržuje a vězní tisíce lidí proto, že praktikují své náboženské vyznání, mj. přívržence učení Fa-lun-kung, ujgurské muslimy a buddhisty z řad Tibeťanů.“¹²⁶

Rozsáhlý systém státního dohledu

„Všechny vesnice se změní v pevnosti, každý bude dozorcem.“ – Oficiální slogan pracovníků čínského sektorového policejního dohledu.

Ve zprávě Freedom House z roku 2018 nazvané *Freedom in the World (Svoboda ve světě)* zařadila tato nezisková organizace Tibet na druhé místo v žebříčku nejméně svobodných zemí, a to hned za Sýrii.¹²⁷ Akutní nedostatek svobody v Tibetu je dále prohlubován celou řadou rozsáhlých opatření čínské vlády, která umožňují dalekosáhlý dohled a připravují Tibeťany o jejich základní právo na osobní soukromí.

Státní dohled nad Tibeťany byl posílen v roce 2011, kdy Čína spustila tzv. sektorový policejní dohled (anglicky grid system či grid management – pozn. překladatelky) za účelem „udržení stability ve společnosti“.¹²⁸ Cílem systému sektorového policejního dohledu je usnadnit identifikaci a podrobné sledování „potenciálních výtržníků“ a shromažďovat údaje v reálném čase od pracovníků v terénu v jednotlivých oblastech. Veškerý pohyb obyvatel je sledován na monitorech v kancelářích, přičemž dílčí informace

126 U. S. Department of State. *China (includes Tibet, Hong Kong, and Macau) 2017 International Religious Freedom Report* [online]. Dostupné z: <https://www.state.gov/international-religious-freedom-report-for-2017/>; Freedom House. *Freedom in the World 2018* [online]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2018/democracy-crisis>.

127 Freedom House. *Freedom in the World 2018* [online]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2018/democracy-crisis>

128 Human Rights Watch. *China: Alarming New Surveillance, Security in Tibet* [online]. 20. 5. 2013. Dostupné z: <https://www.hrw.org/news/2013/03/20/china-alarming-new-surveillance-security-tibet>.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

se v kancelářích shromažďují prostřednictvím pracovníků sektorového policejního dohledu, kteří jsou vybaveni chytrými telefony, pomocí nichž nahrávají do systému fotografie včetně geolokace. Městysy a města jsou rozděleny do malých dílčích sektorů, které monitorují bezpečnostní pracovníci. Například městský obvod Čcheng-kuan, který zahrnuje většinu Lhasy a okolí, rozdělily čínské úřady na 175 sektorů, aby dohledu neunikl ani jediný občan.

V rámci tohoto systému vybudovala čínská vláda více než 600 „kontrolních policejních stanovišť“ vybavených špičkovou technologií za účelem sledování každodenního života řadových Tibeťanů, která se zaměřují především na „zvláštní skupiny“ v regionu, tj. bývalé vězně a osoby, které se vrátily z Indie.¹²⁹

Ve své zprávě nazvané *China: No End to Tibet Surveillance Program* (Čína: Konec dozoru nad Tibetem v nedohlednu)¹³⁰ organizace Human Rights Watch systém sektorového policejního dohledu podrobně zanalyzovala. Podle této zprávy monitorovací týmy vyslychají „Tibeťany ve vesnicích a zaměřují se mj. na jejich politické a náboženské smýšlení, vystavují tisíce osob politické indoktrinaci, zakládají bezpečnostní jednotky složené z občanů, které sledují chování ostatních, a shromažďují informace, které mohou následně vést k zadržení nebo jinému trestu“. V roce 2011 rozmístila vláda zhruba 21 tisíc stranických kádrů v čtyřčlenných či početnějších skupinách do každé z 5 tisíc vesnic v Tibetské autonomní oblasti. Toto opatření stálo regionální vládu více než čtvrtinu jejích celkových příjmů.

„Program intenzivního dohledu“ měl být ukončen po čtyřech letech, avšak Peking se ho rozhodl prodloužit na neurčito. Sophie Richardsonová, ředitelka čínské divize organizace Human Rights Watch, v této souvislosti uvedla: „Neustálé sledování Tibeťanů se stalo běžnou realitou.“¹³¹ Sektorový policejní dohled v konečném

129 Human Rights Watch. *China: Alarming New Surveillance, Security in Tibet*. 2013.

130 Human Rights Watch. *China: No End to Tibet Surveillance Program* [online]. 18. 5. 2016. Dostupné z: <https://www.hrw.org/news/2016/01/18/china-no-end-tibet-surveillance-program>.

131 Human Rights Watch. *China: No End to Tibet Surveillance Program*. 2016.

důsledku nejen prohlubuje porušování práva Tibeťanů na soukromí, ale i jejich práva na svobodu projevu a práva na svobodný pohyb.

V rámci programu dohledu se Čína zaměřila i na sociální média, především pak na státem vlastněnou online chatovací platformu WeChat. Soukromý zdroj uvádí:

WeChat je aktuálně nejoblíbenější platformou sociálních médií v Tibetu, přičemž v každé skupině je mezi členy minimálně jeden agent čínské tajné policie [...] nyní se začali zaměřovat na tibetskou komunitu žijící v zahraničí. Možná nedokážou ovlivnit, jaké informace se šíří uvnitř exilové komunity, rozhodně jsou ale schopni shromažďovat informace špehováním v těchto platformách sociálních sítí a šířit tam dezinformace.¹³²

V květnu 2017 Rádio Svobodná Asie oznámilo, že bylo zatčeno a zadrženo mnoho Tibeťanů „za sdělování citlivých informací o aktuální politické situaci kontaktním osobám v médiích mimo Čínu“ prostřednictvím aplikace WeChat.¹³³ Akja Kja a mnich Lodö skončili ve vězení za členství ve skupině na WeChatu založené za účelem oslav 80. narozenin Jeho Svatosti dalajlamy.¹³⁴

Nedostatečný přístup k informacím

„Novinář se snáz dostane do Severní Koreje, než do Tibetské autonomní oblasti, jak Čína nazývá centrální Tibet.“ – The Washington Post, září 2016.

Čínské vládě se stále účinněji daří bránit toku informací směrem do Tibetu a ven. Slovy zprávy o lidských právech Ministerstva

132 Jméno a informace o zdroji z bezpečnostních důvodů neuvádíme.

133 *Tibetan Social Media Draw Chinese Police Attention After Self-Immolations* [online]. Radio Free Asia. 30. 5. 2017. Dostupné z: <https://www.rfa.org/english/news/tibet/media-05302017150250.html>.

134 *Second Tibetan Jailed Over Dalai Lama WeChat Group* [online]. Radio Free Asia. 26. 7. 2016. Dostupné z: <https://www.rfa.org/english/news/tibet/media-05302017150250.html>

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

zahraničí Spojených států amerických z roku 2016:

Čínská vláda silně omezila volný pohyb zahraničních novinářů do tibetských oblastí. Čínská vláda navíc pronásleduje či zadržuje Tibeťany, kteří hovořili se zahraničními novináři, pokusili se poskytnout informace osobám v zahraničí, popř. sdělovali informace o protestech či jiných projevech nespokojenosti prostřednictvím mobilních telefonů, elektronické pošty či internetu. Těch několik málo návštěv do Tibetské autonomní oblasti, které byly diplomatům a novinářům povoleny, místní úřady přísně hlídaly.¹³⁵

Reportéři bez hranic uvádějí Si Ťin-pchinga mezi „nepřáteli internetu“ a „predátory svobodného tisku“ s tím, že „Čína zaznamenala od doby, kdy se koncem roku 2012 ujal prezidentské funkce, výrazné omezení svobod“.¹³⁶ V uplynulém desetiletí bylo povoleno jen několik málo návštěv organizovaných vládou a všechny z nich byly přísně hlídány.¹³⁷

Třetí rok po sobě označila nezisková organizace Freedom House ve své zprávě *Freedom on the Net 2017 (Svoboda internetu 2017)* Čínu za „největšího internetového manipulátora“ na světě. Zpráva každoročně analyzuje míru, do jaké jednotlivé země manipulují informacemi na internetu, uchylují se k dezinformačním taktikám a z politických důvodů omezují služby mobilních operátorů.

Tibeťané čelí vážným omezením, pokud jde o přístup k informacím ze zahraničí, a dokonce i při vzájemné komunikaci v rámci Tibetu. Úřady na celé týdny nebo dokonce i měsíce omezují služby mobilních operátorů a přístup na internet v rámci Tibetské autonomní oblasti, ale i v jiných tibetských oblastech, a to během nepokojů a v politicky citlivých situacích. Je veřejným tajemstvím, že úřady lustrují mobilní

135 U. S. Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor. *Country Reports on Human Rights Practices for 2016 – China, Tibet*. 2017.

136 *China: Still World's Biggest Prison for Journalists and Citizen-Journalists* [online]. Reporters Without Borders. 2. 6. 2017. Dostupné z: <https://rsf.org/en/news/china-still-worlds-biggest-prison-journalists-and-citizen-journalists>.

137 DENYER, Simon. *Tibet is Harder to Visit than North Korea. But I got in and Streamed Live on Facebook* [online]. The Washington Post. 16. 9. 2016.

Dostupné z: https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2016/09/16/in-tibet-the-door-cracks-opens-for-foreign-media-and-then-slams-shut-again/?utm_term=.93868bf93c9b.

telefony, u kterých existuje podezření na nežádoucí obsah. Mnozí lidé v Tibetské autonomní oblasti i ostatních tibetských oblastech uváděli, že obdrželi oficiální varování poté, co prostřednictvím mobilních telefonů předávali informace považované vládou za citlivé.

Vedoucí Úřadu pro internetové informace výboru Komunistické strany Číny v Tibetské autonomní oblasti zdůraznil, že „internet je klíčovým ideologickým bojištěm mezi výborem Komunistické strany pro Tibetskou autonomní oblast a klikou 14. dalajlamy“. Úřady vytrvale blokují přístup čínských uživatelů na zahraniční weby zasvěcené Tibetu, které se kriticky vyjadřují o oficiální vládní politice v tibetských oblastech. Počítače tibetských aktivistů a organizací mimo Čínu byly opakovaně terčem dobře organizovaných kybernetických útoků z Číny.

V listopadu 2017 schválil Stálý výbor Všečínského shromáždění lidových zástupců zákon o kybernetické bezpečnosti a ještě více tak posílil právní mechanismy, které mají k dispozici úřady veřejné bezpečnosti pro výkon dohledu a kontroly nad online obsahem. Někteří pozorovatelé upozorňovali, že ustanovení tohoto zákona, např. článek 12, by mohla mít nepřiměřený dopad na Tibetany a jiné etnické menšiny. Článek 12 staví mimo zákon užívání internetu k páčání celé řady nedostatečně vymezených trestných činů politické povahy, např. „narušování národní bezpečnosti“, „narušování národní jednoty“, „šíření extremismu“, „podněcování k etnické nesnášenlivosti“, „narušování společenského pořádku“ a „poškození veřejného zájmu“. Zákon rovněž oficiálně zavádí možnost provádět rozsáhlé odstávky internetu v případě „vážného ohrožení [veřejné] bezpečnosti“, což je postup, který úřady veřejné bezpečnosti uplatňují v tibetských oblastech již řadu let bez jasné opory v zákoně. Pracovní konference, která se konala 8. listopadu 2017 ve Lhase, vyzvala Tibetskou autonomní oblast a další provincie, v nichž se nacházejí tibetské oblasti, k intenzivnější koordinaci správy informací dostupných online.

Závěry

Všechny aspekty porušování lidských práv v Tibetu nepojme jedna jediná kapitola a snad ani celá kniha. Lidskoprávní problematika a jednotlivé případy, kterými se zde zabýváme, tvoří jen nepatrnou část represí v Tibetu pod čínskou nadvládou. Navzdory omezeným komunikačním kanálům se však Tibeťanům žijícím v Tibetu daří šířit informace i za hranice. Podstupují tím obrovské riziko – dokonce riskují i vlastní životy – v naději, že mezinárodní společenství zasáhne a pomůže jim k tomu, aby byli „svobodní a rovnoprávní co do důstojnosti i práv“, jak je to zakotveno ve Všeobecné deklaraci lidských práv.

Situace v Tibetu zůstává napjatá. Již tak omezený prostor pro Tibeťany, v němž mohou žít v souladu s tibetským učením a zachovat si svou identitu, kulturu, jazyk i tradice, se nenadálým tempem neustále zmenšuje v důsledku legislativních změn zaváděných v poslední době čínskou vládou. Ještě přísnější pravidla internetové cenzury po 19. sjezdu Komunistické strany Číny a zrušení časového omezení funkčního období prezidenta, které umožňuje Si Ťin-pchingovi zůstat u moci po neomezeně dlouhou dobu, naznačují, že utlačování svobod Tibeťanů a porušování tamních lidských práv bude pokračovat po mnoho dalších let.

Je klíčové, aby mezinárodní společenství situaci v Tibetu nadále monitorovalo, nutilo čínskou vládu respektovat a dodržovat práva tamních obyvatel a zajistilo, že se bude zodpovídat za porušování mezinárodních norem. Nejlepším řešením by bylo, kdyby Čína spolupracovala s tibetským lidem, dodržovala své vlastní zákonné principy zakotvené v čínské ústavě a zasadila se o trvalé a skutečné řešení namísto dalšího zhoršování lidskoprávní situace v Tibetu.

ČTVRTÁ KAPITOLA

KULTURNÍ GENOCIDA V TIBETU

Fyzická a kulturní genocida

Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia Organizace spojených národů definuje genocidu takto:

V této úmluvě se genocidou rozumí kterýkoli z níže uvedených činů, spáchaný v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou:

- (a) usmrcení příslušníků takové skupiny;
- (b) způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch členům takové skupiny;
- (c) úmyslné uvedení kterékoli skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení;
- (d) opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození dětí;
- (e) násilné převádění dětí z jedné skupiny do jiné.¹³⁸

138 Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia byla přijata Valným shromážděním OSN 8. prosince 1948 jako rezoluce Valného shromáždění č. 260. Úmluva vstoupila v platnost 12. ledna 1951.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

Kromě fyzicko-biologické definice genocidy popsané výše existuje pevný mezinárodní právní základ k tvrzení, že termín genocida je dostatečně široký, aby zahrnoval i genocidu kulturní. Když Raphael Lemkin poprvé použil v roce 1944 výraz genocida, její původní definice ve skutečnosti zahrnovala koncept kulturní genocidy.¹³⁹

Významná studie zpracovaná v Kanadě a zabývající se bezprávnými a škodami napáchanými na domorodém obyvatelstvu prostřednictvím vládou financovaného systému vzdělávání v internátních školách obsahuje tuto všezahrnující definici kulturní genocidy:

Kulturní genocidou je ničení takových struktur a zvyků, které umožňují skupině zůstat skupinou. Státy, které provádějí kulturní genocidu, mají v úmyslu zničit politické a sociální instituce cílové skupiny. Zabavuje se půda, probíhá nucené přesídlování obyvatelstva a omezování jeho pohybu. Zakazují se jazyky. Pronásledují se duchovní vůdci, zakazují se duchovní praktiky a zabavují se a ničí předměty duchovní hodnoty. Zejména se pak narušují rodiny, aby se zabránilo předávání kulturních hodnot a identity z generace na generaci.¹⁴⁰

V srpnu 2001 Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii (ICTY) dále podrobněji popsal význam kulturních faktorů při trestním stíhání genocidy na základě úmluvy OSN. Ve svých průlomových rozsudcích vytvořil Mezinárodní trestní tribunál precedens, pokud jde o ničení kulturních rysů cílové skupiny coby jeden z aspektů genocidy. Tribunál uvedl:

Fyzická likvidace určité skupiny je nejzjevnější metodou [genocidy], ale lze si rovněž představit, že určitá skupina bude zničena prostřednictvím záměrného vymýcení její kultury a identity, což způsobí její konečný zánik jako entity odlišující se od zbývajících členů komunity [...]. Tam, kde

139 LEMKIN, Raphael. *Axis Rule In Occupied Europe: Occupation, Analysis Of Governments, Proposal for Redress*. Carnegie Endowment for International Peace, Division of International Law, Washington. New York: Columbia University Press, 1944.

140 Truth and Reconciliation Commission of Canada. *Honouring the Truth, Reconciling for the Future* [online]. Manitoba: Truth and Reconciliation Commission of Canada, 2015.

Dostupné z: http://www.trc.ca/assets/pdf/Honouring_the_Truth_Reconciling_for_the_Future_July_23_2015.pdf

probíhá fyzická či biologická likvidace, často současně dochází i k útokům na kulturní a náboženské statky a symboly cílové skupiny, přičemž tyto útoky lze odůvodněně považovat za důkaz záměru fyzicky tuto skupinu zlikvidovat.¹⁴¹

V tomto soudním procesu bylo rozhodnuto, že likvidace muslimských knihoven a mešit ze strany Srbska a útoky na představitele muslimské kultury zakládají genocidní záměr vůči muslimům v bývalé Jugoslávii.

Dále je právo na kulturní existenci uznáno ve stěžejních nástrojích včetně Všeobecné deklarace lidských práv OSN z roku 1948.¹⁴² Později bylo potvrzeno v Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (ICESCR). V článku 1 ICESCR se uvádí: „Všechny národy mají právo na sebeurčení. Na základě tohoto práva svobodně určují svůj politický statut a svobodně uskutečňují svůj hospodářský, sociální a kulturní vývoj“. Článek 15 uznává právo každého „účastnit se kulturního života“.¹⁴³ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (ICCPR) rovněž výslovně chrání kulturní práva menšin v článku 1 a 27.¹⁴⁴

Mezinárodní právo se v dnešní době značně vyvinulo a upozorňuje, že je třeba implementovat účinné právní nástroje k postihování kulturní genocidy.

141 *Prosecutor v. Radislav Krstic* [online]. IT-98-33-T, Trial Chamber, ICTY, 2. 8. 2001. Dostupné z: <https://www.icty.org/x/cases/krstic/tjug/en/krs-tj010802e.pdf>.

142 Všeobecná deklarace lidských práv, schválena Valným shromážděním Organizace spojených národů dne 10. prosince 1948, článek 27.

143 Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (ICESCR), přijat Valným shromážděním OSN dne 16. prosince 1966 v New Yorku jako součást mezinárodní úmluvy o lidských právech. V platnost vstoupil 3. prosince 1976, článek 1 a 15.

144 Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (ICCPR), přijat Valným shromážděním OSN dne 16. prosince 1966 v New Yorku. V platnost vstoupil 23. března 1976, článek 1 a 27.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

Kulturní zkáza zdokumentovaná Ústřední tibetskou správou, právníky, Organizací spojených národů a dalšími odborníky

Během necelých šedesáti let dokázala Komunistická strana Číny zlikvidovat bohatou tibetskou kulturu, náboženství a identitu s tisíciletou tradicí.¹⁴⁵ Příмым následkem čínské invaze a okupace Tibetu byla smrt více než 1,2 milionů Tibeťanů v letech 1949–1979.¹⁴⁶ V současnosti je těžké najít tibetskou rodinu, ve které by čínský režim alespoň jednoho člověka nevěznil nebo neusmrtil.

Zločiny genocidy páchané na tibetském národě jsou dobře zdokumentovány ve zprávách Mezinárodního výboru právníků (ICJ). První zpráva ICJ s názvem *The Question of Tibet and the Rule of Law (Tibetská otázka a právní stát)* z roku 1959 dospěla k závěru, že důkazy potvrzují: „(a) zjevný případ porušení článku 2 písm. (a) a (e) Úmluvy OSN o zabránění a trestání zločinu genocidia z roku 1948; (b) zjevný systematický záměr dosáhnout prostřednictvím těchto aktů a dalších kroků kompletní či částečné likvidace Tibeťanů jako samostatného národa a tibetského buddhismu v Tibetu“.¹⁴⁷

V roce 1960 vydal Mezinárodní výbor právníků (ICJ) druhou zprávu s názvem *Tibet and the Chinese People's Republic: A Report to the International Commission of Jurists (Tibet a Čínská lidová republika: zpráva Mezinárodnímu výboru právníků)* sestavenou Právním vyšetřovacím výborem pro Tibet, který zjistil, že v Tibetu došlo k zločinům genocidy ve snaze zničit Tibeťany jako náboženskou skupinu.¹⁴⁸

Poté, co Mezinárodní výbor právníků předložil zprávu o Tibetu Valnému shromáždění Organizace spojených národů, byly přijaty tři důležité rezoluce týkající se Tibetu. Jako první v roce 1959 schválilo

145 Existující od 7. století do současnosti.

146 Viz tabulku č. 2 v třetí kapitole této publikace s informacemi o způsobu úmrtí více než 1,2 milionu Tibeťanů ze všech tří tibetských provincií, sestavenou Ústřední tibetskou správou.

147 International Commission of Jurists. *The Question of Tibet and the Rule of Law*. Geneva: International Commission of Jurists, 1959.

148 Legal Inquiry Committee on Tibet, 1960.

Valné shromáždění OSN rezoluci vyzývající Čínu k „respektování základních lidských práv Tibeťanů a jejich osobitého kulturního a náboženského života“.¹⁴⁹ V druhé rezoluci z roku 1961 Organizace spojených národů vyzývá Čínu „k ukončení praktik, které připravují Tibeťany o základní lidská práva a svobody, včetně práva na sebeurčení“.¹⁵⁰ Třetí rezoluci přijalo Valné shromáždění v roce 1965. Vyjadřuje v ní hluboké znepokojení nad „přetrvávajícím porušováním základních práv a svobod tibetského lidu a neustálým potlačováním jeho osobité kultury a náboženského života“.¹⁵¹

Taktéž Podvýbor pro prevenci diskriminace a ochranu práv menšin OSN v roce 1991 přijal rezoluci o Tibetu kritizující Čínu za „porušování základních lidských práv a svobod, které ohrožuje osobitou kulturní, náboženskou a národní identitu tibetského lidu“. Podvýbor vyzval Čínu k „plnému respektování základních lidských práv a svobod tibetského lidu“.¹⁵²

V roce 1997 vydal Mezinárodní výbor právníků třetí zprávu s názvem *Tibet: Human Rights and the Rule of Law (Tibet: lidská práva a právní stát)*. Generální tajemník Mezinárodního výboru právníků Adama Dieng zprávu komentoval takto:

[Třetí zpráva o Tibetu] dokumentuje novou eskalaci represí v Tibetu, vyznačující se kampaní ‚převýchovy‘ v klášterech, zatýkáním předních náboženských představitelů a zákazem veřejného vystavování fotografií dalajlamy. Zabývá se také stále větším ohrožením aspektů tibetské identity a kultury v důsledku přesídlování čínské populace do Tibetu, úpadku tibetského jazyka a ničení životního prostředí v Tibetu [...]. Autoři zprávy dospěli k závěru, že Tibeťané jsou ‚národ žijící pod cizí nadvládou‘ který má právo na sebeurčení, ale je mu odpíráno.¹⁵³

149 Rezoluce OSN č. 1354 (ivx), 1959.

150 Rezoluce OSN č. 1723 (ivx), 1961.

151 Rezoluce OSN č. 1354 (ivx), 1965.

152 *Situation in Tibet* no. E/N.4/sub.2/91, 43. zasedání.

153 International Commission of Jurists. *Tibet: Human Rights and the Rule of Law*. Geneva: International Commission of Jurists, 1997.

Tato zpráva dále zdokumentovala přetrvávající represe Komunistické strany Číny v Tibetu a její strategický plán na likvidaci tibetské kultury a náboženství:

Represivní opatření v Tibetu narůstají od roku 1994, kdy se konalo Třetí celonárodní tibetské pracovní fórum, rozhodující zasedání, na kterém vysoce postavení úředníci označili vliv vedoucího představitele tibetského buddhismu, dalajlamy v exilu, za prvotní příčinu nestability Tibetu a vytyčili novou strategii pro tibetská území. Fórum schválilo rychlý ekonomický růst včetně přesídlování dalších etnických Číňanů do Tibetské autonomní oblasti a kampaň ke snížení vlivu dalajlamy a kroky proti disentu. Důsledkem fóra byl zvýšený dohled nad náboženskými aktivitami a kampaň veřejného odsouzení dalajlamy, jaká neměla od kulturní revoluce obdoby; došlo k nárůstu případů politicky motivovaného zatýkání; zpřísnil se dohled nad potenciálními disidenty; a zesílilo potlačování i nepolitických protestů.¹⁵⁴

Mezinárodní výbor právníků navíc doporučil OSN a mezinárodní komunitě, aby „věnovali pozornost vážné situaci v Tibetu a pomohli ochránit základní principy mezinárodního práva, které jsou pošlapávány“.¹⁵⁵ Vyzvali k uspořádání referenda v Tibetu, které by se mělo konat pod dohledem OSN, aby byly zohledněny názory tibetského lidu při rozhodování o jeho způsobu života.

V roce 2013 vydal španělský vrchní soud (*Audiencia Nacional*) zatykač na bývalého čínského prezidenta Chu Ťin-tchaa a obvinil ho z genocidy v Tibetu v 80. a 90. letech 20. století. Zatykač zahrnoval obvinění několika dalších vysokých čínských představitelů, kteří zastávali funkce v tomto období, včetně bývalého generálního tajemníka Komunistické strany Číny a bývalého prezidenta Čínské lidové republiky Ťiang Ce-mina; bývalého premiéra Li Pchenga; bývalého ředitele čínských bezpečnostních služeb, který měl na starosti Lidovou ozbrojenou policii v období vyhlášení stanného práva v Tibetu koncem 80. let, Siaa Š'; tajemníka komunistické strany v Tibetské autonomní oblasti Čchen Kchuej-jüana; a bývalého ministra pro plánované rodičovství Pcheng Pchej-jüana.

154 International Commission of Jurists. 1997.

155 International Commission of Jurists. 1997.

Žaloba podaná španělskou organizací pro podporu Tibetu *Comité de Apoyo al Tíbet* a Tibeťanem žijícím ve Španělsku využila principů všeobecné soudní pravomoci, doktríny mezinárodního práva, podle které mají jednotlivé státy povinnost trestně stíhat závažné trestné činy bez ohledu na místo, kde k nim došlo, či státní příslušnost viníka či oběti.

Jednalo se o zlomový soudní spor. Čínská vláda však rychle odmítla rozsudek španělského soudu a vyvinula politický tlak na španělské zákonodárce, aby zabránila dalšímu řízení. Čína vyhrožovala, že takovéto kroky mohou poškodit bilaterální vztahy mezi oběma zeměmi, a španělský parlament následně odhlasoval omezení všeobecné soudní pravomoci s požadavkem, že žalovaný musí mít španělské občanství či trvalý pobyt ve Španělsku. Nejvyšší soud později žalobu zamítl pro nesplnění podmínek nového nařízení.

V únoru 2014 zveřejnily mezinárodní lidskoprávní organizace včetně Amnesty International a Human Rights Watch otevřený dopis vyjadřující vážné obavy z vlivu, který má Čína na zemi, jako je Španělsko, průkopníka v boji proti beztrestnosti závažných mezinárodních zločinů.

Nejnovější kroky k vymýcení tibetského buddhismu: ničení klášterů Larung Gar a Jačhen Gar

„Mniši nemají bydlení a musejí se sami postarat o přístřeší,“ řekl Úřadu pro informace a mezinárodní vztahy Ústřední tibetské správy v prosinci roku 2017 Cchering, student ubytovaný původně v klášteře Larung Gar, který uprchl z Tibetu do indického exilu.

V červenci roku 2016 zahájily čínské úřady demolici a masové vyhánění tibetských buddhistických mnichů a mnišek ze dvou významných náboženských institucí, Larung Gar a Jačhen Gar. Larung Gar je jedním z největších buddhistických center na světě a Jačhen Gar je další významná klášterní osada. Tyto dvě lokality

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

se nacházejí v okresech Serthar (čín. Se-ta) a Päljül v Tibetské autonomní prefektuře Kardze začleněné do čínské provincie S'čchuan. Lidskoprávní organizace Free Tibet a Tibet Watch informovaly, že od července roku 2016 bylo strženo nejméně 4 725 příbytků a z institutu bylo vyhnáno více než 4 825 mnichů, mnišek a laických studentů. Ze zármutku nad tímto ničivým zásahem čínské vlády spáchaly tři zdejší mnišky sebevraždu. 19. července se ve svých celách oběsily Cchering Dolma a Semgha a o den později Rigdzin Dolma.

O patnáct let dříve, 18. dubna roku 2001, postihl Larung Gar podobně tvrdý zákrok. Klášterní osada, kde podle odhadů žilo 7–8 tisíc mnichů a mnišek, byla nucena stanovit kapacitu na 1 400 osob. Tisíce lidí byly vyhnány. Desítky mnišských příbytků byly strženy. Některým mniškám z institutu byla údajně nabídnuta částka 24 dolarů, aby se přestěhovaly do svých domovských okresů, ale velký počet osob z osady byl odsouzen k tomu, aby se v nouzi potuloval v okolních horách.

Opat kláštera Džigme Phüncchog, respektovaný a vlivný buddhistický učitel a zakladatel buddhistického institutu Larung Gar, byl po dobu jednoho roku nezvěstný. 6. ledna 2004 večer zemřel za podivných okolností ve vojenské nemocnici č. 363 v Čcheng-tu v provincii S'čchuan, kde byl hospitalizován. Bylo mu 72 let.

V červnu roku 2016 v rámci systematické snahy o rozmělnění a zničení tibetské buddhistické kultury vydaly čínské úřady osmibodový příkaz k demolici Larung Garu, předepisující postup a lhůty pro stržení příbytků pro tisíce mnichů, mnišek a vyznavačů buddhismu. V důsledku jejich vyhoštění se počet obyvatel snížil na 5 tisíc osob, což byl limit stanovený státem. S odvoláním na rozhodnutí přijatá na Šestém tibetském pracovním fóru a Druhé celonárodní pracovní konferenci pro náboženství tento dokument uváděl, že demolice byla nařízena s cílem řádné regulace a správy buddhistického institutu Larung Gar.

Výzkumné zprávy a výpovědi očitých svědků odhalily, že demolice a zničení institutu Larung Gar pod rouškou „regulačních a správních opatření“ jsou politicky motivované.

Dvacetiletý Cchering, obyvatel Larung Garu, který uprchl do exilu v Indii, podává přesvědčivé svědectví o skutečném stavu věcí v Larung Garu. Vyvrátil tvrzení, že důvodem bylo „přelidnění“ a „nevyhovující ubytování a kanalizace“, což uváděly čínské úřady. Naopak řekl, že úřady se obávaly rostoucího vlivu institutu.

Badatel ze Západu, kterému se podařilo proniknout do Larung Garu, potvrdil, že toto důležité buddhistické vzdělávací centrum bude zredukováno a oslabeno, aby lákalo pouze „krátkodobé návštěvníky a osoby hledající duchovno“. Čínské úřady absolvovaly četná jednání se šesti stavebními firmami a následně započala snaha transformovat institut na turistickou destinaci.

Vyhnaní mniši a mnišky byli nuceni podepsat prohlášení, že se nevrátí do institutu ani nebudou pokračovat v náboženské praxi ve svých domovských městech či vesnicích. „Někteří mniši byli dokonce nuceni po vyhnání z kláštera odejít do civilu, přičemž někteří šťastlivci našli útočiště v jiných kláštorech.“¹⁵⁶

Fyzická likvidace Larung Garu, která vyšla najevo, představuje pouze zlomek škod. Celkový dopad demolice je mnohem závažnější, neboť byl „vážně narušen“ psychický i fyzický život jeho obyvatel. „Ti, které vyhnali, trpěli depresemi, a do deprese upadly některé tibetské mnišky a dokonce někteří čínští studenti,“ řekl Cchering. Videozáznam, který se i navzdory komunikační blokádě podařilo získat, hluboce znepokojil Tibetany po celém světě. Vidíme na

156 Central Tibetan Administration. *They Would Tell us 'The Sky Belongs to the Chinese Communist Party and so Does the Earth': Larung Gar Resident Speaks* [online]. 19. 12. 2017. Dostupné z: <https://tibet.net/they-would-tell-us-the-sky-belongs-to-the-chinese-communist-party-and-so-does-the-earth-larung-gar-resident-speaks/>.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

něm bezmocně bědující mnišky, které sledují, jak jsou ostatní nakládány do autobusů a posílány zpět domů. Mnozí vyhnanci jsou nuceni absolvovat vlasteneckou převýchovu a na videu vidíme tibetské mnišky ve vojenských uniformách, jak zpívají „Číňané a Tibeťané jsou děti jedné matky“. Jiné video zachycuje tibetské mnišky, pravděpodobně vyhnané z Larung Garu, jak na podiu tančí na čínské popové písničky. To je nejen porušení mnišských slibů, ale také nejhorší forma ponižení, jakou může mniška zažít.

Larung Gar je stále pod přísnou kontrolou, střeží ho jak uniformované policejní jednotky, tak policisté v civilu. Podle důvěryhodných zdrojů mají represe a zastrašování v Larung Garu na svědomí hlavně speciální policejní jednotky (jakási obdoba amerických zásahových jednotek SWAT, kterým se čínsky říká *tche ťing*).

Kromě přebudování Larung Garu na turistické centrum vyhlásil v srpnu 2017 komunistický stranický výbor v Tibetské autonomní prefektuře Kardze, že pověřil členy Komunistické strany Číny administrativní správou Larung Garu. Oznámení se týkalo jmenování šesti členů Komunistické strany Číny do funkcí opatů, kteří představovali tradiční vedení institutu. Rozhodnutí dosadit do těchto funkcí členy strany je v souladu s osmibodovým administrativním příkazem z července 2016, který v odstavci 7. 4. ukládá klášteru povinnost přijmout společný řídicí orgán, v němž budou zastoupeni státní úředníci nebo funkcionáři Komunistické strany Číny.

Jmenování členů Komunistické strany Číny do vedení reflektuje snahu Číny propojit nově vznikajícího turistické centrum s Komunistickou stranou a její propagandou.

V říjnu 2017 lidskoprávní organizace Free Tibet a Tibet Watch ve spolupráci s americkými odborníky na satelitní snímky z organizace Apollo Mapping zveřejnily snímky dokládající rozsah destrukce buddhistického institutu. Tyto důkazy rozsáhlé demolice Larung Garu a následného vyhnání mnichů a mnišek vyvolaly nesouhlas a reakce po celém světě. V únoru 2017 v předvečer 34.

zasedání Rady OSN pro lidská práva zveřejnila skupina¹⁵⁷ držitelů mandátu OSN pro lidská práva společnou intervenční zprávu předanou čínské vládě v listopadu roku 2016, která se týkala případu Larung Garu a Jačhen Garu. Skupina se dotazovala čínské vlády, na jakém právním základě došlo k demolici buddhistických institutů a vyhnání obyvatel klášterů. Podobně v prosinci 2016 přijal Evropský parlament naléhavé usnesení odsuzující demolici Larung Garu.

Snahy o likvidaci tibetského buddhismu: správa klášterů

V roce 1962 byly v klášterech po celém Tibetu ustanoveny tzv. „demokratické správní výbory“. I když mnoho jejich členů holdovalo nemorálním praktikám, jako je konzumace alkoholu a návštěvy prostitutek, tyto vládou kontrolované orgány převzaly administrativní roli opatů, kteří byli tradičně hlavami klášterů.

Výbory sestávají z mnichů a mnišek, které vláda prověřila jako dostatečné „vlastence“, ze stranických kádřů a státních úředníků a v některých případech z „důvěryhodných“ tibetských úředníků. Jsou pověřeni vedením klášterů a určováním pravidel a nařízení prostřednictvím programu „vlastenecké výchovy“ a působí jako spojovací článek mezi čínskou vládou a tibetskými buddhistickými kláštery. Monitorují také činnost a pohyb mnichů a mnišek.

Na základě Nařízení o náboženských záležitostech, která byla vydána Státní radou ČLR 7. července 2004, demokratické správní výbory regulují pohyb v klášterech, zaznamenávají klášterní aktivity, zavádějí politickou výchovu a uplatňují další způsoby dohledu nad klášterními institucemi. Kromě dohledu, který provádějí v klášterech demokratické správní výbory, vytvořila čínská vláda tzv. „pracovní skupiny“ (skupiny státních zaměstnanců), které mají provádět

157 Skupina se skládala ze šesti zvláštních zpravodajů OSN pro tyto oblasti: kulturní práva; problematika lidskoprávních povinností týkajících se života v bezpečném, čistém, zdravém a udržitelném životním prostředí; svoboda pokojného shromažďování a sdružování; adekvátní bydlení jako součást práva na přiměřenou životní úroveň a právo na nediskriminaci v této oblasti; problémy menšin; a svoboda náboženského vyznání nebo přesvědčení.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

„vlasteneckou výchovu“ v určené instituci či lokalitě. Konkrétně tito pracovníci nuceně vyučují mnichy a mnišky čínskou verzi tibetské historie, odsuzují Jeho Svatost dalajlamu a nutí je řídit se čínskými náboženskými pravidly a restrikcemi. Demokratické správní výbory navíc přicházejí do klášterů se zvláštním pověřením „vést vyšetřování, svolávat shromáždění, provádět sledování a vybírat osoby, které by měly být zatčeny“.

Tyto státem schválené praktiky porušují svobodu náboženského vyznání. Pokoušejí se přetvářet tibetský buddhismus, aby vykresloval Číňany politicky korektním způsobem, a nutí buddhistický systém k politickému a psychologickému boji, který vyzdvihuje úctu vůči komunistické straně na úkor tradičních zvyků, přesvědčení a hodnot staletého tibetského buddhismu.

Uniklý dokument získaný Tibeťany v exilu v listopadu 2015 ukazuje zcela novou úroveň útlaku v klášterních institucích. Dokument s názvem *Notification of the Diru County People's Government on the Need to Intensify and Deepen the Work of Cleaning up and Reforming the Religious Institutions – for temporary implementation (Nařízení lidové vlády okresu Diru k zintenzivnění a prohloubení postupů k ozdravení a reformování náboženských institucí – pro dočasnou implementaci)*¹⁵⁸ ukazuje systematickou snahu přeměnit tibetské kláštery na čínské vládní úřady a obyvatele klášterů na členy Komunistické strany Číny. Dokument obsahuje soubor předpisů, které stanoví aktivity, jejichž prostřednictvím mají být náboženské instituce reformovány, a uvádí:

Čínské úřady budou kontrolovat veškeré finanční aktivity náboženských institucí včetně darů věnovaných převtělencům či vysoce postaveným mnichům. Čínské úřady povedou evidenci veškerého klášterního majetku a pouze ony budou mít právo rozhodovat o jeho uskladnění a opravách. Mniši a mnišky ze všech náboženských institucí v okrese Diru jsou povinni každý čtvrtek navštěvovat hodiny politického vzdělávání.

158 Tibetan Centre for Human Rights and Democracy. *Document Exposes Intensification of State-Sanctioned Religious Repression in Troubled Tibet Country* [online]. 9. 11. 2015.

Dostupné z: <https://tchrd.org/document-exposes-intensification-of-state-sanctioned-religious-repression-in-troubled-tibetan-county/>.

Útoky na tibetský buddhismus se dále vystupňovaly. V roce 1994 svolala Komunistická strana Číny Třetí celonárodní tibetské pracovní fórum s údajným záměrem nastolení „stability a rozvoje“. Ve skutečnosti se však diskutovalo o takových tématech, jako je zastavení „přebujelé výstavby klášterů pro mnichy a mnišky a nezřízené přijímání noviců a novicек,“ a bylo zmíněno, že „boj mezi námi a dalajlamovskou klikou není věcí náboženského vyznání ani autonomie, je to otázka zajištění jednoty naší země a otázka odporu proti odštěpení [...]. Je to boj na život a na smrt“.¹⁵⁹

Fórum tvrdilo, že příčinou nestability v Tibetu jsou „separatistické aktivity dalajlamovské kliky“, a odkazovalo se na spojitost s hnutím za nezávislost Tibetu. Nicméně Jeho Svatost dalajlama sám nesčetněkrát prohlásil, že neusiluje o nezávislost, a od konce 80. let 20. století prosazuje tzv. *politiku střední cesty*, jejímž cílem je skutečná autonomie v rámci Čínské lidové republiky. (Tato politika je podrobně popsána v deváté kapitole této publikace). Fórum zavedlo restriktivní opatření vůči tibetskému buddhismu, například omezení počtu mnichů a mnišek, protože čínská vláda zjistila, že příslušníci klášterních institucí stojí v čele většiny protestů za svobodu.

V návaznosti na fórum z roku 1994 vedla čínská vláda usilovnou kampaň proti dalajlamovi. Zakázala vyvěšovat v domácnostech státních úředníků a na veřejných místech a trzích fotografie dalajlamy. Čínské projevy nepřátelství vůči dalajlamovi se během let zostřovaly, když úřady vedly kampaň směřující nejen proti jeho náboženské autoritě, ale také se záměrem nekompromisně snížit a delegitimizovat jeho politický vliv.

Zákaz svátku Velkého modlení (Mönlam)

Svátek Velkého modlení *Mönlam* v chrámu Džókhang ve Lhase byl zakázán od 60. let 20. století a nekonal se znovu až do roku 1986,

¹⁵⁹ *Dus Rabs Gsar par Skyod Pa'i Gser Zam* (A Golden Bridge Leading to a New Era). Dokument vydaný po Třetím tibetském pracovním fóru, které se konalo v Pekingu 20.-23. července 1994.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

kdy se 10. pančhenlamovi podařilo přesvědčit čínskou vládu o jeho náboženském a kulturním významu. Poté byl po sérii masových protestů a demonstrací ve Lhase, které tam vedly v roce 1989 k vyhlášení stanného práva, znovu zakázán v roce 1990.

Překrucování faktů ve výuce a ničení tibetského jazyka

Vlastenecká výchova

Vlastenecká převýchova nebo výchova, původně zavedená v Tibetu v roce 1996 jako součást kampaně Pekingu známé jako „tvrdý úder“, měla za cíl potírání kriminality a korupce v Číně. Kampaň se postupně rozšiřovala a v současnosti probíhá v celém regionu – dokonce i v těch nejdlehlších oblastech Tibetu. Hlavní poselství kampaně hlásá, že „loajalita vůči státu je nezbytným předpokladem pro to, aby se člověk stal dobrým mnichem či mniškou“. Pracovní skupina (tibetsky *lädon rukhag*) skládající se jak z Číňanů, tak z prověřených tibetských úředníků, navštěvuje v rámci kampaně kláštery pro mnichy a mnišky a nutí je k zavržení Jeho Svatosti dalajlamy a prohlášení věrnosti vedení Komunistické strany Číny prostřednictvím zkoušky nebo podpisu příslibu věrnosti. Tyto kampaně se setkaly s velkým odporem, často vedoucím k zatčení a zadržení mnichů a mnišek a dalším následkům při odmítnutí spolupráce.

Dále v rámci programu „devět povinností“, který spadá pod kampaň vlastenecké převýchovy, musí všechny kláštery pro mnichy a mnišky vyvěsit portréty čínských komunistických vůdců a čínskou vlajku. Jakékoliv pokusy o bojkotování výuky či odmítání požadavků pracovních skupin mohou mít za následek vyhnání z kláštera, zatčení či mučení.

Tibetští mniši a mnišky museli povinně nastudovat čtyři knihy a absolvovat zkoušky z jejich znalosti. K obsahu patří informace proti Jeho Svatosti dalajlamovi, čínská verze faktů o Tibetu, čínské zákony a omezení týkající se náboženství. V rámci kampaně museli povinně odříkávat „nesouhlasím s dalajlamovskou klikou, nebudu mít doma

fotografii dalajlamy, mé myšlenky nebudou ovlivněny dalajlamovskou klikou, miluji komunistickou stranu, budu bezvýhradně následovat komunistickou stranu“. Pokud tak neučinili nebo pokud vyjádřili nesouhlas, čelili tvrdým následkům, jako je vyhnání z kláštera či uvěznění.

V reakci na takový brutální nátlak a indoktrinaci mnozí mniši a mnišky odmítli zřeknout se Jeho Svatosti a uprchli do exilu. Pro tibetské buddhisty je Jeho Svatost dalajlama ztělesněním Avalókitéšvary, bódhisattvy soucitu. Současný dalajlama, symbol světového míru, je blízký srdcím jeho následovníků po celém světě a je uctíváný Tibeťany v Tibetu i mimo Tibet. Tibeťané důrazně odmítli zneuctívání a nerespektování Jeho Svatosti dalajlamy ze strany čínských úřadů. V nedávné minulosti se více než 150 Tibeťanů upálilo poté, co uvedli, že si přejí návrat Jeho Svatosti do Tibetu. Sebeupalování je strašlivým způsobem protestu proti přetrvávající čínské represi a snaze o vymazání Jeho Svatosti jako součásti tibetské identity. (O protestech sebeupálením podrobně pojednává první kapitola této publikace).

V druhé čínské bílé knize o otázkách Tibetu vydané v únoru 1998 se uvádí, že Čína „respektuje a chrání práva svých občanů na svobodu náboženského vyznání v souladu se zákonem“ a že „čínská vláda důsledně respektuje a chrání právo tibetského národa na svobodu náboženského vyznání“. Jednou z podmínek Sedmnáctibodové dohody byla navíc ochrana tibetských posvátných míst a institucí. Tato oficiální vyjádření a deklaráce jsou v přímém rozporu se státem nastavenými pravidly náboženské indoktrinace, vyháněním a vězněním mnišek a mnichů a represivními čínskými náboženskými pravidly pro praktikování tibetského buddhismu. Přímou tak zkruslují a oslabují tibetské buddhistické tradice.

Snahy o vymýcení tibetského jazyka

V celé historii a ve všech kulturách je jazyk považován za nejdůležitější nástroj mezilidské komunikace a prostředek k vybudování kulturní identity, fungující společnosti a národa.

Třetí čínská bílá kniha o otázkách Tibetu vydaná v roce 2000 tento názor na oko potvrzuje. Zdůrazňuje důležitost zachování tibetské kultury za podpory vlády. Navíc uvádí, že „mluvený a psaný tibetský jazyk je univerzálně používaný“. Společný program z roku 1949, který představuje čínský právní rámec, vyzdvihuje jazyk coby právo, které „přineslo menšinám svobodu rozvíjet jejich jazyk a zachovat či reformovat vlastní tradice“. I v Sedmnáctibodové dohodě je zmíněno, že Tibeťané „budou smět svobodně rozvíjet svůj mluvený a psaný jazyk a chránit či reformovat své obyčeje, zvyky a náboženské vyznání“. Čínská ústava a zákony o regionální autonomii důsledně garantují svobodu jazyka.

Nicméně tyto deklarace a dokumenty se nesmírně liší od praxe a reality života v Tibetu. Pod záminkou propagace bilingvního vzdělávání zavedla čínská vláda mandarínskou čínštinu jako vyučovací jazyk v tibetských školách. Současná jazyková politika nejen že neumožňuje výuku tibetštiny ve školách, ale učinila tibetštinu nepoužitelnou a nehodnotnou v osobním a pracovním životě.

Čínská ústava a zákon o regionální autonomii uděluje menšinám právo používat a rozvíjet vlastní mluvené a psané jazyky. Jazyková práva národnostních menšin zakládá řada dalších zákonných ustanovení. Jim navzdory jsou Tibeťané prosazující tibetský jazyk zatýkáni a obviňováni z politických zločinů pouze za vyjádření obav z marginalizace tibetštiny a za protesty v případech, kdy čínské úřady nedodržují své vlastní zákony.

Tato jazyková politika vedla k masovým protestům v tibetských oblastech. Například v říjnu roku 2010, když vláda oznámila plán zavést jako vyučovací jazyk ve školách pouze čínštinu, se shromáždily tisíce tibetských žáků a učitelů v ulicích Rebkongu v Amdu a požadovaly dodržování svých jazykových práv. Protestující žádali

znovuzavedení výuky v tibetštině a zvýšení počtu hodin tibetštiny. Na transparentech a v otevřeném dopise protestující vyjmenovali nevýhody výuky v čínštině a žádali o přezkoumání a změnu jazykové politiky.

Mnozí z protestujících byli zadrženi a zařadili se tak mezi tibetské studenty, spisovatele, zpěváky, učitele a další intelektuály, kteří jsou vězněni za připomínání tibetské národní identity a kritiku čínské vlády. Mnoho Tibeťanů pořádá lokální jazykové kurzy tibetštiny, aby napomohli zachování jazyka. Riskují však, že budou uvězněni, jako se tak stalo v případě opata Karceho, uznávaného místního mnicha, který bojoval za zachování tibetského jazyka a životního prostředí a byl v roce 2013 uvězněn na dva a půl roku. Několik hudebníků bylo uvězněno, protože složili písně vyzývajících k používání mateřského tibetského jazyka. Jedním z příkladů je Kalzang Jarphel, který byl odsouzen ke čtyřem rokům vězení.

V 60. letech 20. století byla upravena gramatika tibetštiny v rámci „reformy“ zavedených čínskou vládou. Do tibetštiny byla zavedena některá čínská slova a naopak některá tibetská slova, např. tibetský výraz pro Čínu „*Gjanag*“, byla zakázána. Místo toho měli Tibeťané používat v tibetštině čínský výraz pro Čínu „*Čung-kuo*“. Navíc byl vzdělávací systém „navržen tak, aby jim [tibetským žákům] neumožnil studovat vlastní historii a jazyk“ a aby „indoktrinoval děti a vštípil jim pocit podřadnosti tibetské kultury, náboženství a jazyka ve srovnání s čínskou kulturou“.¹⁶⁰ Článek v deníku *The New York Times* přinesl popis bezútešné situace v tibetské škole v Tibetské autonomní oblasti:

V hale visí portrét Mao Ce-tunga. Všechny předměty kromě tibetštiny jsou vyučovány v čínštině. Kritici vládní politiky vůči menšinám říkají, že vzdělávací systém v Tibetu ničí schopnost Tibeťanů hovořit plynně vlastním jazykem, ale úřady trvají na tom, že žáci musí ovládat čínštinu, aby byli konkurenceschopní. Někteří žáci to akceptují.

160 Human Rights in China, Minority Rights Group International. *China: Minority Exclusion, Marginalization and Rising Tension* [online]. 2007, 28-29. Dostupné z: <https://minorityrights.org/wp-content/uploads/old-site-downloads/download-165-China-Minority-Exclusion-Marginalization-and-Rising-Tensions.pdf>

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

„Mým oblíbeným předmětem je tibetština, protože tibetsky mluvíme doma, ale mateřským jazykem naší země je čínština, a tak se učíme v čínštině,“ říká Gesang Danda (13 let).

Na tabuli v jedné ze tříd někdo křídou nakreslil rudou vlajku se srpem a kladivem. Vedle ní je v čínštině a v tibetštině připsaný slogan: „Bez komunistické strany by nebyla nová Čína a určitě by nebyl nový Tibet“.¹⁶¹

Tibetský jazyk je marginalizován, protože je ve školách až druhým vyučovacím jazykem, zatímco čínština je na prvním místě. Navíc je vzdělávací systém platformou využívanou k manipulaci tibetských žáků, aby v sobě pěstovali ideologické přesvědčení, které odmítá jejich vlastní identitu a existenci.

V roce 2012 protestovali žáci střední školy v provincii Čchingchaj (Amdo) po návratu z jarních prázdnin, když dostali nové učebnice v čínštině. Tisíce tibetských žáků se k nim připojily a zúčastnily se pokojných demonstrací. Poté se v březnu téhož roku upálila devatenáctiletá žákyně Cchering Kji z tibetské střední školy v Maču v provincii Kan-su a stala se 24. obětí sebeupálení od roku 2009. Uvádí se, že se zúčastnila protestu za jazyková práva v roce 2010. Tibetští žáci bojují za právo mluvit mateřským jazykem, ale jak čínská vláda zamýšlela, shledávají čínštinu nejpraktičtějším a nejschůdnějším prostředkem komunikace a fungování ve společnosti. Zesnulý Džigme Phüncchog, opat buddhistického institutu Larung Gar, popsal tento vážný problém těmito slovy:

Ve skutečnosti nemá tibetština v současnosti v Tibetu žádnou hodnotu. Pokud by například někdo poslal dopis s adresou napsanou tibetsky, nebyl by doručen ani uvnitř Tibetu, natož mimo něj.

Na cestách si člověk sebelépe znalý tibetštiny nebude schopen přečíst jízdní řád autobusu nebo číslo sedadla na jízdence. Dokonce v naléhavém případě,

161 WONG, Edward. *China's Money and Migrants Pour in Tibet* [online]. The New York Times. 24. 7. 2010. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2010/07/25/world/asia/25tibet.html>.

pokud by někdo potřeboval vyhledat nemocnici či obchod v okresním nebo jiném městě, znalost tibetštiny by mu nebyla nic platná. Člověk, který umí jen tibetštiny, bude mít potíže i s nákupem běžných předmětů každodenní potřeby.

„Pokud je náš jazyk nepoužitelný v naší vlastní zemi, kde jinde bude k něčemu dobrý? Pokud tato situace potrvá ještě dlouho, tibetský jazyk jednoho dne zanikne [...]. V Tibetu je vzácné najít školu, kde je možné studovat tibetský jazyk a kulturu [...]. Mimo to si rodiče navykli neposílat děti do školy. Je to proto, že ve školách se učí čínština, nikoliv tibetština. I když se děti naučí čínsky a dokončí střední školu, v Tibetu neseženou zaměstnání. Je tu samozřejmě jistá příležitost učit se tibetštiny. Ale rodiče vědí, že tibetština je v každodenním životě nepoužitelná. Proto nemají motivaci posílat děti do školy.“¹⁶²

V roce 2016 list *The New York Times* upozornil na porušování kulturních a jazykových práv Tibetánů ve dvou článcích a dokumentárním filmu o Taši Wangčhugovi, tibetském obránci jazykových práv. Následně byl Wangčhug svévolně zadržen a uvězněn čínskými úřady. Wangčhug požadoval dodržování práv a svobod souvisejících s rovnou měrou ochrany a podpory tibetského jazyka a kultury, která je zakotvena v čínské ústavě i v zákoně o regionální etnické autonomii. Byl však obžalován z „podněcování k separatismu“.

Během čtyřhodinového soudního jednání, které proběhlo 4. ledna 2018, prohlásil Wangčhug, že se cítí nevinný z „podněcování k separatismu“. 22. května 2018 byl odsouzen k pěti letům vězení. (Případ Taši Wangčhuga je podrobněji popsán v třetí kapitole této publikace.)

Ve velkých městech a v okresních městech lidé nemohou mluvit tibetštiny, i když mají oba rodiče Tibetány. Mnozí ztratili typické tibetské vlastnosti. Kromě toho tibetští úředníci nesmějí mluvit

162 Department of Information and International Relations, Central Tibetan Administration. *Tibet Under Communist China: 50 Years*. Dharamshala: Department of Information and International Relations, 2001, 41.

čistou tibetštinou. Jedna pětina nebo dvě třetiny slov, která používají, jsou čínská a obyčejní Tibeťané jim proto nerozumějí.

Dopis opata Džigme Phünccchoga potvrzuje neutěšenou situaci tibetského jazyka, o který oficiální instituce nepečují a který zavrhly. Ti, kteří mluví plynně tibetsky, se cítí méněcenní, protože se nepodřídili požadavkům většinové společnosti, a mnozí další lidé, kteří se identifikují jako Tibeťané, se cítí lépe, když mluví čínsky. Čínské pokusy o degradaci, znehodnocení a snížení intenzity používání tibetštiny jsou pro přežití tohoto jazyka skutečně vážnou hrozbou.

Příkaz č. 5

V lednu 2007 vydala čínská Státní správa pro náboženské záležitosti nové regulační opatření nazvané „Příkaz č. 5“, které zavedlo „správní opatření pro převtělení žijících živých Buddhů v tibetském buddhismu“. Podle této vyhlášky mají všichni tulkuové (převtělení učitelé) povinnost zaregistrovat se a získat souhlas vlády.

Článek 2 tohoto nařízení stanoví, že „převtělující se živí Buddhové nesmí být pod vlivem ani kontrolou žádné zahraniční organizace nebo jednotlivce“ a budou „uznání buddhistickou asociací provincie nebo autonomní oblasti nebo Čínskou buddhistickou asociací v souladu s náboženskými obřady a historicky danými pravidlypravidly“.¹⁶³

Tomuto tématu se věnujeme podrobněji v osmé kapitole této publikace.

Smíšená manželství

Čínské úřady zahájily kampaň k posílení své politiky na podporu smíšených manželství mezi Tibeťany a Číňany. V srpnu roku 2014 nařídil Čchen Čchüan-kuo, nejvýše postavený čínský úředník

163 Článek 7, Státní správa pro náboženské záležitosti, Příkaz č. 5, 1. 9. 2007.

v Tibetské autonomní oblasti, místním novinám otisknout sérii článků vybízejících k uzavírání smíšených manželství. Vládní noviny v Tibetské autonomní oblasti celé týdny otiskovaly články a fotografie šťastných smíšených párů, jejichž děti milují obě kultury a mluví jak tibetsky, tak čínsky. V rozhovoru pro list *Washington Post* uvedla Cchering Özer, významná tibetská blogerka žijící v Pekingu: „Není nic špatného na tom, když se dají přirozeně dohromady lidé z různých kultur. Avšak když toho využijí úřady jako nástroje a přijímají politiky, které k tomu mají pobízet, nepřijde mi to správné.“¹⁶⁴

V srpnu 2014 zveřejnila výzkumná kancelář Komunistické strany Číny v Tibetské autonomní oblasti zprávu, v níž uvádí, že počet smíšených manželství v posledních pěti letech meziročně rostl o dvojciferná procenta, z 666 párů v roce 2008 na 4 795 párů v roce 2013.

Čchen Čchüan-kuo, tehdejší stranický tajemník v Tibetské autonomní oblasti, který 18. června 2014 předsedal Fóru pro rodiny ze smíšených etnik, vyzýval členy strany a státní úředníky, aby vystupovali jako „dohazovači“.¹⁶⁵

Ničení nomádského způsobu života

Na Tibetské náhorní plošině žije podle odhadů 2,25 milionů nomádů. V průběhu historie tibetští nomádi dovedně spravovali svá stáda a udržovali půdu a přizpůsobovali se realitě křehkého ekologického

164 WAN, William a YANGJINGJING, Xu. *China Promotes Mixed Marriages in Tibet as Way to Achieve 'Unity'* [online]. The Washington Post. 16. 8. 2014. Dostupné z: https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/china-promotes-mixed-marriages-in-tibet-as-way-to-achieve-unity/2014/08/16/94409ca6-238e-11e4-86ca-6f03cbd15c1a_story.html.

165 International Campaign for Tibet. *Chinese Party Official Promotes Inter-Racial Marriages in Tibet to Create 'Unity'* [online]. 28. 8. 2014. Dostupné z: <https://savetibet.org/chinese-party-official-promotes-inter-racial-marriages-in-tibet-to-create-unity/>

systému v Tibetu.¹⁶⁶ Jak nomádi, tak zemědělci provozovali výměnný obchod, kdy nomádi nabízeli sůl, máslo, maso, sušený sýr a vlnu výměnou za ječmen, oděvy a další předměty každodenní potřeby. Tento nomádský způsob života však postupně nahradil systém komun. Dnes je největší hrozbou pro tibetské nomádské rodiny nucené přesídlování a vyhánění nomádů z pastvin. V letech 2006–2012 byly ze svých území přesunuty asi dva miliony¹⁶⁷ nomádů.

V červnu 2007 zveřejnila newyorská organizace Human Rights Watch detailní zprávu nazvanou *No One has the Liberty to Refuse (Nikdo nemá možnost odmítnout)*,¹⁶⁸ v níž uvedla alarmující fakta a číselné údaje týkající se čínského projektu přesídlování nomádů. Pod záminkou ochrany životního prostředí začala čínská vláda stavět ploty kolem pastvin a uplatňovat takové postupy, jako byla „přeměna zemědělské půdy na lesy“¹⁶⁹ a „zatravňování pastvin“.¹⁷⁰ Zpráva zdůraznila, že „od roku 2000 čínské úřady prováděly přesídlování, zabavování půdy, oplocování pastvin ve venkovských oblastech obydlených zejména Tibetany, což jim drasticky zredukovalo možnosti obživy. Opatření to byla skutečně radikální [...]. Mnozí tibetští pastevcí byli nuceni vybit svá stáda, přestěhovat se do nově postavených obytných čtvrtí v blízkých městech a opustit tradiční způsob života“.¹⁷¹

166 Detailní zpráva o tradičním tibetském způsobu ochrany životního prostředí: NORBU, Jamyang. *Wildlife and Nature Conservatory in Old Tibet* [online]. Shadow Tibet. 6. 12. 2009. Dostupné z: www.shadowtibet.com a <http://www.phayul.com/2009/12/08/26164/>; MARTIN, Julia, ed. *Ecological Responsibility: A Dialogue with Buddhism: A Collection of Essays and Talks*. New Delhi: Tibet House and Sri Satguru Publications, 1997.

167 ADAMS, Brad. *They Say We Should Be Grateful: Mass Rehousing and Relocation Programs in Tibetan Areas of China* [online]. Human Rights Watch. 27. 6. 2013. Dostupné z: <https://www.hrw.org/report/2013/06/27/they-say-we-should-be-grateful/mass-rehousing-and-relocation-programs-tibetan>.

168 RICHARDSON, Sophie. *'No One Has the Liberty to Refuse' Tibetan Herders Forcibly Relocated in Gansu, Qinghai, Sichuan, and the Tibet Autonomous Region* [online]. Human Rights Watch. Červen 2007, 8 (C). Dostupné z: <https://www.hrw.org/reports/2007/tibet0607/>.

169 RICHARDSON, Sophie. 2007, 17.

170 RICHARDSON, Sophie. 2007.

171 RICHARDSON, Sophie. 2007, 3.

Oplocování pastvin, limitování počtu kusů ve stádech a přesídlování do stálých osad přinutilo nomády hledat jiné způsoby obživy, ke kterým nemají ani kvalifikaci, ani příležitosti.

V rozhovoru se zástupci organizace Human Rights Watch jeden Tibetán řekl: „Číňané nás (nomády) nenechají pokračovat v našem povolání a nutí nás stěhovat se do měst, která vybuodovala ČLR, kde nebudeme mít žádný dobytek a nebudeme schopni dělat jinou práci.“¹⁷²

V roce 2003 bylo v severovýchodní tibetské oblasti Golog zcela zakázáno pastevectví a nomádi byli přinuceni přestěhovat se do státem vybudovaných příbytků. Nomádům byla často vyplacena jednorázová částka za zvířata a dostali bydlení s nulovou vyhlídkou práce či stálého zdroje obživy.¹⁷³ Z tohoto důvodu se uchylují k sbírání housenice čínské (tibetsky *jarca gūnbu*), což je druh léčivé houby, po které je velká poptávka a která má vysokou tržní hodnotu. V létě se po ní na pastvinách, kde žijí nomádi, shání každý, kdo má ruce a nohy.¹⁷⁴ V některých oblastech vydávají místní vůdci povolení ke sběru housenice a úředníci pak figurují jako překupníci a vydělávají tak obrovské sumy peněz. Někteří úředníci v horách pořádají pro sběrače videoprojekce, kde promítají filmy pro dospělé a prodávají levný alkohol. Obchod se vzácnou housenicí bývá provázen násilnými a často fatálními konflikty, jak uvádí Jonathan Watts v článku v deníku *The Guardian* ze 17. června 2010:

„V roce 2007 bylo při jednom z konfliktů zastřeleno osm lidí a padesát zraněno.“¹⁷⁵

172 RICHARDSON, Sophie. 2007, 3.

173 RICHARDSON, Sophie. 2007, 57-64.

174 RICHARDSON, Sophie. 2007, 49; viz také SHAKYA, Tsering a LIXIONG, Wang. *The Struggle for Tibet*. London: Verso Books, 2009, 160-168; WATTS, Jonathan. *Fungus Gold Rush in Tibetan Plateau Rebuilding Lives After Earthquake* [online]. The Guardian. 17. 6. 2010. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/environment/2010/jun/17/fungus-tibetan-plateau>.

175 WATTS, Jonathan. 2010.

Dalším útokem na nomádské tradiční hodnoty a náboženské cítění je výstavba řady jatek¹⁷⁶ v pasteveckých oblastech, kde čínské úřady diktují jednotlivým domácnostem kvóty na počty kusů, které musejí na jatka dodávat. Za nesplnění dodávek na jatka jsou pastevcům místními úředníky vyměřovány tresty. V okrese Seršul v Tibetském autonomním okrese Kardze ve východním Tibetu obyvatelé předali místním úřadům petici proti výstavbě jatek. Když byla petice odmítnuta, někteří mniši z kláštera Bumňag a místní laičtí obyvatelé sepsali výzvu s těmito slovy: „Nic nemůže více ublížit tibetskému buddhismu. I když již cítící bytosti nechráníme, jejich nemilosrdné zabíjení je v přímém rozporu s buddhistickou vírou. Toto je přání lidí.“¹⁷⁷ Úřady reagovaly zatčením tří Tibetánů, kteří výzvu předali.

Po návštěvě Číny, která proběhla v prosinci 2010, vydal zvláštní zpravodaj OSN pro právo na potraviny Olivier De Schutter 20. ledna 2012 zprávu s názvem *Mission to China (Mise do Číny)*. Ve zprávě upozornil na problémy provázející přesídlování nomádů v Tibetu a žádal zastavení nedobrovolného přesídlování nomádů z jejich tradičních pastvin. Zmínil, že Čína musí poskytnout příležitosti k práci, vzdělávání a zdravotní péči v „nových socialistických“ vesnicích, aby umožnila všem přesídleným obyvatelům uplatňovat právo na přístup k adekvátním potravinám.

Zpráva dále vyzývala Čínu, aby „umožnila smysluplné konzultace s dotčenými komunitami, aby mohly zúčastněné strany posoudit všechny možnosti, které přicházejí v úvahu, včetně nedávno zaváděných strategií udržitelné správy pastvin v okrajových oblastech“.¹⁷⁸

V březnu 2012 během interaktivní debaty na 19. zasedání Rady OSN pro lidská práva v Ženevě vznesl Olivier De Schutter námitku

176 RICHARDSON, Sophie. 2007, 64-71.

177 RICHARDSON, Sophie. 2007. 69.

178 19. zasedání Rady OSN pro lidská práva. *A/HRC/19/59/Add.1* [online]. Dostupné z: https://www.ohchr.org/_layouts/15/WopiFrame.aspx?sourcedoc=/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session19/A-HRC-19-59-Add1_en.pdf&action=default&DefaultItemOpen=1

proti čínské politice nuceného přesídlování nomádů v Tibetu. „Mám za to, že v Číně se projevuje mnoho závažných problémů, zejména situace nomádů v Tibetu,“ prohlásil. Schutter také zmínil, že politika přesídlování se neosvědčila, neboť od března 2011 se na protest proti přesídlování v tomto regionu upálilo již 25 Tibeťanů. Uvedl, že 18 z 25 obětí sebeupálení byli pastevci nuceně přestěhovaní do nových socialistických vesnic. „Musím říct, že toto se neshoduje s představou, že půjde o ‚velmi populární opatření,‘“ uvedl.¹⁷⁹

Peking označil tibetské nomády a jejich tradiční způsob života za faktory zodpovědné za ničení životního prostředí a prohlásil, že žijí „primitivním životem“ svázaným tradičními koncepty soběstačnosti a „nevědí, jak vydělávat peníze prodejem svých zvířat“.¹⁸⁰ Ve skutečnosti je až na hranici zániku ohrožen nomádský způsob života s tisíciletou tradicí a kulturní identita více než dvou milionů nomádů.

Závěry

V posledních šedesáti letech Čína systematicky pracuje na likvidaci kulturního dědictví Tibetu a ničí tibetský buddhismus a náboženské tradice, jazyk, kulturní zvyklosti a tradiční způsob života.

Sociální, ekonomické, kulturní a politické strategie neúspěšně uplatňované v těchto oblastech připravily Tibeťany o jejich kulturu a jazyk a poškodily jejich tradiční způsob života.

K těmto aktům kulturní genocidy docházelo a stále dochází. Kulturní asimilace vyvolala sinizaci Tibetu.

179 Central Tibetan Administration. *UN Special Rapporteur Challenge China's Forced Resettlement Policy in Tibet* [online]. 7. 3. 2012. Dostupné z: <https://tibet.net/un-special-rapporteur-challenges-chinas-forced-resettlement-policy-in-tibet/>.

180 *Vice Drokpa in Peril and Pastoral-Nomadism of Tibet: Between Tradition and Modernization*. Tibetan Bulletin. Září-prosinec 2000.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

Ničení tibetské buddhistické civilizace ukazuje skutečné imperialistické motivy Číny. Otázkou nyní je, zda Čína dodrží mezinárodní normy a vnitrostátní právo a zreviduje, přizpůsobí a ukončí své neúspěšné politiky v Tibetu.

PÁTÁ KAPITOLA

TIBETSKÁ NÁHORNÍ PLOŠINA A JEJÍ ZHORŠUJÍCÍ SE PROSTŘEDÍ

Úvod

Stav životního prostředí na Tibetské náhorní plošině se v důsledku působení přírodních i lidských faktorů znepokojivým tempem zhoršuje. Zejména v posledních desetiletích se zde výrazně projevuje dopad globálního oteplování. Slabé environmentální politiky a nedostatek skutečné snahy chránit přírodu na straně čínské vlády bohužel situaci nadále vyhrocují. Rozbujelé těžební aktivity závažným způsobem poškodily tibetské prostředí a přinesly strádání místnímu obyvatelstvu. Neúprosný tlak na další rozvoj způsobil, že z Číny se stala toxická země se silně znečištěnou půdou, vodou a vzduchem. Pokud bude současný trend environmentální destrukce v tibetských oblastech pokračovat stejnou měrou, čínské úřady brzy promění nejvyšší světovou plošinu v další toxickou čínskou provincii. To bude katastrofa pro Tibet, pro Čínu a pro miliony obyvatel Asie, kteří jsou závislí na tibetských řekách.

Klimatické podmínky Tibetské náhorní plošiny podstatně ovlivňují tibetskou kulturu a způsob života. V minulosti Tibetané chránili a respektovali své životní prostředí. Úspěšně se přizpůsobovali stále se měnícím podmínkám na náhorní plošině a současně si vedli dobře jako významná civilizace. Starodávná bönistická tibetská

kultura, která věřila v přítomnost božstev v horách a jezerech, dala vzniknout víře v posvátnost ekosystému. Proto bylo po tisíce let možné zachovat křehké prostředí náhorní plošiny. V 7. století vydal 33. tibetský král Songcän Gampo za své vlády edikty, na jejichž základě byli jeho poddaní trestáni, když ubližovali zvířatům nebo pokud je zabíjeli. Zakladatel dynastie Phagmodupa v Tibetu Tai Situ Čangčhub Gjalchhän (1302–1364) několikrát vydal podobné edikty, kterými se zakazoval lov, a zavedl důmyslné politiky zakládání rozsáhlých stromových plantáží v centrálním Tibetu. Byli jmenováni lesní správci, jejichž úkolem bylo chránit 200 tisíc každoročně zasazených stromů. Snahy o zachování životního prostředí dále zesílily v období, kdy se v Tibetu uplatňoval systém vlády Gandän phodang (1642–1959). Přísná omezení pro lov a kácení stromů na místech významných z ekologického hlediska zavedl pátý i třináctý dalajlama. Ochrana životního prostředí patří mezi tři hlavní závazky Jeho Svatosti 14. dalajlamy, který je důrazným obhájcem životního prostředí.

Globální význam Tibetské náhorní plošiny

Ekologická role a globální význam Tibetské náhorní plošiny jsou zřejmě již z toho, jak ji mnozí vědci označují: střecha světa, třetí pól, vodojem Asie a strůjce počasí.

Tibetská náhorní plošina, která je nejvíce známá jako střecha světa, se nachází v průměrné výšce 4 tisíce metrů nad mořem a prostírá se na ploše o rozloze 2,5 milionu km². Představuje téměř 2 procenta plochy Země a je nejvyšší¹⁸¹ a největší náhorní plošinou na světě. Skrývá 46 tisíc ledovců, které pokrývají plochu 105 tisíc km², a je tak největším zdrojem pitné vody na planetě a po severním a jižním pólu třetí největší zásobárnou ledu. Právě z tohoto důvodu ji vědci někdy označují za třetí pól.

181 KANG, Shichang et al. *Review of Climate and Cryospheric Change in the Tibetan Plateau* [online]. Environmental Research Letters. 2010, 5, 1, 8. Dostupné z: <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1748-9326/5/1/015101/pdf>

Významná je také skutečnost, že na plošině pramení šest největších asijských řek: Dičhu (Jang-c'-ťiang), Mačhu (Žlutá řeka), Dzačhu (Mekong), Gjalmo Ngülčhu (Salwin), Sengge Khabab (Indus) a Jarlung Cangpo (Brahmaputra). Tyto řeky z vodojemu Asie pomáhají uživit miliony lidí v nejhustěji obydlených zemích světa. Patří k nim Pákistán, Indie, Nepál, Bangladéš, Barma, Thajsko, Laos, Kambodža, Vietnam a Čína. Voda uvolněná z 12 tisíc km² ledovců v Tibetu zajišťuje stálý přísun pro hlavní asijské řeky a má obrovský vliv na sociální a ekonomický rozvoj pětiny světové populace.¹⁸²

Změny klimatu na Tibetské náhorní plošině hrají velkou roli v tom, kdy nastanou indické a východoasijské monzuny a nakolik budou intenzivní. Indický letní monzun zesílil a východočínský letní monzun oslabil v důsledku změn v povrchu země vyvolaných na Tibetské náhorní plošině lidskou činností.¹⁸³ Z tohoto důvodu se plošině říká strůjce asijského počasí. Dokonce stupňující se vlny horka v Evropě a v severovýchodní Asii souvisejí s ustupující sněhovou pokrývkou této náhorní plošiny.¹⁸⁴

Je zřejmé, že ekologické zdraví Tibetské náhorní plošiny je zásadní pro stabilitu sociální, ekonomické a environmentální situace v Číně. Některé z velkých kultur a ekonomik Číny vzkvétaly na březích Žluté řeky a řeky Jang-c'-ťiang, které pramení v tajících ledovcích a trvale zmrzlé půdě Tibetu. Na své další cestě protékají vedle sebe téměř všemi provinciemi Číny a jsou zdrojem živobytí pro miliony Číňanů. Více než 49 procent čínských řek je však vážně znečištěných a zhruba 20 procent dokonce natolik, že jejich voda byla vyhodnocena jako

182 YAO, Tandon et al. *Third Pole Environment* [online]. Environmental Development 3, (2012): 52-64. Dostupné z: <https://www.semanticscholar.org/paper/Third-Pole-Environment-%28TPE%29-Yao-Thompson/6300f2ba7cd4f6979e214f4b30af0fe2cce11538?p2df>

183 XUEFENG, Cui et al. *Climate Impacts of Anthropogenic Land Use Changes on the Tibetan Plateau* [online]. Global and Planetary Change. 2006, 56, 33-56. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/222133494_Climate_impacts_of_anthropogenic_land_use_changes_on_the_Tibetan_Plateau.

184 WU, Zhiwei et al. *Can the Tibetan Plateau Snow Cover Influence the Interannual Variations of Eurasian Heat Wave Frequency?* [online]. Climate Dynamics. 2016, 46, 1-12, 3405-3417. Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1007/s00382-015-2775-y>.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

příliš toxická, aby se jí vůbec bylo možné dotknout.¹⁸⁵ Tři čtvrtiny jezer a přehrad v Číně nejsou vhodné pro lidskou spotřebu a rybolov.¹⁸⁶

Další degradace půdy, znečištěného vzduchu a kontaminované vody na Tibetské náhorní plošině tuto již tak zoufalou situaci ještě zhorší a přinese katastrofické důsledky. Na rozdíl od některých čínských provincií zachovali Tibeťané přirozený stav svého životního prostředí. Za vlády ČLR však bude vzhledem k prudce se zhoršujícímu stavu životního prostředí na náhorní plošině stále obtížnější, aby se miliony čínských turistů proudící do Tibetu dokázaly nadechnout čerstvého vzduchu a potěšit se pohledem na nedotčenou přírodu.

Dopad změny klimatu na Tibetskou náhorní plošinu: ústup ledovců

Změna klimatu má na Tibetskou náhorní plošinu nesmírný dopad. Způsobila dosud nevídané přírodní katastrofy, které byly důsledkem prudkého ústupu ledovců, rozmrzání permafrostu a rozsáhlé dezertifikace.

Tibetská náhorní plošina je domovem 46 tisíc ledovců a představuje tak největší koncentraci ledu mimo oba póly. Tento výstižně nazývaný třetí pól však taje znepokojivou rychlostí, zejména v důsledku prudkého nárůstu teploty. Od 50. let 20. století byl v Tibetu zaznamenán nárůst teploty o 0,3 °C za každé desetiletí, což je dvakrát více než průměrný globální vzestup teploty. Tento nárůst měl za následek nejen tání více než 82 procent ledovců¹⁸⁷, ale i zahřívání plošiny do té míry, že od 50. let 20. století nedošlo

185 JIAN, Yang. *China's River Pollution 'a Threat to People's Lives'* [online]. English.people. 17. 2. 2012. Dostupné z: <http://en.people.cn/90882/7732438.html>.

186 China Water Risk. *China's Water Crisis Part II – Water Facts at a Glance* [online]. Březen 2010. Dostupné z: <http://www.chinawaterrisk.org/wp-content/uploads/2011/06/Chinas-Water-Crisis-Part-2.pdf>

187 QUI, Jane. *China: The Third Pole, Climate Change is Coming Fast and Furious to the Tibetan Plateau* [online]. Nature Journal. 2008, 454, 393-396. Dostupné z: <https://www.nature.com/news/2008/080723/full/454393a.html>

k čisté akumulaci sněhu.¹⁸⁸ Léto navíc přichází rychleji a sezónní tání tak začíná dříve a trvá déle.¹⁸⁹ Vědci varovali, že pokud bude tání pokračovat stejným tempem, Tibetská náhorní plošina přijde do roku 2050 o dvě třetiny ledovců.¹⁹⁰

Vzhledem k tomu, že ledovce rychle tají, na řadě míst ve východním a jihovýchodním Tibetu ubývá hor s vrcholem pokrytým sněhem. Zaledněné štíty, které místní obyvatelé kdysi považovali za věčné, se staly sezónním jevem. Rychlé tání rovněž vedlo k prudkému nárůstu průtoku vody v řekách a v létě v celém Tibetu přibýlo záplav. V horách vznikla nová ledovcová jezera, jejichž hráze se mohou kdykoliv protrhnout. Záplavy způsobené protržením ledovcových jezer představují závažnou hrozbu v Nepálu, Bhútánu a v mnoha oblastech severních států Indie v himálajském pásu. Tibet naštěstí takových záplav mnoho nepostihlo, přestože se zdejší geografické podmínky podobají regionům, které těmito záplavami trpí. Nelze však podlehnout dojmu, že je všechno v pořádku. Výzkumní pracovníci z Tibetského politického institutu (Tibet Policy Institute) zjistili, že v okruhu malého pohoří v Khamu (ve východním Tibetu) se vytvořilo několik desítek nových ledovcových jezer.

Čínská vláda věnuje velmi málo úsilí a investic sledování nových ledovcových jezer, která vznikají v horách v celém Tibetu. Tato potenciální katastrofa vyžaduje skutečné úsilí ze strany čínské vlády, protože ledovcová jezera se tvoří mezi nestabilními přírodními zábranami a mohou se kdykoliv zhroutit. Místo narychlo organizovaných záchranných prací po katastrofě jsou k záchraně životů a omezení škod nutná preventivní opatření.

188 KHANG, Sichang et al. *Dramatic Loss of Glacier Accumulation Area on the Tibetan Plateau Revealed by Ice Core Tritium and Mercury Records* [online]. The Cryosphere. 2015, 9, 1213-1222. Dostupné z: <https://tc.copernicus.org/articles/9/1213/2015/>.

189 Sü Paj-čching z Institutu pro výzkum Tibetské náhorní plošiny.

190 Tchan-tung (2007), ředitel Institutu pro výzkum Tibetské náhorní plošiny; viz také GARDNER, Timothy. *Tibetan Glacial Shrink to Cut Water Supply by 2050* [online]. Reuters. 17. 1. 2009. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-glaciers/tibetan-glacial-shrink-to-cut-water-supply-by-2050-idUSTRE50F76420090116>.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

Dopad změny klimatu na Tibetskou náhorní plošinu: rozmrzání permafrostu

Zhruba 70 procent Tibetské náhorní plošiny pokrývají různé typy permafrostu, vzhledem k vysoké nadmořské výšce vesměs permafrostu alpského.¹⁹¹ Pokud permafrost v letních měsících v přiměřené míře taje, napomáhá růstu vegetace na Tibetské náhorní plošině, která trpí nedostatkem deště. Tento proces umožnil zachovat život na obrovských travnatých pláních ve většině severních a severovýchodních regionů Tibetu. Podle studie zveřejněné v roce 2001 v časopise *Desert Research* však bylo v roce 1995 v Tibetu 313 tisíc km² degradované půdy a dalších 30 tisíc km² bylo označeno za potenciálně dezertifikovanou půdu. Zpráva Rozvojového programu OSN z roku 2007 uvádí, že travnaté pláně Tibetu se mění v poušť rychlostí 2 330 km² za rok.¹⁹² Dezertifikace mokřadu Zoige (tib. Dzöge) v severovýchodním Tibetu postupuje podle zpráv organizace Chinadialogue z roku 2012 každý rok o 10 procent. Alpské travní porosty jsou převažujícím ekosystémem Tibetské náhorní plošiny. Pokrývají přes 60 procent celkové plochy a zrychlené rozmrzání permafrostu vedlo v mnoha oblastech severního a severovýchodního Tibetu k rychlejší dezertifikaci travních porostů. Pokud to bude pokračovat, velká část Tibetu by se mohla proměnit v poušť.

Čínská vláda si hrozbu uvědomila a podnikla několik kroků k řešení problémů, ale nedaří se jí zajistit opatření, která by měla zásadní dopad, nebo zavést účinné plány. Odmítá vycházet z ekologických poznatků místních tibetských komunit a zapracovat je do svých plánů a ve většině případů svá opatření plánuje a zavádí, aniž

191 Environment and Development Desk (EDD), Central Tibetan Administration. *The Impact of Climate Change on the Tibetan Plateau: A Synthesis of Recent Science and Tibetan Research* [online]. Dharamshala: Department of Information and International Relations, 2009. Dostupné z: <https://tibet.net/climate-change-report-on-tibet-2009/>.

192 KHODAY, Kishan. *Climate Change and the Right to Development, Himalayan Glacial Melting and the Future of Development on the Tibetan Plateau* [online]. UNDP. 7. 5. 2007. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/241759387_Climate_Change_and_the_Right_to_Development_Himalayan_Glacial_Melting_and_the_Future_of_Development_on_the_Tibetan_Plateau.

by tibetskou komunitu plně informovala o tom, proč jsou nutná a jaký mají význam.

Tato arogance je částečně důsledkem toho, že snahy o řešení problému dezertifikace travních porostů nejsou dostatečně upřímné. Čínská vláda například nařídila výsadbu rakytníku řešetlákového v celém Tibetu včetně jihovýchodní Tibetské autonomní prefektury Kardze a opakuje tak politiku uplatňovanou na vyprahlých pláních severní Číny. Na rozdíl od severních plání je však prefektura Kardze nesmírně úrodné údolí s bohatým lesním porostem, mírnými ročními srážkami a řadou povodí. Správné by zde bylo vysazovat druh stromu vhodnější pro místní prostředí spíše než nutit Tibeťany v tomto regionu, aby svá úrodná pole osázeli rakytníkem. Tato mylná politika se podepsala jak na zdroji obživy místního obyvatelstva, tak na míře úrodnosti půdy. Byl to jasný případ uplatňování jednotné politiky navzdory sociálním a geografickým rozdílům a tudíž také narušení sociální reality a environmentálních podmínek v regionu. Tibet zcela jistě potřebuje zalesňování a ochranu existujících lesů, ale nutný je informovanější a realističtější přístup.

Další hrozbou, kterou přináší rozmrzání permafrostu, je uvolňování uhlíku do ovzduší. V regionech s permafrostem se nachází zhruba jedna třetina světového uhlíku uloženého v půdě a odhaduje se, že alpský permafrost na Tibetské náhorní plošině uchovává přibližně 12,3 miliardy tun uhlíku.¹⁹³ Je to teplý permafrost, který je citlivý na změny klimatu, a nesvědčí mu zejména stoupající teploty. Jeho rozmrzání povede k tomu, že do atmosféry se dostane obrovské množství uhlíku. Tím se dále vystupňuje zvyšování teploty na celé zeměkouli.

Nedávné sesuvy půdy v Mačenu (30. srpna 2017) a sesuvy bahna v Dzatö (7. září 2017) jsou jednoznačným dokladem závažnosti rozsahu rozmrzání permafrostu. Jak zmrzlá půda v celém Tibetu rychle taje v důsledku stoupající teploty na plošině, uvolňuje

193 KHODAY, Kishan. 2007.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

velké množství tavné vody do povrchové vrstvy půdy. Tím se půda rozvolňuje a způsobuje sesuvy bahna. Čínská vláda zatím nenavrhlala odpovídající opatření, která by v budoucnu zabránila opakování podobných katastrof.

Destruktivní těžba: přehlížení veřejných zájmů a porušování environmentálních norem

Od okupace Tibetu trvají čínské úřady na destruktivním a nezodpovědném rozvoji, který přehlíží skutečné sociální, environmentální a ekonomické potřeby tibetského lidu. Označení těžby a cestovního ruchu za klíčová odvětví v celém Tibetu je jednoznačně v rozporu s tvrzením, že se postupuje „udržitelným způsobem, který je v souladu s harmonickou koexistencí ekonomiky, společnosti a životního prostředí“.¹⁹⁴ Skutečnost, že vláda provozuje těžbu na posvátných horách Tibetu, především ukazuje na očividnou neúctu vůči kulturnímu cítění místních obyvatel i vůči samotnému životnímu prostředí. Stojí za zmínku, že vědecký výzkum potvrdil, že víra tibetského lidu v nedotknutelnost posvátných míst významně přispěla k environmentální ochraně klíčových oblastí citlivých z ekologického hlediska.¹⁹⁵

V Tibetu jsou podle odhadů naleziště 132 nerostů, která představují podstatnou část světových zásob, včetně chromu, soli, mědi, stříbra, uhlí, zlata, lithia, olova, zinku, azbestu, ropy, plynu, hořčíku, potaše a uranu. Čínská vláda aktivně těží rudy a další přírodní zdroje, aby uspokojila poptávku své rostoucí ekonomiky a snížila závislost

194 Informační úřad Státní rady čínské vlády, bílá kniha s názvem *Tibet's Path of Development is Driven by an Irresistible Historical Tide* [online]. Xinhuanet. 15. 4. 2015. Dostupné z: http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2015/04/15/content_281475089444218.htm

195 ANDERSON, Danica M. et al. Conserving the Sacred Medicine Mountains Vegetation Analysis of Tibetan Sacred Sites in Northern Yunnan [online]. *Biodiversity and Conservation*. 2005, 14, 3065-3091. Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10531-004-0316-9>; viz také SALICK, J. et al. Tibetan Sacred Sites Conserve Old Growth Trees and Cover in the Eastern Himalaya [online]. *Biodiversity and Conservation*. 2007, 16, 693. Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10531-005-4381-5>.

na drahých dovážených surovinách. Podle odhadů z Čínského geologického průzkumu z roku 2007 je na Tibetské náhorní plošině asi 30–40 milionů tun mědi, 40 milionů tun zinku a několik miliard tun železa. Měděný důl v pohoří Jü-lung, kde se nachází prokázané naleziště více než 7,8 milionů tun mědi, je největším v Číně a druhým největším v Asii. Jen v samotné Tibetské autonomní oblasti je podle údajů z roku 2010 více než 3 tisíce prokázaných nalezišť, která skrývají 102 různých nerostů.¹⁹⁶

Destruktivní a neetické čínské těžební postupy vyvolaly protesty a rozpory v celém Tibetu. Od roku 2009 proběhlo v Tibetu v souvislosti s důlní činností více než 30 rozsáhlých protestů. Následující případy, které představují jen malou část z nich, dokládají environmentální situaci způsobenou destruktivní těžbou v Tibetu během čínské okupace.

Těžba v přírodní rezervaci v okrese Zatoe (tib. Dzato)

Více než 4 500 místních Tibeťanů z nomádských komunit v Dzačhenu, Agtödu a Čhidze v okrese Dzato (v severní části centrálního Tibetu) protestovalo 16. srpna 2013 proti těžbě na jejich posvátné hoře, která se nachází v národní přírodní rezervaci San-ťiang-jüan.¹⁹⁷

„Připadal jsem si bezmocně, protože jsme se neměli na koho obrátit, abychom dosáhli spravedlnosti,“ vyjádřil se jeden z místních účastníků protestu Sogpo Čhödub. Když zhruba 500 příslušníků čínských polovojenských jednotek brutálně zasáhlo proti pokojným protestujícím slzným plynem a gumovými projektily, Tibeťan Sogpo Čhödub se ze zoufalství pobodal. Podobné projevy bezmoci jsou známé i z dalších případů.

196 *Tibet to Step up Exploitation of Mineral Resources* [online]. China Daily. 13. 3. 2010. Dostupné z: http://www.chinadaily.com.cn/china/2010-03/13/content_9584983.htm.

197 Central Tibetan Administration. *Tibetan Parliament Condemns China's Repression on Mining Protest* [online]. 22. 8. 2013. Dostupné z: <https://tibet.net/tibetan-parliament-condemns-chinas-repression-on-mining-protest/>.

Rezervaci San-ťiang-jüan zřídila v roce 2000 čínská vláda na ochranu pramenů řeky Jang-c' -ťiang, Žluté řeky a Mekongu. Přírodní rezervace pokrývá velkou travnatou plochu, na které žila jedna z největších tibetských nomádkých komunit. Když byl tento region vyhlášen rezervací, mnozí nomádi byli nuceni vystěhovat se z této oblasti. Paradoxně však v roce 2013 místní samospráva provincie Čching-chaj vydala těžební licence na těžbu nerostů v Agtödu a Dzačenu, což jsou oblasti, které byly jasně označeny za součást rezervace.¹⁹⁸ Byl tím porušen zákon, který čínská vláda přijala o 13 let dříve. Tento krok umocnil již dlouho trvající obavy, že kroky čínské vlády zaměřené na odsunutí tibetských nomádů z rozlehlých travních porostů jsou motivované plány udělat místo čínským těžebním společnostem. Vytváření stále většího počtu přírodních rezervací v posledních letech je vítaným gestem, ale zjevně nedostatečná skutečná snaha čínské vlády chránit tyto přírodní zdroje je zarážející.

Další porušení předpisu o přírodní rezervaci představují velké povrchové uhelné doly na rozsáhlých travních porostech v regionu Mili, které odhalilo tajné vyšetřování organizace Greenpeace China podle zprávy ze 7. srpna 2014.¹⁹⁹ Vyšetřovací tým zjistil, že obrovský uhelný revír Mili tvoří čtyři povrchové doly na náhorní plošině – dva již v provozu a dva těsně před otevřením. Do roku 2013 vedlo rozšíření dolů Ťien-cchang a Ťü-chu-keng ke ztrátě 42,6 km² nedotčených luk. Doly Ťien-cchang a Ťü-chu-keng se nacházejí v národní ekologické funkční zóně pro ochranu ledovců a vody v pohoří Čchi-lien-šan. Zázemí pro dva nové doly vzniklo v přírodní rezervaci zřízené kolem pramenů tří řek v pohoří Čchi-lien-šan v provincii Čching-chaj (řeky Ta-tchung, Šu-le a Pu-cha). Podle zprávy měl být tento region chráněným územím s ještě přísnější ochranou.

198 Tibetan Centre for Human Rights and Democracy. *Yushu Mine Protest Crackdown Exposes China's 'Nature Reserve' Sham* [online]. 24. 8. 2013. Dostupné z: <https://tchrd.org/yushu-mine-protest-crackdown-exposes-chinas-nature-reserve-sham/>

199 *Exposed: Coal Mining at the Source of China's Yellow River* [online]. Greenpeace. 7. 8. 2014. Dostupné z: <https://unearthed.greenpeace.org/2014/08/05/exposed-coal-mining-source-chinas-yellow-river/>

Sesuv půdy v dole Gjama

Dne 29. března 2013 přišlo o život 83 dělníků při sesuvu půdy v dole Gjama. Čínští úředníci chvatně dospěli k závěru, že sesuv půdy způsobily přírodní faktory.²⁰⁰ Tisková agentura Nová Čína (Sinchua) svědomitě zveřejnila oficiální prohlášení, aniž by její novináři záležitost navzdory ztrátě tolika životů prošetřili. Podle hodnotící zprávy²⁰¹ zveřejněné Odborem životního prostředí a rozvoje Ústřední tibetské správy 9. dubna 2013 však byla skutečnou příčinou sesuvu půdy v dole Gjama špatná správa dolu.

V zájmu maximalizace zisku v co nejkratší době probíhala těžba v údolí Gjama agresivním způsobem. Na několika místech byly odkopány celé pásy zeminy a nastaly i případy, kdy byla v průběhu průzkumu, odklonu vody, těžby a výstavby silnic obnažena celá stěna hory. Podle zprávy bylo jen otázkou času, kdy tak rozsáhlé a agresivní rozšiřování těžby přivedí velkou katastrofu.

Zpráva dále uvádí, že „sesuv půdy v údolí Gjama je jevem způsobeným člověkem, nikoliv přírodní katastrofou. Skála se rozložila na menší kousky v důsledku těžby, a nikoliv ledovcové dynamiky, o čemž se snaží přesvědčit svět čínští úředníci. Odbor životního prostředí a rozvoje má dostatečné důkazy, které dokládají, že volný kámen, který se proměnil v sesuv půdy, pochází z povrchové těžby na vrcholu hory a byl odkládán na východní úbočí, kde sesuv půdy začal.“²⁰²

Znečištění řeky v Miňag Lhagang

Dne 4. května 2016 přiměl náhlý úhyn ryb v řece Li-čchu stovky místních Tibeťanů v Miňag Lhagangu v prefektuře Kardze, aby vyšli

200 *Fatal Tibet Landslide Caused by Natural Factors: Experts* [online]. English.people.cn. 6. 4. 2013. Dostupné z: <http://en.people.cn/90882/8195797.html>.

201 Environment and Development Desk, Central Tibetan Administration. *Assessment Report of the Recent Landslide Event in the Gyama Valley: Its Possible Cause and Impacts* [online]. 9. 4. 2013. Dostupné z: <https://tibet.net/assessment-report-of-the-recent-landslide-event-in-the-gyama-valley/>

202 Environment and Development Desk, Central Tibetan Administration. 2013.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

do ulic na protest proti společnosti Ronda Lithium Co Ltd,²⁰³ která se zabývá těžbou lithia. Miňag Lhagang je tibetská oblast začleněná do čínské provincie S'čchuan v Tibetské autonomní prefektuře Kardze. Společnost vypustila odpad z těžby (zřejmě uložený odpad z lithia) do místní řeky, která je přítokem řeky Ňagčchu (Ja-lung).²⁰⁴

Nebyl to první ani ojedinělý případ znečištění říční vody. Stejnou řeku v roce 2013 znečistil odpad z těžby lithia, který způsobil úhyn mořských živočichů a ohrozil místní zdroje pitné vody.

V podobném případě 23. září 2014 více než tisíc místních Tibeťanů z vesnic Dokar a Zibug (okres Lhündub, prefektura Žikace) v blízkosti tibetského hlavního města Lhasa protestovalo proti tomu, že důl na měď a polymetalické rudy v údolí Gjama zamořuje jejich řeky. Důl se nachází v blízkosti potoka, ze kterého místní obyvatelé berou vodu na pití, zavlažování a napájení dobytka. Jak se dalo očekávat, místní úředníci prohlásili, že voda v řece byla znečištěná v důsledku přírodních faktorů, a nikoliv důlní společností. Ovšem v článku z roku 2010 s názvem *Environmental Impact of Mining Activity on the Surface Water Quality in Tibet: Gyama Valley (Environmentální dopad důlní aktivity na kvalitu povrchové vody v Tibetu: údolí Gjama)* Siang jednoznačně uvádí:

Velké obavy z hlediska stavu životního prostředí vyvolává řada důlních a zpracovatelských nalezišť v údolí, která obsahují velká množství těžkých kovů, jako je olovo, měď, zinek, mangan atd. Z těchto nalezišť často unikají znečišťující látky přes prosakující podzemní vodu a erozi částic, a proto představují budoucí riziko pro místní prostředí a potenciální hrozbu pro kvalitu vody níže po proudu.²⁰⁵

203 DORJE, Yeshi. *Chinese Police Clamp Down on Tibetan Mining Protest* [online]. Voice of America. 6. 5. 2016. Dostupné z: https://www.voanews.com/search?search_api_fulltext=Chinese+Police+Clamp+Down+on+Tibetan+Mining+Protest+&type=I&sort_by=publication_time

204 CHOESANG, Yeshi. *Tibetans Protest Against Chinese Mining in Minyak County, Tibet* [online]. The Tibet Post International. 5. 6. 2016. Dostupné z: <http://www.thetibetpost.com/en/news/tibet/4998-tibetans-protest-against-chinese-mining-in-minyak-county-tibet>

205 HUANG, Xiang et al. *Environmental Impact of Mining Activities on the Surface Water Quality in Tibet: Gyama Valley* [online]. *Science of The Total Environment*. 2010, 408, no. 19, 4177-4184. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0048969710004882?via%3Dihub>

Jeden z místních vesničanů řekl rozhlasové stanici Rádio Svobodná Asie: „V minulosti jsme měli v řekách krásně čistou vodu, naše hory a údolí byly známé svou přírodní krásou. Ale teď jsou řeky znečištěné jedovatým odpadem z dolů,“²⁰⁶ což jasně popisuje rychle postupující ničení místního prostředí.

Těžba na posvátné hoře v Amčhogu

Podle odhadů se 31. května 2016 sešly dva tisíce místních Tibeťanů v Amčhogu na protest proti těžebním aktivitám na jejich posvátné hoře Gongngön Lari. Horu považuje za velmi posvátnou osm různých místních komunit. Těžba na hoře bezostyšně nebrala ohled na tyto místní komunity a jejich víru.

Amčhog je součástí města Labrang v Amdu, tibetské oblasti začleněné do čínské provincie Kan-su (okres Sangčchu, Tibetská autonomní prefektura Känlho). Protestující požadovali „ochranu životního prostředí, ochranu posvátné hory a ochranu bezpečnosti osob“.

Čínská vláda pokojné shromáždění brutálně potlačila, mnohým z protestujících způsobila vážné zranění a šest jich zadržela.

Naprosté přehlížení citění a obav místních Tibeťanů, jehož projevem byla těžba na posvátné hoře, přimělo Cchering Dönduba a Könchog Ccheringa, aby se u dolu 20. listopadu 2012 a 26. listopadu 2012 zapálili. Cchulthim Gjamccho, třetí člověk, který se upálil 19. prosince 2013, rovněž uvedl jako důvod pro svou oběť obrovská muka, která mu způsobila těžba na posvátné hoře. Paragraf 10 zákona Čínské lidové republiky o nerostných zdrojích uvádí: „Při těžbě nerostných zdrojů v národních autonomních oblastech by měl stát zohlednit zájmy těchto oblastí a zajistit podmínky příznivé pro jejich ekonomický rozvoj a výrobu a pro kvalitu života místní menšiny.“ V posledních letech však stoupající počet případů poškozování

206 Villagers Protest in Tibet's Maldro Gongkar County Over Mine Pollution [online]. Radio Free Asia. 29. 9. 2014. Dostupné z: <https://www.rfa.org/english/news/tibet/pollution-09292014152011.html>

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

životního prostředí způsobeného těžbou a potlačování pokojných environmentálních protestů ukazuje na nedostatečnou ochranu a malý ohled na místní zájmy. Jak se frustrace z těchto politik mezi Tibeťany prohlubuje, čínská vláda ukazuje, že nerozumí tibetskému prostředí, kultuře a lidu a že jí na nich nezáleží.

Nezodpovědné přehrazování: obrovské přehrady destabilizují křehkou náhorní plošinu a ohrožují miliony životů v Asii

V Tibetu se od 50. let 20. století nepřetržitě budují nové přehradní hráze. Nový trend budování obrovských přehrad však pro nejvyšší náhorní plošinu světa, vysoce náchylnou k seismickým aktivitám²⁰⁷, představuje ještě závažnější hrozbu. Situaci by mohly dále zhoršit nedávno vybudované obří přehradní hráze, které si navzájem konkurují na místních řekách. Investigativní skupina Probe International v dubnu 2012 varovala, že 98,6 procent přehradních hrází postavených na západě Číny se nachází v zónách s mírným až velmi vysokým stupněm seismického rizika.²⁰⁸ V listopadu 2017 došlo k řadě zemětřesení²⁰⁹ v prefektuře Ňingthi, kde bylo vybudováno mnoho obřích přehradních hrází na řece Jarlung Cangpo (Brahmaputra).

Zjevný je dopad obřích přehrad na přírodní stanoviště a na říční tok, ale nejstrašlivější hrozbou jsou seismické aktivity vyvolané vodními nádržemi, jako v případě zemětřesení v okresech Wen-čchuan a Lu-tien. Vědci mají za to, že obří přehradní hráze mohou být jak příčinou, tak obětí zemětřesení. Poškození obřích přehrad způsobené zemětřesením s velkou pravděpodobností vyvolá řetězovou reakci,

207 DENG, Qi-Dong et al. Seismic Activities and Earthquake Potential in the Tibetan Plateau [online]. *Chinese Journal of Geophysics*. 2014, 57, no. 5, 678-697. Dostupné z: http://html.rhhz.net/geophy_en/html/20140506.htm.

208 *Press Release: Feverish Chinese Dam Building Could Trigger Tsunami* [online]. Probe International. 3. 4. 2012. Dostupné z: <https://journal.probeinternational.org/2012/04/03/press-release-feverish-chinese-dam-building-could-trigger-tsunami/>.

209 YI, Yang, ed. *No Casualties from 2 Tibet Earthquakes* [online]. Xinhuanet. 20. 12. 2017. Dostupné z: http://www.xinhuanet.com/english/2017-12/20/c_136839848.htm.

kteřá dopad zemětřesení dále umocní. Podle Fana Siao způsobily nedaleké obří přehradní hráze, mezi nimi mimo jiné C'-pching-pchu a Si-luo-tu, jak zemětřesení v okrese Wen-čchuan v roce 2008, které si vyžádalo 80 tisíc životů, tak zemětřesení v okrese Lu-tien v roce 2014.²¹⁰ Navzdory známým rizikům a jasným varováním ze strany vědců čínská vláda dál staví obří přehradní hráze v regionech Tibetu vysoce náchylných k seismickým aktivitám. Patří k nim 510MW vodní elektrárna Dzammu na řece Jarlung Cangpo (Brahmaputra) v okrese Gjaccha v centrálním Tibetu, nedaleko zlomové linie ničivého zemětřesení, které v roce 2015 postihlo Nepál; 295 metrů vysoká přehradní hráz Liang-che-kchou na řece Ňagčchu v okrese Ňagrong ve východním Tibetu, v blízkosti okresů Wen-čchuan a Lu-tien, které byly zasaženy zemětřesením; a nedávno oznámená vodní elektrárna Su-wa-lung o výkonu 1,2 milionů kilowattů na řece Jang-c'-ťiang na hranici okresů Markham a Bathang v jihovýchodním Tibetu.

Jedno z nejsilnějších zaznamenaných zemětřesení svého druhu o síle 8,6 ve státě Ásám v Indii a v Tibetu v roce 1950 si vyžádalo stovky životů v okresech Ňingthi, Čhamdo a Dzajul v jihovýchodním Tibetu. Intenzita zemětřesení způsobila sesuvy půdy a praskliny v zemi. Byla odplavena vesnice Jie-tung v okrese Metog, když se celá oblast sesula do řeky Jarlung Cangpo. Toto silné zemětřesení způsobilo obrovské škody také v Indii, kde velké sesuvy půdy přehradily řeku Subansirí ve státech Arunáčalpraděš a Ásám. Takto vzniklá přírodní hráz se osm dní nato protrhla a vytvořila sedm metrů vysokou vlnu, která zaplavila několik vesnic a způsobila smrt 536 lidí.²¹¹ Kdyby se podobné trhliny v zemi objevily dnes, mohlo by to oslabit přehradní hráze, břehy by se mohly sesout a mohly by způsobit protržení hrází.

210 QUI, Jane. *Chinese Data Hint at Trigger for Fatal Quake* [online]. Nature. 10. 9. 2014. Dostupné z: <https://www.nature.com/news/chinese-data-hint-at-trigger-for-fatal-quake-1.15883>. Fan Siao byl hlavním inženýrem regionálního týmu pro geologický průzkum Úřadu pro geologii a nerosty provincie S'-čchuan se sídlem v Čcheng-tu.

211 *Historic Earthquakes, M 8.6 – 1950 Assam-Tibet Earthquake* [online]. Dostupné z: https://earthquake.usgs.gov/earthquakes/eventpage/official19500815140934_30/region-info.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

Mělo by to za následek nepředstavitelnou katastrofu jak v Tibetu, tak v zemích po proudu řek. Je zřejmé, že současný trend rychlé výstavby série obřích přehradních hrází, které si navzájem konkurují na tibetských řekách, představuje závažnou hrozbu.

Vzhledem k tomu, že Tibet je řídko obydlený region se stovkami velkých řek, jeho energetické potřeby by bylo snadné uspokojit za pomoci efektivních malých vodních elektráren nebo využitím obrovského potenciálu solární energie.

Čínská lidová republika však dál buduje tyto přehradní hráze na podporu rychlého rozšiřování těžby a urbanizace. Při slavnostním zahájení výstavby vodní elektrárny Kuo-tuo (tehdy druhé největší vodní elektrárny v Tibetské autonomní oblasti) v městské prefektuře Čamdo 28. listopadu 2009 tehdejší místopředseda správy Tibetské autonomní oblasti Päma Cchewang uvedl, že elektrárna zajistí dodávky elektřiny pro měděný důl Jü-lung.²¹² V Jü-lungu je největší naleziště mědi v Číně. Dokonce navržena železniční trať Lhasa – Ňingthi – Čcheng-tu tady prapodivně zatačí a vytváří dlouhou zajíždku z nejpřímější trasy mezi příslušnými městy, aby obsloužila i důl Jü-lung.²¹³

Dalším důvodem horečného budování přehradních hrází je podpora masové migrace Číňanů do určitých částí Tibetu, jako je prefektura Ňingthi v jižním Tibetu, region bohatý na přírodní zdroje s mírným podnebím a rozsáhlým lesním porostem. Čínská vláda vložila velké investice do rychlé výstavby dálnic, železnic, letišť a obřích přehrad, aby usnadnila masovou migraci Číňanů do tohoto tibetského regionu.

Rozsáhlá výstavba přehradních hrází má také přispět k plnění cílů čínské vlády v oblasti emisí uhlíku. Závazek Čínské lidové republiky omezit emise uhlíku a do roku 2030 pokrýt 20 procent

212 *Preparations for Constructing Guoduo Hydropower Station Begin* [online]. China Tibet Online. 30. 11. 2009. Dostupné z: <http://en.people.cn/90833/90836/review/20091130.html>

213 CHEODON. *Chengdu-Tibet Railway Line from Dartsedo to Nyngtri Construction will Begin Next Year* [online]. China Tibet Online. 9. 11. 2016. Dostupné z <http://tb.tibet.cn/2010news/xzxw/>

celkové spotřeby energie z obnovitelných zdrojů²¹⁴ je vítaná snaha, ale nemělo by to být na úkor ničení Tibetské náhorní plošiny a vysídlování Tibeťanů. Asi 6 tisíc Tibeťanů bylo nuceno opustit domov svých předků a uvolnit cestu výstavbě přehrady Liang-che-kchou v prefektuře Ňagčchu v jihovýchodním Tibetu.²¹⁵

Nucené přesídlování tibetských nomádů: strážci travních porostů uvrženi do chudoby

Pastviny v Tibetu pokrývají přibližně 70 procent jeho celkové rozlohy. Alpské pastviny ve vysokých nadmořských výškách pak představují 60 procent celkových tibetských pastvin. Pasterectví na Tibetské náhorní plošině obnáší přizpůsobení se chladnému prostředí ve vysokých polohách nad hranicí, po kterou je možné obdělávat půdu. Podle terénních archeologických průzkumů získali pasterectví nomádi hluboké porozumění dynamice travních porostů a veterinární poznatky a ve velké míře využívali Tibetskou náhorní plošinu více než 8 tisíc let, přičemž zachovávali její jedinečnou pasterectvskou kulturu.

Dodnes vedli tibetští nomádi soběstačný život šetrný k přírodě a byli rozprostřeni po rozlehlých travních porostech náhorní plošiny. Čínská vláda však více než dva miliony²¹⁶ Tibeťanů přesunula z jejich území a zatlačila je do velkých osad bez možností zdravotní péče, vzdělání nebo podnikání, které by jim dovolily vést důstojný život a zachovat si svou identitu.

214 MANG, Grace. *No Need to Sacrifice Asia's Rivers to Power China's Development* [online]. China Water Risk. 10. 2. 2015. Dostupné z: <http://www.chinawaterrisk.org/opinions/china-no-need-to-sacrifice-rivers-for-power/>.

215 *China's Drive to Build Dams for Green Power Threatens Homes and Sacred Mountains* [online]. South China Morning Post. 26. 6. 2017. Dostupné z: <https://www.scmp.com/news/china/society/article/2099970/chinas-drive-build-dams-green-power-threatens-homes-and-sacred>

216 Human Rights Watch. *China: End Involuntary Rehousing, Relocation of Tibetans* [online]. 27. 6. 2013. Dostupné z: <https://www.hrw.org/news/2013/06/27/china-end-involuntary-rehousing-relocation-tibetans>.

Čínská vláda neustále opakuje, že obnoví travnaté pláně tím, že zakáže pastvu, na základě mylného předpokladu, že spásání je jedinou příčinou degradace travnatých ploch. Mnozí vědci včetně vědců čínských toho hodně napsali o nutnosti umírněného spásání k zachování zdravého ekosystému. Násilné vystěhování tibetských nomádů, kteří udržovali zranitelné travnaté plochy, ve skutečnosti urychlilo jejich degradaci.

Nucené přesídlování tibetských nomádů je jasným příkladem nezodpovědné správy na straně Číny. Nejprve byli nomádi bez dostatečných důkazů obviněni z degradace travnatých ploch, poté byli nuceně odtrženi od svého tradičního životního stylu a nakonec přemístěni do špatně naplánovaných osad daleko od světa bez zemědělských hospodářství, dobytka a dostatečných pracovních příležitostí k obživě.²¹⁷ Školy, nemocnice a pracovní místa, které byly nuceně vyhoštěným nomádům přislíbeny, na sebe zatím nechávají čekat. Tibetští nomádi, kteří kdysi žili zdravým a soběstačným životem, byli náhle uvrženi do bídy a jejich společenství byla narušena. V konečném důsledku se jedná o zkázu kultury a způsobu života vyvolanou státem.

Rozmáhající se odhazování odpadků: zařízení na zpracování odpadu pouze ve městech

Čínská vláda zanedbává jedno ze základních opatření a mechanismů nutných ke zvládnutí zvýšené aktivity člověka v Tibetu: odpadové hospodářství a zařízení na zpracování odpadu. Nárůst lidských aktivit vyvolaný rychlou urbanizací, masivním přílivem turistů, poutníků a stavebních dělníků a velké množství potravinových produktů balených do plastů způsobily, že Tibetská náhorní plošina zápasí s neregulovanou likvidací odpadu. Nedostatečná institucionální opatření a neodborné hospodaření s odpadem vedly k odhazování odpadků na horách a do řek. Tradiční způsob nakládání s odpady

217 DU, Fachun. Ecological Resettlement of Tibetan Herders in the Sanjiangyuan: A Case Study In Madoi County of Qinghai. *Nomadic Peoples*. 2012, 16, no. 1, 116-133.

neboli přirozený proces rozkladu, který umožňuje chladné a suché klima, již není schůdným řešením.

Velká část vládních investic do odpadového hospodářství se soustředí na několik málo vybraných turistických center a měst, kde sídlí vládní úřady, jako jsou Gjalhang, Kchang-ting, Lhasa, Žikace, Kjegumdo a Zicadegu. Mimo tato města je běžné odhazování odpadků do přírody a odpadové hospodářství prakticky neexistuje. Situace přiměla místní komunity, aby posílily své vlastní snahy. Vznikly dobrovolné environmentální skupiny, které sbírají hromady odpadů z okolních hor. Infrastruktura nenabízí jiný způsob nakládání s odpady a místní obyvatelé proto odpad pálí a bezděčně tak ještě více ohrožují životní prostředí. Místní Tibeťané poukazují na svou bezmocnost, zatímco jim vláda neposkytuje nezbytné vybavení – neposílá pro odpad do venkovských oblastí popelářské vozy a nestaví v této oblasti zařízení na zpracování odpadu.

Tato znepokojivá situace vyžaduje progresivní vedení, které by poskytlo dostatečnou a udržitelnou infrastrukturu a mechanismy k řešení závažných problémů. Vedení v Pekingu se však ani zdaleka nepodařilo vypořádat se s těmito naléhavými výzvami. Za prvé nepoučilo širokou veřejnost a státní úředníky o zdravotním riziku odpadu a jeho dopadu na životní prostředí a za druhé nezavedlo odpovídající správní režim a neposkytlo základní infrastrukturu nezbytnou pro odpadové hospodaření ve venkovských oblastech.

Nárůst přírodních katastrof: přehlížená a špatně zvládaná hrozba

Rok 2016 byl svědkem nebývalého počtu přírodních katastrof, které se odehrály v krátké době. V Tibetské autonomní prefektuře Ccholho v severovýchodním Tibetu 9. července sesuvy bahna a půdy připravily o život dvě osoby a více než třicet jich zranily. V červenci sucho v okresech Čhumarleb a Matö na severu centrálního Tibetu vysušilo řeky, ve kterých zůstaly stovky mrtvých ryb. Ledovcová

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

lavina v okrese Ruthog v prefektuře Ngari v západním Tibetu 17. července zabila devět osob a pohřbila 110 jaků a 350 ovcí.²¹⁸ Zápaly v Labrangu a v okrese Sangčhu v severovýchodním Tibetu zničily 22. srpna velké množství majetku.

V roce 2017 postihly Tibet další extrémní přírodní katastrofy. V okrese Rongdag bylo 15. června zaplaveno více než 6 tisíc příbytků a bez přístřeší zůstalo 30 tisíc osob. Škody na čtyřech obydlích způsobily záplavy v okrese Sog Dzong z 16. června. Mnoho příbytků poškodily 6. července záplavy v okrese Derge a tři lidé přišli o život a mnoho obydlí bylo poškozeno při záplavách v okrese Džomda ve východním Tibetu v průběhu července. Místním Tibeťanům dělá nový trend častých přírodních katastrof starosti. Vědci, výzkumní pracovníci a široká veřejnost v Tibetu se obávají, že by se mohl v Tibetu stát „novým běžným stavem“.²¹⁹

Čínská vláda se však proti těmto katastrofám příliš nesnaží bojovat. Ztráty na životech a škody na majetku způsobené záplavami a sesuvy půdy mohly být mnohem menší, kdyby čínská vláda přijala proaktivní opatření a zavedla řádné postupy. Mnohým škodám mohly zabránit tak jednoduché věci, jako výstavba nezbytných nábřeží v tibetských vesnicích a městech položených na břehu řek.

Přestože zpráva Čínské akademie věd z roku 2015²²⁰ varovala před narůstajícími přírodními katastrofami včetně sesuvů půdy, přivalových dešťů, sněhových katastrof a lesních požárů²²¹, vláda

218 *Massive and Mysterious Ice Avalanche in Tibet* [online]. NASA Earth Observatory. 7. 9. 2016. Dostupné z: <https://earthobservatory.nasa.gov/images/88677/massive-and-mysterious-ice-avalanche-in-tibet>; viz také *A Second Massive Ice Avalanche in Tibet* [online]. NASA Visible Earth. Dostupné z: <https://visibleearth.nasa.gov/images/88953/a-second-massive-ice-avalanche-in-tibet>.

219 GYALTSEN, Zamlha Tempa. *Natural Disasters in Tibet: Is it the New Normal?* [online]. Tibet Policy Institute. 8. 8. 2016. Dostupné z: <https://tibetpolicy.net/natural-disasters-in-tibet-is-it-the-new-normal/>.

220 *Report on Scientific Assessment of Environmental Changes in Tibet Plateau* [online]. Chinese Academy of Sciences. 18. 11. 2015. Dostupné z: http://www.cas.cn/yw/201511/t20151117_4465636.shtml#rdss

221 *Report on Scientific Assessment of Environmental Changes in Tibet Plateau*. 2015.

nepřijala žádná opatření a nevydala nové hlavní směry politiky k řešení těchto problémů.

Dopad změny klimatu dále umocňuje narůstající míra těžby surovin a výstavba přehradních hrází v Tibetu. Těžba se stala obrovským důvodem k obavám pro zemi i obyvatele Tibetu. Způsobuje sesuvy půdy, degradaci travnatých ploch a znečištění vody. Místní obyvatelé v prefektuře Ccholho mají za to, že nedávnou lavinu bahna způsobila nadměrná těžba a ražba tunelů v místních horách.

Navzdory závažným dopadům změn klimatu přetrvává nedostatečné vedení a chybí osvětové programy. Čínská vláda se nepokouší zmírnit znepokojivé klimatické podmínky, které ovlivňují Tibetskou náhorní plošinu. Místo toho je většina environmentálních politik vzniklých v posledních letech zaměřená na vyřešení problémů znečištěných pobřežních měst, místo aby chránily zranitelné prostředí etnických regionů Tibetu a Sin-ťiangy.

Závěry

Přijetí nového zákona o ochraně životního prostředí z roku 2015 je vítaným krokem vpřed, protože se pokouší posílit vymáhání práva a změnit strukturu bezmocných úřadů, které mají v Číně na starosti ochranu životního prostředí. Zatím však nedochází ke spravedlivému a důslednému uplatňování nových předpisů na ochranu životního prostředí v celém Tibetu. Nedávný nárůst budování obřích přehradních hrází, rozšíření těžby surovin a potlačování pokojných protestů souvisejících se životním prostředím je zjevně v rozporu s tím, co vyžaduje nový zákon o ochraně životního prostředí.

Příkladů takové rozporů a pokrytectví je mnoho. V jednom z případů Tibeťané po roce 2006 masově opustili tradici nosit oděvy ozdobené zvířecí srstí a kůží, když je k tomu vyzval Jeho Svatost dalajlama. Tento nebývalý akt ukončení starobylé a vysoce ceněné tradice je jedním z největších příspěvků Tibeťanů k ochraně životního prostředí.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

Čínská vláda však nadále vyzývá tibetské úředníky v čínské vládě a tvůrce politiky, aby nosili zvířecí kožešiny, což je zjevně v rozporu s jejím vlastním zákonem, který obsahuje seznam 125 druhů volně žijících zvířat pod ochranou státu.

Čínská vláda musí respektovat a chránit práva tibetského lidu a jeho kulturní víru v nedotknutelnost posvátných hor, jezer a řek Tibetské náhorní plošiny. Čínská vláda musí stanovit důsledné, nekompromisní a transparentní postupy pro udělování licencí na těžbu v Tibetu na základě nezávislých a spolehlivých zpráv zahrnujících posouzení dopadů na životní prostředí a sociálních dopadů. Čínská vláda musí důsledně sledovat a zakazovat odkládání nebezpečného odpadu ze strany těžebních společností do okolních oblastí a řek.

Tibetští pastevečtí nomádi jsou znalci, pokud jde o ochranu alpských pastvin, a jejich znalosti a zkušenosti je třeba zahrnout do postupů pro boj se změnou klimatu a pro přizpůsobení se jeho důsledkům. Rozhodovací mechanismy by měly být transparentní a měly by zapojit všechny regionální aktéry, zejména tibetské nomády. Mělo by okamžitě ustát nucené vysídlování tibetských nomádů z jejich území a těm, kteří si přejí vrátit se na pastviny, by to mělo být umožněno. Čínská vláda musí také bezodkladně řešit špatně naplánované programy přesídlování tibetských nomádů. Vzhledem k tomu, že nově přesídlení nomádi přišli o svůj tradiční soběstačný životní styl, čínská vláda jim musí poskytnout pracovní příležitosti, vzdělání, zdravotní péči a podnikatelské příležitosti, aby znovu nabyli ztracenou důstojnost.

Pozitivní je skutečnost, že čínská vláda v posledních letech zřídila v Tibetu více národních parků a přírodních rezervací. Do budoucna by tvorba takových zákonů a politik měla zohlednit kulturní smýšlení tibetského lidu. Navíc by měly být využity místní znalosti a je třeba vyslyšet a zohlednit názory a potřeby místních obyvatel. Nemělo by docházet k narušení života milionů Tibeťanů, kteří žijí v oblastech prohlášených za přírodní rezervace.

Rychlé rozšiřování měst představuje ekologickou zátěž pro křehký ekosystém Tibetu. Musí být zavedeny jednoznačné obecné směrnice pro městské plánování a čínská vláda se jich musí striktně držet. Chyby, ke kterým došlo při urbanizace pevninské Číny, by se neměly opakovat na Tibetské náhorní plošině. Je třeba regulovat příliv turistů do Tibetu na základě jasných pravidel na ochranu zranitelného ekosystému náhorní plošiny. Čínská vláda musí zapojit místní tibetské obyvatelstvo do rozhodování o všech významných rozvojových projektech v Tibetu. Městské plánování musí rovněž přihlížet k dopadům změny klimatu. Stoupající počet přírodních katastrof v Tibetu od roku 2016, které vedly ke ztrátě životů a škodám na majetku, dále umocnila neregulovaná a špatně naplánovaná urbanizace. Jak se bude změna klimatu zrychlovat, její účinky se projeví daleko za hranicemi Tibetské náhorní plošiny. Povedou ke změnám v zásobování vodou pro miliardy lidí a promění se také atmosférická cirkulace na polovině planety. Peking byl jedním z čelních aktérů Pařížské dohody o klimatu a musí své úmysly prokázat nejen na papíře, ale i v praxi. Musí uznat globální environmentální význam Tibetské náhorní plošiny a chránit její ekosystém. Musí respektovat tibetský lid a jeho obavy o životní prostředí.

Jak neustále zdůrazňuje Jeho Svatost dalajlama, zachování životního prostředí je univerzální otázka, která přesahuje politické zájmy. Čínská vláda musí spolupracovat s Tibeťany na ochraně nejvyšší náhorní plošiny světa před dalším poškozením a degradací.

ŠESTÁ KAPITOLA

SKUTEČNÁ POVAHA EKONOMICKÉHO ROZVOJE V TIBETU

Úvod

Krátce poté, co čínská vláda vydala v roce 2015 bílou knihu o Tibetu, bylo v článku v novinách *China Daily* z 6. září 2015 uvedeno, že Tibet nyní prožívá „svůj zlatý věk“²²² díky politice regionální etnické autonomie, kterou uplatňuje Čínská lidová republika. Zpráva tiskové agentury Nová Čína (Sin-chua) ze stejného dne konstatovala, že „životní podmínky obyvatel měst i venkova se výrazně zlepšily“. S odkazem na bílou knihu je v ní dále uvedeno, že „HDP Tibetu vyskočil z 327 milionů jüanů v roce 1965 na 92,08 miliardy jüanů (14,5 miliardy USD) v roce 2014, což je 281násobný nárůst [...]“. ²²³ Podobně pak list *China Daily* otiskl 29. července 2017 zprávu, podle které „Tibetská autonomní oblast“ zažívá „robustní ekonomický růst“ a v první polovině roku se nárůst HDP držel na 10,8 procenta.²²⁴

Jinými slovy čínská vláda vykresluje velkolepý obrázek Tibeťanů, kteří nyní zažívají „zlatý věk“.

222 *China Issues White Paper on Tibet* [online]. China Daily. 6. 9. 2015. Dostupné z: http://usa.chinadaily.com.cn/china/2015-09/06/content_21796167.htm.

223 *Tibet's GDP Increased by 281 Times in 50 Years: White Paper* [online]. Xinhuanet. 6. 9. 2015. Dostupné z: https://www.chinadaily.com.cn/business/2015-09/06/content_21797756.htm

224 *Tibet Reports Robust GDP Growth in H1* [online]. China Daily. 29. 7. 2017. Dostupné z: http://www.chinadaily.com.cn/china/2017-07/29/content_30288305.htm

Pozoruhodný růst HDP v tomto regionu Číně velmi dobře posloužil, když oznamovala světu své úspěchy. Ve shora uvedené bílé knize se uvádí: „Od roku 1994 zaznamenal HDP Tibetu průměrný každoroční nárůst o 12,4 procenta a 20 let po sobě se růst pohyboval ve dvouciferných číslech.“ Není pochyb o tom, že v Tibetu došlo k obrovské státem vyvolané ekonomické transformaci. Čína však klade stále větší překážky výzkumným pracovníkům a reportérům, kteří si přejí nezávislé šetření, zpravodajství a studium Tibetu, zejména v Tibetské autonomní oblasti. Najít nestranné, vědecké studie ekonomiky Tibetu a rozvojových politik Číny podložené údaji je nesmírně obtížné.

Částečně je to způsobeno tím, že Čínská lidová republika Tibet rozdělila. V roce 1965 Čína zřídila Tibetskou autonomní oblast (TAO). Podle čínského sčítání lidu z roku 2010 žije v Tibetské autonomní oblasti něco víc než tři miliony Tibeťanů. Zbývající část z celkového počtu 6,3 milionu Tibeťanů žije v částech Tibetu začleněných do sousedních provincií S'-čchuan, Jün-nan, Kansu a Čching-chaj²²⁵, takže komplexní, přesné a vědecké studium ekonomiky Tibetu a dopadu rozvojových politik Číny na Tibeťany jako celek je obtížné, ne-li zcela nemožné. Výzkumní pracovníci musí skládat dohromady střípky informací a údajů, aby porozuměli stavu tibetské ekonomiky.

Navzdory těmto přirozeným i vnuceným omezením, na která narážejí výzkumní pracovníci a reportéři, spatřilo v několika posledních desetiletích světlo světa několik poučných nezávislých studií o rozvojových projektech a politikách Číny v Tibetu. Zjištění v mnohých z těchto studií vycházejí ze statistik zveřejněných čínskou vládou. Kritický výklad těchto statistik a dalších širších ekonomických trendů vyvolává znepokojivé a relevantní otázky o rozvojových politikách Číny v Tibetu.

225 BLONDEAU, Anne-Marie a BUFFETRILLE, Katia, eds. *Authenticating Tibet: Answers to China's 100 Questions*. Berkeley: University of California Press, 2008. 133-158; viz také ZANG, Xiaweiang. *Ethnicity in China: A Critical Introduction (China Today)*. Cambridge: Polity, 2015.

Pokud by se někdo pokoušel udělat si představu o tibetské ekonomice čistě na základě čísel dokládajících růst HDP, bylo by snadné nechat se zmást. Údaje o růstu tibetského HDP vyhánějí nahoru obrovské dotace Čínské lidové republiky. Dnešní stav ekonomiky v tomto regionu, zejména z pohledu kvality života Tibeťanů, dokládá, že k vytvoření pozitivního ekonomického vývoje nestačí dodat hotové peníze. Místo oživení rozvoje a vytvoření „zlatého věku“ pro Tibeťany slouží přístup čínské vlády především jejím vlastním zájmům.

Pohled na historii rozvojových politik Čínské lidové republiky pomůže objasnit skutečný stav současné ekonomiky v tomto regionu.

50.–80. léta 20. století: socialistická transformace Tibetu

Po okupaci města Čamdo a historických provincií Kham a Amdo Čínskou lidovou osvobozenou armádou v 50. letech 20. století byl Mao Ce-tung odhodlaný podrobit Tibet socialistické transformaci. Mao však chápal etnické rozdíly mezi Číňany a Tibeťany a byl si vědom toho, že vztahy mezi oběma národy byly v průběhu předchozích století někdy velmi omezené, jindy naopak bouřlivé. Věděl také o přetrvávajícím odporu Tibeťanů v centrálním Tibetu. V letech 1950–1958 proto zprostil centrální Tibet všech socialistických reforem, aby si získal loajalitu tibetských elit a zajistil si v Tibetu pevnou pozici. Tyto politiky však lid nepřesvědčily, jak ukázalo masové povstání ve Lhase v roce 1959.

Peking z toho proto vyvodil jiné závěry, a totiž že zásadní zlepšení vztahů je závislé na úplné emancipaci pracující třídy obou národů. Prostřednictvím třídního boje se Komunistická strana Číny prohlásila již nikoliv pouze za stranu čínského lidu, ale za vůdce a mluvčího všech chudých obyvatel Číny. Třídní boj si kladl za cíl získat na svou stranu chudé Tibeťany a příslušníky nižších tibetských tříd a narušit jejich národnostní a náboženskou loajalitu vůči elitám.²²⁶

226 SHAKYA, Tsering a LIXIONG, Wang. *The Struggle for Tibet*. London: Verso Books, 2009.

Nakonec Čínská lidová republika zahájila po masovém povstání v roce 1959 důslednou transformaci Tibetu, zejména centrálního Tibetu, ve snaze zapojit ho stejnou měrou do socialistické transformace Číny. K významným aspektům ekonomických rozvojových politik Číny za Maovy éry patřily zemědělské reformy, industrializace, vývoj infrastruktury, vzájemná pomoc a systém komun.

V souladu s touto socialistickou transformací se zabavovaly nemovitosti a další majetek bohatých a šlechtických rodin a klášterů. Nejprve byly jejich pozemky zabaveny a rovným dílem rozděleny, ale později došlo k jejich kolektivizaci. Klíčovým cílem systému komun a reforem doprovázených nucenou manuální prací bylo zvýšit v krátkém čase celkovou národní produkci. Prostřednictvím skupin vzájemné pomoci a systému komun byli rolníci vedeni k tomu, aby budovali kanály a přehradní hráze a obdělávali pustiny. Zlepšil se také systém zavlažování. Dobrá úroda v roce 1959 byla přičítána právě těmto novým technikám, zejména vylepšenému systému zavlažování a tvrdé práci dělníků. Každý člen komuny pracoval v průměru 15 hodin denně nebo i více. Průměrný počet pracovních bodů (což bylo státní měřítko pro přidělování platby pracovníkům v komunách), které každoročně získal každý člen, dosáhl 3 500. Za každý pracovní bod se přidělovalo asi osm fenů, přičemž 100 fenů mělo hodnotu 1 jüanu. Každý člen měl tedy roční příjem zhruba 288 jüanů (956 Kč). Do dubna 1960 bylo více než 186 tisíc hektarů půdy rozděleno mezi 100 tisíc rolnických domácností.²²⁷

V tomto systému vzájemné pomoci stále ještě existovalo soukromé vlastnictví. V roce 1965 však čínské úřady postupně zrušily politiku týmů vzájemné pomoci a zavedly systém komun, ve kterém se na Tibeťany vztahovala Maova radikální ideologie „jíst méně a produkovat více“. To byl konec soukromého vlastnictví půdy.²²⁸ Před rokem 1966 bylo ve Lhase přes 1200 malých obchodů, ale

227 NORBU, Dawa. Changes in Tibet Economy: 1959-76. *China Report*. 1988, 24, no. 3, 221-236.

228 NORBU, Dawa. Economic Policy and Practice in Contemporary Tibet. In: SAUTMAN, Barry a DREYER, Teufel June (eds.). *Contemporary Tibet: Politics, Development and Society in Disputed Region*. Abington: Routledge, 2006, 157.

v roce 1975 jich zůstalo jen 67. V okrese Džalung bylo ve jménu „odsekávání kapitalistických ocasů“ zničeno 3 tisíce tkalcovských stavů na vlnu a kolovratů, které byly v soukromých rukou.²²⁹ Technika intenzivní kultivace v kombinaci s nevhodnou volbou plodin vedla ke katastrofální neúrodě v roce 1979.

Vedle tzv. reformem proběhla řada rozvojových projektů v oblasti infrastruktury, např. výstavba dálnic a silnic. Součástí prvního pětiletého plánu Číny byly projekty, které po silnici spojovaly města Darcendo a Lhasu, Čcheng-tu a Ngawu, a také Lhasu a Žikace. Do konce Maovy éry vybudovala ČLR jen v samotné Tibetské autonomní oblasti 91 silnic o celkové délce 15 800 km a 300 stálých mostů.

Dawa Norbu tvrdil, že základním cílem reformem a rozvoje, které nastartovala čínská vláda, nebylo „osvobození“ ani „pokrok“, ale strategický rozvoj.²³⁰ Dále uváděl, že silnice postavené v 50. a 60. letech „sice původně byly budovány za účelem přepravy a komunikace, ale stejně tak byly významné pro obsazení země a dlouhodobý projekt osvobození“.²³¹ June Teufelová uvádí, že výstavba silnic a dálkových silnic měla usnadnit integraci tibetských oblastí do Číny.²³² Obdobně politoložka Elizabeth Freundová Larusová a badatel Allen Carlson tvrdili, že shora uvedené politiky byly zaměřené na integraci Tibetu a snížení zjevných rozdílů mezi Tibetem a pevninskou Čínou.²³³ Co se týče státních farem, z nichž většina byla pod přímou kontrolou armády, Emily Yehová ve své etnografické studii uvádí, že šlo o režimy státní teritorializace a státní inkorporace.²³⁴

229 NORBU, Dawa. 2006, 66.

230 NORBU, Dawa. *China's Tibet Policy*. Hove: Psychology Press, 2001, 347.

231 NORBU, Dawa. 2001.

232 DREYER, Teufel June. *China's Political System: Modernization and Tradition*. Harlow: Longman, 2005.

233 FREUND, Larus Elizabeth. *Politics and Society in Contemporary China*. Colorado: Lynne Rienner Publishers, 2012, 229; CARLSON, Allen. *Beijing Tibet's Policy: Securing Sovereignty and Legitimacy*. Washington: East West Centre, 2004.

234 YEH, Emily T. *Taming Tibet: Landscape Transformation and the Gift of Chinese Development*. Ithaca & London: Cornell University Press, 2013.

1979–1988: ekonomická reforma a liberalizace

Na konci Maovy éry nastal v rozvojových politikách Číny v Tibetu posun. Po Prvním tibetském pracovním fóru v březnu 1980, při kterém Chu Jao-pang navštívil Tibet, zavedl Peking systém odpovědnosti domácností. Tento systém rozdělil půdu a přidělil ji domácnostem a přesunul také řízení základní produkce z centrálního plánování, nejprve v zemědělství, a poté i v dalších odvětvích.²³⁵ Přestože v 80. letech 20. století započala liberalizace tibetské ekonomiky, zůstala pod přísnou kontrolou čínské vlády a byla považována za jednu z hlavních politik pro další integraci Tibetu do Číny.²³⁶

Další dvě významné politiky zavedené v tomto období byly politika „podpory v páru“ a podpora cestovního ruchu. Na základě „podpory v páru“ měly rozvinuté pevninské provincie a města poskytovat ekonomickou podporu méně rozvinutým oblastem, kterým byly přiděleny do páru, včetně finančních prostředků, kvalifikovaných pracovníků a projektů.²³⁷ Tato politika byla sice představena a zavedena v roce 1960, ale v Tibetu nabyla na významu v roce 1980, kdy zahrnovala jak „přesun obyvatelstva“, tak „státní finanční pomoc“. Podle čínské vlády bylo klíčovým cílem této konkrétní politiky přesvědčit kvalifikované Číňany z jiných oblastí, aby pomohli rychle rozvinout Tibet.²³⁸

V roce 1983 zrušila čínská vláda administrativní omezení pro migraci a vydávání pracovních povolení pro Tibet a do Tibetské autonomní oblasti se poté přesunulo 50 tisíc čínských pracovníků. V roce 1984 se v nepočátných městských enklávách Tibetské autonomní oblasti usadilo 10 tisíc čínských rodin ze sousedních provincií a jen v květnu

235 RONG, Ma. *Population and Society in Contemporary Tibet*. Hong Kong: Hong Kong University Press, 2011.

236 SMITH, Warren W. Jr. *China's Tibet?: Autonomy or Assimilation*. Lanham: Rowman & Littlefield, 2009.

237 JIN, Wei. *Tibet as Recipient of Assistance and its Sustainable Development* [online]. China Policy Institute Policy Paper, 2015, no. 9. Dostupné z: <https://www.nottingham.ac.uk/iaps/documents/cpi/policy-papers/cpi-policy-paper-2015-no-9-jin-wei-final-051015.pdf>

238 Viz řadu bílých knih vydaných čínskou vládou, které obsahují argumenty spojené s touto politikou.

tohoto roku přijelo asi 60 tisíc „pouličních prodavačů a řemeslníků“ z dvaceti čínských provincií pracovat v tibetských městských oblastech na nových projektech.²³⁹

Co se státních dotací týče, Druhé tibetské pracovní fórum v roce 1984 schválilo 42 velkých stavebních projektů s investicemi ve výši 0,48 miliardy jüanů. V roce 1991 v rámci 8. pětiletého plánu představovaly náklady na říční projekty 2,189 miliardy jüanů ze státních peněz.²⁴⁰ Od roku 1980 zvýšila centrální vláda celkovou ekonomickou produkci prostřednictvím státních dotací. Navázala tak na dřívější trendy, jako bylo zdvojnásobení průmyslové a zemědělské produkce v roce 1960 vyvolané státními dotacemi.²⁴¹

Na začátku 80. let hrál významnou roli v přístupu ČLR k rozvoji Tibetu také cestovní ruch. Lhasa byla v roce 1981 prohlášena za zónu otevřenou pro cestovní ruch a ve stejném roce navštívilo Tibet 1 059 zahraničních turistů, tj. čtyřikrát více než celkový počet turistů za dvacet let v období 1959–79. Z politických důvodů byl počet turistů každý rok omezen na 1 500–2 000 osob.²⁴²

V roce 1984 byla v rámci Druhého tibetského pracovního fóra zřízena Turistická korporace Tibetské autonomní oblasti coby finančně nezávislý ekonomický subjekt odpovědný za svůj zisk a ztráty. V roce 1985 vydal Úřad Státní rady zprávu, kterou připravil Národní úřad pro turismus a správa Tibetské autonomní oblasti. Dokument s názvem „Zpráva o programu rozvoje cestovního ruchu v Tibetu“ požadoval, aby všechny související odbory podpořily cestovní ruch jako další odvětví, které může pozvednout ekonomiku Tibetu. Po dvou letech, v roce 1987, byl cestovní ruch formálně začleněn do plánu ekonomického a sociálního rozvoje v Tibetu s důrazem na jeho význam i pro celostátní ekonomiku. V roce 1986 byla

239 NORBU, Dawa. 2006, 157.

240 JIN, Wei. 2015.

241 DREYER, June, 2005.

242 DREYER, June. Department of Information and International Relations, Central Tibetan Administration. *Tibet Under Communist China: 50 Years*. Dharamshala: Department of Information and International Relations, 2001, 41.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

Turistická korporace Tibetské autonomní oblasti přejmenována na Úřad pro turismus v Tibetu.

Podle statistik v období 1985–1987 navštívilo Tibet 88 902 zahraničních turistů, což do státní pokladny přispělo částkou 96 807 jüanů. V roce 1987 přineslo Číně 43 tisíc turistů, kteří navštívili Tibet, 130 milionů jüanů.²⁴³ Od 80. let je cestovní ruch v Tibetu významným odvětvím ekonomiky a související příjmy se mnohonásobně zvýšily. „Etnicky citlivý“ přístup, který se uplatňoval v počátečním období Maovy éry, nahradila méně smířlivá politika, v níž převážila modernizace Tibetu a vytváření nového typu „moderního“ Tibetana.²⁴⁴

Zastánci těchto politik tvrdí, že měly co nejdříve vylepšit ekonomiku Tibetu, aby dohnala ostatní oblasti Číny. Navíc mají za to, že vládní politika přesunu obyvatelstva neměla za cíl způsobit příval Číňanů, kteří se zmocnili obchodních příležitostí v Tibetu, ale měla naopak napomáhat rozvoji Tibetu za podpory techniků a kvalifikovaných pracovníků.²⁴⁵ Jiné hlasy však tvrdí, že cílem ekonomických politik bylo integrovat Tibet a přizpůsobit ho čínskému šovinismu.²⁴⁶ Tito badatelé podotýkají, že vpuštění Číňanů do Tibetu bez omezujících pravidel povede k tomu, že se z Tibetu stane další Vnitřní Mongolsko nebo Sin-ťiang – menšinové oblasti, které byly zeměpisně a ekonomicky integrovány do Číny. Dopad těchto politik se projevuje dodnes. Číňané v Tibetu mají početní převahu nad místním obyvatelstvem a výhody plynoucí z tržní ekonomiky přinášejí ve velké míře prospěch čínským přistěhovalcům.

243 LI, Luo. *The Economy of Tibet: Transformation from a Traditional to a Modern Economy*. Beijing: Foreign Language Press, 2008.

244 HUANG, Yasheng. China's Cadre Transfer Policy Towards Tibet in the 1980s. *Modern China*. 1995, 21, no. 2, 184-204.

245 HUANG, Yasheng. 1995.

246 RONG, Ma. 2011.

1990–2000: období stability a rozvoje

Třetí velká změna nastala v rozvojových ekonomických politikách Číny v 90. letech. Jejich proměnu významně ovlivnila celá řada okolností, mimo jiné protičínské protesty v letech 1987–1990, vyjednávání mezi Čínou a Tibetem, zesílení mezinárodních kampaní na podporu Tibetu a rostoucí popularita Jeho Svatosti dalajlamy. V říjnu 1989 se konalo mimořádné zasedání obnoveného stálého výboru politbyra komunistické strany věnované záležitostem Tibetu a tajemník regionálního výboru strany Chu Ťin-tchao pak zveřejnil zápis z jednání. Podle tohoto dokumentu bylo hlavním úkolem ústřední správy v Tibetu zachovat stabilitu a rozvíjet ekonomiku. Dokument však trval na tom, že základem sociální stability je ekonomický rozvoj²⁴⁷ na základě dvojí politiky „stability a rozvoje“²⁴⁸ a veřejného odsouzení dalajlamy, které následovalo v průběhu celých 90. let. V roce 1994 uspořádala čínská vláda Třetí tibetské pracovní fórum, kde byly tyto dvě politiky opět zdůrazněny.

Ekonomický rozvoj měl čtyři hlavní cíle: ekonomický růst, zajištění národní jednoty, potlačování separatismu a zachování sociální stability a celkového rozvoje životní úrovně v Tibetu.²⁴⁹ Zahrnoval rovněž tři klíčové politiky: poskytování státních dotací, přesun obyvatelstva a rozvoj infrastruktury.²⁵⁰ Pod ten spadala doprava a komunikace, elektřina, technologie pro zemědělství a živočišnou výrobu stejně jako těžba, obchod, služby a vzdělávání. Čínská vláda tak v tomto období poskytla 4,86 miliard jüanů na výstavbu 62 projektů (June Teufelová Dyerová, 2005, Jin Wei, 2015). Celkově byly základem nové politiky ústřední vlády ekonomický růst a modernizace.²⁵¹

247 ZHIYUE, Bo. China's Elite Politics: Governance and Democratisation. *The China Journal*. 2012, 68, 207-209.

248 Viz POTTER, Pitman B. *Law, Policy, and Practice on China's Periphery: Selective Adaptation and Institutional Capacity*. London: Routledge Contemporary China Series, 2011; BARNETT, Robert. Restrictions and Their Anomalies: The Third Forum and the Regulation of Religion in Tibet. *Current Chinese Affairs*. 2012, 41, no. 4, 45-107.

249 POTTER, Pitman B. 2011.

250 Viz DREYER, June Teufel. 2005; POTTER, Pitman B. 2011; BARNETT, Robert. 2012.

251 GOLDSTEIN. *Dus Rabs Gsar par Skyod Pa'i Gser Zam* (A Golden Bridge Leading to a New Era). 1997. Dokument vydaný po Třetím tibetském pracovním fóru, které se konalo v Pekingu 20.-23. července 1994.

Kumulativní dopad minulých hospodářských politik Číny

Jednou z hlavních velkých změn, které se v tibetské ekonomice projeví v předchozích šesti desetiletích, je rázný přechod od zemědělství ke službám. Údaje o Tibetu z čínských statistických ročenek ukazují ostrý pokles zapojení pracujících v odvětví prvovýroby (sestavujícím především ze zemědělských a pasteveckých aktivit), která byla dříve nosným pilířem tibetské ekonomiky; v roce 1959 zaměstnávala 73,6 procent pracovních sil, zatímco v roce 2008 se tento podíl propadl na pouhých 15,3 procenta.²⁵² Odvětví služeb ve stejném období naopak prudce vzrostlo z 15,8 procent pracovních sil v roce 1959 na 55,5 procent v roce 2008.

Sama o sobě mohou být tato čísla vnímána jako známka modernizace a rozvoje po vzoru jiných ekonomik. V kontextu Tibetu však tyto základní statistiky nevyprávějí o skutečné situaci. Ve stejném období se začal projevovat zásadní faktor hospodářské marginalizace, ne-li přímo diskriminace, Tibeťanů ze strany Číňanů v Tibetu. Jak již bylo zmíněno, vzhledem k tomu, nakolik obtížné je provádět ekonomický výzkum v Tibetu, je rovněž těžké získat „tvrdé“ údaje o této diskriminaci. Pro Tibeťany však bylo mnohem obtížnější využít růstový sektor.

Prvotní příčinou tohoto znevýhodnění je vedle případné přímé diskriminace při nábore pracovníků jednoduše vzdělání. Aby bylo možné udržet a zvýšit počty Tibeťanů zaměstnaných v rozrůstajícím se terciárním a sekundárním sektoru, Tibeťané musí získat určitou úroveň vzdělání a dovedností. Gramotnost, která je často povinná pro zapojení v odvětví služeb a která je také ukazatelem rozvoje sama o sobě, zůstává v Tibetu na nízké úrovni. Oficiální míra gramotnosti mezi obyvateli Tibetské autonomní oblasti, měřená pouze z toho hlediska, zda občané umí číst čínské znaky, v roce 2015 dosahovala 37,33 procenta.²⁵³ To je zdaleka nejhorší výsledek v ČLR, více

252 Viz FISCHER, 2004. V podrobné analýze zapojení Tibeťanů do jednotlivých odvětví. Užitečné je podívat se na stejný trend v sekundárním odvětví.

253 National Bureau of Statistics of China. *China Statistical Yearbook 2016* [online]. Dostupné z: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2016/indexeh.htm>.

než dvakrát horší než v provincii Čching-chaj, která je na druhém místě a kde je velký podíl tibetského obyvatelstva. Oficiální míra gramotnosti nepoměřuje znalost tibetského jazyka, ale vzhledem k tomu, že školy v Tibetu se stále více stávají čínským médiem, gramotnost v tibetštině zřejmě také klesá.

Jednou z příčin přetrvávající ngramotnosti je skutečnost, že mnoho Tibeťanů nechodí do školy. Podle čínského sčítání lidu bylo v roce 2000 v jednotlivých částech Tibetu 5,4 milionu Tibeťanů a v roce 2010 stoupl jejich počet na 6,3 milionu. Navzdory nárůstu v počtu obyvatel poklesl počet tibetských dětí zapsaných do školy. V okrese Ngawa se například počet dětí zapsaných do školy snížil z 98 984 v roce 2006 na 74 995 v roce 2014. V roce 2000 nemělo v Tibetské autonomní oblasti 38 procent tibetské mládeže žádné vzdělání. Podle sčítání lidu v roce 2000 je tibetská populace, která využívá systém školství, hluboko pod celostátním průměrem: 45,5 procent tibetské populace (ve věku 6 let nebo starší) se neúčastní žádné formy výuky v porovnání s celostátním průměrem 7,7 procent. To je mimořádně vysoké číslo.

Jedním z nejvýznamnějších faktorů, které jsou na pozadí těchto statistik, je samotný jazyk. Rodiny odrazuje klesající hodnota tibetského jazyka v podnikání a profesionálním životě a navíc si nepřejí, aby se jejich děti učily především čínsky místo tibetsky. Takové rodiny se mohou rozhodnout, že nebudou posílat děti do školy. A pokud je pro nejvýnosnější zaměstnání nutná čínština, pak lidé, kteří jí hovoří plynně, budou mít přirozeně výhodu před těmi, kteří vyrostli jako mluvčí tibetštiny.

Další trend, který v nedávné minulosti ukazoval na hospodářské rozdíly mezi Tibeťany a Číňany, je obsazování stranických postů. V roce 2003 byl průměrný roční plat kádrů zaměstnaných v Tibetské autonomní oblasti 26 931 jüanů, téměř dvojnásobek celostátního průměru 14 040 jüanů, který překonala pouze Šanghaj s 27 304 jüanů. Takové platy lákají kádry z jiných částí Číny, aby se přestěhovali do Tibetu. Tento penězi oplývající sektor státních

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

zaměstnanců zaznamenal také náhlý posun v zastoupení Tibeťanů. Počet tibetských pracovníků zaměstnaných ve státních subjektech v letech 2001–2003 značně poklesl²⁵⁴, zatímco podíl čínských zaměstnanců ve stejném období výrazně narostl.

Tento trend se navíc neomezil pouze na státní podniky, ale projevil se také při jmenování Tibeťanů na kádrové úrovni. Pracovníci jmenovaní do stranických funkcí představovali v roce 2003 dvě třetiny stálých zaměstnanců ve státním sektoru. Počet volných míst stoupl na 88 734 z celkového počtu 69 927 v roce 2000. Počet Tibeťanů zaměstnaných na této úrovni však poklesl z 50 039 (72 procent celkového počtu) v roce 2000 na 44 069 o tři roky později (zhruba 50 procent). V roce 2004 se přestaly sbírat údaje o etnickém původu státních úředníků a zaměstnanců, a proto není možné získat přesná čísla za poslední období.

Další závažný důvod pro skeptický pohled na nezpracované údaje o HDP zveřejňované Čínskou lidovou republikou je skutečnost, že zřejmě jen v malé míře odrážejí skutečný růst, protože tibetskou ekonomiku téměř výlučně drží nad vodou dotace z Pekingů. Podle jeho vlastních údajů poslal Peking do Tibetu v letech 1952–2013 celkem 542 343 miliard jüanů, což představuje 91,45 procenta celkových finančních příjmů tohoto regionu. Co se výdajů týče, ústřední vláda rozdělila přibližně 92,36 procenta celkových výdajů Tibetu formou finančních dotací na podporu fungování společnosti a na regulaci tibetských záležitostí.²⁵⁵

Mezi regiony v západní a centrální Číně dostává Tibet zdaleka největší podíl dotací od vlády. Kdyby byly tyto dotace mezi obyvateli Tibetu rovnoměrně rozložené, každý Tibeťan by podle údajů z roce 2010 každoročně dostával 17 105 jüanů. Dotace na hlavu ve všech provinčních správách byly ve stejném roce pouze 2 481 jüanů. Studie z roku 2013 ukázala, že dotace z Pekingů naprosto zastínily místní ekonomiku. V Tibetu byla vyplacena částka odpovídající 112

254 Tibet Information Network. *Tibetans Lose Ground in Public Sector Employment in the TAR: Streamlining Effectively Discriminates Against Tibetans*. 22. 1. 2005.

255 WEIN, Jin. 2015.

procentům místní hospodářské produkce. Je zásadní zmínit, že tyto dotace nejsou poskytovány pouze ve formě obrovských projektů v oblasti infrastruktury nebo výdajů na bezpečnostní složky; zahrnují také zdravotní péči, bydlení, potraviny a další základní potřeby. Dotace od čínské vlády udržují tibetskou ekonomiku při životě. Bez nich by se těžko sama udržela.

Rozdělení do funkčních zón: současný přístup Číny k hospodářskému rozvoji

V dnešním Tibetu je při zavádění hospodářských politik jedním z hlavních nástrojů čínské vlády rozdělení do funkčních zón. Jednoduše řečeno jde o vyčlenění určitých zeměpisných oblastí pro určité ekonomické aktivity. Zóny hrají významnou roli v čínském státním plánování od roku 2006, kdy se staly ústřední součástí 11. pětiletého plánu.²⁵⁶

Jak bylo uvedeno v 13. pětiletém plánu, Národní komise pro rozvoj a reformy Čínské lidové republiky stanovila cíle pro zmírnění chudoby v Tibetu:

Budeme postupovat kupředu na základě zacílených opatření, která nám umožní plošně bojovat proti chudobě. Podpoříme rozvoj a zmírňování chudoby v sousedících chudých oblastech. Posílíme také naši podporu pro zmírňování chudoby v pohraničních oblastech s koncentrací etnických menšin. Budeme dále podporovat rozvoj Sin-ťiangy, Tibetu a tibetských etnických oblastí v provinciích S'čchuan, Jün-nan, Kan-su a Čching-chaj, posílíme podporu centrální vlády pro tyto oblasti a navýšíme individuální programy pomoci.²⁵⁷

256 China Council for International Cooperation on Environment and Development. *Strategy and Policies on Environment and Development in Western China. Policy Research Report on Environment and Development: Regional Balance and Green Development* [online]. 2012. Dostupné z: <https://www.iisd.org/publications/cciced-policy-research-report-environment-and-development-2012-regional-balance-and>

257 National Development And Reform Commission. *Report on the Implementation of the 2015 Plan for National Economic and Social Development and on the 2016 Draft Plan for National Economic and Social Development* [online]. Zpráva přednesená na 4. zasedání Dvanáctého Všečínského shromáždění lidových zástupců 5. 3. 2016, 41. Dostupné z: http://online.wsj.com/public/resources/documents/NPC2016_NDRC_English.pdf

Co se týče toho, jak těchto cílů dosáhnout, jako jeden z klíčových programů bylo zmíněno přesídlování jednotlivých obyvatel:

Lidé, kteří žijí v nehostinných podmínkách a požádali o vládní podporu v chudobě, budou přesídleni a bude jim poskytnuto ubytování. Stanovili jsme si jako cíl, že letos přesídlíme přes dva miliony osob. Aby se podařilo vymýtit lokální chudobu, budou využity všechny zdroje chudých regionů na podporu rozvoje jednotlivých odvětví, např. specializované zemědělské výroby a lesnictví, venkovské turistiky a solární energie. Letos jsme si dali za cíl vytrhnout z chudoby prostřednictvím průmyslových iniciativ více než šest milionů osob.²⁵⁸

Na Tibetské náhorní plošině má být těchto klíčových cílů – oficiální intervence do života Tibeťanů a správy pozemků – dosaženo odděleně, v jednotlivých oblastech, na základě rozdělení do funkčních zón. Významnou součástí rozdělení Tibetu do funkčních zón je cíl vyřadit z produkce velkou část venkovské krajiny Tibetu ve jménu „rušení pastvin, aby rostlo více trávy“, což je od roku 2003 dominantní oficiální slogan. V tomto ohledu se Národní komise pro rozvoj a reformy vyjadřuje velmi výslovně a konkrétně:

Spustíme nové kolo snah zaměřených na obnovu lesů nebo travních porostů na okrajové obdělávané půdě a budeme intenzivněji usilovat o realizaci celostátního projektu zalesňování. Budeme soustavně pokračovat ve zřizování systému národních parků. Budeme dále rozšiřovat komplexní systém správy vodního prostředí v klíčových povodích a životního prostředí v klíčových oblastech, například u zdroje písečných bouří, které postihují Peking a Tchien-ťin, v oblastech postižených šířením kamenitých pouští a v oblastech, kde se pastviny znovu proměnily v travní porosty. Bude zahájen rozsáhlý projekt na ochranu biologické rozmanitosti. Posílíme ekologickou ochranu jezer a mokřadů a stanovíme ekologické červené linie pro lesy, travní porosty, mokřady a oceán.²⁵⁹

Tyto čtyři cíle by mohly být navzájem provázané a mohly by se doplňovat. Zachování nebo posílení systému zásobování

258 National Development And Reform Commission. 2016.

259 National Development And Reform Commission. 2016.

potravinami znamená také vyšší příjmy pro chudé obyvatelstvo. Podobně ochrana zranitelné krajiny činí po celém světě z místního obyvatelstva strážce, ochránce a správce programů opětovné výsadby a rekultivace, které vedou ke zvýšení zásob vody a ochraně biologické rozmanitosti. Pokud by však mělo být všech čtyř cílů dosaženo současně, lidské i zvířecí populace by zůstaly na svých územích a aktivně by se zapojily do jejich obnovy a produktivního využití. Jakové by dál spásali porosty a pastevci by dál pásli a současně by se zapojili do obnovy travních porostů tam, kde dochází k degradaci. Mnoho vědeckých poznatků dokládá, že právě toto je ta nejlepší strategie, a to nejen pro obživu člověka, ale i pro biologickou rozmanitost.²⁶⁰

Čínští centrální plánovači však rozdělili naplnění těchto čtyř klíčových cílů mezi různá území. Zmírnění chudoby má být dosaženo výlučně masovým přesídlením obyvatelstva, protože z oficiálního pohledu zůstávají Tibeťané chudí, neboť žijí v Tibetu, což je natolik chladná a drsná zem, že chudoba je tam nevyhnutelná, prostorově souvislá a nevymýtelná. Zatím není jasné, kam mají být tito lidé přesídleni – zda na okraj měst v Tibetu, nebo dál. Zabezpečení dodávek potravin do té míry, do jaké oficiálně představuje v Tibetu problém, má být zajištěno zvýšením objemu průmyslového zemědělství, opět na periferii měst, na farmách a ve výkrmnách v blízkosti městské tržní poptávky. Ve všech oblastech Číny budou funkční zóny podporovat urbanizaci jako pól růstu, s prstencem pro industrializovanou výrobu potravin a zmírňování chudoby kolem každého města. Jak se budou funkční zóny dál šířit, z rozsáhlé náhorní plošiny

260 WENJUN, Li a GONGBUZEREN, Tsering Kongpo. *Pastoralism: The Custodian of China's Grass-Lands* [online]. International Institute of Environment & Development, 2013. Dostupné z: <https://pubs.iied.org/pdfs/10042IIED.pdf>; YANBO, Li, GONGBUZEREN a WENJUN, Li. *A Review Of China's Rangeland Management Policies* [online]. International Institute of Environment & Development, 2014. Dostupné z: <https://pubs.iied.org/pdfs/10079IIED.pdf>; KLEIN, Julia A., HARTE, John a ZHAO, Xin-Quan. Experimental Warming, Not Grazing, Decreases Rangeland Quality On The Tibetan Plateau [online]. *Ecological Applications*, 2007, 17, 541–557. Dostupné z: <https://esajournals.onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1890/05-0685>; KLEIN, Julia A., HARTE, John a ZHAO, Xin-Quan. Decline in Medicinal and Forage Species with Warming is Mediated by Plant Traits on the Tibetan Plateau. *Ecosystems*, 2008, 11, no. 5, 775–789.

se stane jakési zázemí vyhlášené za přírodní rezervaci a národní park ve jménu zmírňování změn klimatu a zásobování vodou. Co se plochy týče, princip funkčních zón již vedl k tomu, že největší oblast byla přidělena pro *si-pu ta kchaj-fa* neboli „pěstování trávy nenarušené pastvou“.

Realizace těchto plánů odděleně, na samostatných územích, se může zdát nákladným, neefektivním a neobratným způsobem plnění těchto čtyř cílů stranického státu, nicméně je tady jistá interní logika.

Všechny tyto politiky mají některé rysy společné. Všechny rozdělují tibetskou populaci. Po rozdrobení půdy v rámci systému odpovědnosti domácností uplatňovaného na uživatele venkovské půdy a zavedeného před několika desítkami let všechny odsuzují Tibeťany k tomu, že se stávají příjemci státní sociální podpory, kteří mají být vděční za shovívavost centrálního vedení. Všechny dávají stranickému státu plně do správy travní porosty, více než kdy dříve. Všechny umožňují státu blahosklonně poskytovat výhody, například přidělovat práva na držbu půdy, pracovní místa, odborné vzdělání nebo přístup na městské trhy.

Stručně řečeno všechny tyto politiky budou znamenat, že Tibeťany bude víc vidět, budou více podléhat oficiální kontrole, budou zranitelnější. Bude z nich nový prekariát žijící pod neustálým dohledem bezpečnostní sítě, málokdy mimo záběr kamery. Takto tedy čtyři politiky, které na první pohled působí jako samostatné záměry s různým základem a namířené různými směry, ve skutečnosti sdílejí společný základ.

Čínské funkční zóny jsou základním východiskem pro tyto politiky, které vylidňují tibetský venkov a soustřeďují tibetské obyvatelstvo na periferiích měst, zatímco ve jménu bezpečnosti omezuje systém bezpečnostních kontrol známý pod anglickým názvem „grid management“ (sektorový policejní dohled) jejich právo stát se plnohodnotnými obyvateli měst. Všechny tyto politiky stejně jako dřívější produktivistické politiky, které nyní anuloval nástup

funkčních zón a klasifikace většiny Tibetu jako „křehké ekologické zóny“, sjednocuje přání státu zcela zjevně ovládat celý Tibet.

Železnice z Čcheng-tu do Lhasy: případová studie

Když byla v roce 2006 uvedena do provozu jednokolejná železniční trať přes permafrost severního Tibetu do Lhasy, Čína si blahopřála k technickému úspěchu.

Nebeský vlak přes střechu světa byl světovým prvenstvím – byla to nejvýše položená železniční trať na světě. Propaganda prohlásila Čínu za vítěze nad všemi přírodními překážkami, který si podmanil ledovcové štíty a obrovskou, pustou severní planinu (Čhangthang) protnutou novou tratí, po které se prohání 361 speciálně navržených vozů vyrobených kanadskou firmou Bombardier.

V následujícím desetiletí každý den vlaky z Pekingu, Šanghaje, Čcheng-tu a dalších velkých měst přivázely převážnou část milionů domácích turistů, kteří se vypravili na zájezd do „čínského Tibetu“ a kteří poslušně následovali akreditované průvodce od jedné malebné vyhlídky ve vlastnictví státu k druhé. Potom znovu nasedli do klimatizovaného vlaku s regulovaným tlakem a vydali se na 48 hodin dlouhou cestu zpět do Pekingu nebo Šanghaje.

Již méně cestujících využívá tuto trasu z Lan-čou přes Si-ning a Gormo do Lhasy. Zboží se sem přepravuje málo (a vesměs po silnici), protože Čína nerozvíjela pastevectví Tibetu a ve většině měděných dolů na západ i na východ od Lhasy se příliš nerozšířil provoz.

Od roku 2006 Čína mohutně investovala do železnic, zejména do vysokorychlostních tras, a to jak ze severu na jih, tak z východu na západ, a vytvářela tak hluboké vazby a ekonomické pobídky. Je pochopitelné, že Čína je na tyto úspěchy hrdá, přestože jich bylo dosaženo díky zápůjčkám od budoucích generací, aby bylo možné financovat závratné kapitálové výdaje. Žádnou z nedávno postavených

železničních tratí však neslavili tolik jako otevření trasy do Lhasy. Zahájení provozu na vysokorychlostní trase přes nejsevernější hory Tibetské náhorní plošiny nevyvolalo téměř žádnou pozornost.

Čína však nyní oznámila, že v rámci 13. pětiletého plánu do roku 2020 bude financovat a budovat vysoce ambiciózní železniční trať z Čcheng-tu, hlavního města provincie S'čchuan, do Lhasy přes prefekturu Ningthi. Výstavba této železnice, jejíž tunely a mosty povedou přes strmý Kham neboli východ Tibetu a zakousnou se hluboko do centrálního Tibetu, se může protáhnout až na tři pětileté plány. Pro inženýry je to náročnější úkol než stávající trať přes alpské pouště Changthangu. Tisková agentura Nová Čína (Sinchua) oznámila, že „nová železnice bude měřit 1 629 km a cesta z Lhasy do Čcheng-tu potrvá pouhých 14 hodin“.²⁶¹ Tato trasa je o něco kratší než trať přes severní tibetskou poušť a vlaky pojedou průměrnou rychlostí 108 km/h.

Největší prospěch z této nové železniční trati bude zjevně mít čínský stát. Méně zjevné je však to, že prospěch plynoucí z obrovských výdajů nutných na výstavbu trati z Čcheng-tu do Lhasy není ekonomický. Tato trať nemá žádné ekonomické opodstatnění, neopírá se o ekonomický rozbor nebo analýzu nákladů a přínosů, z kterých by vyplývala návratnost investice. Je dost dobře možné, že urychlí rozvoj cestovního ruchu, protože masu domácích čínských turistů bude lákat, že se mohou z východního pobřeží Číny podívat do Lhasy vlakem, v kterém v pohodlí stráví 25 hodin. Přestože však Komunistickou stranou ovládaný stát má pod kontrolou všechna hlavní malebná místa i jejich výklad, masová turistika málokdy přináší státu zásadní příjmy.

Dalším potenciálním ekonomickým přínosem železniční trati přes Kham je přístup do největší měděné provincie Tibetu kolem okresu Džomda, mezi okresem Derge a městskou prefekturou Čhamdo,

261 *China to Build Second Railway Linking Tibet with Inland* [online]. Xinhuanet. 7. 3. 2016. Dostupné z: http://www.chinadaily.com.cn/business/2016-03/05/content_23748609.htm

v okrese nazývaném Jü-lung. Zde byla v průběhu desetiletí nalezena a týmy geologů pečlivě vyhodnocena největší naleziště mědi, zlata, stříbra a dalších cenných kovů. Pokud se však nedokážou napojit na trhy a zpočátku na tavicí pece, v kterých se vytěžené koncentráty promění v oddělené, čisté kovy, budou to jen uvězněná aktiva. Vzhledem k velikosti a rozsahu nalezišť v Jü-lungu, jejich odlehlé poloze a kritické závislosti Číny na dovážené mědi a zlatu je železniční trať nezbytná. Čcheng-tu spojují s Khamem a s centrálním Tibetem dvě dálnice. Severnější z nich, silnice G317, prochází kolem nalezišť mědi. Plánovaná železnice povede po jižnější z obou tras, podél silnice G318, 200 km na jih od nalezišť mědi v terénu natolik drsném, že obě silnice sotva spojuje nezpevněná cesta.

Nic nedokládá víc, že kapitál investovaný do výstavby trasy z Čcheng-tu do Lhasy bude mít velmi nízkou ekonomickou návratnost, než to, že se trasa vyhýbá jü-lungské mědi. Jü-lung těsně spadá do Tibetské autonomní oblasti, nachází se na západ od řeky Dičhu (Jang-c'-ťiang) a může proto přispět k příjmům místní samosprávy, která je naprosto závislá na dotacích z Pekingů.

Čínský stát říká, že řešením všech problémů Tibetu je rozvoj a že ekonomický růst v celé Číně zůstává jeho hlavní prioritou. V Tibetu však přitom neustále narůstá závislost na Pekingů a nic nenasvědčuje tomu, že se ekonomika v centrálním Tibetu (v Tibetské autonomní oblasti) postaví na nohy. Jak přesvědčivě ukázal ekonom Andrew Fischer, závislost se jen prohlubuje, přičemž nejsou žádné plány na integraci existujícího tibetského pasteveckého hospodářství podél železniční trati do čínské ekonomiky. Profesor sociologie na Univerzitě v Pekingů Ma Žung poprvé označil centrální Tibet za závislou ekonomiku v roce 1993 a od té doby se tato závislost ještě vystupňovala.²⁶²

262 RONG, Ma. *Economic Patterns, Migration and Ethnic Relationships in the Tibetan Autonomous Region, China*; GOLDSCHIEDER, Calvin, ed. *Population, Ethnicity and Nation-Building*. Boulder: Westview Press, 1995.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

Stát výměnou získává závislost a kontrolu a přítomnost suverénního státu se vtiskuje do země a do života Tibeťanů. Sociolog Ma Žung už dávno tvrdil: „Tibetská autonomní oblast nebyla integrována do ekonomického ‚jádra‘. Byla vytvořena zcela nová ekonomická a administrativní formace, která se naprosto odlišuje od starého [tibetského] režimu. Toto nové uspořádání bylo importováno zvenčí a nevzešlo z rodné půdy. Nebyl to ani pokus o doplnění nových prvků, které by bylo možné naroubovat na starý základ.“²⁶³

Nová železnice přes Tibetskou autonomní prefekturu Kardze a dál do Lhasy by teoreticky mohla tento trend zvrátit, posílit ekonomiku tibetského venkova a dodat novou hodnotu pastevecké produkci dobytka stejně jako otevřít přístup na městské trhy, podobně jako se Vnitřní Mongolsko stalo významnou základnou produkce mléčných výrobků s distribucí po celé Číně.²⁶⁴ Ve skutečnosti má však tato železnice stejně jako všechny velké státní projekty v Tibetu pouze dát najevo přítomnost státu na tomto území a v životě místních obyvatel a předvést světu, jak tibetskou krajinou uhánějí elegantní, moderní vlaky.

Tato *čaglam*, jak se tibetsky říká železnici (doslova železná cesta), by se stále ještě mohla stát vzpruhou, která chudé Tibeťany zbaví odtrženosti a neschopnosti dosáhnout na trhy, jen kdyby Peking věnoval stejnou pozornost „měkké“ rozvojové infrastruktuře: odbornému vzdělání, mikroúvěrům, rozšiřování zemědělské produkce, pojištění dobytka, logistice na místní a regionální úrovni. Peking se však upíná na „tvrdou“ infrastrukturu, obrovské projekty, které zakládají autoritu státu tam, kde ji tradičně neměl. Takové projekty znamenají, že místní obyvatelstvo je viditelné a čitelné pro bezpečnostní stát.

263 RONG, Ma. 2011, 180-183.

264 KLEIN, Julia A., FERNÁNDEZ-GIMÉNEZ, Maria E., WEI, Han, et al. *A Participatory Framework for Building Resilient Social-Ecological Pastoral Systems* [online]. Dostupné z: <https://www.semanticscholar.org/paper/1-Participatory-Framework-for-Building-Resilient-Klein-Fern%3%A1ndez-Gim%C3%A9nez/4ae24a5e41e2625a79572ffbc3832bcfd83c1c8e>. *Restoring Community Connections to the Land: Building Resilience through Community-Based Rangeland Management in China and Mongolia*. Wallingford: CABI, 2012.

Pohled na oficiální seznam projektů 13. pětiletého plánu určených pro Tibet ukazuje, že se dá říct, že žádný z nich snad až na železnici nemá velký potenciál k tomu, aby se stal nedílnou součástí tibetské ekonomiky zakotvené v pastevecké krajině Tibetu.

Pět klíčových projektů z 13. pětiletého plánu, které mají největší přímý dopad na Tibet, jsou v pořadí podle priority S' -čchuansko-tibetská železnice; nové vodní elektrárny s celkovou kapacitou 60 000 MW; velké vodní nádrže v Tibetu a dalších oblastech; urbanizace 100 milionů osob v centrální a západní Číně; a ekologická obnova Tibetské náhorní plošiny a dalších ekologicky významných oblastí. Pozoruhodné na nich je, že žádný neposiluje tibetskou ekonomiku; většina z nich ve skutečnosti vyžaduje přemístění a vysídlení tibetských komunit ve jménu ekologické obnovy, zmírnění chudoby, výstavby přehradní hráze nebo železnice. Rozhodně neudrží místní obyvatelstvo na jeho území, nezvyšují jeho produktivitu a nezlepšují přístup na trhy. Všechny tyto velké projekty s velkými rozpočty a vysokými počty přivezených stavebních dělníků vrhají Tibet do stále větší závislosti na okraji moderní ekonomiky, která mu byla vnucena.

Závěry

Ekonomické rozvojové politiky Čínské lidové republiky pro Tibet jsou zvláštní pouze tehdy, když se na ně nahlíží s tím, že by měly jednoznačně vylepšit ekonomické podmínky Tibeťanů. Skutečnost, že toho ČLR dělá málo k podpoře soběstačnosti, široce založeného zlepšení v oblasti vzdělávání a kvality života nebo diverzifikované ekonomiky, dokládá, že jejím prvotním cílem není pozvednout život Tibeťanů. Místo toho procházejí ekonomickými politikami ČLR v Tibetu tři ústřední témata: propagandistická hodnota ekonomického rozvoje, výhody plynoucí z rozvoje infrastruktury pro bezpečnost čínského státu a státní bezpečnost zajištěná ekonomickou nezávislostí.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

Od roku 1992 Informační úřad Státní rady čínské vlády zveřejnil přibližně 14 bílých knih o Tibetu.²⁶⁵ Každý z těchto dokumentů na mnoha stránkách pojednává o zaostalosti tradiční tibetské ekonomiky a o nebyvalém růstu, který zažívá od čínské okupace. K doplnění oficiálních statistik vydali čínští ekonomové a akademici také mnoho knih na téma tibetské ekonomiky, mimo jiné tituly *Tibet Past and Present (Tibet v minulosti a v současnosti)* autora Šu Č'-Šenga (2008), *Transformation of Tibet Economy from a Traditional to a Modern Economy (Transformace tibetské ekonomiky od tradiční po moderní)* autora Luo Li (2008) a *What do You Know About Tibet: Question and Answer (Co víte o Tibetu: otázky a odpovědi)* v nakladatelství Foreign Language Press (2011). Tyto tituly a bílé knihy významnou měrou ovlivňují mezinárodní diskurz o Tibetu a utvářejí také mínění Číňanů o Tibetu. Prostřednictvím těchto publikací se čínské vládě do jisté míry podařilo v Číně i ve světě legitimizovat její kontrolu nad Tibetem. Od masových protestů v Tibetu v roce 2008 se většina oficiálních bílých knih o Tibetu přímo týkala rozvoje Tibetu.

Mnohé z rychlostních silnic, železnic a letišť v Tibetu navíc hrály významnou roli v zabezpečení hranic Číny. Dawa Norbu tvrdil, že Tibet je zadními vrátky Číny. Zůstává branou pro nejrůznější zahraniční vlivy a intervence v Číně. „Jakmile byl tedy region u zadních vrátek obsazen, komunistická Čína začala Tibet zejména v 70. letech 20. století vnímat jako ‚čínskou jihozápadní výspu proti imperialismu, revizionismu a reakcionismu‘, což jsou výrazy, které výslovně odkazují na země považované za nepřátelské vůči Číně – tehdejší Sovětský svaz a Indii.“²⁶⁶ Zeměpisná poloha Tibetu proto zůstává pro Čínu strategicky významná z pohledu národní bezpečnosti.

265 K bílým knihám o Tibetu z nedávné doby patří: *Successful Practice of Regional Ethnic Autonomy in Tibet* [online]. Září 2015; *Tibet Path of Development Driven by an Irresistible Historical Tide* [online]. Duben 2015; a *Development and Progress of Tibet* [online]. 2014. Vše dostupné z: <http://www.china.org.cn/e-white/>.

266 NORBU, Dawa. Chinese Strategic Thinking on Tibet and the Himalayan Region. *Strategic Analysis*. 1988, 12, no. 4, 374.

Infrastruktura také napomáhá v přesunu čínských migrantů do Tibetu. Neochota Pekingu skoncovat s tímto přílivem čínských migrantů má samozřejmě politickou a strategickou motivaci. Velké počty netibetských obyvatel, kteří žijí a pracují v Tibetu, znamenají pro Peking ohromný nový pročínský volební obvod, který zde posiluje jeho bezpečnost.

Silná závislost tibetské ekonomiky – stejně jako mnohých jednotlivých Tibeťanů – na dotacích od čínské vlády navíc dává čínskému státu obrovský vliv. Je to nástroj kontroly a stát ho jako takový k nátlaku na Tibeťany využívá. Od roku 2012 ČLR výslovně vyhrožovala Tibeťanům, že přijdou o dotace a pracovní místa, pokud se pokusí odjet na učení kálačakry, které Jeho Svatost dalajlama pořádá v Bódhgaji v Indii. Takové ekonomické hrozby budou i nadále účinným politickým nástrojem, dokud tibetská ekonomika a mnohé tibetské rodiny nebudou schopné přežít bez významné finanční pomoci od ČLR. Tibeťané nyní získávají obživu z velké části díky ČLR, místo aby jim ji zajistila jejich půda nebo nezávislá místní ekonomika, a přišli tak o další stupeň autonomie.

SEDMÁ KAPITOLA

ČÍNSKÁ URBANIZACE TIBETU

Úvod

Tlak čínské vlády na urbanizaci vede k vykořenění nespočtu Tibeťanů z jejich tradičního způsobu života a zaplavování Tibetu migrujícími pracovníky z Číny, kteří se tam postupně usazují. V důsledku těchto vládních opatření Tibeťané přicházejí o půdu ve prospěch čínských investorů usilujících o rozvoj infrastruktury a ocitají se v rychle se měnících městech. Zatímco Čínská lidová republika hovoří o urbanizaci jako o nové politice rozvoje, jejímž cílem je zmodernizovat a zcivilizovat oblasti, kde žijí etnické menšiny, ve skutečnosti se jedná o politiku, jež přispívá k postupnému rozkladu tibetské identity.

Státní rada Číny zveřejnila v roce 2014 Národní plán urbanizace nového typu s cílem zvýšit procento celkové čínské populace žijící ve městech z 52,6 procent v roce 2012 na 60 procent do roku 2020. Podíl občanů registrovaných v rámci systému *chu-kchou* (systém registrace domácností) ve městech se zvýší z 35,3 procent na přibližně 45 procent. Po mnoha desetiletích jednání a pozastavení reforem přísného systému *chu-kchou* čínská vláda konečně umožnila přistěhovalcům z venkova přeregistrovat si jejich domácnosti do městských oblastí. Toto nové opatření má nevídaný dopad

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

na Tibet, kde se urbanizace stává obrovským břemenem. Čínští migranti z hustě osídlených pobřežních provincií Číny se začínají přesouvat do Tibetu a díky reformovanému systému *chu-kchou* si tam mohou snáze zaregistrovat i svou domácnost.

Mnoho Tibeťanů žijících na venkově přichází o půdu v důsledku vyvlastnění. Emily T. Yehová ve své knize *Taming Tibet (Zkrocení Tibetu)* zmiňuje, že se jedná o součást čínské státní teritorializace Tibetu.²⁶⁷ Podle Jamese Leibolda, který vyučuje čínskou politiku a asijská studia na La Trobeově Univerzitě v Melbourne, spadá intenzivnější urbanizace do arzenálu čínských zbraní, jejichž pomocí chce Čína asimilovat a stabilizovat společnost prostřednictvím hospodářského rozvoje a vzájemných kontaktů mezi kulturami.²⁶⁸

Jak je patrné z růstu tibetských měst, tato taktika začíná být účinná. Od roku 2018 byla města Lhasa, Žikace, Čamdo, Ňingthi, Lhokha a Nagčhu povýšena na prefekturní města Tibetské autonomní oblasti. Další města s četnou populací Tibeťanů se utvářejí i mimo Tibetskou autonomní oblast: za posledních deset let byly na vyšší úroveň v hierarchii administrativního členění zařazeny i Gjalthang (Čung-tien, nyní známý pod názvy Šangri-la či Siang-ke-li-la) v provincii Jün-nan, Darcendo (Kchang-ting) v provincii S'-čchuan, prefektury Cchošar, Ziling a Jü-šu v provincii Čching-chaj a Cö (Che-cuo) v provincii Kan-su.²⁶⁹

Bawa Phüncchog Wanggal, vysoce postavený komunistický funkcionář v Tibetu, zdůrazňuje ve své knize, že by města měla fungovat jako centra regionálních autonomních oblastí v Číně.²⁷⁰

267 YEH, Emily T. *Taming Tibet: Landscape Transformation and the Gift of Chinese Development*. Ithaca & London: Cornell University Press, 2013.

268 ROCHE, Gerald, HILLMAN, Ben a LEIBOLD, James. *Why are so Many Tibetans Moving to Chinese Cities* [online]. China File. 26. 6. 2017. Dostupné z: <https://www.chinafile.com/reporting-opinion/viewpoint/why-are-so-many-tibetans-moving-chinese-cities>

269 International Campaign for Tibet. *New Developments in China's Tibet Policy as Communist Party's 19th Congress Begins* [online]. 17. 10. 2017. Dostupné z: <https://www.savetibet.org/new-developments-in-chinas-tibet-policy-as-communist-partys-19th-congress-begins>.

270 PHUNTSOK, Wangyal Bawa. *National Issue and Working on Nationalities*. Překl. Dharamshala: Khawa Karpo, 2013.

Města a městysy v regionálních a národních autonomních oblastech by měly odrážet kulturní, hospodářská a politická specifika svých obyvatel. V důsledku reformy a proměny těchto oblastí však tyto rysy ve skutečnosti postupně vymizely a tzv. národní a regionální autonomie reálně existuje pouze na papíře. Většinu obyvatel měst a městysů v tibetských oblastech tvoří přistěhovalci z Číny.

Populační přesun Číňanů do Tibetu

V roce 1952, tři roky po založení Čínské lidové republiky, Mao Ce-tung řekl: „Tibet má velkou rozlohu, je však velmi řídko osídlen [...]. Tamní populace by se měla zvýšit ze současných dvou, resp. tří milionů na pět až šest milionů, časem pak až na více než deset milionů.“²⁷¹ Ačkoli byl Tibet okupován čínskými komunisty až od roku 1951, Mao již tehdy pracoval s myšlenkou osídlení Tibetu přistěhovalci z Číny.

V roce 1955 prezident nově ustanovené republiky Liou Šao-čchi sdělil 10. pančhenlamovi, že Tibet je velká neobsazená země, v níž by se mohla usadit část početné čínské populace.²⁷² V srpnu 1957 předseda čínské vlády Čou En-laj pronesl významný projev o začleňování „nečínských“ oblastí do národního plánu, přičemž poukázal na nedostatek půdy a přírodních podzemních zdrojů v regionech osídlených Číňany, jakož i na důležitost kultivace přírodních zdrojů v oblastech osídlených „spřátelenými menšinami“ za účelem podpory industrializace. Čou uvedl, že přírodní zdroje v regionech osídlených menšinami zůstávají nevyužity kvůli nedostatku pracovní síly a neznalosti technologií. „Bez vzájemné pomoci, zejména pak bez pomoci čínského lidu,“ řekl Čou En-laj, „bude pro menšiny velmi obtížné dosáhnout svépomocí nějakého zásadnějšího pokroku.“

271 Department of Information and International Relations, Central Tibetan Administration. *Tibet Under Communist China: 50 Years*. Dharamsala: Department of Information and International Relations, 2001, 45.

272 Legal Inquiry Committee on Tibet, International Commission of Jurists. *Tibet and the Chinese People's Republic*. Geneva: International Commission of Jurists, 1960.

Velké přesuny, které zvýšily podíl Číňanů z přibližně padesáti na více než šedesát procent populace v oblasti Amdo (čínsky Čching-chaj) a z šesti na více než čtyřicet procent v oblasti Sin-ťiang, se odehrály výhradně během rozkvětu radikálního maoismu v 50. a 60. letech 20. století a začátkem 70. let.²⁷³ Ačkoli většina plochy Amda byla v té či oné podobě vyhlášena za autonomní tibetské oblasti, naprostou většinu obyvatelstva tamní provincie nyní tvoří Číňané, přestože se tato území nutně nepřekrývají. Provincie je rozdělena do osmi prefektur, z nichž pět jsou tibetské autonomní prefektury, a v jednom případě se jedná o společnou tibetsko-mongolskou autonomní prefekturu. Těchto šest prefektur pokrývá 97,2 procent plochy provincie.²⁷⁴

Tento příliv migrujících pracovníků z Číny zvýšil poptávku po komoditách, a následně tedy i jejich ceny. Tlak na půdu a život Tibetánů byl tak zjevný, že jistý vysoce postavený tibetský občan v tzv. Tibetské autonomní oblasti v roce 1992 poznamenal: „Máme tu jedny menší a jedny větší dveře. Ty menší vedou do vnějšího světa, zatímco ty větší vedou do Číny [...]. Větší dveře získají vrch a Tibetu víc než kdy dřív hrozí, že bude pohlcen.“²⁷⁵

Kromě vládních úředníků a vojáků zamířila do Tibetu kvůli vysoké podpoře státu a investicím do rozvoje tamní infrastruktury i obrovská vlna čínských migrantů. Přistěhovalce z Číny, z nichž se mnozí ve svých domovských oblastech potýkali s nedostatkem práce, lákají do Tibetu pracovní místa a nové podnikatelské příležitosti. Populační přesun z Číny do Tibetu postupuje podle stejného vzorce, podle kterého proběhla čínská okupace Mongolska (dnešního Vnitřního Mongolska) během vlády dynastie Čching, kde se Mongolové do konce 19. století stali menšinou. Tehdejší přesuny se týkaly především sektoru zemědělství a nejvíc přistěhovalců z Číny se proto

273 Qinghai Bureau of Statistics (QBS). *Qinghai Statistical Yearbook 2003*. Beijing: China Statistical Press, 2003. Tabulka 3–3.

274 GOODMAN, David S. G. Qinghai and the Emergence of the West: Nationalities, Communal Interaction and National Integration. *The China Quarterly*. 2004, 178, 379-399.

275 ANDERSEN, Anders Hojmark. *New Majority: Chinese Population Transfer into Tibet*. London: Tibet Support Group UK, 1995, 55.

usadilo na venkově, avšak jejich podíl nakonec převážil nejen tam, ale i ve městech. Pokud jde o stávající vlnu migrace do Tibetu, míří naprostá většina přistěhovalců do měst.²⁷⁶

Andrew Martin Fischer shrnul v pracovním materiálu z roku 2004 rysy tibetské urbanizace takto:

V reakci na tuto populační dynamiku došlo v poslední době k polarizaci rychlého hospodářského růstu v tibetských oblastech, přičemž až příliš velká pozornost se upíná na administrativní expanzi ve městech a na pár velkých stavebních projektů, jejichž rozsah nemá jinde v Číně obdobu. K oživení tempa růstu od poloviny 90. let 20. století došlo navíc především díky obrovskému nárůstu dotačních programů. Rozdíl mezi městem a venkovem v Tibetu – v porovnání se zbytkem Číny, včetně ostatních západních provincií – se proto výrazně prohloubily. To vyvolává tlak na několik málo rychle se rozvíjejících městských oblastí, aby splnily očekávání lokálních přistěhovalců z venkova a městské chudiny, ačkoli tento rychlý rozvoj zůstává spíše záležitostí elit, tj. týká se především vysoce kvalifikovaných pracovníků s vysokými platy a nijak zvlášť nepodporuje druhotné výrobní činnosti, do nichž by mohli směřovat méně kvalifikované pracovní síly.²⁷⁷

Úřad Státní rady pro rozvoj západního regionu navrhl, aby vládní úřady nevybíraly dodatečné poplatky od obyvatel měst či obdobné poplatky od osob, které přesouvají svou registraci v rámci systému *chu-kchou* do Tibetu.²⁷⁸ Tento návrh ještě více motivuje přistěhovalce z Číny, aby se usadili v tibetských městech. V nadcházejících desetiletích by Tibet mohl být svědkem populační expanze v podobě několika milionů přistěhovalců z Číny do různých měst.

276 FISCHER, Andrew Martin. *Urban Fault Lines in Shangri-La: Population and Economic Foundations of Inter-Ethnic Conflict in the Tibetan Areas of Western China*, Crisis States Programme Working Papers, DESTIN Development Studies Institute (LSE), červen 2004.

277 FISCHER, Andrew Martin. 2004.

278 *Oběžník Vrchního úřadu Státní rady pro distribuci návrhů politik a opatření zaváděných v souvislosti s rozvojem západního regionu*, předložil Úřad Státní rady pro rozvoj západního regionu dne 29. září 2001.

Migrace Tibeťanů z venkova do měst a městysů

Urbanizace Tibetu byla rovněž impulsem pro mnohé Tibeťany žijící na venkově, aby si našli zaměstnání mimo sektor zemědělství v některém z tibetských měst. Vedlo je k tomu především odprodávání půdy jejich předků pozemkovým developerům pro účely průmyslové výstavby, která do Tibetu přitahuje další přistěhovalce. Deník *Straits Times* nedávno napsal: „Z jednatřiceti čínských provincií, regionů a obcí se pouze Tibetské autonomní oblasti nadále daří zachovávat si rozdíly mezi obyvateli venkova a měst.“²⁷⁹ Tibetská města lákají čínské přistěhovalce z netibetských oblastí zejména kvůli tamnímu systému klasifikace venkovských/městských oblastí, neboť po přesídlení získají přístup k systémům sociálního zabezpečení.

Kromě přirozených migračních trendů se do měst vlivem vládní politiky nuceného přesídlování přesouvá i větší množství Tibeťanů z venkovských oblastí. Tibetští pastevci roztroušení se svými stády v horách a údolích se tak přesouvají do kompaktních městysů. Tato politika umožňuje vládě kontrolovat pohyb venkovských obyvatel pod záminkou společenské stability.

Ředitelka čínské divize organizace Human Rights Watch Sophie Richardsonová zdůrazňuje: „Tibeťané nemají žádné slovo při koncipování politik [relokace], které radikálně mění způsob jejich života, a v prostředí, které je samo o sobě vysoce represivní, nemají prostředky, jak jim čelit.“ Porušování práv během tohoto procesu se projevuje od nedostatečného poradenství až po neposkytnutí přiměřené náhrady, ačkoli je podle mezinárodního práva obojí nezbytné k tomu, aby bylo nucené vystěhování v souladu se zákonem. Náhlý posun od kočovného k městskému typu života u relokovaných osob má za následek rostoucí nezaměstnanost v Tibetu.

Terénní studie, kterou v roce 2009 provedl Marc Foggin spolu s tibetským vědcem Gönpa Tašim, ukazuje empirický dopad ekologického přesídlení v prefektuře Lhokha. V rozhovorech s více

279 *Beijing Reforms Hukou in Urbanisation Push*. Straits Times. 22. 9. 2016.

Dostupné z: <https://www.straitstimes.com/asia/east-asia/beijing-finally-adopts-hukou-reforms>.

než 300 osobami vědci zjistili, že v důsledku nuceného přesídlení přišli obyvatelé vesnice Dekji o svá hospodářská zvířata, tedy o hlavní zdroj obživy. Nový městys, kam byli obyvatelé vesnice přemístěni, nenabízel dostatek půdy k chovu hospodářských zvířat. A přestože měli být přesídlení Tibeťané zaškoleni, aby se snáze adaptovali na svůj nový farmářský život, většina rodin si stěžovala, že žádné takové zaškolení navzdory slibům vlády před přesídlením nakonec neproběhlo. Velikost jejich chovů se proto dramaticky snížila a původně soběstační tibetští venkované se rázem stali silně závisými na vládní podpoře.

Následující tabulka ukazuje zmenšující se velikost chovů hospodářských zvířat v okresech Danang a Cchona v Tibetské autonomní oblasti.²⁸⁰

Tabulka č. 3 – průměrná velikost chovu hospodářských zvířat před přesídlením a po něm v okresech Danang a Cchona. Zdroj: *Gönpo Taši, průzkum z roku 2009.*

Původní okres	Jaci a skot		Ovce a kozy		Osli a koně	
	Před	Po	Před	Po	Před	Po
Okres Danang	1 320	255	876	107	267	0
Okres Cchona	2 457	126	1 260	32	253	0
n = 42 domácností (více než 300 osob)						

Čínský vědec Sü Tün spolu se skupinou dalších výzkumných pracovníků strávili mezi lety 2005 a 2009 každoročně jeden měsíc ve dvou oblastech provincie Čching-chaj (tibetsky Amdo), jmenovitě v prefekturách Jü-šu a Golmud (tib. Nagormo), aby tam provedli

280 NYIMA, Tashi. Development Discourses on the Tibetan Plateau: Urbanisation and Expropriation of Farmland in Dartsedo. *Himalaya*. 2011, 30, no. 1.

průzkum mezi místními obyvateli. Ve studii zaměřené na tyto prefektury, v kterých docházelo k přesídlování obyvatel, Sü zjistil, že přesídlení nomádi pociťují silný pocit vykořenění:

Na vlastní oči jsme viděli, jak se jim po přestěhování na nové místo nedaří začít nový život a lámou si hlavu s tím, co bude dál. Někteří jsou zklamaní. Jiní se stydí, když hovoří o svém životě a o tom, jak se musí spoléhat na příbuzné, které zanechali na pastvinách. Někteří se tam musí vracet za příležitostnými pracemi, aby vůbec uživilí děti. Pětiletý výzkum odhalil, že většina osob, které se v rámci programu ochrany a obnovy oblasti pramene tří souběžných řek přesunuly do měst či jejich okolí, se není schopna bez přístupu ke zdrojům z pastvin uživit. Na druhé straně neexistují žádné průkazné údaje, které by dokazovaly, že by tato migrace jakkoli pomohla ekosystému na pastvinách, což byl oficiální důvod přesídlení.²⁸¹

Od roku 2014 čínská vláda úmyslně tlačí dolů cenu hospodářských zvířat. Dříve se mohla kastrovaná ovce prodat na trhu za 1 200 jüanů, avšak cena byla snížena na 500 jüanů. Za tímto poklesem stojí do značné míry zničení trhů, kde se hospodářská zvířata prodávala a kupovala. Je pravděpodobné, že za účelem realizace politiky přesídlování nomádů si čínská vláda vzala na paškál tradiční tibetské nomádské trhy – zařídila, aby se staly nerentabilními, a donutila tak nomády přestěhovat se do osad a zanechat tradičního způsobu života. V současné době žijí tibetští nomádi v 56 okresech, polonomádští Tibeťané pak v 68 okresech. Pokles cen hospodářských zvířat vedl ke snížení průměrných příjmů Tibeťanů téměř na polovinu ve 124 okresech, což mělo dopad na 84,35 procent všech Tibeťanů.

V důsledku přílivu čínských migrujících pracovníků do Tibetu silně vzrostl význam čínštiny na tamním trhu. Čínská vláda z ní navíc udělala i úřední jazyk při jednání s orgány tibetské státní správy. Čínština tak hraje stále důležitější roli v každodenním životě místních obyvatel a v mnoha městysech se stává v důsledku vysokého

281 JUN, Xu. Challenges: Resettlement of Nomads in Qinghai Province [online].

Dostupné z: <https://case.edu/affil/tibet/tibetanNomads/documents/Challenges-ResettlementofNomadsinQinghaiProvince.pdf>. Podrobný příspěvek byl přednesen na konferenci SLTP v Lipsku, která se konala ve dnech 2. a 3. prosince 2009.

počtu migrujících pracovníků z Číny hlavním komunikačním prostředkem v obchodním styku. Mnoho čelních představitelů vlády i funkcionářů věří, že osvojení čínštiny je klíčové, aby se Tibeťané stali konkurenceschopnějšími na trhu.²⁸²

Stále méně se proto užívá tibetský jazyk, který je nedílnou součástí tibetské kultury a identity.

Navzdory oficiálně altruistické motivaci urbanizace byl přístup Čínské lidové republiky předurčen k tomu, aby byl jeho reálný přínos pro Tibeťany z venkova naprosto minimální. Taši Ňima popsal tento problém ve svém článku pro časopis *Himalaya*:

Programy zaváděné shora dolů připravují venkovany o možnost jakkoli se zapojit do plánování. Venkované byli prezentováni jako „překážka rozvoje“. Implementace projekt paradoxně také depolitizovala a vylíčila je jako technicky nutný z mnoha důvodů, zejména za účelem politické stability. V samém centru rozvoje měli stát venkované, o kterých se oficiálně hovoří jako o „zaostalých“ a „primitivních“. Jejich vlastní zkušenosti s touto politikou však ani trochu neodpovídají nablýskaným oficiálním prohlášením. Pokus o přizpůsobení celého projektu jejich podmínkám se nesetkal s velkým úspěchem, jelikož narazil na stávající rozložení sil. Výše uvedené cíle a ideologické pozadí rozvoje, o kterých se hovoří v rámci oficiálního diskurzu, mají překvapivě málo společného s tím, co si ve skutečnosti přejí vesničané.²⁸³

Urbanizace a společenská stabilita

Vývoj oficiálního diskurzu čínské vlády se primárně řídí těmito cíli: dlouhodobá společenská stabilita, regionální rozvoj a modernizace „zaostalé periferie“.

Ve městech – na rozdíl od vzdálených oblastí Tibetu – lze snadněji sledovat pohyb osob a kontrolovat, s kým jsou v kontaktu, zejména pak pomocí sektorového policejního dohledu Čínské lidové

282 WANG, Shiyong. Towards a Localized Development Approach in Tibetan Areas of China. *Asian Highlands Perspectives*. 2013, 28, 129-154.

283 NYIMA, Tashi. 2011.

republiky. Sektorový policejní dohled Čína poprvé experimentálně zavedla v městském obvodu Tung-čcheng v Pekingu v říjnu 2004.²⁸⁴ Dokud Čína nezavede skutečný systém kontrol a protivah, povede další rozvoj systému sektorového policejního dohledu v Tibetu pouze k vytvoření ukázkového moderního policejního státu. To je hlavním přínosem plánu urbanizace pro Čínskou lidovou republiku.²⁸⁵

Organizace Human Rights Watch vydala v roce 2013 komplexní zprávu, v níž popisuje, jak se sektorový policejní dohled městské správy v hlavním městě Tibetu Lhase ukázal být účinný při monitorování pohybu obyvatel.²⁸⁶ V rámci tohoto nového systému městské správy na nejnižší možné úrovni je každá čtvrt v městsech rozdělena na tři či více menších administrativních jednotek. V dubnu 2012 ve Lhase vzniklo minimálně osm pilotních jednotek. V září bylo oznámeno, že pilotní má projekt „pozoruhodné výsledky“. V říjnu téhož roku uvedl regionální tajemník strany, že jelikož „případ Lhasy ukázal, že zavedení sektorového policejního dohledu je maximálně účinné při posilování a inovování systému sociálního řízení [tj. při zvládnání hromadných protestů]“, měl by být tento systém zaveden plošně v „městsech, venkovských oblastech a v chrámech“ v Tibetské autonomní oblasti.

Gabriel Lafitte, který se specializuje na prostředí Tibetu, poznamenává, že sekuritizace Tibetu v konečné míře závisí na jeho urbanizaci:

Ani pomocí nejnovějších technologií není možné sledovat miliony kočovných pastevců roztroušených po pastvinách náhorní plošiny o rozloze západní Evropy. Nebude náhodou, že strana, resp. stát již dlouho prezentují politiku rozvoje jako dlouhodobou odpověď na všechny tibetské

284 QIANG, Wu. *Urban Grid Management and Police State in China: A Brief Overview* [online]. China Change. 12. 8. 2014. Dostupné z: <https://chinachange.org/2013/08/08/the-urban-grid-management-and-police-state-in-china-a-brief-overview/>.

285 QIANG, Wu. 2014.

286 QIANG, Wu. 2014.

problémy, přičemž její podstatou je podle nich urbanizace, nezbytný předpoklad pro poskytování všech centralizovaných služeb – od elektřiny přes zdravotnictví až po vzdělání a pracovní místa [...]. Obyvatelstvo koncentrované ve městech je pro suverénní stát navíc snáze čitelné a přístupnější.²⁸⁷

Vyvlastňování půdy

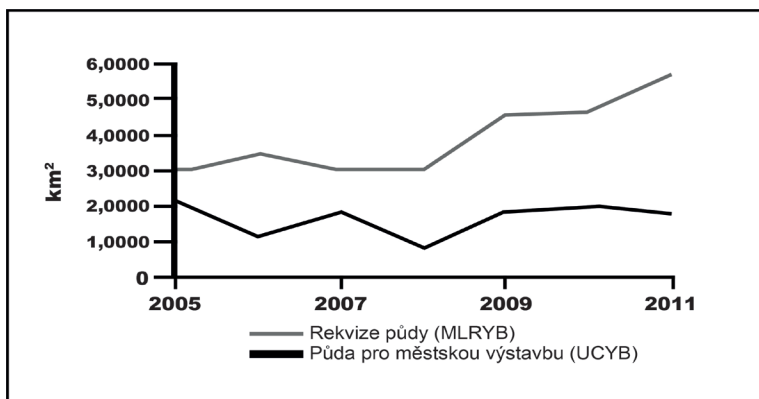
Nedaleké městy a vzdálené vesnice jsou nyní v Tibetu spojeny s aglomerovanými městy. Půda původně využívaná k pěstování plodin stále častěji slouží k výstavbě rozsáhlých projektů infrastruktury, jakož i obytných a komerčních budov. Podle Světové banky „je zábor půdy na venkově a její následná přeměna pro průmyslové využití [v Číně] obzvláště neefektivní, protože tato volba do značné míry vychází spíše z administrativních rozhodnutí než z tržní poptávky“.²⁸⁸

Čínská urbanizace spolykala rozsáhlé půdní zdroje, jelikož byly rozšířeny hranice měst i místní příslušnost těchto měst, a to zejména pomocí vyvlastňování a integrace okolní venkovské půdy.²⁸⁹ Tento graf ukazuje, jak se v důsledku projektu urbanizace v posledních několika letech v Číně rapidně zvýšila poptávka po rekvizici půdy pro účely urbanizace.

287 LAFITTE, Gabriel. *Making Sincerity Mandatory: The China Dream of Perfect Surveillance and Correction of all Citizen Behavior*. 15. 7. 2017. Dostupné z: <https://rukor.org/making-sincerity-mandatory/>

288 Human Rights Watch. *China: Alarming New Surveillance, Security in Tibet* [online]. 20. 5. 2013. Dostupné z: <https://www.hrw.org/news/2013/03/20/china-alarming-new-surveillance-security-tibet>.

289 World Bank and the Development Research Center, the People's Republic of China. *China's Urbanization and Land: A Framework for Reform*. Urban China: Toward Efficient, Inclusive, and Sustainable Urbanization. Washington, DC: World Bank, 2014.

V letech 2001–2011 se v Číně počet pozemků klasifikovaných jako půda pro městskou výstavbu zvýšil o 17 600 km² na celkovou plochu 41 805 km² v roce 2011, což představuje nárůst o 58 procent za deset let. Přibližně 90 procent poptávky po městské půdě bylo pokryto vyvlastněním půdy na venkově, zatímco pouhých 10 procent pocházelo ze stávajících doposud nevyužitých zásob půdy pro městskou výstavbu. Bude-li tento trend pokračovat, bude čínská vláda kvůli rostoucím tibetským městům vyvlastňovat stále větší množství půdy na tibetském venkově.

Vláda do značné míry přehlíží dopady rychlé urbanizace na miliony zemědělců či venkovanů, kteří během let přišli o půdu (ať již legálně, či nelegálně).²⁹⁰ Podle oficiálních statistik přijde v Číně každoročně o půdu na tři miliony zemědělců. Při současném tempu urbanizace se očekává, že se jejich celkový počet v roce 2020 zdvojnásobí.²⁹¹

Růst měst má ještě jeden důsledek. Emily T. Yehová ve své knize *Taming Tibet (Zkrocení Tibetu)* uvádí, že podle čínského zákona o místní národní samosprávě platí, že pokud jsou regiony, prefektury a okresy povýšeny na úroveň měst, ztratí svůj autonomní status.

290 NYIMA, Tashi. 2011, 79.

291 World Bank and the Development Research Center, the People's Republic of China. 2014.

Uradyň Bulag, antropolog, který se ve svých výzkumech zaměřuje na Vnitřní Mongolsko, argumentuje, že výhody spjaté se zařazením okresu na vyšší administrativní úroveň měst zejména pro místní čelní představitele „nevyvažují ztrátu citlivého přístupu k etnickým otázkám“ způsobenou zrušením autonomního statusu.

Závěry

Čínská urbanizace Tibetu (a celé země) má vyřešit zpomalující čínskou ekonomiku. Cílem této politiky je přimět miliony čínských migrujících pracovníků, aby se usadili v Tibetu a začali tam podnikat. V rámci tohoto procesu procházejí tibetská města demografickými změnami, které mají za následek silný vliv čínské kultury, často na úkor tibetského jazyka a zvyků.

Předpokládaná třicetiprocentní míra urbanizace Tibetu v několika příštích desetiletích bude pravděpodobně znamenat, že ve všech tibetských městech převáží čínské obyvatelstvo. Tibeťané proto přijdou o jazyková práva spojená s autonomním statutem. V mezidobě bude přísně sledován pohyb obyvatel přesídlených do městských oblastí i to, s kým komunikují, kdykoli to jen bude vláda považovat za nezbytné.

Aby byl zajištěn růst měst, státní podniky a zahraniční společnosti skupují venkovskou půdu. Půda je jediný majetek, který mnozí Tibeťané na venkově dědí po svých předcích. Tibeťané z venkovských oblastí nejen přicházejí o půdu, ale často jsou nuceni hledat si nekvalifikovanou, obvykle i dočasnou práci. Pokud bude pokračovat současné tempo zabírání půdy čínskou vládou, bude vlastnický titul k půdě v mnoha tibetských oblastech převeden na přistěhovalce z Číny, na podniky a na stát. Neustálý tlak na urbanizaci Tibetu, který měl v minulosti převážně venkovský ráz, je klíčovým mechanismem vlády ke splnění hospodářských cílů; jeho součástí je však i politický motiv spočívající v integraci Tibeťanů do Čínské lidové republiky

ve snaze podrýt jejich „etnickou autonomii“ a zajistit kontrolu shora dolů. Oficiální média oznámila, že v provincii Čching-chaj (tibetsky Amdo) vznikne do roku 2020 sedm nových měst, protože čínské orgány chtějí přesunout do měst téměř půl milionu lidí a vytvořit novou síť dopravní a komunikační infrastruktury.²⁹²

Jen stěží si mohou Tibetané urbanizaci oblíbit, jak výslovně požadoval Si Ťin-pching na posledním pracovním fóru v Tibetu, neboť poškozují tradiční způsob jejich života.²⁹³ Namísto toho bude tibetský odpor dále zesilovat.

292 International Campaign for Tibet. *New Developments in China's Tibet Policy as Communist Party's 19th Congress Begins* [online]. 17. 10. 2017. Dostupné z: <https://savetibet.org/new-developments-in-chinas-tibet-policy-as-communist-partys-19th-congress-begins/>.

293 ZHAO, B. *How to Address the Problem of Land-Lost Farmers?* [online]. Renminwang. 9. 12. 2005. Dostupné z: <http://theory.people.com.cn/GB/40553/3929253.html>.

OSMÁ KAPITOLA

ČÍNSKÝ STRATEGICKÝ PLÁN PRO TIBET: VLÁDA PROSTŘEDNICTVÍM REINKARNACE

Úvod

Tibetští buddhisté věří, že se všechny cítící bytosti na tento svět rodí z předchozí existence a že se po smrti opět znovuzrodí. To je základ ojedinělé tradice rozpoznávání reinkarnací konkrétních mnichů, zvaných tulku, která započala ve 13. století. V rámci tibetského buddhismu v Tibetu existují čtyři hlavní školy, z nichž každá si vyvinula vlastní metodu rozpoznávání tulkuů.

Linie dalajlamů a pančhenlamů jsou dvě nejznámější linie tulkuů, momentálně ve své čtrnácté a jedenácté reinkarnaci. Jeho Svatost čtrnáctý dalajlama byl rozpoznán podle vizí, které se objevily v posvátném jezeře Lhamo Laccho. Někteří lamové bývají určeni podle toho, že si přesvědčivě vybaví události ze svých předchozích životů. Někdy mohou nové inkarnace lamů rozpoznat jiní inkarnovaní mistři, jak tomu bylo v případě jedenáctého pančhenlamy, kterého rozpoznal čtrnáctý dalajlama.

Řada faktorů je pro identifikaci pokračovatele lamy velmi důležitých, včetně vůle zanechané před smrtí předchozí inkarnací. Následník by měl být schopen věrohodně popsat události ze svého předchozího života, identifikovat předměty, které předchůdci náležely, a rozpoznat osoby, které ho v minulém životě doprovázely. Mezi další metody patří

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

obracení se na důvěryhodné duchovní mistry s žádostí o proroctví a také vyhledávání předpovědí věštců. Doposud byli reinkarnacemi většinou muži, přičemž rozpoznání Samding Dordže Phagmo (ženy) je vzácnou výjimkou.

Systému reinkarnace v rámci tibetského buddhismu dodává na důležitosti skutečnost, že reinkarnovaní lamové jsou nositeli vysoké duchovní i politické autority, jak vidíme v případě Jeho Svatosti dalajlamy. Čínská lidová republika je odhodlána nenechat kámen na kameni, jen aby si získala nad Tibetem naprostou kontrolu, což se také projevuje její vytrvalou snahou přisvojit si pravomoc rozpoznávat reinkarnované lamy. Ponechme stranou absurditu toho, že by jakákoliv světská vláda měla chtít moc nad rozhodováním o tak striktně náboženské otázce, jakou je reinkarnace. Namísto toho zde využijeme příležitost uvést výroky a kroky ČLR v této otázce na pravou míru a také osvětlit historii a praxi této jedinečné tibetské tradice širší veřejnosti. S tímto cílem se bude tato kapitola věnovat historii systému reinkarnací dalajlamů, zejména s důrazem na rozpoznání současného dalajlamy a na výhled do budoucna.

Počátek linie dalajlamů

Současný systém reinkarnací se původně používal výhradně v rámci tibetského buddhismu a později ho přejali i mongolští buddhisté. Žádná jiná buddhistická země, včetně Číny, nepostupuje podle této tradice. Ještě před příchodem buddhismu do Tibetu věřilo původní tibetské náboženství böň v koncept přerozování a tato víra se v Tibetu po rozšíření buddhismu ještě více upevnila.

Tradice rozpoznávání tulkuů začala v raném 13. století poté, co byl Karma Pakši rozpoznán jako reinkarnace karmapy Düsum Khjenpy. Od té doby bylo dodnes rozpoznáno sedmnáct reinkarnací karmapy. Gendündub, žák Džé Congkhapy, zakladatele tibetské buddhistické školy Gelug, zemřel v roce 1474 poté, co založil klášter Tašilhünpo. V roce 1476 byl malý chlapec jménem Sanggjä Čhöphel, narozený

v Tanagu v provincii Cang, rozpoznán jako reinkarnace Gendünduba poté, co si s neomylnou přesností vybavil skutečnosti ze svých minulých životů. Třetí v linii těchto reinkarnací, Sönam Gjamccho, obdržel titul dalajlama. Od té doby se datuje tradice, podle níž *labrang* (osobní rezidence) a vláda *Gandän phodang* (úřad dalajlamy) hledají a rozpoznávají reinkarnace následných dalajlamů.

Čínsko-tibetské vztahy při hledání čtrnáctého dalajlamy

Po smrti třináctého dalajlamy v roce 1933 poslala tibetská vláda pátrací skupiny hledat novou reinkarnaci na tři místa. Skupina vedená Keucchang Rinpočem našla chlapce narozeného pátého dne pátého měsíce tibetského lunárního kalendáře (6. července 1935), ve vesnici Tagccher poblíž Kumbumu v provincii Amdo. Chlapec odpovídal předpovědím božstev i lamů, stejně jako vizím spatřeným v posvátném jezeře Lhamo Laccho. Keucchang Rinpoče nicméně zprvu odmítl odhalit chlapcovo rozpoznání, aby předešel zásahům ze strany vojevůdce Ma Pu-fanga, který v té době oblast ovládal.

Čínská vláda tyto události v Tibetu pozorně sledovala. Důkazem o tom je tajný telegram, který šéf vojenského výboru národní vlády Š' An a velitel místní vojenské správy Ťiang Ting-wen zaslali předsedovi Komise pro záležitosti Mongolska a Tibetu (MTAC) Wu Čung-sinovi. V telegramu stojí:

Tibetská vláda ve Lhasě vloni (1937) pověřila významného lamu Keucchanga, Khemä Sönam Wangdüho a další osoby pátráním po reinkarnaci dalajlamy v Cchongönu. Asi po půl roce přerovence našli nedaleko Kumbumu v čínské rodině Čao. Reinkarnace dalajlamy byla poté potvrzena nad veškerou pochybnost pomocí předpovědí ze Lhasy a také pomocí šetření, které provedl pančhenlama.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

Na konci této zprávy Ťiang Ting-wen doporučuje:

Abychom zajistili hraniční oblast centrální vlády, považují za nutné buď přijmout odpovídající rozhodnutí ohledně dalajlamova návratu do Tibetu, nebo vyslat doprovod, který by odpovědným osobám pomohl systematicky vykonávat jejich funkce. Další možností je nařídít cchongönské vládě, aby dočasně zadržela dalajlamu v klášteře Kumbum a vyčkala rozhodnutí o pokračování jeho cesty, či o setrvání na místě.²⁹⁴

Wu Čung-sin pak 26. dubna 1936 poslal kanceláři ministerského předsedy telegram, v němž stálo:

Při prošetřování situace ohledně hledání dalajlamy jsme zjistili, že Keucchang Rinpoče a další byli z Tibetu vysláni hledat inkarnaci do Cchongönu (v provincii Amdo) a ačkoliv je to již více než rok, nezaslali nám žádný telegram s informacemi o průběhu hledání.²⁹⁵

Jak z těchto ukázek vyplývá, tibetská pátrací skupina si počínala striktně podle instrukcí regenta Radeng Rinpočeho, aniž by konzultovala čínskou vládu.

14. července odpověděl Ma Pu-fang na tajný telegram Komise pro záležitosti Mongolska a Tibetu takto: „Keucchang Rinpoče poslal telegram Radengovi *chutuchtu* s žádostí o rozhodnutí o třech dětských kandidátech na čtrnáctého dalajlamu, které našel v této oblasti. Žádné pokyny nedostal.“²⁹⁶ Po obdržení této informace

294 *A Collection of Documents on the 13th Dalai Lama's Prayer Service and the 14th Dalai Lama's Enthronement*, čínsky, 134. (Dále jen *A Collection of Documents on Prayer Service and Enthronement*). Mnoho z odkazů a úryvků citovaných v této kapitole pochází ze sbírek Čínskému ústavu pro výzkum Tibetu, zaštitěného čínskou vládou. Je třeba upozornit, že ústav často zkresluje vlastní materiály. Čínští úředníci například nechali sbírku tibetských vládních dokumentů z doby před rokem 1950 původně psaných tibetsky a doplněných fotografiemi přeložit do čínštiny a při tom změnilí důležité výrazy tak, aby odpovídaly jejich výkladu. Například „čínská vláda“ je překládána jako „centrální správa“ a „město Lhasa, sídlo tibetského národa, palác Norling Kalzang“ je přeloženo jako „palác Norbulingka Kalzang, sídlo ve Lhasě“. Navzdory tomu jsou tyto dokumenty užitečnými prameny jakožto dobové záznamy skýtající přímý vhled do daného období. Musíme ale vždy pamatovat na zmíněný kontext a nepřikládat přílišnou hodnotu jednotlivým výrazům a frázím.

295 *A Collection of Documents on Prayer Service and Enthronement*, čínsky, 135.

296 *A Collection of Documents on Prayer Service and Enthronement*, čínsky, 140.

Komise poslala 18. srpna 1938 kanceláři předsedy vlády zprávu s tím, že je třeba poskytnout provinční vládě zlatou urnu.²⁹⁷ V dalším dopise kanceláři předsedy vlády z 8. října téhož roku Komise doporučila tři metody, jak reinkarnaci rozpoznat:

1. Národní vláda pověří konkrétní vysoce postavené úředníky, aby navštívili Lhasu a spolu s Radengem *chutuchtu* tam provedli losování ze zlaté urny.
2. Národní vláda pověří konkrétní vysoce postavené úředníky nejen k tomu, aby spolu s Radengem *chutuchtu* provedli losování ze zlaté urny, ale aby také jmenovali své zástupce, kteří budou celý proces pečlivě řídit.
3. Národní vláda pověří předsedu Komise pro záležitosti Mongolska a Tibetu, aby nejen napomáhal losování ze zlaté urny s Radengem *chutuchtu*, ale předseda také jmenuje vyslance, kteří budou průběh obřadu pečlivě řídit.

Dopis také popisuje pro a proti každé z metod:

První metoda by signalizovala, že národní vláda přikládá otázce reinkarnace velkou vážnost, a navíc se zakládá na právním mandátu. Taková delegace však bude státní pokladnu stát 20–30 tisíc jüanů. Navíc je tu možnost odporu proti vpuštění delegace do Tibetu. Taková situace by s sebou nesla riziko stagnace vzájemných vztahů. Druhá metoda je především obezřetná, ale zároveň také symbolicky zachovává právní status. Náklady budou nižší. Tato metoda také neponechává prostor pro podezření z tibetské strany, protože rozhodnutí nejvyššího vedení ústřední vlády by bylo přijato dříve, než bychom měli možnost dosadit našeho oficiálního zástupce do Tibetu. Pokud budou pověření vyslanci spolupracovat, sníží se náklady ještě více.²⁹⁸

S vědomím, že se jedná o nanejvýš důležitou záležitost, jednala však kancelář předsedy vlády obezřetně a rozhodla se nejprve poradit s Tibeťany. Následně Komise pro záležitosti Mongolska a Tibetu 25. října poslala dva telegramy zástupci čínské vlády sídlícímu ve Lhase,

297 *A Collection of Documents on Prayer Service and Enthronement*, čínsky.

298 *A Collection of Documents on Prayer Service and Enthronement*, čínsky, 146.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

Waj-pchi Čchangovi. Jeden z těchto telegramů vysvětloval, že jelikož z těchto tří metod „je první metoda nejvhodnější, musí být zevrubně projednána. Pokud Tibeťané nebudou souhlasit, musí se použít alespoň druhá nebo třetí metoda. Zpráva o projednání s tibetskou vládou musí být zaslána telegraficky.“²⁹⁹

Mezitím tibetská strana, zaneprázdněná přípravami na přijetí reinkarnace ve Lhase, poslala 12. prosince 1938 jménem *sikjong*a (titul regenta) Komisi pro záležitosti Mongolska a Tibetu telegram ve znění:

Předseda vlády a kašag se radili o otázce pověření pracovníků centrální správou a došli k závěru, že pověřené osoby se mohou zúčastnit obřadu zlaté urny, který proběhne za přítomnosti tří kandidátů, aby byla zachována důvěra veřejnosti a aby se předešlo fámám. Ovšem vzhledem k tomu, že je zde již přítomen zástupce centrální správy Waj-pchi Čchang, měla by jeho účast být dostačující. Jinak bude muset být do Tibetu vyslán jiný zástupce. Otázka, která z obou možností je lepší, ještě bude projednána, až přijde správný čas, a odpověď bude předána. Věštby a proroctví božstev a lamů indikují, že pokud se třem kandidátům nepodaří přijet do Tibetu, objeví se nepříznivá znamení pro osobu dalajlamy. Protože se jedná o nanejvýš důležitou záležitost, nemůžeme nést odpovědnost za takový vývoj. Proto doufáme, že jako první krok nařídíte místní vládě v Cchongönu, aby neprodleně umožnila kandidátovi z Cchongönu spolu s Keucchang Rinpočhem a jeho doprovodem vydat se na cestu do Tibetu. Děkujeme.³⁰⁰

Šest dní poté, 18. prosince, poslal tibetský velvyslanec v Pekingu Ngawang Samtän a další zástupci tibetské ambasády telegram Komisi pro záležitosti Mongolska a Tibetu, v němž stálo: „Pokud jde o třetí ze tří navrhovaných metod ohledně obřadu zlaté urny dalajlamy, tibetská strana v dobré víře a v zájmu pokračování přátelských čínsko-tibetských vztahů akceptuje, aby Waj-pchi Čchang jakožto vyslanec předsedy Komise pro záležitosti Mongolska a Tibetu na celý průběh podrobně dohlížel.“³⁰¹

299 *A Collection of Documents on Prayer Service and Enthronement*, čínsky, 150.

300 *A Collection of Documents on Prayer Service and Enthronement*, čínsky, 158-159.

301 *A Collection of Documents on Prayer Service and Enthronement*, čínsky, 160.

Tibetská strana přistoupila na třetí metodu, protože se zdálo, že představuje nejmenší zásah. Tibetská vláda také souhlasila s tím, že vyslancem Komise pro záležitosti Mongolska a Tibetu bude Waj-pchi Čchang, čínský zástupce ve Lhasy, aby přešla Wu Čung-sinové výpravě do Lhasy. Avšak příjezd potenciálních reinkarnací do Lhasy se nadále odkládal a ve snaze zabránit dalším komplikacím poslal tibetský velvyslanec Ngawang Samtän a další zástupci telegram Komisi pro záležitosti Mongolska a Tibetu se slovy: „Na základě telegramu ze Lhasy tibetská vláda nyní vítá návštěvu Wu Čung-sina ve Lhasy. Musí však cestovat po moři a než se vypraví, musí centrální úřady zaslat telegram do Cchongönu a umožnit Keucchang Rinpočhemu a jeho doprovodu neprodleně dopravit potenciálního kandidáta do Tibetu. To musí být telegraficky potvrzeno do Tibetu dříve, než se Wu Čung-sin vydá na cestu.“³⁰²

Jakmile tibetská vláda schválila Wu Čung-sinovu cestu, podala čínská vláda žádost o vízum u vlády Britské Indie. Britská vláda v Indii požadovala informace o plánovaném termínu cesty a o velikosti delegace. Také dala jasně najevo, že je zapotřebí předběžný souhlas tibetské vlády. Čínské ministerstvo zahraničí si uvědomovalo, že přistoupením na podmínky Britské Indie by značně oslabilo čínský nárok na nadvládu nad Tibetem. Protože nebylo jiné možnosti, zaslalo čínské Ministerstvo zahraničí 22. května 1939 tajný telegram své londýnské ambasádě:

Wu Čung-sin, předseda Komise pro záležitosti Mongolska a Tibetu, pocestuje přes Indii do Tibetu pouze proto, aby se účastnil obřadu zlaté urny čtrnáctého dalajlamy, a jeho návštěva nemá žádný politický význam. Abychom napomohli našemu kolegovi a vzhledem k tomu, že se nejedná o nic víc než překročení státní hranice, neshledáváme důvod poskytnout informace, které požaduje britské Ministerstvo zahraničí. Pošlete indické vládě další telegram s žádostí, aby umožnila překročení mezinárodní hranice.³⁰³

302 *A Collection of Documents on Prayer Service and Enthronement*, čínsky, 188.

303 Archiv dokumentů Ministerstva zahraničí, Oddíl o Tibetu, svazek V. Tchaj-wan. Čínsky, 205.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

Zatímco zástupci čínské vlády čekali na souhlas tibetské strany, Ma Pu-fang konečně potvrdil v telegramu zasláném Komisi pro záležitosti Mongolska a Tibetu: „Potenciální kandidát dnes odjel.“³⁰⁴

Přítomnost Wu Čung-sina a jeho delegace na intronizaci nové reinkarnace byla velmi důležitá, neboť jeho absence by signalizovala, že čínská vláda nemá v Tibetu žádný vliv. Proto byl pozemní cestou do Tibetu také vyslán Kung Ťin-cung, vedoucí tibetské sekce Komise pro záležitosti Mongolska a Tibetu. Tibetský velvyslanec Ngawang Samtän a další zástupci, kteří ještě stále nevěděli, kde se nachází Keucchang Rinpoče a jeho skupina, zaslali 27. července telegram Komisi pro záležitosti Mongolska a Tibetu, v němž stálo:

Podle telegramu od *kašagu* (tibetské vlády): 1) Vrchní guvernér východního Tibetu byl pověřen, aby přijal kroky potřebné k zajištění bezpečné cesty pro Kung Ťing-cunga. 2) Stále čekáme na telegram ze Si-ningu od Keucchang Rinpočeho s potvrzením data odjezdu potenciálního kandidáta, a tak je skutečný stav situace zahalen nejistotou. Doufáme, že centrální vláda v této věci zašle důrazný telegram a zjistí, kdy bude skupina ve skutečnosti odjíždět.³⁰⁵

Krátce poté, co Keucchang Rinpoče potvrdil odjezd z Cchongönu, zaslal *kašag* 20. srpna telegram Wu Čung-sinovi, v němž stanovuje přísná omezení pro velikost čínské delegace. V telegramu stálo:

S potěšením jsme obdrželi zprávu, že na začátku září se skupina čtrnácti úředníků, včetně Vás, a pět asistentů vypraví do Tibetu, kam přes Indii dorazíte v listopadu. Co se týče rozsahu delegace, žádáme, abyste s sebou kromě nezbytných členů výpravy nebrali žádné další osoby. Pokud tento pokyn nedodržíte, zcela jistě to vzbudí podezření u představených mnichů a u laiků. Doufám, že se zařídíte dle mé žádosti.³⁰⁶

Ačkoliv proces vyřizování víz pro Wu Čung-sina započal v dubnu 1939, tibetská vláda zaslala svůj souhlasný dopis vládě Britské Indie

304 *A Collection of Documents on Prayer Service and Enthronement*, čínsky, 213.

305 *A Collection of Documents on Prayer Service and Enthronement*, čínsky, 217.

306 *A Collection of Documents on Prayer Service and Enthronement*, čínsky, 233-234.

až v září. Sikjong Radeng odeslal 1. září Wu Čung-sinovi telegram se slovy: „Budte ujištěni, že kašag a já jsme poslali telegram vládě Britské Indie s žádostí o poskytnutí veškeré podpory vaší devatenáctičlenné delegaci na cestě do Tibetu přes Indii.“³⁰⁷ Telegram byl odeslán 31. srpna. Víza byla nakonec schválena 5. října a delegace vyrazila 21. října z Čchung-čingů přes Hongkong, Barmu a Indii do Tibetu. První část cesty delegace urazila letecky, a poté cestovala po zemi z Indie do Lhasy, kam dorazila 15. ledna 1940. Přijali je zástupci Radeng Rinpočeho, nikoliv však Radeng osobně. Wu Čung-sin si poznamenal do deníku: „18. ledna byl jasný den a v 11 hodin dopoledne jsme šli na audienci k Radengovi *chutuchtu*. Nabídl jsem mu *khatag*, a on mně též. Potom mu úctu projeví i mí kolegové.“³⁰⁸

Zde je nutné podotknout, že pokud byl vztah mezi Čínou a Tibetem vztahem centrální a regionální vlády, pak měl představitel místní samosprávy (sikjong Radeng Rinpoče) přijmout zástupce centrální vlády v rezidenci Wu Čung-sina. To se však nestalo. Místo toho musela Wuova delegace přijít za Radeng Rinpočem.

Výběr čtrnáctého dalajlamy

28. června 1939, v roce země a zajíce, se v dalajlamově soukromém kídle Potály Dedänkhji sešlo Tibetské národní shromáždění a prohlásilo Lhamo Dönduba za reinkarnaci předchozího dalajlamy. Wangčchug Dedän Žagabpa v *Dějínách Tibetu* píše: „Chlapec Lhamo Döndub se narodil pátého dne pátého měsíce v roce dřeva a vepře otci Čhökjong Ccheringovi a matce Sönam Cho (Dekji Cchering) z rodiny zvané Čchidža v malé zemědělské vesnici Tagccher poblíž kláštera Kumbum v Domäd, v provincii Amdo. Rinpoče a jeho doprovod opustili velké klášterní sídlo Kumbum a nyní jsou již na území Tibetu.“³⁰⁹

307 *A Collection of Documents on Prayer Service and Enthronement*, čínsky, 238.

308 *A Report on the Conclusion of Tibet Assignment*, čínsky, 245.

309 ŽAGABPA, Wangčchug Dedän a KOLMAŠ, Josef, ed. *Dějiny Tibetu*. Překlad Josef KOLMAŠ. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-410-6.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

To bylo první oficiálně zveřejněné potvrzení reinkarnace třináctého dalajlamy.

Nicméně v bílé knize vydané Čínskou lidovou republikou stojí: „5. února 1940 ústřední vláda Čínské republiky (1912–1949) vydala edikt č. 898, kterým schválila status pětiletého chlapce Lhamo Dönduba, narozeného v rodině Čchidžačhun, v kraji Chuang-čung, v Čching-chaji, jako reinkarnaci třináctého dalajlamy [...]“. Toto tvrzení se nezakládá na faktech. Ve skutečnosti tibetská vláda tajně vybrala kandidáta z Tagccheru jako pravou reinkarnaci ještě dříve, než dorazil do Lhasy. Tomu odpovídá tajný telegram generála Ťiang Ting-wena z 31. března 1938 adresovaný Komisi pro záležitosti Mongolska a Tibetu, kde stojí:

Tibetská vláda vloni pověřila Keucchang Rinpočeho hledáním reinkarnace dalajlamy v oblasti Cchongön. Pátrací skupina našla reinkarnaci poblíž Kumbumu a po více než šesti měsících, na základě všesteb, prorocství a šetření zesnulého pančhenlamy byla reinkarnace potvrzena.³¹⁰

V předmluvě k dalajlamově životopisu autor Ja Chan-čang píše: „Strana mne požádala, abych v zájmu našeho boje napsal knihu o dějinách Tibetu.“ V této knize, napsané na míru postoji čínské vlády, se píše: „Wu Čung-sinovi se po příjezdu do Lhasy v prosinci 1939 dostalo velkolepého přijetí ze strany kašagu i obyvatel. Změna, ke které došlo po jeho příjezdu do Lhasy, spočívala v tom, že z původních tří možných kandidátů zbyl jen jediný.“³¹¹

Člen Wu Čung-sinovy výpravy, tajemník Ču-šao Ji, píše ve svých pamětech *An Eyewitness Account in Lhasa (Očitě svědectví ze Lhasy)*:

Po opakovaných diskuzích představitelů obou stran byly konečně stanoveny podmínky, při jejichž splnění nebude použita zlatá urna. (Za prvé) Wu Čung-sin nejprve osobně prověří, zda je chlapec skutečně jasnozřivý.

310 *A Collection of Documents on Prayer Service and Enthronement*, čínsky, 134.

311 HANZHANG, Ya. *The Biographies of the Dalai Lamas*, tibetsky, 876.

(Za druhé) Radeng *chutuchtu* písemně požádá centrální vládu o upuštění od tradiční metody použití zlaté urny. Radeng *chutuchtu* s oběma podmínkami souhlasil.³¹²

Pro Wu Čung-sina nebyl jeho pobyt ve Lhase nikterak příjemný. Je to zřejmé z jeho deníkových záznamů i z řady telegramů z tohoto období. Wu Tibeťanům nedůvěřoval a Tibeťané byli zase zásadně proti použití zlaté urny při výběru reinkarnace. Aby se zabránilo dalším průtahům a aby si Wu zachoval tvář, souhlasila nakonec tibetská vláda se zasláním dopisu čínské vládě s informací, že se zlatá urna nepoužije. Sikjong Radeng tedy 26. ledna 1940 napsal podrobný dopis o výběru malého přerozence. V závěru dopisu stojí:

Vzhledem k tomu, že jsou všichni s výběrem spokojeni a vyjádřili svůj souhlas, není použití zlaté urny zapotřebí. V souladu s letitou tradicí již proběhl obřad ostříhání vlasů na temeni hlavy tulkua a centrální úřady o tom byly informovány. Na základě předpovědi věštce Náchunga bylo rozhodnuto, že obřad intronizace se bude konat v příznivý čtrnáctý den prvního měsíce tibetského kalendáře roku železa a draka. Zvažte prosím, jak tyto informace nejlépe předat centrálním čínským úřadům.³¹³

Je zjevné, že dopis měl informovat čínskou vládu o tom, že Tibeťané učinili rozhodnutí o intronizaci sami. Je také důležité zmínit, že tento dopis Wuovi byl původně napsán tibetsky a do čínštiny jej přeložil Wuův podřízený. V publikaci s názvem *A Collection of Documents on the 13th Dalai Lama's Prayer Service and the 14th Dalai Lama's Enthronement (Sbírka dokumentů o pietním obřadu třináctého dalajlamy a intronizaci čtrnáctého dalajlamy)* autorovy poznámky pod čarou k některým větám v čínské verzi neodpovídají tibetskému originálu. Například konstatování, že „není zapotřebí použít zlatou urnu“ bylo přeloženo jako „není zapotřebí provést věštbu pomocí metody kuliček z těsta“ (*zänril dil godön mepa*). Wu nebyl s Radengovým dopisem spokojen a 26. ledna si do deníku poznamenal:

312 HANZHANG, Ya, tibetsky, 876.

313 *A Collection of Documents on Prayer Service and Enthronement*, čínsky, 282-286.

Velmi opožděný oficiální dopis dorazil až dnes. Dopis je to překvapivě neuhlazený a na úřední dokument velice nedbalý. Jeho znění mne zcela šokovalo a okamžitě jsem svou nelibost dal důrazně najevo jeho doručiteli. Dopis byl zcela neupřímný a neuctivý vůči mé osobě. Byl jsem hotov se sbalit a odjet. Protože takový dopis jsem v žádném případě nemohl předat do Číny, poslal jsem svého úředníka Waj-pchi Čchanga s dopisem zpět s požadavkem, aby byl řádně přepsán a zakončen a opatřen Radengovou pečeti.³¹⁴

Nicméně 28. ledna poslal Wu tajný telegram centrální vládě, v němž stálo:

Já, Wu Čung-sin, jsem prověřil mimořádné znaky vykazované budoucím kandidátem a shledal jsem, že jsou všechny pravé. Proto žádám centrální vládu, aby zaslala oficiální dekret. Povolení jmenovat chlapce Lhamo Dönduba čtrnáctým dalajlamou umožní včasnou přípravu obřadu intronizace. Jedná se o důležitou otázku hodnou náležitě pozornosti, proto vznáším tuto žádost.³¹⁵

Aby Wu podtrhl úspěch vlastní mise, raději vůbec nezmiňuje rozhodnutí nepoužít zlatou urnu. Wu také tvrdí, že „opětovně prověřil budoucího kandidáta“, ačkoliv v té době se s reinkarnací ještě ani nesetkal.

Ja Chan-čang píše:

Ve věci prověření chlapce se vyskytly překážky, protože Wu Čung-sinovi nebyl povolen vstup do Norbulingky. Když byla tato otázka vznesena u nejvyššího vrchního asistenta z tradičního dalajlamova doprovodu, přišla odpověď, že Wu se může ucházet o audienci při dalajlamově intronizaci v paláci Kalzang a navíc že rozhodnutí o konání intronizace v paláci Kalzang bylo přijato Tibetským národním shromážděním a že je tibetskou tradicí ucházet se o audienci právě u této příležitosti. V odpovědi dále stálo, že není možné v tomto postupu činit jakékoliv změny, neboť Národní shromáždění již rozhodlo. To znamenalo, že Wu Čung-sin neměl oprávnění chlapce prověřit. Když jsme o našem jednání s vrchním asistentem zpravili pana

314 *A Report on the Conclusion of Tibet Assignment*, čínsky, 247.

315 *A Collection of Documents on Prayer Service and Enthronement*, čínsky, 287.

Wu, velice se rozčílil a předvolal si Könchog Džungnáho. Zvýšeným a důrazným hlasem hovořil o tom, že se jedná o zásadní otázku a že má okamžitě spěchat za Radengem *chutuchtu* a vysvětlit mu, že původní dohoda musí být dodržena. Dále řekl, že pokud se tak nestane, celá delegace centrální vlády neprodleně a bez politování opustí Tibet. Nato se postoj Radenga *chutuchtu* stal okamžitě vstřícnějším a příštího dne poslal do rezidence omluvu s vysvětlením, že ze strany vrchního asistenta došlo k nedorozumění, protože nebyl obeznámen s celou situací. Když byl následně pan Wu požádán, aby stanovil čas a místo audience, rozhodl, že kandidáta prověří 1. února v Norbulince.

Ja Chan-čang dále píše: „Nicméně toto prověření kandidáta bylo spíše jen gestem k navození dojmu loajality vůči vládě Kuomintangu³¹⁶. Ve skutečnosti Wu neměl žádnou pravomoc výběr odmítnout.“³¹⁷

Ču-šao Ji ve své knize *An Eyewitness Account in Lhasa (Očité svědectví ze Lhasy)* píše, že k Wuově první audienci či prověření kandidáta došlo 1. února, zatímco Wu ve svém deníku uvádí, že to bylo 31. ledna. Wu také poznamenává, že jeho audience netrvala déle než deset minut. Je otázkou, jaké šetření mohl za tak krátkou dobu provést.

Výše zmíněné informace pocházejí z archivu v čínském jazyce Čínskému ústavu pro výzkum Tibetu. Zesnulý Ngagphö Ngawang Džigme, který staré zápisy studoval, měl pochybnosti o podobných dokumentech pocházejících z institucí podléhajících vládě. V jednom ze svých projevů řekl:

Vláda Kuomintangu střežila tento okopírovaný dopis, jako by to byl vzácný klenot, a jako takový ho s náležitou péčí uschovala ve svých archivech. Ukázalo se, že Kuomintang považoval tuto kopii za skutečný originál dopisu od tibetské vlády, která v něm měla podávat zprávu o postupu práce na rozpoznání reinkarnace třináctého dalajlamy. Ovšem reálně tato kopie není žádnou skutečnou zprávou, a dokonce ani není napsána na tibetském tradičním ručním papíře. A nejen to, dokument ani není opatřen razítkem,

316 Kuomintang neboli Čínská národní strana, známá též pod zkratkou KMT – pozn. překladatelky.

317 HANZHANG, Ya, tibetsky, 877-878.

což z něj činí jen kopii obecného dopisu. Co se týče tvrzení, že existují další dvě autentické zprávy o dané otázce, těmto dvěma dopisům jsem se již věnoval výše [...]. V těchto dvou dokumentech se konstatuje, že kandidát na rozpoznání reinkarnace třináctého dalajlamy byl nalezen v oblasti Cchongönu a že zatímco se pátrací skupina připravovala na návrat do Tibetu s nalezeným kandidátem, bránil jim v tom Ma Pu-fang prostřednictvím různých námitek a překážek. Z toho důvodu se pátrací tým obrátil o pomoc na vládu Kuomintangu, poukazuje na vzájemný vztah mezi tibetským a čínským lidem.

Všechny nezbytné obřady spojené s reinkarnací byly stanoveny a provedeny samotnými Tibeťany. Čínská strana v nich nehrála žádnou roli. V telegramu adresovaném Komisi pro záležitosti Mongolska a Tibetu ze dne 26. listopadu 1939 tak Kung Ťing-cung píše: „Do Lhasy jsme dorazili 25. listopadu [...]. Obřad mnišského vysvěcení cchongönské reinkarnace Tibeťané provedli 24. listopadu. Radeng provedl rituál ostříhání vlasů na temeni hlavy tulkua. Protože jsme dorazili o den později, nemohli jsme se obřadu účastnit.“³¹⁸

Wu Čung-sin a obřad intronizace dalajlamy

Po svém vítězství nad nacionalisty čínská komunistická vláda obsadila Tibet. Původně označovala komunistická strana režim Kuomintangu za skupinu prolhaných reakcionářů. Ale dnes Kuomintangu připisuje zásluhu za zachování tibetského systému reinkarnace.

Jedním z očividných příkladů toho, jak Kuomintang zkresloval skutečnost, je tisková zpráva Komise pro záležitosti Mongolska a Tibetu, která byla zaslána devíti čínským novinovým redakcím čtyři dny před intronizací čtrnáctého dalajlamy. V této zprávě komise tisk informuje, že se 22. února bude konat velký obřad na oslavu intronizace. Tisk dostal nařízeno, že má o této události psát a dodat jí velkou publicitu. Písemné nařízení doprovázely tři přílohy.

318 *A Collection of Documents on Prayer Service and Enthronement*, čínsky, 275-276.

V první příloze s názvem „Hlavní důvod oslavy intronizace čtrnáctého dalajlamy“ je zmínka o tom, že „národní vláda speciálně pověřila předsedu Komise pro záležitosti Mongolska a Tibetu Wu Čung-sina tím, aby obřadu spolu s Radengem *chutuchtu* předsedal“.

Druhá příloha s názvem „Proces rozpoznání dalajlamovy reinkarnace“ mimo jiné zmiňuje, že „speciálně pověřený předseda Komise pro záležitosti Mongolska a Tibetu Wu Čung-sin má za úkol spolu s Radengem *chutuchtu* vykonávat všechny obřady spojené s reinkarnací dalajlamy“.

Třetí příloha nazvaná „Reinkarnace dalajlamy a vize národní budoucnosti“ zmiňuje: „V tento den vzniku nového národa v tomto velkém století, poté, co jsme vyšli vítězně z protijaponské války, byl pod dohledem centrální vlády uveden na trůn čtrnáctý dalajlama“.³¹⁹

Dnes jsou tyto novinové zprávy o obřadu, založené výhradně na oficiálních zprávách pro tisk, vydávány za ekvivalenty historických pramenů.

Wu Čung-sin obřadu intronizace nepředsedal, jak někdy tvrdí čínská vláda. Ve skutečnosti je toto tvrzení v rozporu s historickými prameny, včetně Wuových vlastních deníkových zápisů i záznamů tibetských a čínských úředníků, kteří se obřadu účastnili. Wu a jeho doprovod byli při obřadu pouhými hosty. Wangčchug Dedän Žagabpa, který se obřadu osobně účastnil, píše:

Třináctého dne prvního měsíce roku železa a draka, 1940, byl dalajlama podle tradice ve slavnostním procesí přiveden z Norbulingky do paláce Potála. Čtrnáctého dne, 22. února 1940, tedy v den, kdy byl dalajlama oficiálně uveden k moci, byl svrchovaný nejvyšší reinkarnovaný rinpoče posazen na vysoký zlatý trůn podpíraný osmi vládci neohroženého Mahádévy v přijímací síni Siži Phüncchog. Mniši z kláštera Namgjal při tom recitovali modlitby za příznivost a štěstí. V souladu s rituálem, který předchází vlastnímu uvedení k moci, mniši ve zdobených rouchách předložili

319 *A Collection of Documents on Prayer Service and Enthronement*, čínsky, 156-157.

dalajlamovi dary osmi příznivých znaků, osmi příznivých substancí a sedmi královských symbolů. Byl sloužen duchovní obřad a pronášeny slavnostní modlitby. Ochránce regent Radeng předal ústní výklad o významu mandaly. Poté, co byly dalajlamovi předány symboly investitury, obdržel regent, předseda vlády, tutoři, hodnostáři, ministři, vrchní asistenti, lamové a inkarnace z klášterů Gandän, Sera a Däpung stejně jako vládní úředníci dalajlamovo požehnání. Poté byly předloženy dary čínské národní vlády, které předal Wu Čung-sin, Čao Kun-tin, Kung Ťing-cung, Čchang Waj-pchi a další. Stejně jako v minulosti se u příležitosti oficiální oslavy shromáždili mniši pronášející texty, mniši provádějící debaty, mniši roznášející obětiny, tanečníci, hudebníci a veřejnost.³²⁰

Wuovy deníkové záznamy z 22. února a kniha *Očité svědectví ze Lhasy* tajemníka Ču-šaa (jednoho z členů delegace předávající dary) poskytují ucelený a podrobný popis průběhu obřadu. Nijak z nich nevyplyvá, že by Wu obřadům předsedal. Měl příležitost předat katha, nic víc. Podle protokolu na něj přišla řada až po nejvyšších představitelích tibetské vlády a představených lamech. Wu se dostavil před začátkem obřadu a stejně jako ostatní hosté seděl na vyhrazeném místě a asi půl hodiny čekal. Mladého tulkua na trůn uvedli Tibeťané.

Další důležitý a sporný bod spočívá v zasedacím pořádku během obřadu. Wu ve svém deníku píše: „Seděl jsem čelem k jihu nalevo od dalajlamy.“ Většina čínských dokumentů uvádí, že Wu seděl po boku dalajlamy. V reakci na to Wangčhug Dedän Žagabpa píše v *Dějínách Tibetu*:

Navíc Wu Čung-sinova tvrzení, že vedl obřad, že sám usadil dalajlamu na trůn a že se dalajlama s vděčností poklonil směrem k Pekingu, jsou nepravdivá a zcela nepodložená fakty. Ačkoliv jsem v té době nebyl významným úředníkem, jakožto držitel hodnosti *cipa* (úředník státní pokladny) jsem byl mezi úředníky ve zdobených oděvech, kteří nesou vonné tyčinky. Když

320 SHAKABPA, Tsepon Wangchuk Deden. *One Hundred Thousand Moons – An Advanced Political History of Tibet*. New York: HarperCollins, 1988, 885-886.

tedy dalajlama vyšel ze svých komnat, uvítal jsem ho s vonnými tyčinkami v ruce. Po celou dobu obřadu jsem musel sedět před trůnem v přijímací síni. Když dalajlama vyšel ze svých komnat, ministr vlády lama Tánpa Džamjang a vrchní asistent Ngawang Tändzin ho vedli za ruce. Když vystoupal po schodech a usedl na trůn, uchopil ho opat Khjenrab Tändzin do náruče. Jakožto pozvaný host mohl Wu Čung-sin vstoupit do místnosti, v níž se nacházel trůn. Nemohl se však dalajlamy dotknout, a dokonce se ani nemohl k trůnu přiblížit. Pokud by se k trůnu kdokoliv pokusil přiblížit, rozhodně by si toho všichni všimli.³²¹

Popis tajemníka Ču-šaa v knize *Očité svědectví ze Lhasy* si zaslouží podrobnější prozkoumání. Ču-šao píše:

Den s datem 22. února, odpovídající čtrnáctému dni prvního měsíce v tibetském kalendáři, byl dnem intronizace předem určeného kandidáta. Na základě předchozí porady zástupců předsedy Wu a Radenga o obřadních pravidlech a protokolu intronizační ceremonie se obě strany dohodly, že obřad proběhne podle prastaré tibetské tradice. Došlo však k neshodě ohledně místa, kde měl sedět pan Wu. Tibetská strana původně hodlala pana Wu posadit naproti Radengovi, ve stejné výšce, v jaké seděl předseda vlády. Předseda Wu se však dožadoval, aby uspořádání odpovídalo přinejmenším precedentu mandžuských ambanů (oficiálních vyslanců sídlících v Tibetu), kteří sedávali po levici dalajlamova trůnu, čelem k jihu. Wuovi zástupci argumentovali tím, že se jedná o nanejvýš významnou událost a že Wu zde jako vyslanec národní vlády nese za obřad dalajlamovy intronizace zodpovědnost a že je zároveň hlavním představitelem a předsedou Komise pro záležitosti Mongolska a Tibetu, a tudíž nemůže ustoupit. Po opakovaných diskuzích tibetská strana souhlasila.³²²

Ačkoliv je zde zmíněno slovo „souhlasila“ v rámci diskuze, která proběhla před vlastním obřadem, neexistuje žádný záznam prokazující, že k tomu skutečně došlo. Z nákresu zasedacího pořádku je navíc vidět, že trůn tulkua a místo, kde seděl Wu, nejsou vedle sebe. Na nákresu, který zaznamenal Ču-šao Ji, stojí trůn tulkua v čele shromáždění a po jeho pravé straně sedí jeho učitelé a vychovatelé a po levé straně jeho rodiče, čelem k jihu. Pod trůnem na pravé straně

321 SHAKABPA, Tsepon Wangchuk Deden. 1988, 888-889.

322 YI, Zhu-Shao. *An Eyewitness Account in Lhasa*, čínsky, 77.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

seděli v čele s Radeng Rinpočem vysokí lamové, jejichž předchůdci zastávali post bývalých regentů. Opatové a tulkuové klášterů stejně jako mnišští úředníci nižšího než čtvrtého stupně seděli za Radeng Rinpočem. Na levé straně shromáždění bylo šestnáct míst, na nichž seděl Wu a jeho doprovod, 11 míst pro nepálskou delegaci a 7 míst pro Bhútánce. Dalajlamovi mnišští asistenti seděli uprostřed sálu. *Kalöni* seděli na jižní straně. Za nimi byli laičtí úředníci nižšího než čtvrtého stupně a za nimi pak cizinci. Zasedací pořádek důsledně vyjmenovává jména všech minulých regentů.

V projevu na shromáždění lidových zástupců Tibetské autonomní oblasti v roce 1989 navíc zesnulý Ngaphö Ngawang Džigme vysvětlil:

Ve skutečnosti nedošlo k jediné situaci, z níž by se dalo usuzovat, že Wu Čung-sin předsedal obřadu intronizace čtrnáctého dalajlamy. Nicméně dnes dokonce i někteří soudruzi tibetské národnosti píšící o této době tvrdí, že Wu Čung-sin předsedal intronizaci čtrnáctého dalajlamy. Takovou věc může napsat jediné někdo, kdo vůbec nic neví o tibetských zvycích. Mnozí z vás, kdo tu dnes sedíte, jste byli aristokraty ve starém Tibetu. Jak všichni víte, obřadu intronizace dalajlamy nepředsedá nikdo. Není to jako na čínských shromážděních, kterým musí někdo předsedat [...]. Na loňském zasedání Ústavu pro výzkum Tibetu jsem o této otázce hovořil a také jsem mluvil o tom, že jsem si vyhledal příslušné archivní záznamy Kuomintangu. Proč bychom my, komunisté, měli jít ve šlépějích Kuomintangu a pokračovat v šíření lži o této záležitosti, jako to činili oni?

Účelem Wuovy nepravdivé zprávy o zasedacím uspořádání bylo evidentně zachovat prestiž čínské vlády a dokázat, že Wu sám úspěšně splnil svou úřední povinnost. Ale jakkoliv se čínská vláda snaží tvrdit, že Wu předsedal obřadu intronizace čtrnáctého dalajlamy, neexistují pro to žádné důkazy. Wu se naopak obřadu účastnil pouze jako jeden z řady zahraničních hodnostářů, bez jakéhokoliv zvláštního privilegia či pravomoci.

Zlatá urna a metody výběru reinkarnací tulkuů

Čínská lidová republika připisuje zvláštní důležitost použití zlaté urny při výběru dalajlamů. Je to součást čínské snahy nárokovat si právo vybírat reinkarnace tibetských lamů. Jak již bylo zmíněno, čínská vláda poukazuje na to, že v případě výběru čtrnáctého dalajlamy k použití urny „výjimečně“ nedošlo, což jen dokazuje, že to byla jen výjimka z pravidla. Ale tvrzení, že systém zlaté urny je nedílnou součástí tibetského buddhistického rituálu, je zcela nepravdivé. Použití zlaté urny je ve skutečnosti cizí myšlenkou, kterou do Tibetu přinesli Mandžuoové prostřednictvím svého dekretu o devětadvaceti článcích neboli nařízení ohledně Tibetu z roku 1793 (jak je popsáno v dřívější kapitole této zprávy věnované historii). S výjimkou dědičných linií, jako jsou linie Sakja gongmů, Minling thičhenů a Taglung žabdungů, probíhá rozpoznání reinkarnace následovně:

1. Pokud předchozí inkarnace zanechala věštby, předpovědi a další instrukce, jsou považovány za základ pro určení inkarnace a žádných dalších metod není třeba. Takto jsou rozpoznávání karmapové.
2. Pokud nejsou k dispozici věštby, určuje se směr, kterým se má pátrací skupina vydat, pomocí indikací ochranných božstev a vizí z jezera Lhamo Laccho. Rozpoznání je potvrzeno v případě, že si kandidát přesvědčivě vybaví události ze svého předchozího života a rozpozná předměty, které patřily jeho předchůdci. Žádné další zkoušky nejsou zapotřebí. Příkladem této metody je rozpoznání čtrnáctého dalajlamy.
3. Pokud kandidát pouze vykazuje rysy předchozí inkarnace nebo pokud je kandidátů více, používá se předpověď pomocí zrcadla, věštba a porada s orákulem. Pokud se věštby shodují s proroctvími ochranných božstev, reinkarnace je rozpoznána. Touto metodou byl vybrán třináctý dalajlama.
4. Pokud se nedaří reinkarnaci potvrdit, používá se věštební metoda kuliček z těsta (*zänril dil*). Tato metoda je odlišná od losování

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

ze zlaté urny, které používali Mandžuoové a které je tibetské kultuře cizí. Mezi metodou kuliček z těsta a losováním z urny existují určité základní podobnosti a Tibeťané v minulosti v několika málo případech použili obojí, když jiné metody nevedly k jednoznačnému závěru.

Za použití zlaté urny byl vybrán jedenáctý a dvanáctý dalajlama a osmý a devátý pančhenlama, ale tato metoda nebyla použita při rozpoznání žádných jiných dalajlamů. Jako gesto vděčnosti za vojenskou pomoc při odražení invaze Gurkhů v letech 1791–93 Tibeťané oznámili Mandžuoům, že zlatá urna byla též použita při výběru desátého dalajlamy. Ve skutečnosti však rozpoznávací komise tuto metodu nepoužila, protože ji nepovažovala za věrohodnou, ale řekli to jen proto, aby si získali přízeň Mandžuoů.

Přesto 18. července 2007 vydala Čínská lidová republika prostřednictvím Státní správy pro náboženské záležitosti „správní opatření pro převtělení žijících živých Buddha v tibetském buddhismu“, označované též jako Příkaz č. 5. Toto nařízení stanovuje, že tibetští tulkuové musí být určováni losováním ze zlaté urny a se svolením čínské vlády. To je samozřejmě politicky motivovaná snaha připravit podmínky pro ovlivňování výběru duchovních vůdců tibetského buddhismu.

Čínská lidová republika a Jeho Svatost čtrnáctý dalajlama

Jakožto ateistický a protináboženský režim nemá čínská komunistická vláda žádný obhajitelný důvod zasahovat do systému reinkarnací v rámci tibetského buddhismu. Stejně absurdní je požadavek čínské vlády, aby se čtrnáctý dalajlama reinkaroval podle jejích podmínek. Reinkarnace se emanuje v lidské podobě po smrti svého předchůdce s jediným cílem, kterým je pokračování ve šlechetném jednání v souladu s Buddhovým učením a ve službě všem cítícím bytostem.

Čínští úředníci často líčí Jeho Svatost dalajlamu jako největší hrozbu pro jednotu čínského národa. Tvrdí, že dalajlama „má tvář člověka,

ale srdce ďábla“, a nazývají ho „vlkem v mnišském rouše“. Rovněž jej označují za „separatistického vůdce, odhodlaného zničit jednotu vlasti“.

Pokud čínská strana skutečně věří těmto popisům dalajlamy, jaký by mělo smysl nutit jej k další reinkarnaci?

Přesto Čínská lidová republika vynakládá maximální úsilí, aby získala kontrolu nad výběrem reinkarnací. Nejdramatičtějším příkladem tohoto úsilí byla reakce na jedenáctého pančhenlamu, kterého čínská vláda unesla a nahradila jej chlapcem, kterému byl řádně vštípen propekingský postoj.

Na vytváření dojmu zdánlivé legitimacy své pravomoci rozhodovat o reinkarnaci čtrnáctého dalajlamy Čínská lidová republika pracuje již celá desetiletí. V roce 1969 Jeho Svatost dalajlama prohlásil, že o tom, zda má proces reinkarnace pokračovat, by měl rozhodnout tibetský lid. To bylo pro Čínskou vládu velmi nepříjemné prohlášení. V posledních letech čínské úřady odsoudily Jeho Svatost dalajlamu za jeho výroky a uváděly, že je možné, že reinkarnace nebudou pokračovat.

V roce 1992 divize správních oblastí čínské vlády v provincii Čching-chaj přijala právní nařízení nazvané „Postup při hledání a rozpoznávání tulkuů v systému reinkarnací tibetského buddhismu v provincii Čching-chaj“. Ve čtvrtém článku tohoto nařízení stojí: „Ačkoliv toto spadá do třetího článku, rozpoznání nebude uděleno žádné reinkarnaci, která utekla do zahraničí a věnuje se aktivitám, které poškozují zájmy vlasti.“ Tím má být samozřejmě zpochybněna náboženská autorita čtrnáctého dalajlamy a má být zajištěna kontrola nad dalajlamou patnáctým.

Poté v roce 2007 čínská Státní správa pro náboženské záležitosti uvedla v platnost již zmíněný „Příkaz č. 5 o převtělování žijících živých Buddhů v tibetském buddhismu“. Ředitel úřadu Jie Siao-wen nařízení podepsal.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

Při setkání, které se konalo během Všečínského shromáždění lidových zástupců v Pekingu v březnu 2015, guvernér Tibetické autonomní oblasti Padma Čhöling řekl: „Ať se dalajlama chce přerodit, nebo ne, toto rozhodnutí nezáleží na něm. Když se stal čtrnáctým dalajlamou, nebylo to z jeho rozhodnutí. Byl vybrán podle přísného systému daného náboženskými pravidly a historickou tradicí a rovněž se souhlasem centrální vlády. Může snad rozhodnout, kdy se přestane reinkarnovat? To je nemožné.“³²³

Jeho Svatost dalajlama již dlouho prohlašuje, že se nepřerodí v Čínou ovládaném Tibetu, protože na této půdě by nemohl sloužit jako svobodný zastánce tibetského národa. V reakci na to čínská Státní správa pro náboženské záležitosti v roce 2011 zákonně nařídila, že se dalajlama nesmí přerodit mimo území ovládané Čínou. Ještě více se lidskému rozumu přičí výrok ředitele Čínského ústavu pro výzkum Tibetu, který prohlásil, „že příští dalajlama musí vzejít z jeho vlastního rodného města v provincii Čching-chaj na čínském území, v souladu s historickou tradicí a náboženskou liturgií“.

Kromě těchto neslýchaných pokusů uzurpovat kontrolu nad výběrem reinkarnací čínská vláda také založila takzvaný Internetový vyhledávač tibetských buddhistických tulkuů, online databázi informací o 1311 přerozených tulkuech. Všechna jména v databázi musí být schválena vládou. Stojí za povšimnutí, že výrazy jako „dalaj“ a „Tändzin Gjamccho“ jsou na vládou spravovaném webu <http://www.tibet.cn/> blokovány.

Prohlášení Jeho Svatosti čtrnáctého dalajlamy o jeho reinkarnaci

Jeho Svatost čtrnáctý dalajlama má na otázku příštího dalajlamy jednoznačný názor. Pozici Čínské lidové republiky označuje

323 MCDONELL, Stephen. *China Accuses Dalai Lama of 'Profaning' Buddhism by Signalling End to Reincarnation* [zvukový záznam online]. ABC News. 10. 3. 2015.

Dostupné z: <https://www.abc.net.au/news/2015-03-10/china-attacks-dalai-lama-over-bid-to-cease-reincarnation/6296420>.

za „docela nesmyslnou“ a říká: „Konečnou autoritou v otázce mého příštího zrození jsem já sám, a nikdo jiný.“

Ve veřejném prohlášení ze září 2011 Jeho Svatost dalajlama řekl:

Až mi bude zhruba 90 let, poradím se s významnými lamy tibetského buddhismu, s tibetskou veřejností a dalšími zúčastněnými, kteří následují tibetský buddhismus, a zhodnotím, zda je žádoucí, aby instituce dalajlamy pokračovala či nikoliv. Podle toho se rozhodneme. Pokud bude rozhodnuto, že reinkarnace dalajlamy by měla pokračovat a že bude potřeba rozpoznat patnáctého dalajlamu, ponесou zodpovědnost za jeho rozpoznání primárně zástupci dalajlamova úřadu *phodang*. Měli by konzultovat hlavy jednotlivých tradic tibetského buddhismu i důvěryhodné a přísahou vázané ochránce dharmy, kteří jsou neoddělitelně spjatí s linií dalajlamů. Tyto bytosti by měli žádat o radu a instrukci ohledně směru hledání a při hledání a rozpoznání by měli postupovat v souladu s tradicí. Zanechám o tom jasné písemné instrukce. Pamatujte, že kromě reinkarnace rozpoznané těmito legitimními metodami nedojde k rozpoznání nebo akceptaci žádného kandidáta vybraného k politickým cílům, včetně cílů Čínské komunistické strany.³²⁴

O tři roky později, v září 2014, Jeho Svatost dalajlama dále vysvětlil: „Při hledání mého nástupce se nebudou používat věštebné metody, protože ty by mohla ovlivnit Čína. Myslím, že to bude spíše sněm ve smyslu konkláve, které v katolické církvi volí papeže, či mé vlastní písemné instrukce, které se budou číst po mé smrti.“³²⁵

Jeho Svatost dalajlama také řekl, že se možná přerodí jako žena, nebo že Tibetané budou možná hlasovat o tom, zda má linie dalajlamů vůbec pokračovat. Jeho Svatost dokonce zmínil, že může vybrat svou reinkarnaci, dokud bude sám ještě naživu. Jde o specifickou metodu zvanou *madä tulku*, díky níž by měl možnost sám vychovat svého

324 KALHA, Ranjit S. *The Politics of Reincarnation Will Be the Next Crisis in Sino-Indian Relations* [online]. The Wire. 14. 4. 2017. Dostupné z: <https://thewire.in/external-affairs/dalai-lama-china-india-tibet>

325 *Dalai Lama Challenges CPC: Find Mao's Reincarnation and You Can Choose My Successor* [online]. AsiaNews.it. 13. 5. 2016. Dostupné z: <http://www.asianews.it/news-en/Dalai-Lama-challenges-CP-C:-Find-Mao%E2%80%99s-reincarnation-and-you-can-choose-my-successor-37487.html>

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

nástupce a vyhnout se tak přerušení kontinuity vedení, které vždy pro Tibeťany představovalo období nestability.³²⁶

Jedna věc je jistá. Jeho Svatost veřejně prohlásil, že jeho nástupce bude nalezen mimo území Čínou ovládaného Tibetu.

Závěry

Budoucnost instituce dalajlamy je v tibetské i čínské společnosti široce diskutovanou otázkou. Není jednoduché zabývat se úvahami o nástupci nejvyššího vůdce, a zejména takového vůdce, který byl pro národ oporou po mnoho desetiletí. Tibeťanům tuto situaci navíc ztěžuje agresivní zasahování ze strany ČLR. Číně nestačí, že se zmocnila tibetského území a vlády nad ním, a má pocit, že musí ovládat i duchovní tradice tohoto regionu.

Naštěstí jasný postoj Jeho Svatosti dalajlamy v této otázce spolu s historií tradice tulkuů neopouští žádnou pochybnost o tom, kdo má pravomoc vybírat reinkarnace lamů. Již od roku 1969 Jeho Svatost jasně dává najevo, že budoucnost instituce dalajlamy je v rukou tibetského lidu. Žádná národní vláda, ať čínská, či jiná, nemá právo rozhodovat o tom, kdo bude budoucím dalajlamou či jiným tulkuem. Pokračovateli této posvátné a jedinečné tibetské buddhistické tradice budou stejně jako vždy od jejího vzniku tibetský lid a tibetské buddhistické instituce.

326 DALAI LAMA. *Reincarnation* [online]. Dostupné z: <https://www.dalailama.com/the-dalailama/biography-and-daily-life/reincarnation>

DEVÁTÁ KAPITOLA

POLITIKA STŘEDNÍ CESTY: CESTA VPŘED

Politika střední cesty, v tibetštině *umä lam*, formulovaná Jeho Svatostí dalajlamou, usiluje v zájmu Tibeťanů a Číňanů o skutečnou autonomii pro tibetský lid a o dialog s čínským vedením. Politika střední cesty vychází z principů buddhismu, jenž učí vyhýbání se extrémům a nabádá k hledání kompromisu. Představuje střední pozici mezi *statem quo* a nezávislostí. Ačkoli rozhodně odmítá současnou represivní koloniální politiku čínské vlády vůči Tibeťanům, neusiluje o nezávislost Tibetu na Čínské lidové republice. Politika střední cesty se pomocí vyjednávání snaží dosáhnout takového uspořádání vzájemných vztahů Tibeťanů a Číňanů, které by Tibeťanům otevřelo cestu ke skutečné samosprávě v rámci ústavního uspořádání ČLR a umožnilo jim obnovit a uchovávat jedinečné dědictví tibetského jazyka a tibetské kultury, jakož i kdysi nedotčeného přírodního prostředí Tibetu.

V roce 1968 Jeho Svatost dalajlama poté, co pečlivě zvážil převažující trendy v mezinárodní politice, zahájil řadu konzultací s představiteli tehdejší tibetské politické reprezentace, tj. s *kašagem* (ministrskou radou) a s předsedou a místopředsedou tibetského Národního shromáždění. V roce 1974 tyto konzultace vyústily v interní rozhodnutí neusilovat po obnovení dialogu s čínskou vládou o nezávislost. Když pak v roce 1979 nejvyšší čínský politický

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

představitel Teng Siao-pching sdělil dalajlamovu bratrovi Gjallo Döndubovi, že „lze debatovat o všem, kromě nezávislosti“, mohli jsme okamžitě navázat kontakt, protože jsme byli plně připraveni reagovat.

Jeho Svatost dalajlama politiku střední cesty formálně představil v roce 1987 společně s *Pětibodovým mírovým plánem* na zasedání lidskoprávního výboru Kongresu Spojených států amerických a v roce 1988 jakožto součást štrasburského návrhu na půdě Evropského parlamentu.

V průzkumu veřejného mínění provedeném v roce 1997 mezi Tibetány žijícími v exilu podpořilo dalajlamovu vizi 64 procent respondentů. Ve prospěch politiky střední cesty se v tomtéž roce vyjádřila také většina dotazovaných Tibetánů žijících v Tibetu. Na základě těchto průzkumů Tibetský parlament v exilu jednomyslně přijal rezoluci na podporu této politiky, a dodnes ji prosazuje coby nejrealističtější a nejpragmatičtější cestu k mírovému řešení situace Tibetu. V průběhu následujících desetiletí podporu politice střední cesty opakovaně vyjádřila Ústřední tibetská správa.

Politika střední cesty představuje pragmatický, všestranně výhodný návrh, který bere v úvahu zájmy všech dotčených stran. Tibetánům zajišťuje ochranu a zachování jejich identity a důstojnosti, Číňanům svrchovanost a územní celistvost jejich země.

Tibetáné usilují o takovou formu samosprávy, která garantuje uspokojení jejich základních potřeb, aniž by narušovala jednotu a stabilitu Čínské lidové republiky. Žádají o sjednocení v rámci jedné správní jednotky, jež by umožnila efektivněji chránit a rozvíjet jedinečné rysy Tibetánů. V současné době Tibetáné žijí v „Tibetské autonomní oblasti“ a v tibetských autonomních prefekturách a okresech v provinciích Čching-chaj, S'-čchuan, Kan-su a Jün-nan, kde většinu populace tvoří Číňané. V rozporu s tvrzením čínských úřadů, že tibetská vláda hodlá „všechny Číňany“ z tibetských oblastí vyhnat, *Memorandum o skutečné autonomii pro*

*tibetský národ (Memorandum on Genuine Autonomy for the Tibetan People)*³²⁷, představené vládě ČLR v říjnu roku 2008 během osmého kola jednání, jasně uvádí, že tomu tak není: „Vyhnání příslušníků jiných než tibetských národností není naším záměrem. Obavy v nás vyvolává uměle vytvářený příliv Číňanů a příslušníků dalších národů do mnoha oblastí osídlených v minulosti převážně Tibeťany, což vede k marginalizaci původního tibetského obyvatelstva.“

Memorandum požaduje, aby obyvatelstvo tibetských oblastí bylo tvořeno převážně Tibeťany, což by umožnilo ochranu a rozvoj jedinečné tibetské identity. Základní potřeby Tibeťanů formuluje v jedenácti bodech:

Jazyk: Jazyk je nejdůležitějším rysem tibetské národní identity. Tibetština je základním komunikačním prostředkem Tibeťanů a jejich literárním jazykem, v němž byly sepsány veškeré tibetské duchovní, historické a vědecké texty. Článek 4 Ústavy Čínské lidové republiky garantuje svobodu všech národů „používat a rozvíjet svůj vlastní mluvený a psaný jazyk [...]“. Aby Tibeťané mohli toto právo uplatnit, musí být respektována úloha tibetštiny jakožto jejich hlavního mluveného a psaného jazyka. Z toho vyplývá, že tibetština musí být hlavním úředním jazykem tibetských autonomních regionů. Tento princip je rovněž zakotven v článku 121 Ústavy, kde stojí: „Orgány samosprávy národních autonomních oblastí využívají při komunikaci na místní úrovni mluvený a psaný jazyk nebo obvyklý jazyk dané oblasti.“ Článek 10 zákona o regionální národní autonomii stanoví, že tyto orgány „garantují právo národů obývajících tyto oblasti používat a rozvíjet jejich mluvené a psané jazyky [...]“. V souladu s požadavkem Ústavy na uznání jazyků menšinových národností jakožto hlavních jazyků v oblastech jimi osídlených zákon o regionální národní autonomii v článku 36 umožňuje

327 Central Tibetan Administration. *Memorandum on Genuine Autonomy for the Tibetan People* [online]. Dostupné z: <https://tibet.net/important-issues/sino-tibetan-dialogue/memorandum-on-genuine-autonomy-for-the-tibetan-people/>.

autonomním správním orgánům zvolit „jazyk používaný ve výuce a v přijímacích řízeních“ ve vzdělávání. Z toho vyplývá princip, že tibetština by měla být hlavním vyučovacím jazykem.

- 5. Kultura:** Hlavním smyslem principu regionální autonomie je uchování kultury menšinových národů. Ústava ČLR se o uchování kultury zmiňuje v článcích 22, 47 a 119 a zákon o regionální národní autonomii v článku 38. Za neoddělitelnou součást své kultury považují Tibeťané své náboženství, tradici, jazyk a identitu – tedy hodnoty, které jsou všechny v mnoha ohledech ohroženy. Svěbytné kulturní dědictví Tibeťanů je v mnohonárodnostní Čínské lidové republice zapotřebí chránit prostřednictvím vhodných ustanovení Ústavy.
- 6. Náboženství:** Náboženství je pro Tibeťany základní součástí života a tibetská identita je úzce spjata s buddhismem. Princip odluky církve a státu, který uznáváme, se nesmí stát záminkou pro omezování náboženské svobody a praxe Tibeťanů. Osobní a národní svoboda je pro Tibeťany nepředstavitelná bez svobody vyznání a svědomí a svobodné volby náboženství. Ústava ČLR uznává význam náboženství a zakotvuje právo náboženství vyznávat. Svobodu náboženského vyznání garantuje všem občanům článek 36 Ústavy. Nikdo nesmí nikoho nutit nevěřit či věřit v to či ono náboženství. Diskriminace na základě náboženského vyznání je nepřípustná. Výklad podle mezinárodních standardů ukazuje, že toto ústavní právo zahrnuje i svobodu vyjádření náboženské víry či vyznání. Do této kategorie spadá právo klášterů organizovat a řídit klášterní život v souladu s tradicí buddhistického monasticismu, právo studovat náboženství a účastnit se náboženského vyučování a právo přijímat do klášterů v souladu s těmito pravidly jakýkoliv počet mnichů a mnišek v libovolném věku. Patří sem i právo organizovat tradiční veřejná shromáždění za účelem náboženské výuky a udělování zasvěcení. Stát by navíc neměl zasahovat do náboženských záležitostí, jako je vztah mezi učitelem a žákem, řízení klášterních institucí a rozpoznávání převtělenců.

- 7. Vzdělávání:** Přání Tibeťanů budovat a řídit vlastní vzdělávací systém ve spolupráci a v koordinaci s Ministerstvem školství ČLR stejně jako jejich aspirace zapojit se a přispívat k rozvoji vědy a techniky se opírá o ústavní principy. Zatímco podle článku 19 Ústavy na sebe bere stát celkovou odpovědnost za zajištění vzdělání pro své občany, článek 119 zakotvuje princip „nezávislé správy vzdělávání samosprávnými orgány národních autonomních oblastí na jejich území [...]“. Tento princip je obsažen také v článku 36 zákona o regionální národní autonomii. Co se týče přání zapojit se do rozvoje vědeckého poznání a techniky a přispívat k němu, Ústava (článek 119) a zákon o regionální národní autonomii (článek 39) jednoznačně toto právo autonomních oblastí uznávají. Rádi bychom zde připomněli rostoucí uznání přínosu buddhistické psychologie, metafyziky, kosmologie a vědy o mysli pro řadu oborů mezinárodní vědy.
- 8. Ochrana životního prostředí:** V Tibetu pramení velké asijské řeky. Nacházíme v něm nejmajestátnější hory planety a také nejrozsáhlejší a nejvyšší náhorní plošinu bohatou na nerostné suroviny, starobylé lesy a spoustu hlubokých údolí nedotčených lidskou činností. Praxi ochrany životního prostředí po staletí obohacovala tibetská tradice úcty ke všem formám života zakazující ubližovat všem vnímajícím bytostem, ať už se jedná o lidské bytosti, či o zvířata. Tibet býval jedinečným místem setkávání s neposkrvněnou přírodou. Dnes je přírodní prostředí Tibetu nenávratně poničeno. Znamky trvalého poškození nesou především pastviny, zemědělská půda, lesy, vodní zdroje a fauna, a to přesto, že článek 45 a 66 zákona o regionální národní autonomii zakládá právo Tibeťanů spravovat životní prostředí a využívat při jeho ochraně tradiční způsoby péče o přírodu.
- 9. Využívání přírodních zdrojů:** Co se týče ochrany a správy životního prostředí a využívání přírodních zdrojů, Ústava

a zákon o regionální národní autonomii uznávají pouze omezenou roli orgánů samosprávy autonomních oblastí články 27, 28, 45 a 66 zákona o regionální národní autonomii a článek 118 Ústavy, který deklaruje, že stát „náležitým způsobem zohlední zájmy [národních autonomních oblastí]“. Zákon o regionální národní autonomii uznává význam autonomních oblastí z hlediska ochrany lesů a pastvin (článek 27) a „upřednostňování rozumného využívání a zužitkování přírodních zdrojů, které jsou místní orgány oprávněny rozvíjet“, avšak pouze v rámci státních plánů a zákonných ustanovení. Rozhodující role ústřední vlády v řešení těchto otázek je zakotvena v článku 9 Ústavy. Rozvoj přírodních zdrojů, daní a příjmů ekonomiky státu se zakládá na vlastnictví půdy, avšak principy autonomie zakotvené v Ústavě nemíří skutečně tímto směrem. Tibeťané se nemohou stát skutečnými pány svého osudu, pokud se nebudou v dostatečné míře účastnit rozhodování ve věci zužitkování přírodních zdrojů, jako jsou nerostné suroviny, řeky a vodní plochy, lesy, pohoří, pastviny atd. Je nezbytné, aby pravomoc odstupovat a pronajímat půdu byla pouze v rukou národa obývajícího danou autonomní oblast, s výjimkou půdy vlastněné státem. Obdobně musí mít autonomní oblast pravomoc samostatně formulovat a realizovat rozvojové plány odpovídající státní politice.

- 10. Ekonomický rozvoj a obchod:** Čínská Ústava uznává významnou úlohu správních orgánů autonomní oblasti v jejím ekonomickém rozvoji, realizovaném v souladu s místními specifiky a potřebami (článek 118 Ústavy a článek 25 zákona o regionální národní autonomii). Ústava také aplikuje princip autonomie na správu financí (článek 117 Ústavy a článek 32 zákona o regionální národní autonomii). Současně Ústava uznává důležitost státního financování a asistence státu pro urychlení rozvoje autonomních oblastí (článek 122 Ústavy a článek 22 zákona o regionální národní autonomii). Obdobně článek 31 zákona o regionální národní autonomii uznává právo

autonomních oblastí sousedících s jinými státy navazovat obchodní styky se sousedy a s dalšími cizími zeměmi. Uznání těchto principů je pro tibetský národ důležité, vzhledem k tomu, že žije v těsné blízkosti s obyvatelstvem sousedních zemí, které je s Tibeťany spřízněno kulturně, nábožensky, etnicky a ekonomicky. Tibet z ekonomického hlediska nadále patří k nejzaostalejším regionům Čínské lidové republiky a vítá ekonomický rozvoj. Asistence poskytovaná ústřední vládou a dalšími provinciemi však přináší pouze krátkodobé výhody a dlouhodobě Tibeťany poškozuje, protože se stávají závislými. Je zřejmé, že jedním z hlavních cílů tibetské autonomie je ekonomická soběstačnost.

11. **Zdravotnictví:** Článek 21 Ústavy rovněž deklaruje zodpovědnost státu za poskytování zdravotní péče. Článkem 119 je tato zodpovědnost svěřena autonomní oblasti. Článek 40 zákona o regionální národní autonomii taktéž přiznává samosprávným orgánům autonomních oblastí právo „samostatně rozhodovat o rozvoji místních zdravotnických služeb a podpoře moderní i tradiční medicíny příslušníků etnických skupin“. Výše zmíněné právní principy by měly zajistit orgánům autonomních oblastí pravomoci a zdroje potřebné pro uspokojení zdravotnických potřeb celé tibetské populace. Potřebují také pravomoci na podporu tradiční tibetské medicíny a astrologie v souladu s tradiční praxí. Stávající zdravotnický systém však naprosto selhává v poskytování odpovídající péče obyvatelům tibetského venkova.
12. **Veřejná bezpečnost:** Zásadním aspektem autonomie a samosprávy je odpovědnost za veřejný pořádek a bezpečnost v autonomních oblastech. Článek 120 Ústavy a článek 24 zákona o regionální národní autonomii uznávají důležitost účasti místních obyvatel na udržování veřejného pořádku a povolují autonomním oblastem, aby si bezpečnost zajistily samy v rámci „bezpečnostních struktur státu, s ohledem

na specifické potřeby a se souhlasem Státní rady“. Je však důležité, aby byly bezpečnostní síly tvořeny příslušníky místních etnických skupin, kteří rozumí místním tradicím a zvykům a respektují je. V tibetských oblastech však nebyly místním tibetským úředníkům svěřeny žádné rozhodovací pravomoci.

- 13. Řízení migrace obyvatelstva:** Hlavním cílem regionální národní autonomie a samosprávy je zachování identity, kultury, jazyka a dalších hodnot menšinových národů a zajistit, že budou samy rozhodovat o záležitostech, které se jich týkají. Ve vztahu ke konkrétnímu území, na kterém žije etnická menšina v soustředěné komunitě nebo komunitách, je samotný princip národní regionální autonomie podryván, pokud je povolena a dokonce podporována migrace velkého počtu příslušníků chanské populace a dalších národů. Velké demografické změny vyplývající z takové masové migrace povedou spíše k asimilaci než k integraci Tibeťanů do chanské etnické skupiny. S přílivem Chanů a dalších národů do oblastí obývaných Tibeťany se navíc naprosto změnila podmínka nezbytná pro uplatnění regionální autonomie. Ústavní podmínkou pro uplatňování autonomie je „celistvost osídlení“ určitého území menšinovým národem. Pokud bude bez omezení pokračovat pohyb, přesuny a osidlování, Tibeťané zanedlouho nebudou tvořit „celistvé osídlení“, a nebudou proto mít podle Ústavy nárok na regionální národní autonomii. To by byl prohřešek proti základním principům řešení národnostní otázky zakotveným v čínské Ústavě. Zákony omezující pohyb či přesídlování občanů již byly v Čínské lidové republice v minulosti uplatněny. Problémem je tedy spíše omezování pravomocí autonomních oblastí přijímat a realizovat opatření k udržení „přechodné populace“ pod kontrolou. Aby bylo zajištěno uplatňování principu autonomie, zásadní význam má pravomoc regulovat pobyt, usazování, zaměstnanost a výdělečné aktivity osob, které se chtějí přestěhovat do tibetských oblastí z jiných částí

ČLR. Neznamená to vyhnání příslušníků cizích národností, kteří se v Tibetu usadili natrvalo, vyrostli zde a dlouhodobě tu žijí. Obavy v nás vyvolává příliv zejména Chanů, ale také příslušníků dalších národů do mnoha oblastí Tibetu, který rozrušuje existující komunity, odsunuje tibetské obyvatelstvo do marginálního postavení a ohrožuje křehké životní prostředí.

- 14. Výměna s jinými zeměmi v oblasti kultury, vzdělávání a náboženství:** Článek 42 zákona o regionální národní autonomii uznává význam výměny a spolupráce mezi Tibeťany v autonomních oblastech a příslušníky ostatních národů, provinciemi a regiony Čínské lidové republiky a právo organizovat takovou výměnu s cizími státy v těchto oblastech. Jak zákon o regionální národní autonomii, tak Ústava Čínské lidové republiky přiznávají těmto potřebám menšin v Číně značnou váhu.

Podpora politiky střední cesty a její dopad

Přijetí politiky střední cesty otevřelo cestu k přímému kontaktu mezi Jeho Svatostí dalajlamou a politickým vedením ČLR. K prvnímu přímému kontaktu došlo v roce 1979, což v letech 1979–1985 umožnilo Jeho Svatosti vyslat do Tibetu čtyři delegace pověřené zjišťováním skutečného stavu věcí. Těmto delegacím bylo umožněno navštívit mnoho oblastí obývaných Tibeťany a setkat se v Pekingu s čínským vedením. Ještě důležitější však bylo, že v roce 1982 a 1984 byly do Pekingu vyslány dvě přípravné diplomatické mise pověřené přímými rozhovory s vládou ČLR. Následně se mezi lety 2002 a 2010 uskutečnilo devět kol oficiálních rozhovorů a jedno neformální setkání vyslanců Jeho Svatosti dalajlamy a představitelů čínského vedení.

Delegace pověřené zjištěním situace, přípravné diplomatické mise ani přímá jednání s politickými představiteli ČLR nevyřešily složité otázky týkající se Tibetu. Umožnily nám však udělat si představu

o skutečné situaci tibetského lidu, lépe pochopit čínskou pozici a objasnit postoj Jeho Svatosti dalajlamy a obyvatel Tibetu k řešení problémů plynoucích ze železného sevření Čínou. Kdyby si čínští vůdci opravdu upřímně přáli vyřešit problémy vyvolané jejich způsobem vládnutí, cíle Jeho Svatosti a Tibetanů by jim musely být srozumitelné.

Politice střední cesty se dostalo značné podpory od politických představitelů a intelektuálů žijících v Tibetu, od čínských komunit v Číně i v exilu, jakož i od zástupců mezinárodního společenství.

K předním podporovatelům politiky střední cesty patřil desátý pančhenlama, který svůj postoj vyjádřil zcela otevřeně, stejně jako mnoho dalších významných politických představitelů, mimo jiné Ngaphö Ngawang Džigme, Bapa Phüncchog Wangjal, Dordže Cchetän, Sanggjä Ješe (Tchien Pao), Taši Cchering a Čangling Dordže.

Podpora politiky střední cesty v Číně i mimo její hranice stále sílí, a to zejména mezi čínskými intelektuály a umělci. K jejím podporovatelům patří například vězněný a dnes již zesnulý nositel Nobelovy ceny Liou Siao-po, jenž se v roce 2008 připojil k otevřenému dopisu vyjadřujícímu sympatie s dalajlamovými mírovými iniciativami. Od té doby vzniklo více než tisíc článků a stanovisek čínských učenců a spisovatelů podporujících dialog jakožto cestu k vyřešení tibetské otázky. Souhlas s politikou střední cesty dali také najevo mnozí přední intelektuálové, jako například známý spisovatel Wang Li-siung; odborník na ústavní právo Čang Po-šu, člen Čínské akademie společenských věd; Žen Jün-fej ze S'-čhuanského literárního časopisu; právní expert Jü Chao-čcheng, významný člen Čínské komunistické strany žijící v Pekingu; ekonom Su Šao-č', bývalý člen Čínské akademie společenských věd; nebo Jen Ťia-čchü, blízký spolupracovník bývalého generálního tajemníka Komunistické strany Číny Čao C'-janga. Řada organizací občanské společnosti rovněž vyzvala vládu ČLR, aby přehodnotila svoji politiku vůči Tibetanům a zahájila vyjednávání. Zpráva pekingské organizace

Ústavní iniciativa Kungmeng (Gongmeng Constitutional Initiative), zabývající se právními otázkami, zdokumentovala křivdy páchané na Tibetánech a vyzvala vládu ČLR ke změně přístupu. V roce 2012 se 82 čínských organizací občanské společnosti sídlících v 15 zemích světa obrátilo na Organizaci spojených národů, Evropskou unii a na vlády a parlamenty několika států s peticí požadující, „aby naléhaly na čínskou vládu, aby co nejdříve zahájila vyjednávání“.

Na mezinárodní úrovni politika střední cesty umožnila mnoha vládám podpořit přístup založený na hledání pragmatických řešení a vnést tibetskou otázku do bilaterálních jednání a vztahů s čínským vedením. Tato silná mezinárodní podpora je odrazem přesvědčení vlád mnoha států, že politika střední cesty představuje nejrealističtější způsob řešení současné situace v Tibetu.

Snahu Jeho Svatosti dalajlamy o navázání dialogu s čínskou vládou s cílem vyjednat řešení krize v Tibetu podpořilo několik prezidentů Spojených států amerických, včetně Jimmyho Cartera, George H. W. Bushe, Billa Clintona, George W. Bushe a Baracka Obamy. Po setkání Jeho Svatosti dalajlamy s prezidentem Obamou vydal Bílý dům prohlášení oceňující dalajlamovu oddanost nenásilí a dialogu s Čínou a jeho snahu prosazovat politiku střední cesty. Prezident Obama vyzval zúčastněné strany k „odstranění dlouhodobých nesvárů prostřednictvím přímého dialogu“ a vyjádřil svou podporu dalajlamově politice střední cesty.

K dialogu vedenému na základě principů politiky střední cesty vyzvala také řada významných světových vůdců, včetně Vysoké komisařky OSN pro lidská práva Navi Pillayové; předsedy Evropské rady Donalda Tuska; vysoké představitelky Evropské unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku a místopředsedkyně Evropské komise Catherine Ashtonové; britského předsedy vlády Gordona Browna; francouzského prezidenta Nicolase Sarkozyho; německé kancléřky Angely Merkelové; kanadského předsedy vlády Stephena Harpera; australských premiérů Tonnyho Abbota a Kevina Rudda; a tchajwanského prezidenta Ma Jing-ťioua.

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

Podporu politice střední cesty navíc oficiálně vyjádřily parlamenty a vlády mnoha zemí, včetně Spojených států amerických, Indie, Velké Británie, Francie, Německa, Austrálie a Nového Zélandu. Jen v průběhu posledních několika let přijaly deklarace, rezoluce či návrhy podporující politiku střední cesty zastupitelské sbory Spojených států, Evropské unie, Francie, Itálie, Japonska, Austrálie, Brazílie, Lucemburska a dalších zemí.

Politice střední cesty se rovněž dostalo podpory od mnoha nositelů Nobelovy ceny, včetně arcibiskupa Desmonda Tutu z Jihoafrické republiky, Elieho Wiesela a Jody Williamsově ze Spojených států amerických, Leymah Gboweeové z Libérie, Lecha Wałęsy z Polska, Šírín Ebadiové z Íránu, Rigoberty Menchú Tumové z Guatemaly, Josého Ramose Horty z Východního Timoru, Adolfa Péreze Esquivela z Argentiny, Mairead Corrigan Maguirové z Irska a Betty Williamsově z Velké Británie.

V otevřeném dopise adresovaném v roce 2012 čínskému prezidentovi Chu Ťin-tchaovi nositelé Nobelovy ceny píší:

Tibetané si přejí být vyslyšeni. Již po dlouhou dobu usilují o smysluplnou autonomii a snaží se jí dosáhnout pomocí vyjednávání a navazování přátelských spolenectví. Čínská vláda by jim měla naslouchat, měla by se snažit porozumět jejich stížnostem a hledat nenásilná řešení. Právě taková řešení nabízí náš přítel a bratr Jeho Svatost dalajlama, jenž nikdy nebyl separatistou a vždy krácel cestou míru. Naléhavě vyzýváme čínskou vládu, aby se chopila této příležitosti zahájit smysluplný dialog. Jakmile bude dialog zahájen, měl by dlouhodobě plnit roli účinného a produktivního komunikačního kanálu. Měl by se zabývat otázkami, které jsou jádrem současných problémů, a respektovat při tom důstojnost Tibeťanů a celistvost Číny.

Vezmeme-li tedy v úvahu, že Tibet nikdy nebyl součástí Číny, politika střední cesty představuje nejrealističtější řešení dlouhotrvajících čínsko-tibetských sporů.

Slovníček

(čín. – čínština; hind. – hindština; skrt. – sanskrt; tib. – tibetština)

Amdo – (tib.) historická tibetská provincie, severovýchodní Tibet

Avalókitéšvara – (skrt.) buddhistické božstvo, *bódbhisattva* a hlavní ochránce Tibetu (tib. Čänräzig)

Barkor – (tib.) dosl. „vnitřní okruh“, poutní okruh kolem chrámu Džókhang ve Lhase

Bódbhaja – (skrt.) buddhistické posvátné místo v Indii poblíž města Patna

bódbhisattva – (skrt.) ten, kdo směřuje k buddhovství a zcela se oddá pomáhání ostatním cítícím bytostem, aby jim ulehčil od utrpení a pomohl jim dosáhnout probuzení

bön, bönismus – (tib.) původní náboženství Tibeťanů před přijetím buddhismu

Buddha džajanti – (hind.) nejvýznamnější buddhistický svátek na oslavu historického Buddha (sinhálsky Vesak, tib. Saga dawa)

Cang – (tib.) západní část centrálního Tibetu

cedung – (tib.) duchovní hodnostář zastávající světský úřad

cečhag – (tib.) titul pomocného správce dalajlamovy pokladny v Potále

cchänžab – (tib.) dalajlamův asistent zabývající se filozofií a dialektikou

cipön – titul vrchního ředitele nejvyššího finančního úřadu

Cchongön – (tib.) oblast kolem jezera Ccho Ngön /Modré jezero = tibetský název pro jezero Kökenúr

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

Čhangthang – dosl. „severní planina“, obecně označení Severního Tibetu

Čhuži gangdug – (tib.) dosl. „čtyři řeky, šest pohoří“, tradiční společný název pro provincie Kham a Amdo; Spojenectví bojovníků za svobodu

Čching-chaj – (čín.) provincie v dnešní ČLR, kam dnes spadá část historického Tibetu

Čou En-laj (1898–1976) – (čín.) čínský politik a první předseda vlády Čínské lidové republiky

dalajlama – (tib. z mongol.) nejvyšší představitel tibetské buddhistické školy Gelug a od 17. století světská hlava Tibetu. V roce 2011 došlo k oddělení světské a duchovní moci 14. dalajlamy a prvním zvoleným nejvyšším politickým vůdcem se stal Lozang Sengge

Däpung – (tib.) jeden z nejvýznamnějších tibetských klášterů školy Gelug ve Lhase

Dárdžiling – (z tibetského Dordželing) indické město, kde žije velká tibetská komunita

Dharamsala – město v Indii, nad kterým se nachází jedno ze středisek tibetského exilu a kde sídlí dalajlama a Ústřední tibetská správa a také další exilové organizace a instituce; tibetské osady nad Dharamsalou, zejména McLeod Gandž a Gangčän Kjišong, se obvykle souhrnně označují jako Dharamsala

dharma – (skrt.) Buddhova nauka

Džampal Ngawang Lozang Ješe Tändzin Gjamccho – (tib.) plné jméno 14. dalajlamy

Džókhang – (tib.) nejvýznamnější tibetský chrám, který se nachází ve Lhase

Gandän – (tib.) jeden z nejvýznamnějších tibetských klášterů školy Gelug nedaleko Lhasy

Gelug – (tib.) jedna ze škol tibetského buddhismu

geše – (tib.) hodnost vysoce učených mnichů

Chan – (čín.) etnický Číňan

chutuchtu – (mongolsky) převtělenec, tulku

jak – (tib.) tibetský přezvýkavý sudokopytník

kálačakra – (skrt.) jedno z tantrických buddhistických učení

kalön – (tib.) ministr, člen ministerské rady *kašag*

karmapa – (tib.) duchovní hlava školy tibetského buddhismu Karma-kagjü

kašag – (tib.) tibetský vládní kabinet

Kham – (tib.) historická tibetská provincie, východní Tibet

khatag – (tib.) široký, nejčastěji bílý pruh látky, který se předává, pokládá či uvazuje na znamení úcty, česky často označován jako obřadní šála

Kumbum – (tib.) klášter v severovýchodním Tibetu

lama – (tib.) „nemající nad sebe vyššího“, příslušník nejvyšší církevní hierarchie v Tibetu, duchovní učitel (skrt. guru)

Lhamo Döndub – (tib.) jméno, které 14. dalajlama dostal po narození

lhänkhang (Bö mimang čithü lhänkhang) – (tib.) Shromáždění tibetských lidových zástupců, tibetský exilový parlament

Lhasa – (tib.) hlavní město Tibetu

Losar – (tib.) tibetský Nový rok

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

Lozang Sengge – (tib., Wylieho transliterace: seng ge = lev, anglicky: Lobsang Sangay); *1968, Dárdžiling, Indie, sikjong Ústřední tibetské správy, funkci zastává od srpna 2011

Ma Pu-fang (1903–1975) – (čín.) čínský vojenský diktátor vládnoucí v provincii Čching-chaj

Mao Ce-tung (1893–1976) – (čín.) čínský politik, předseda Komunistické strany Číny, přezdíván „velký kormidelník“

McLeod Gandž – (hind.) osada nad indickým městem Dharamsala, bývalá britská „horská stanice“, dnes hlavní centrum tibetského exilu

Mönlam čhenmo – (tib.) svátek Velkého modlení začínající po *Losaru*, tibetském Novém roku

nächungský věstec – státní věstec, se kterým se konzultují významná rozhodnutí, tradičně sídlil v klášteře Náchung (tib.) ve Lhase

Namgjal – (tib.) dalajlamův klášter, původně v Potále ve Lhase, dnes v Dharamsale

Nébrú, Džaváharlál (1889–1964) – (hind.) indický státník a první ministerský předseda Indie, otec Indiry Gándhiové

Ngaphö Ngawang Džigme (1910–2009) – (tib.) tibetský vládní politik a činitel, první předseda správy Tibetské autonomní oblasti (TAO)

Norbulingka – (tib.) letní rezidence *dalajlamů* ve Lhase

pančhenlama – (tib.) po *dalajlamovi* druhý nejvyšší církevní představitel Tibetu a hodnostář školy Gelug, jehož sídlem je klášter Tašilhünpo v Žikace

Phincchog Wanggjal (1922–2014) – (tib.) přední komunistický činitel tibetského původu

Potála – (tib. ze sanskrtu) palác ve Lhase, sídlo *dalajlamů*

púdža – (skrt.) náboženský obřad

Radeng Rinpoče (1911–1947) – (tib.) učitel 14. dalajlamy a regent Tibetu v období 1934–1941

rinpoče – (tib.) dosl. „drahocenný“, titul a oslovení *lamů* a jiných vysokých příslušníků duchovního stavu

Sera – (tib.) jeden z nejvýznamnějších tibetských klášterů školy Gelug ve Lhase

sikjong – oficiální název funkce hlavy/vůdce Ústřední tibetské správy. Tento titul byl na základě historických souvislostí vytvořen v roce 2012. (Termínem sikjong byli od 18. století označováni regenti, kteří vládli v Tibetu v období dalajlamovy nezletilosti.) Funkce hlavy tibetského kabinetu (rady) ministrů, tibetsky *kašag*, se do té doby nazývala *kalön thipa* tj. držitel trůnu *kalönů* (ministrů), ten, kdo jim předsedá, vede je. *Kalön thipa* se překládá jako ministerský předseda, premiér. V roce 2011 došlo k oddělení světské a duchovní moci 14. dalajlamy a prvním zvoleným *kalön thipou* se stal Lozang Sengge. Aby se jeho funkce s novou náplní a změnou pravomocí odlišila od dosavadní funkce *kalön thipy*, začal být používán termín *sikjong* – tuto změnu odsouhlasil tibetský exilový parlament dne 20. 9. 2012. Do oddělení světské moci byl *kalön thipa* podřízen dalajlamovi, dalajlama řídil exilovou vládu od jejího vzniku. *Sikjong* znamená „politický vůdce“ vedle „duchovního vůdce“, jímž zůstal dalajlama. Dne 26. 4. 2017 *kašag* vyhlásil, že termín *sikjong* v angličtině odpovídá výrazu „president“. Nově se tedy i do češtiny překládá jako předseda nebo prezident.

Sin-chua (Nová Čína) – (čín.) čínská státní tisková agentura

Songcän Gampo (617– 649) – (tib.) tibetský král

Tagccher – (tib.) vesnice, kde dalajlama prožil první roky života

Tašilhünpo – (tib.) klášter v Žikace, založený r. 1447, tradiční sídlo pančhenlamů

Teng Siao-pching (1904–1997) – (čín.) čínský politik a reformátor

Tibet nikdy nebyl součástí Číny, ale řešení může přinést politika střední cesty

thamdzing – (tib.) veřejná „kritika a sebekritika“

Thisong Decän – (tib.) tibetský král z přelomu 8. a 9. stol.

Thubtän Gjamccho (1876–1933) – (tib.) 13. dalajlama

Tibetská autonomní oblast (TAO) – správní jednotka v rámci ČLR, část historického Tibetu

Tibetské centrum pro lidská práva a demokracii – (anglicky Tibetan Centre for Human Rights and Democracy, TCHRD) nevládní lidskoprávní organizace založená v lednu 1996 v indické Dharamsale s cílem chránit lidská práva Tibeťanů v Tibetu a prosazovat zásady demokracie v tibetské exilové komunitě. V centru působí pouze Tibeťané žijící v exilu <http://www.tchrd.org>

Tibetský politický institut – (anglicky Tibet Policy Institute, TPI) centrum pro výzkum a politickou analýzu Ústřední tibetské správy <http://www.tibetpolicy.net>

tulku – (tib.) převtělenec

Ů-Cang – historická tibetská provincie, Přední (střední) a Zadní Tibet

Ústřední tibetská správa – (anglicky Central Tibetan Administration, CTA) tibetská exilová vláda sídlící v indickém městě Dharamsala, stejně tak, jako 14. dalajlama, který se zde usadil po svém útěku z Tibetu v roce 1959 <http://www.tibet.net>

Úřad pro informace a mezinárodní vztahy – (anglicky Department of Information and International Relations, DIIR) jeden z úřadů Ústřední tibetské správy <http://www.tibet.net>

Sestavili Miroslav Pošta, Andrea Svobodová a Taši Dolma.

Při přepisu tibetských slov do češtiny vycházíme z pravidel, která sestavil prof. Josef Kolmaš. Nejnověji je formuloval ve Slovníku tibetské literatury, Libri 2010.

PRO TIBEŤANY JSOU INFORMACE DŮLEŽITOU KOMODITOU. PŘÍSNÁ OMEZENÍ SVOBODY PROJEVU SPOLU S VYTRVALOU DEZINFORMAČNÍ KAMPANÍ VEDOU K TOMU, ŽE FAKTA, POZNATKY A PRAVDA NABÝVAJÍ NESMÍRNÉ CENY. TAKOVÝ JE JIŽ DLOUHO PŘÍPAD TIBETU. DOKUD BUDOU TIBEŤANÉ A JEJICH PODPOROVATELÉ ZVEŘEJŇOVAT A ŠÍŘIT PRAVDIVÉ INFORMACE O SITUACI V TIBETU, BOJ ZA PRÁVA TIBEŤANŮ BUDE POKRAČOVAT BEZ OHLEDU NA TO, JAK MOC SE ČÍNSKÁ LIDOVÁ REPUBLIKA SNAŽÍ ZAMLŽIT POHLED MEZINÁRODNÍ KOMUNITY NA TIBET.

TATO PUBLIKACE JE AKTUÁLNÍM PŘÍSPĚVKEM ÚSTŘEDNÍ TIBETSKÉ SPRÁVY K TOMUTO ÚSILÍ.